This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES

Coll N

2957

2

2ou

Bulgarska starina

БЪЛГАРСКА СТАРИНА

ПОВРЕМЕНО СПИСАНИЕ

ИЗДАВАЕМО ВЪ НЕОПРѢДѢЛНО ВРѢМА

отъ

* * *

КНИГА ПЪРВА. — ИЗДАНИЕ ПЪРВО.

Мѣсяцъ Чьрвенъ [Юлие] 1ы

БУКУРЕШТЪ.
Въ Книгопечатницѫ тѫ Стефана Расидеска.
1865.

PG 619
B823
f

ПРѢДГОВОРЪ.

Българска-та Старина ште ся издава въ неупрѣдѣлно врѣмя и въ неупрѣдѣлнѫ величинѫ, а прѣдмѣтъ и съдържание того списания ште бѫдѫтъ слѣдныя:

1. *Отломки отъ открытыя до сега Българскы древности и старины съ любословны изслѣдованыя.*
2. *Любословны изискваныя о древности Българскаго языка.*
3. *Изслѣдование Българскаго Баснословия или стараго имъ вѣроисповѣдания, съхранены въ народны тѣ обычаи и обряды, празницы, приказкы, баяныя, отлиштеныя съ воды и проч. и проч.*
4. *Основны начяла за Българскѫ тѫ най-старѫ повѣстность.*
5. *Чѣрковна та Българска повѣстность.*

Това повремено списание „Българска Старина“ ништо политичьско нѣште съдържява, нити кому-си ште бѫди противно. То ште има свободенъ пѫть на всѣкадѣ, и всѣкъ, кой желай, можи го добы дѣ то покажи да му ся испроводи отъ назначены тѣ на края надстоятелы.

Колко-то же за първобытность тѫ и важность тѫ на прѣдмѣты тѣ, кои-то обнародува „Българска та Старина,“ остава на здровомыслено то разсѫждение на учены тѣ да рѣшѭть.

СЪЧИНИТЕЛЬ.

Ha[illegible] 5.

[illegible] 15 Syn. 1868.

I.

ОСНОВНИ НАЧЯЛА

ЗА БЪЛГАРСКАЖ ТАЖ НАЙ-СТАРАЖ ПОВѢСТНОСТЬ.

— Най-стари тѣ начяла повѣстности всѣкаго народа ся крыжть въ неговы тѣ пьрвобытны жилища, въ негово то старонародно вѣройсповѣдание, въ неговый пьрвобытенъ языкъ. —

УВОДЪ.

По испытаны тѣ и удобрены тѣ иследованыя на най-учены тѣ любословцы и языкойспытателы (лингвисти) признато и приѣмнажто е за необоримо начяло и доказатьлство: чи сички тѣ живѣюшти въ Европаж народи сж приселци въ обштѣ отъ великаж Азиж, нѣкои си отъ памтивѣка іоште, а нѣкои си въ познаты отъ чясти врѣмена и поврѣменности, до колко е забѣлѣжила о тому всемірная повѣстность.

А въ іоште по-обширнаж смысьль учени тѣ отдавжть и пьрво то появление на свѣта чьловѣчьскаго рода въ обште въ Хиндистанъ, какъ то и пьрво то разсѣяние на наукы тѣ отъ тамо е почнало.

Ето што говори о тому единъ ученъ:

La philosophie Indienne est tellement vaste, que tous les systèmes de philosophie s'y rencontrent, qu'elle forme un monde philosophique, et qu'on peut dire à la lettre que l'histoire de la philosophie de l'Inde est un abrégé de l'histoire entière de la philosophie.

(Cours de l'hist. de la phil., par M. V. Cousin, 5, L.).

—Индийско то мждрословие е толкова обширно, штото сички тѣ системи мждрословия ся срѣштжть въ него; то съставля единъ цѣлъ свѣтъ мждрословия и можи ся каза буквално, чи повѣстность та Индийскаго мждрословия е едно съкраштение на цѣлж тж повѣстность мждрословия.—

А другадѣ истый списатель говори: L'Orient est le berceau de la civilisation. L'histoire remonte jusque là et pas plus.— Азия е люлка та образования. Повѣстность та до тамо достигва и нѣ по-нататакъ.—

Другъ же единъ ученъ говори слѣдныя врьху Хиндистанъ:

—Appelé, par sa propre, destinée et par les enseignements des siècles présé-

dents, à la recherche plus active et plus éclairée de la verité complète, le dix-neuvième siècle a senti que pour que les investigations historiques, philosophiques et religieuses, eussent désormais nne base solide, elles devaient commenser par le monde oriental, précurseur, dans le domaine de l'intelligence et de la pensée, du monde occidental qui déja, du temps de Platon, s'en reconnaissait le disciple. C'est donc pour favoriser ce sentiment qui se manifeste de plus en plus et pour obeir à une pansée généralisatrice que j'ai entrepris des travaux sur la philosophie orientale, l'expression la plus haute et la plus compléte de la pensée de l'Orient. Au milieu de ce monde presque tout nouveau pour nous, l'Inde, avec sa langue sanskrite si savante et si métaphysique, avec sa pensée religieuse si profonde et si sublime, sa pensée philosophique si abstraite et si hardie, son imagination si poétique et si gigantesque, et sa nature si merveilleuse et si feconde, nous apparaît comme le grand et antique foyer de la pensée humaine, comme le point central et rayonnant de ce vaste cercle d'idées philosophiques et religieuses, d'idiomes frappants de consanguinité, qui a enveloppé la haute Asie et qui a fini par embrasser presque tout l'ancien monde. C'est en effet sur les hauts plateaux de l'Asie qu'a été jeté primitivement l'enigme du genre hummain; c'est de là que le grand fleuve de la civilisation est parti avant de couvrir l'Europe et avant de laisser derièrre lui de vastes déserts de sables. L'humanité ne peut être bien comprise partiellement. Il faut la voir dans son ensemble; il faut assister à sa naissance, à son âge viril et à sa décadence; il faut pouvoir renouer les anneaux de cette grande chaîne qui, comme le Nil, dérobe encore son commencement aux regards du monde. Cette chaîne, pour nous, a son anneau le plus reculé dans l'Inde; c'est jusque-là, comme jusqu'aux montagnes de l'Abyssinie pour le Nil, qu'il a été donné jusqu'ici à la science humaine de remonter. Il est peut-être reservé à l'avenir de soulever le voile qui couvre encore les hautes origines du monde.—
(Essais sur la philosophie des Hindous etc. par G. Pauthier . . . Paris, MD CCCXXXIII.).

—Девятнадестый вѣкъ чрезь свое то собствено назначение и чрезь наукы тѣ на прошедшы тѣ вѣкове, призванъ въ по-дѣятьлно и по-разтаснено изискание на цѣлж тж истинж, почувствува чи историчьски тѣ, философичьскитѣ и религиозни тѣ изслѣдованыя, да бы имали отъ тукъ на-татакъ едно здраво основание, тии трѣба да започнжть отъ Въсточный свѣтъ, кой е былъ прѣдтечя, въ облсть тж на знание то и мысьль тж, на Западный свѣтъ кой то іоште, отъ Платоново то врѣмя, ся признаваше неговъ ученикъ. Да бы убо подпомогнжлъ това чувствувание кое ся показва выше и выше и да бы послушалъ на еднж пройзводитьлнж мысьль, прѣдприѣхъ трудове тѣ врьху Въсточно то мждрословие (философия) най-высоко то и най-пьлно то израже-

ние на мысьль тж Въстока. Между той-зи свѣтъ почти сѣвсѣмъ новъ за насъ, Хиндистанъ, съ свой самскрытъ ꙗзыкъ толкова учебенъ и толкова метафизичьскы, съ своѭ тж вѣройсповѣднѫ мысьль толкова дьлбокѫ и толкова високѫ, съ своѭ тж си философичьскѫ мысьль толкова дьлбокомысленнѫ и и толкова отважнѫ, съ свое то въображение толкова творичьско и толкова великанско, и своѭ тж природѫ толкова удивитьлнѫ и толкова изобылнѫ, Хиндистанъ, казвамы, ни ся ꙗвѣва голѣмо то и древното гнѣздо на чьловѣчьскѫ тж мысьль, кату една точка срѣдоточна и усвѣтлꙗюшта отъ той-зи шырокъ крѫгъ на философичьскы тѣ и вѣройсповѣдны тѣ идеи, на узаритьлно сродсвены нарѣчыя, коꙗ обѣмна горнѭ Азиѭ и коꙗ достигна да обигьрни сичкыя почти старъ свѣтъ. Въистинѫ чи на горны тѣ Азийскы равнини ся е поꙗвилъ за пьрвы пѫтъ чьловѣчьскый родъ; и отъ тамо е протекла голѣма та рѣка образования прѣды да покрые Европѫ и прѣды да остави подирѭ си обшырны песачливы пустины. Человѣчештина та не можи бы добрѣ позната чястно. Трѣба да ѭ видиме въ своѭ тж заедность. Трѣба да присѫтствуваме въ рождение то й, въ зрѣлѫ тж й възрасть и разпадвание то й. Трѣба да можиме да свьрзимъ на ново крѫжила та на таѭ голѣмѫ веригѫ коꙗ, кату Нилъ рѣка, крые іоште свое то начяло отъ зрѣние то свѣта. Таꙗ верига, за насъ, има свое то най-отдално крѫжило въ Хиндистанъ; и до тамо само, какъ то за Нилъ до Абысинийскы тѣ планины, е дадено до сега на чьловѣчнѫ тж наукѫ да ся възкачи. Негли за бѫдушность е прѣдоставено да ся дигни було то кое покрыва іоште далѣчны тѣ начяла свѣта.—

Истый ученъ говори и слѣдныя, въ истое съчинение:

—Selon une tradition curieuse, conservée dans le Dabistan, Callisthéne aurait envoyé en Macédoine, du temps d'Alexandre, entre autres curiosités indiennes, un systéme technique de logique que les Brahmanes avaient communiqué aux Grecs, et qui fut le fondement de la méthode d'Aristote. —

Démocrite vivait 500 ans environs avant notre ére. Il voyagea en Egypte, en Perse et dans l'Inde, selon Diogène Laërce, Clément d'Alexandrie et Ælien.

—Спорядь едно любопытно прѣдание съхранено въ Дабистанъ, Калистенъ, въ врѣмя Александра Македонскаго, былъ проводилъ въ Македониѭ, между другы тѣ индийскы любопытности, и еднѫ искуственѫ системѫ на логикѫ (мысленикъ), коѭ Брахмани тѣ были съобштили Грькамъ, и коя е была основа та на Аристотеловѫ тж методѫ. —

Демокритъ живѣлъ 500 год. близо прѣды Хріста. Той пѫтувалъ въ Егыпетъ, въ Персиѭ и въ Хиндистанъ, спорядь Диогена Лаертия, Климента Александрийскаго и Ѣлияна. —

А една нова списатьлка, вѣшта въ Самскрытѫ тж книжнинѫ, Госпожа

Clarisse Bader, членъ отъ Азиятско то дружьство въ Парисъ, говоряшта за Самскрытскаѫ таѫ книжнинаѫ въ Англиѭ, въ Германиѭ и въ Францѫ, до какавъ стѫпень е дошла, казва въ свое то си съчинение. — La femme dans l'Inde antique — N'est ce pas un moment favorable pour appeller l'attention sur un littérature éminement moralisatrice? La Grèce et Rome, seules sourses reconnues jusqu' à présent de la perfection classique, sont taries. —

—Не е ли сега една счастлива минута да призовеме внимание то камъ еднаѫ книжевность величьственно наравоучитьлнаѫ? Гърция и Римъ, сами признати до сега за источницы класичьскаго съвьршенства, присѫхнахѫ. —

Това е мнѣние то и стремление то на учены тѣ за бѫдуштаѫ таѫ книжевность въ Европѫ, т. е. да додѫть на истины тѣ начяла Повѣстности чьловѣчьства, а нѣ да ся водѫть вѣкы слѣпо отъ записаны тѣ въ Грьцкы тѣ, Еврѣйскы тѣ и Латинскы тѣ книгы.

Ето што говори и Лукиянъ, грьцкы списатель, (жившый около 180 г. послѣ Хріста) врьху начало то на мѫдрословие то т. е. на наукѫ таѫ, въ свое то си съчинение —Δραπέται-Отстѫпници,— дѣ олицетворява въ женскы родъ мѫдрословие то [философия та] и прѣдставя го говоряшто съ Зевса, кату дьштеря съ башта си:

Φιλοσοφία. Ἧιξα μέν, ὦ πάτερ, οὐκ ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας εὐθύς, ἀλλ' ὅπερ ἐδόκει μοι χαλεπώτερον τοῦ ἔργου εἶναι, τὸ βαρβάρους παιδεύειν, καὶ διδάσκειν, τοῦτο πρῶτον ἠξίουν ἐργάσασθαι· τὸ Ἑλληνικὸν δὲ εἴων ὡς ῥᾷστον ὑποβαλέσθαι, καὶ τάχιστα, ὥς γε ᾤμην, ἐνδεξάμενον τὸν χαλινὸν οἷόν τε, καὶ ὑποταχθησόμενον τῷ ζυγῷ, ὁρμήσασα δὲ εἰς Ἰνδοὺς τὸ πρῶτον, ἔθνος μέγιστον τῶν ἐν τῷ βίῳ, οὐ χελεπῶς ἔπεισα καταβάντας ἀπὸ τῶν ἐλεφάντων ἐμοὶ συνεῖναι· ὥστε καὶ γένος ὅλβιον οἱ Βραχμᾶνες τοῖς Νεχραίοις καὶ Ὀξυδράκαις ὅμοροι, οὗτοι πάντες ὑπ' ἐμοὶ τάττονται, καὶ βιοῦσί γε κατὰ τὰ ἡμῖν δόκοῦντα, τιμώμενοι πρὸς τῶν περιοίκων ἁπάντων, καὶ ἀποθνήσκουσι παράδοξον τινα τοῦ θανάτου τρόπον. . . . .

Μετὰ γοῦν τοὺς Βραχμᾶνας, εἰς Ἀθιοπίαν εὐθύς, εἶτα εἰς Αἴγυπτον κατέβην, καὶ ξυγγενομένη τοῖς ἱερεῦσι καὶ προφήταις αὐτῶν, καὶ τὰ θεῖα παιδεύσασα, ἐς Βαβυλῶνα ἀπῆρα, Χαλδαίους τε καὶ μάγους μυήσουσα, εἶτα ἐς Σκυθίαν ἐκεῖθεν, εἶτα ἐς Θρᾴκην, ἔνθα μοι Εὔμολπος τε καὶ Ὀρφεὺς συνεγενέσθην, οὓς καὶ προαποστείλασα ἐς τὴν Ἑλλάδα, τὸν μὲν ὡς τελέσειεν αὐτοὺς, τὸν Εὔμολπον, (ἐμεμάθηκε γαρ τὰ θεῖα παρ' ἡμῶν ἅπαντα), τὸν δὲ ὡς ἐπᾴδων προσβιβάζοι τῇ μουσικῇ, κατὰ πόδας εὐθὺς εἱπόμην. —

Т. е. чи мѫдрословие то, наука та, най-напрѣдь въ Хиндистанъ ся навила въ Брахманы тѣ, а послѣ въ Етиопиѭ, послѣ въ Егыпетъ и въ Бабилонъ въ Халдѣи тѣ, отъ тамо въ Скытиѭ, послѣ въ Тракиѭ, отъ дѣ Евмолпъ отишалъ въ Еладѫ и гы научилъ вѣройсповѣдание, а Орфевсъ гы научилъ музикѫ [грая], и тѫй започнѫла наука та въ старѫ таѫ Еладѫ, отъ

Тракийцы тѣ, кои нѣсж были Елени, нъ говорили сж іоште единъ твьрд[illegible] ближенъ ѩзыкъ съ тѣхъ. —

Възпомянаемо же въ Старый Завѣтъ мѣсто *Едемъ* (рая) за пьрво обиталиште пьрваго чьловѣка, най-ученнй днѣшни Европѣйци, изслѣдуюшти го въ строгж сравнитьлнж любословнж наукж, т. е. съ разсждитьленъ разборъ на записано то въ Старыя Завѣтъ земеописно положение и на днѣшны тѣ точны изслѣдованыя на тѣхъ мѣста, горы и рѣкы, доказвжть чи то мѣсто спадало въ горы тѣ Belourtag-Белур-даг (свѣлта гора), на мѣсто дѣ то той-си хрѣптъ (грыда) ся съединява съ Хималаж камъ равнинж тж на Памиржь.

Учени тѣ сж дѣлили до сега народы тѣ, въ Европж и Азиж, на двѣ главны отдѣлѣныя: на *Индо-Европѣйскы* и *Семитичьскы*, какъ то и ѩзыцы тѣ имъ. Вь пьрво то отдѣлѣние спаджть потомци тѣ на Ѩрияны тѣ, а въ второ то потомци тѣ Симови.

Нъ това имя *Семитичьскы* (потомци Симови), въ повѣствуватьлнж истиннж смысьль, не е право, дадено е само тжй отъ учены тѣ за улеснение и порядъкъ повѣстности; зашто то по днѣшнж тж истьштенж и усъвьршенствуванж почти наукж, тии стари знаныя, чьрпаны отъ Еврѣйскы тѣ книгы, за Симовы, Яфетовы и Хамовы потомцы, какъ то и за другы млого работы, оставжть настрьны, и наука та, да бы дошла до истинны слѣдствыя, трѣба да бжди свободна и независима отъ всѣко прѣдьразсждие и отъ всяко извьнестествено измышление, какъ то говори твьрдѣ умно о тому и ученый A. de Humboldt. въ свое то си съчинение Cosmos:

—La science, pour être indépendante, a besoin de n'être gênée par aucun dogme, comme il est essentiel que les croyances morales et religieuses se sentent à l'abri des resultats auxquels la science peut être conduite par ses deductions. — Науката, за да бжди независима, не трѣба да ся стяснѣва отъ никакво вѣройсповѣдно правило, какъ то е необходимо и за ньравствены тѣ и вѣройсповѣдны тѣ вѣрваныя да бжджть защитены отъ слѣдствыя та до кои то наука та можи да ся доведе отъ свои тѣ изпасненыя. —

Неймянование то *Индо-Европѣйски народи* и *языци* имало е за основж, освѣнь другы тѣ доказатьлства, изчьрпани отъ наукы тѣ, най-млого сродство то на ѩзыцы тѣ, кои то говорѣжть или сж говорили Европѣйски тѣ народи, съ Самскрытъ и Зандскы най-стары съхранены въ Хиндистанъ писмены ѩзыцы.

И дѣйствително чи това е едно живо и необоримо доказатьлство кое не подпада въ никакво си съмнѣние и упровьргание.

Сравнитьлно то любословие достигна іоште по-далѣчь чрѣзь ежеднѣвны тѣ новы успѣхы въ ѩзыкойспитание то и сега дава едно по-обширно и по-

общто потомствено имя на народы тѣ: race aryenne-ꙗриꙗнско племя, какъ то и на ꙗзыцы тѣ langues aryennes-ꙗриꙗнски ꙗзыцы.

Учени тѣ полагѫть чи то *іариіанско племя* нѣкогашь е имало своѭ тѫ първобытнѫ люлкѫ—жилиште—, и, чи раздѣливше ся на двѣ голѣмы отдѣлѣныя, поради вѣройсповѣднѫ тѫ разликѫ, кои ся види въ *Вѣды Ѿѣ* и Заратовы тѣ книгы *Занд-Авеста*, отъ послѣ іоште сѫ живѣли заедно за нѣколко врѣмя и учени тѣ имъ сѫ имали сношеныя между си заради вѣройсповѣдныя раздоръ, кой е послѣдовалъ въ тѣхъ. И дѣйствитьлно чи сравнитьлната наука на сичкы тѣ ꙗриꙗнскы ꙗзыцы можи ны доведи до еднѫ по-първобытнѫ повременность ꙗзыка, въ коѭ то първи тѣ отцы на Индийцы тѣ, на Персийцы тѣ, Римляни тѣ, Славіани тѣ, Келти тѣ, Германци тѣ и на Грьцитѣ сѫ живѣли заедно въ сѫшты тѣ ограды и подъ сѫшты тѣ стрѣхы.

Ето што говори единъ ученъ ꙗзыкойспытатель врьху той-зи прѣдмѣтъ и за стары тѣ Ꙗриꙗны:

— Jetez les yeux sur le tableau comparatif du verbe auxiliere *as*, être, dans les divers langues aryennes. Le choix de *as*, entre toutes les racines qui auraient aussi bien pu exprimer l'idée de l'existance, et l'addition à cette racine d'une serie de désinences personnels, ont été des actes individuels, ou, si vous le voulez, des faits historiques. Ils se sont accomplis un jour, à une certaine date et en un certaine lieu; et puisque nous trouvous ces mêmes formes chez tous les membres de cette famille, il s'ensuit qu'avant que les ancêtres des Indiens et des Persans se fussent dirigés vers le sud, et que ceux des Grecs, des Romains, des Celtes, des Teutons et des Slaves eussent fait leur première étape vers les rivages de l'Europe, il existait un petit clan d'Aryas établis sur le plus haut plateau de l'Asie centrale, et parlant un langage qui n'etait encore ni le sanscrit ni le grec, ni l'allemand, mais qui contenait les germes de tous ces dialectes. Ces Aryas etaient agriculteurs et etaient déja parvenus à un certain degré de civilisation; ils avaient reconnu les liens du sang, et consacré les liens du mariage; et ils invoquaient l'Être qui donne au ciel la lumiere et la vie, sous le même nom que l'on entend encore aujourd' hui dans les temples de Bénarés et dans nos églises chrétiennes. —

— Мѣтнете поглѣдь си на сравнитьлнѫ тѫ таблицѫ спомагатьлнаго глагола *ась*, быти, въ разны тѣ ꙗриꙗнскы ꙗзыцы. Избрание то на *аса*, между сичкы тѣ коренны слогове кои также бы могли да изражѭть мысьль тѫ на сѫштествувание то и прибавление то на той-зи коренъ на единъ рядь личнихъ значении кои сѫ были сички изъ начала личны мѣстоймяныя, были сѫ дѣла личны, или, ако го штете, дѣла историчьскы. Тии ся сѫ испьлнили единъ день, въ едно упрѣдѣлено врѣмя и въ едно нѣкое си мѣсто; и, защо то нахождаме тѣй-зи исты формы въ сичкы тѣ членове на таѭ фамилиѭ

[ариѩнскаго ѩзыка], отъ того слѣдова чи прѣды іоште да ся отправыѫть, праотци тѣ Индийцевъ и Персовъ, камъ Югъ, а праотци тѣ на Грьцы тѣ, Римляны тѣ, Келты тѣ, Тевтоны тѣ и Славяны тѣ прѣды да си въстановыѫть пьрво то станиште камъ Европѣйскы тѣ крайбрѣжыя, сѫштествувало е едно малко племя отъ Арии въстановени вѣроятно по най-высокаѭ равнинѫ въ срѣднѭ Азиѭ, и кое е говорило единъ ѩзыкъ кой не е былъ іоште ни самскрытый, ни грьцкый, ни нѣмскый, нъ кой то е съдьржявалъ источника на сичкы тѣ тыя нарѣчыя. Тѣй-зи Арии сѫ были орачи и были сѫ вѣкы достигли на единъ нѣкои си стѫпень образования. Тии сѫ отбѣгвали смѣсь тѫ на крьвь тѫ и были сѫ освятили брака; и тии ся сѫ молили Сѫштесту кое дава свѣтлость тѫ на небо то и живота, подь исто то имя кое чуваме іоште днесь въ храмове тѣ на Бенаресъ и въ нашы тѣ чьрквы. — [Max Miiller, La sciense du language, cinquième leçon, p. 227.].

Други же учени казвѫть чи 1500 год. прѣды Хріста единъ народъ е излѣзалъ отъ нѣдра та на Ариѭ (Arie) кой то ся е отправилъ камъ Югъ, прѣминѫлъ Хималайскы тѣ горы, побѣдилъ туземцы тѣ, Дасии тѣ, чрѣзь свое то си ньравствено прѣймѫштество и умно развытие, съставилъ въ Саптасинду (Индия погьрчено) езгро то индийскаго народа.

Какъ и да е сички тѣ днѣшни най-учени ѩзыкойспытатели приѣмѫть тая мысьль, основаюшти ся на сродство то и единство то ѩзыковъ.

По това направление, т. е. по шествие то на сравнитьлнѫ тѫ наукѫ ѩзыкойспытания, ные ся заузѣхме да напишиме —*Основны тѣ начяла за Българскѫ тѫ най-старѫ повѣстность*— отхвьрляюшти на стрьны скытскы тѣ и татарскы тѣ ѩмы, въ кои то тѫй немилостиво сѫ ны хвьрляли и стари и нови писатели, кои сѫ писали за насъ, безъ да познавѫть ѩзыка ни, народны тѣ ни отъ старости съхранены обряды и обичаи, старонародно то ни вѣройсповѣдание, пѣсны тѣ, приказкы тѣ и пословицы тѣ ни, пьрвобытны тѣ наймянованыя на мѣста та по кои то живѣймы отъ памтивѣка и проч. и проч. Нѣ по-малко отхвьрляме и неосновнѫ тѫ мысьль, коѭ сѫ имали сички почти до сега учени, чи мѣсто пьрваго поѩвления и разсадникъ пьрваго приселения на славянско то днѣсь названо племя, было ушь отъ Севѣрь на Югъ, а имянно отъ рускы тѣ пустыны, по кои то сѫ ни скытали *историцы тѣ* неуморно; а нѣ отъ Юго-Въстокъ камъ Сѣверо-Западъ какъ то е дѣйствитьлно и было то пьрво и най-старо приселение.

Нѣ чи не признаваме ѩзнаты тѣ нѣкои си по-послѣдны приселеныя отъ Севѣрь, нъ чи штѣмъ доказа необоримо, зашто ные сме пьрви тѣ и най-стари тѣ жители въ Европѫ и най чисти тѣ потомцы на Арии тѣ, дѣ то ся и до днѣсь нахожда обитаюшть Българскый родъ; и чи тии послѣдни приселеныя сѫ были се пакъ отъ нашы единородцы Българы, кои сѫ были зѣли

онова направление іоште отъ Хиндистанско то си приселение и отъ Бабилонскы тѣ страны, дѣ то ся задржахж млого врѣмя, и послѣ въ познаты отъ повѣстности времена дохождали въ Европа, нѣ изеднжшь, нъ на нѣколко си пжти, и смѣсѣли сж ся съ свои тѣ еднородны братыя; а нѣ чи были *татарскы пълчишта* (орди), какъ то сж искали да гы прѣдставжть странни тѣ *историци*, повлечени отъ византийскы тѣ прѣстрасны и невѣжы списатели или же имѣюшти и своѭ си цѣль! . . .

Татарски нѣкои си *орди* сж прониквали въ Старо-планинскыи полуостровъ, нъ то е было твърдѣ послѣ и кога то вѣкы Българскы царства сжштествувахж и имя то Българинъ е было познато добрѣ въ Европж. А и тии Татари и до днѣсь се Татари сж остали.

Всѣкъ здравомысляштъ чьловѣкъ можи да разсжди чи тии най-стари приселеныя, отъ Хиндистана въ Европж, нѣсж могли да станжть тжй за скоро, ни ти изеднжшь, нъ трѣбало е вѣкове за испьлнение то имъ; ни ти пакъ сж могли сички тѣ да минжть по едно се направление и прѣзъ едно само мѣсто; зашто то нѣкои си направленыя и мѣста, а имянно мало-азиискы тѣ и Въспора, были сж заузѣти отъ по-пьрвы тѣ приселеныя и поради коѭ причинж сж ставали и бѫюве между имъ, ако и да сж были единоплеменни.

Положивши себѣ за свято и необоримо начяло: *Племена та въ приселеныя та си донось̀ть съ себе си пьрвобытно то си земеописание, свое то вѣройсповѣдание* и *прилагжть това земописание на новы тѣ мѣста по кои то ся населѣвжть*, положивши, казваме, това свято и необоримо начяло, започваме краткы тѣ си изслѣдованыя за сега отъ таѭ точкж зрѣния за българско то най-старо бытие.

А изслѣдованыя та си раздѣляме на слѣдныя:

1. *Каквы мѣстны названыя сж съхранили Българи тѣ въ днѣшны тѣ си жилишта, принесены отъ стары тѣ имъ жилишта Хиндистанъ.*
2. *Какви остатки отъ индийско то старо вѣройсповѣдание ся находжть въ днѣшны тѣ народны българскы празницы, обряды и обичаи, баяныя и очиштеныя съ воды, пѣсны, приказкы и пословицы, поклоненыя въ нѣкои си пештеры какъ то и сами тѣ имяна боговъ и проч.*
3. *Каквы възпомянаныя е съхранилъ самъ народъ за приселение то си отъ Хиндистанъ.*
4. *Сравнение българскаго языка съ самскрытаго и зандскаго и живы доказательства на млого единственны свойства, коихъ само българскыи языкъ, отъ сичкы тѣ другы европѣйскы языцы, и до сега іоште е съхранилъ.*
5. *Имя то Българинъ што значи и какъ е съхранено подъ това значение іоште отъ начяла приселения имъ въ Европж.*

6. *Повѣствуватѣлны въспомянаныя тры вѣка прѣды Хріста, въ народны пѣсны пѣяны и до днѣсь іоште по Българиѣ отъ народа.*

7. *Разяснение на Волжянско то приселение и на мечтаемы тѣ за татарскы орды Аспаруховы и Кубратовы военны отдѣлѣныя.*

8. *Кои сѫ причини тѣ што сѫ увѣрдили Българи тѣ до сега іоште тыя толко древны остатки.*

9. *Да ли сѫ имали Българи тѣ писменность и книгы прѣды кръштение то Прѣславскаго двора, и каквы доказатѣлства имаме на това.*

10. *Разборъ врѣху мнѣныя та кои то сѫ имали досегашни многи писатели а), чи Българи тѣ были ушь татарскаго рода и поколения; б) а други нѣкои си чи Славяни тѣ и Германци тѣ были ушь потомци на Скыты тѣ, кои то* (Скыти) *не были ушь татарскаго рода и проч.*

11. *Народна та Българска цивилизация, съхранена въ тѣхъ, коя гы отличава ошъ другы тѣ народы и остатки отъ стары искуства, занятыя и художества въ народа днѣсь съхранени, кои сочѣть едно твѣрдѣ старо и отдално отъ днѣшны тѣ времена образование.*

Тыя сѫ начяла та и направление то по кои то штѣмъ ся дѣржѣ въ изслѣдованыя та настояштаго си съчинения — *Основні начяла за Българскѫ тѫ най-старѫ повѣстность.* —

Нѣ да бы дошли до тѣхъ точкы прѣдмѣта си нуждно е да мѣтнимъ пѣрво ёдинъ кратъкъ поглѣдъ вѣрху най-важныя точкы всемірной повѣстности и тѫй да започниме нашѫ тѫ Българскѫ.

НѢКОЛКО РѢЧИ

ВЪРХУ ВСЕМІРНАѢ ПОВѢСТНОСТЬ.

Упрѣдѣление Повѣстности.

Рѣчь та *повѣстность* на българскы ꙗзыкъ съотвѣтствува съ рѣчь тѫ *исторіа*, коѭ то сички тѣ почти Европѣйски ꙗзыци сѫ приѣмнѫли отъ грьцкаѭ мнимѫ пьрвобытнѫ рѣчь *ἱστορία*; мнимѫ пьрвобытнѫ казваме, зашто то нейный коренъ слогъ е *ἱστ* кому кату ся прибави изгубена та дигама F става F-*ιστ=віст*, равно съ нашаѭ пьрвобытнѫ рѣчь *вѣсть*, коя значи: *вѣдание, извѣстие, знание.*

Ные на нашъ българскы ꙗзыкъ имаме и глаголь *вѣдѫ* или *вѣдаѭ, вѣдаіамъ, вѣдамъ* и съкратено *вѣмъ*, кой значи: знаѭ, имамъ знание, вѣсть, вѣдание отъ нѣшто си.

На Самскрытъ и Зандскы ꙗзыкъ исто ся находи тая рѣчь *вѣста* или *вѣда*, коя значи: *вѣдание, знание точно.* Най-стара та самскрыта свята книга носи имя *Вѣда* мн. *Вѣди*, коя ся тьлкува отъ учены тѣ имъ: *вѣдание, знание.* А на Зандскы ꙗзыкъ Заратовы тѣ книги носѣть имя *Занд-авѣста* и *авѣста* значи *узнато, упрѣдѣлено, извѣстено* или *увѣстено* нѣшто. Послѣ има на самскрытъ ꙗзыкъ и рѣчь *авестита* или *авестана* се въ истое значение. Една же отъ богослужебны тѣ Зачдскы книги носи имя *ІАсна* или *Изіасне*, коѭ тьлкувѫть учени тѣ: *изіаснение камъ Бога.*

На това основание ные прѣдпочетохмы, въ нашъ българскы ꙗзыкъ, нашѫ тѫ чистобългарскѫ рѣчь *повѣстность* вмѣсту приправенѫ тѫ отъ Грьцы тѣ *ἱστορία*-история. Защото нашый ꙗзыкъ нѣма никаквѫ си нуждѫ да заѣма чюзды рѣчы отъ другы ꙗзыцы имѣюштъ въ изобылность свои си и могѫштъ да зѣми отъ маткѫ тѫ си самскрытаго и Зандскаго ꙗзыка, и удобенъ сѫштъ да стваря новы по потрѣбѫ тѫ си; а нѣ да заѣма створены тѣ и прикроены тѣ отъ грьцкаго ꙗзыка свои рѣчы кому гы е нѣкогашь той далъ!

Сама та убо рѣчь *повѣстность* значи *вѣсти, знаныя, извѣстыя*, кои то чьловѣкъ е събралъ отъ начяла поꙗвления си на свѣта и събира іоште до днѣсь.

Начяло Повѣстности.

Между сичкы тѣ свѣтовны створеныя чьловѣкъ е даренъ отъ майкѫ си природѫ съ такъвъ съвьршенъ уменъ състав, штото той самъ можи и умѣе да размышлѣва и разсѫждава врьху сичкы тѣ другы сѫштества, т. е. врьху нихны тѣ дѣйствыя и страданыя или просто врьху положение то имъ; а впечятленыя та кои то му причинявѫть неговы тѣ разглѣдваныя и разсѫжденыя, да втѫлпѣва въ главѫ си и да ставѫть понятыя отъ коихъ то ся състава *ума* му; зашто то *умъ* не значи друго освѣнь: *знаныя добыты въ главѫ чьловѣка.* А кату добые чьловѣкъ *знаныя,* има и таѭ дарбѫ отъ природы не само да гы съхранѣва, сирѣчь запомня въ себѣ си, нъ іоште и да гы придава и повѣствува другимъ чрѣзъ ꙗзыка си. Што то пьрво то *начяло повѣстности* ся крые въ пьрво то чьловѣчьско появление на свѣта, кога то ся е створилъ отъ него и говореный ꙗзыкъ.

По тому начяла та на най-старѫ тѫ повѣстность всѣкаго народа ся крыѭть въ неговый пьрвобытенъ ꙗзыкъ; заштото ꙗзыка е орѫдие то чрѣзь кое то чьловѣкъ е изражавалъ отъ зачяла появления си и до днѣсь понятыя та си, кои нѣсѫ друго, какъ то вышеказахме, освѣнь *знаныя, вѣсти.* Нъ тукъ разумѣваме, твьрдѣ въ тяснѫ смысьль, пьрвобытный ꙗзыкъ т. е. корены тѣ му слогове кои нѣсѫ притьрпѣли никакво си отстрьнено измѣнение и коихъ пьрвый чьловѣкъ е створилъ отъ разновидно то дѣйствие природы, за кои то, може ся каза, чи тии изражавѫть само то дѣйствие природы на чьловѣка и негово то къ ней отношение. Съ другы рѣчы да кажимъ по-ꙗсно: ако бы было възможно да ся разтопьѭть химичъскы, тии пьрвобытни корени рѣчи, ште ся види въ тѣхъ вештествено само то дѣйствие природы.

Въ пьрвобытный ꙗзыкъ чьловѣка ся сѫ съхранили нѣколко си даже цѣли рѣчи кои доказвѫть чьрты отъ неговыи пьрвобытенъ животъ и потвьрдѣвѫть съхранены тѣ отъ попрѣдания нѣкои си тьмны вѣсти о тому, за кои то писаная повѣстность никакво удовлетворение не е въ възможность да даде.

Забѣлѣшка, **Умъ = знание. Българи тѣ казвѫтъ: не умѣе да направи нѣшто т. е. не знай да направи. А раз-умъ е разположение то на знаныя та. Сички тѣ чьловѣци имѫть умъ т. е. събирѫть въ общтѣ знаныя въ главы тѣ си, кату ся породѭть на свѣта съ цѣлы и здравы чювства, нъ сички тѣ нѣмѫть раз-умъ т. е. не знаѭть да разполагѫть знаныя та си ними въ полза себѣ, ни ти въ полза другимъ. Такива же безъ разумъ чьловѣци сѫ твьрдѣ близо до безсловесны тѣ животны, защо то и тии имѫть до нѣкои си стѫпень умъ = знаныя, нъ не могѫть да гы разполагѫть какъ то чьловѣци тѣ т. е. нѣмѫть разумъ.**

Умъ е рѣчь съставена отъ прѣдлога *у* и отъ лично то мѣстоимяние мь = мя = мьн = мене, и значи буквално: у менѣ т. е. държа нѣшто си у менѣ си, въ главѫ тѫ си, имамъ знание. Това му е пьрвобытно то значение; а послѣ има и значение:

ѣмъ=ѣмамъ, по-ѣмамъ, разбирамъ, научавамъ и др. Българи тѣ казвѫть за чьловѣка кой учи мѫчно т. е. добыва знаныя: Не поѣма или не приѣма. Народъ по нѣгдѣ си вмѣсту умъ изговаря юмъ.

Въ Хиндистанъ кога то штѫть испьлни първѫ тѫ молитвѫ или посвяштение на едно дѣте, кое то е назначено да стани брахманинъ (попъ), произносьть въ молитвѫ тѫ таѭ истѫ рѣчь умъ нѣколко си пѫти т. е. благославьть го да добые умъ; а то не значи друго освѣнь да добые знаныя, наукѫ въ святы тѣ книгы, кои то, по бѫдушното си звание, трѣба да изучи добрѣ. Това ся е съхранило и въ Българы тѣ да благославьть и съвѣтувѫть млады тѣ: Богъ да ти даде умъ сынко и разумъ; и тоште му доди ума, ами когоште намѣри; а то значи, чи и простый народъ знае и вѣрва чи ума отъ послѣ доходи т. е. чи чьловѣкъ добыва постѫпено знаныя и тии ставѫть въ него умъ, а не какъ то иштѫть мѫдрословци тѣ да мѫдруѫть врьху ума и врьху другы много!

Его една остатка на еднѫ голѣмѫ истинѫ, коѭ народъ нашъ е съхранилъ въ себѣ си отъ памтивѣка!

Въ Индийско то баснословие Oumâ, жена Сивова, ся прѣдставля за най-голѣмото съвьршенство умнаго развытия. Забѣлѣжительно е единство то на рѣчь тѫ Oumâ=ума, съ нашѫ тѫ рѣчь умъ и съ значение то ѝ!

Въ Индийскы тѣ молитвы Ôm или aum = ом или аумъ е единъ таенъ и святъ слогъ, кой то е предложенъ прѣдъ сичкы тѣ имъ молитвы и възклицаныя. Съставенъ же отъ тры буквы, *а*, *у* и *м*, двѣ тѣ сѫ сливѫть въ *ô*. Той значи или тьлкува трыма та голѣмы Богове кои съставьть Брахманскѫ тѫ Тройцѫ. Брахма, съ *а*, Вышну, съ *у*, и Сива съ *м*.—

Прѣдмѣти Повѣстности.

Чьловѣкъ по природныи си умны съставъ иска сичко да знай на свѣта, какъ то и сичко да владѣе въ кое то е успѣлъ и успѣва доволно. Нъ тука, кату казваме *свѣтъ*, не разумѣваме само нашыи земенъ крѫгъ на кого то обитаваме, нъ и сичкыи другъ голѣмъ свѣтъ т. е. небесны тѣ тѣлеса кои то видиме и невидиме, и при кои то нашыи земенъ крѫгъ е една твьрдѣ малка частица.

Колко то за прѣдмѣты тѣ, кои то сѫ въ нашый земенъ крѫгъ, чьловѣкъ прѣзь самы тѣ си естествены неговы орѫдыя, успѣлъ е и се успѣва на напрѣдь да узнай множество работы отъ близо; нъ за небесны тѣ тѣлеса, пакъ прѣзь умнаѭ си силѫ, измыслилъ и устроилъ е искуствены орѫдыя чрѣзь коихъ то е узналъ до сега твьрдѣ млого и о нимъ. Што то въ обшырнѫ смысьль повѣстность та обѣма сичкы тѣ знаныя чьловѣка, а въ по тяснѫ смысьль обѣма и има за главенъ си прѣдмѣтъ само чьловѣчьскы тѣ дѣла, съ строго разсѫждение, удобряюшта добры тѣ и усѫждаюшта злы тѣ; и това твори за въ ползѫ и поучение чьловѣчьскаго рода.

Кога то же повѣстность та обѣма дѣла та на сичкы тѣ познаты по земныи крѫгъ чьловѣцы, тогава ся назова *всеобшта* или *всемірна* повѣстность;

а кога то обѣма и повѣствува дѣла та едного самаго народа, чьловѣка, мѣстно или повремено нѣкое си събытие и проч., тогава ся назовава чястна повѣстность.

Источници Повѣстности.

Пьрви и най-стари источници повѣстности были сѫ: живи тѣ попрѣданыя, кои то ся сѫ съхранявали и придавали въ приказкы, пѣсны и пословицы отъ рода въ родѣ, и кои до днѣсь іоште сѫштествувѫть въ многы народы.

Послѣ идѫть остатки тѣ отъ стары зданыя и окопы по повьрхности и по вѫтрѣшности земы; остаткы отъ издѣлыя: мѣдны, желѣзны, срьбьрны, златны, костяны, каменны, гниляны (прьстены) и друг.; разновидни тѣ начьртаныя по разны прѣдмѣты, кои то сѫ и начяло то писменности. А кога то вѣкы писменность та е почнѫла да ся ѩвѣва и усъвьршенствува, тогава и повѣстность та е почнѫла да ся записва постѫпено по-съвьршено.

Нъ въ такова положение на подобны источницы, разумѣва ся, повѣстность та не е могла да бѫди истинна по сичкѫ тѫ обширность на пьрвы тѣ и стары тѣ сказаныя и записки; защто то тамъ ся сѫ въвели басни и измышленыя такива, кои никакъ нѣсѫ сѫштествували; а най-паче отъ разновременны тѣ жрьцы и попове, кои най-млого лѫжовны работы сѫ измыслили и дьржяли сѫ народы тѣ въ тьмнотѫ и невѣжьство, да бы могли да гы владѣѭть и да живѣѭть отъ труда и отъ пота имъ.

Тии сѫ искали да прѣдставѭть себе си нѣшто повѣчь и друго отъ чьловѣцы т. е. чи тии познавѫть нѣкаквы си извьнестествены силы, а то сичко е ставало съ открытие то на нѣкои си природны тайны, кои то простый народъ не е знаилъ, и приѣмалъ гы и вѣрвалъ гы за извьнестествены, откры-ваемы жрьцамъ отъ едно или отъ млого невидимы и всесилны сѫштества или богове, съ кои то ушь жрьци тѣ имали сношеныя и имъ гы казвали! Такива нѣшта видимъ и до днѣсь въ многы вѣройсповѣданыя на многы народы.

Освѣнь тыя, заблѫжденыя та кои ся сѫ въвели отъ самы тѣ учены, писавши по разны убѣжденыя, какъ то н. п. мысьль та коя то е толкова владала въ хрістиѩнскы тѣ народы, чи Еврѣи тѣ сѫ пьрвый поѩвившъ ся на свѣта и избраный отъ Бога народъ, чи тѣхный ѩзыкъ е *на кого то е Богъ говорилъ Адаму*, и чи отъ него сѫ произишли сички тѣ други ѩзыци и други много подобни неосновни работи. За стари тѣ Грьцы што ся е мыслило чи тии сѫ пьрви тѣ въ Европѫ и чи тѣхный ѩзыкъ е пьрвобытенъ ѩзыкъ и др., тии сички сѫ нанесли едно голѣмо заблѫждение въ писанѫ тѫ всемірнѫ повѣстность. За това днѣшна та наука и искуство ся е занимало и занимава ся непрѣстанно да отдѣли и очисти повѣстность тѫ отъ тыя не-

истины и да ѭ положи на истинны и доказаны основаныя, до колко то е възможно чрѣзь досегашны тѣ открытыя и испытаныя, кату отхвьрля на стрьны басны тѣ и измислёны тѣ приказкы, кои сѫ писали и оставили разни народи. А на това нова та наука има за най-отдалны и най-истины источницы Иринанскаѭ богатѫ книжнинѫ, коя сбѣма пьрвы тѣ начяла на сичко почти што е до сега Европѣйска та наука открыла и усъвьршенствувала, и има іоште да открые и усъвьршенствува.

По той-зи начинъ Европѣйска та повѣстность ште зѣми съвсѣмъ другъ ходъ за малко врѣмя, и книжнина та ште вниди въ едно друго обшырно и ново поле, дѣ ште найди другы по благовонны цвѣтове и плодове, родены въ раствореныи хиндистанскы въздухъ прѣды нѣколко си тысяшты години!

Раздѣлѣние повѣстности.

Всеобшта та повѣстность, какъ то е до сега писана, дѣли ся на тры главны отдѣлѣныя: на старѫ, срѣднѭ и новѫ. А послѣ има и другы подраздѣлѣныя, какъ то нѣкои си повременности въ кои то ся сѫ поѩвѣвали въ дѣйствыя нѣкои си знамянити народи или чьловѣци, вѣройсповѣдны или граждански промяненыя, знамяниты нѣкаквы си поѩвленыя, събытыя и др. А тии сички сѫ забѣлѣжени кату главни точки служашти за по-лесно запомнянье и разѩснение повѣстности.

Съ другы рѣчы да кажимъ: наука та искала да наряди и прѣдстави всеобштаѭ повѣстность чьловѣчьства кату единъ цѣлъ животъ чьловѣка, кои има свои тѣ възрасти (поры), и всѣко знамянито обшто или чястно събытие ся е трудила да съедини и положи въ связь и рядъ повѣствувания на свое подобно мѣсто. Нѣ това не можи да бѫди, ако не ся почни отъ еднѫ пьрвѫ точкѫ времени и мѣста. За това лѣтоброение то и земеописание то сѫ двѣ необходимо нуждни науки за повѣстность тѫ и безъ тѣхъ не е възможно единъ человѣкъ да има точны знаныя повѣстности.

До сега всемірнаѩ повѣстность нѣма другѫ пьрвѫ точкѫ лѣтоброения, освѣнь точкѫ тѫ сътворения міра по Мойсеювы тѣ книгы, кое лѣтоброение, между християнскы тѣ же народы, е неустановено и разновидно, поради разногласие то на еврѣйскы тѣ книгы отъ коихъ то е чьрпано това знание.

Учени тѣ сѫ мыслили за по-естественѫ точкѫ отшествия имъ въ лѣтоброение то, сътворение то міра или по-право чьловѣка; нъ до сега наука-та никакъ не е могла да упрѣдѣли таѭ точкѫ.

Познатое лѣтоброение отъ европѣйскы тѣ народы е слѣдное: Спорядь въсточны тѣ, отъ сътворение міра, было: 7373 г, а спорядь западны тѣ: 5869 г.; Спорядь Еврѣи тѣ же: 5625; а спорядь другы нѣкои си учены изслѣдователы сѫ прѣдполагѫть и другоѩче броюве.

Нъ спорядъ нехрістианы тѣ народы, имянно Кинези тѣ и Индийци тѣ, това приѣмнато отъ хрістианы тѣ въ общтѣ лѣтоброение, никакъ не е съгласно съ нихно то число; зашто то тѣхно то лѣтоброение, отъ сътворения свѣта, отива твърдѣ далѣко, и тии имѫть нѣкаквы си повѣствуватьлны доказатьлства, врьху нѣкои си събытыя, кои надминувѫть твърдѣ млого европѣйскы тѣ въ лѣтоброение то.

Това, по Мойсеювы тѣ книгы, лѣтоброение сѫ дѣлили на тры главны повременности: а) отъ сътворения свѣта до потопа; б.) отъ потопа (5131) до рождение то Хрістово; в.) отъ рождение то Хрістово (1865) до днѣшны тѣ времена. По това же лѣтоброение раздѣлена е и всемірная повѣстность на тры главны повременности, т. е, най-стара тя започва отъ сътворения свѣта и достигва до 500 г. подирь Хріста; зашто то тогава вѣкы ся развали западна та Римска дьржава отъ севѣрны тѣ народы, изчезва вѣкы старый граждански обштественъ и ньравственъ свѣтъ и основава ся другы новъ.

Забѣлѣшка. Тая мысьль чи—старый свѣтъ изчезва и ся остановѣва новъ— не е основана на истинѫ тѫ; зашто то истино то родопоколение, какъ то и мѣсто то на народы тѣ, кои то учени тѣ сѫ зѣмали за новы и за пьрвы пѫть появивши ся въ Европѫ или по нѣкои си мѣста Европы, никакъ нѣ сѫ были познати въ точность; понеже сравнитьлна та наука и языкойспытание то, отъ коихъ то само могѫть ся добы истинны и точны знаныя о подобнимъ прѣдмѣтамъ, не бѣхѫ іоште напрѣдовали, кога то историци тѣ сѫ рѣшили и записали това раздѣлѣние повѣстности. По днѣшнѫ тѫ наукѫ всемірная повѣстность почва да зѣма друго съвсѣмъ направление и ште достигни да отхвьрли множество неосновно записаны и натрупаны работы.

Срѣдна та повѣстность достигва до 1500 г. подирь Хріста и означява ся отъ различны знамяниты появленыя, какъ то: остановление то на турскѫ тѫ дьржавѫ въ Европѫ; открытие то на Америкѫ и Добронадѣждный Мысъ (le Cap de bonne Espérance); чьрковно то прѣобразование. Новаа же повѣстность достигва до нашы тѣ времена и шествува на напрѣдь.

Колко то за точкѫ тѫ мѣстности т. е. дѣ е было пьрво то появление чьловѣчьскаго рода и отъ дѣ е почнѫло негово то разпространение по сичкый земны кржгъ, всемірная повѣстность, се пакъ по Мойсеювы тѣ книгы въ повѣствуватьлнѫ смысьль, съгласно е шествувала т. е. пьрва та люлка чьловѣчьства въ великаѭ Азиѭ е положила. И на това тя, чрезъ учени тѣ открытыя и изслѣдованыя, има твърдѣ мл го удовлетворитьлны доказатьлства, за европѣйскы тѣ народы чи сѫ дѣйствитьлно приселци отъ Азиѭ въ Европѫ; а най-необоримо доказатьлство е, какъ то и другадѣ казахме, голѣмо то сродство на европѣйскы тѣ мьртвы и живы языцы съ Самскрытъ и Зандскы языкъ, най-стари съхранени писменно въ Хиндистанъ языцы, поради кое учени тѣ бѣхѫ назовали европѣйскы тѣ языцы и народы *Индо-Европѣйски*; а нова та днѣшна наука имъ дава название то *іариянски іазыци и народи.*

Нъ за точкж тж времени т. е. когы е сътворенъ свѣта и когы ся е появилъ чьловѣчьскый родъ на него, всемірная повѣстность нѣма о тому никаквы удовлетворитьлны знаныя, а ни ти языкоиспитание то и сравнитьлно то любословие ни ти друга нѣкоя си наука и искуство могжть достигна до тамо!

Истинж чи сички тѣ стари вѣройсповѣданыя, кои то сж служили за повѣстность старимъ народамъ, възпомянувжть едно и какво да е пьрвобытно *неустроено* вещтство отъ кое е сътворенъ свѣта, нъ, когы и какъ, о тому никаквы доказатьлства нѣма. Отъ того пройсходи и разногласие то въ лѣтоброение то о сътворению свѣта, зашто то е нѣшто неизвѣстно т. е. врѣмя то когы е сътворенъ.

Ммоги учени ся сж покушавали чрѣзь различны искуствены испытаныя и изслѣдованыя да достигнжть до нѣкакво си удовлетворитьлно слѣдствие, нъ нѣсж могли. Толкова само сж успѣли. чрѣзь множьство открытыя, да узнаѭть, чи той-зи свѣтъ, земный кржгъ, е притьрпѣлъ твьрдѣ млого разореныя и промяненыя, што то лѣтоброеныя та възрасти. кои то му сж отдали, тѣй-зи и онѣй-зи народи, нѣсж точны и истинны. Това сжшто можи ся каза и за лѣтоброение то потопа т. е. чи не е точно и истино, ако и да е доказано чрѣзь нейзбройны и необоримы доказатьлства, чи дѣйствитьлно е былъ, освѣнь попрѣданыя та на сичкы тѣ почти народы чи е было нѣкогашь потопъ.

Индийски тѣ стари книги, какъ то и грьцки тѣ, кои то сж зѣли тѣхъ знаныя отъ Индийцы тѣ, спомянувжть нѣколко си потопа. Само еврѣйски тѣ книги сказвжть за единъ и то всеміренъ потопъ, кой навѣрно чи е послѣдныи.

Забѣлѣшка. Врьху неосновно то лѣтоброение въ Еврѣйскы тѣ книгы освѣнь другыя могжть ся прѣдложи и слѣдныя: Въ изслѣдование то за древность тж на Зандскы тѣ книгы и на имя то Заратъ (Зороастръ погьрчено), учени тѣ навождѫть множьство отлоѭкы отъ стары списатели:

—Ἀριστοτέλης δ'ἐν πρώτῳ περὶ φιλοσοφίας καὶ πρεσβυτέρους (τοὺς Μάγους) φασὶν εἶναι τῶν Αἰγυπτίων καὶ δύο καὶ αὐτοὺς εἶναι ἀρχάς, ἀγαθὸν δαίμονα καὶ κακὸν δαίμονα· καὶ τῷ μὲν ὄνομα εἶναι Ζεύς καὶ Ὠρομάσδης, τῷ δὲ Ἅιδης καὶ Ἀρειμάνις. (Διογ. Λαερτ.).

—Аристотель же пьрво о мждрословию. Маги тѣ сж по-стари, казвжть, отъ Египтяны тѣ, и тии вѣрвжть въ двѣ начала, добръ и зьлъ духъ: едному же имя Ѩра-мъздъ (Ζεὺς), а другу му Ариманъ=Ахаранъ (Ἅιδης грьци). (Диог. Лаерт.).

—Bérose, qui nous a été conservé dans la traduction Armenienne d'Eusebe, mentionne une dynastie méde fondée à Babylone par un roi nommé Zoroastre, longtemps avant Ninus; il aurait vécu vers l'année 2234 avant Jesus Crist.

Xantus le Lydien (470 avant J. C.) cité par Diogène Laërce, place Zoroastre le prophète en l'an 600 avant la guerre de Troie (1800 an av. J. C.).

Aristot et Eudoxe, selon Pline (hist. nat. XXX, 1.), plaçaient Zoroastre 6000 ans avant Platon; Hermippe le plaçait 5000 ans avant la guerre de Troie. (Diog. Laërt, Proœm.).

Pline (hist nat. XXX, 2.) dit que Zoroastre vivait plusieurs milliers d'années avant Moise le Juif, qui fonda une autre sorte da magie.

Днѣшна та наука не приѣма послѣдныи потопъ за всеобштъ, спорядъ какъ то е запнсано въ еврѣйскы тѣ книгы, нъ за чястенъ т. е. чи сичкыи земенъ кржгъ не ся е потопилъ, ни то сички тѣ чьловѣцы и животни сж изгинжли.

Многи учени сж писали врьху той-зи прѣдмѣтъ и трудили ся сж разновидно да докажжть естествены тѣ причины отъ кои то е станжлъ послѣдныи потопъ, и начина даже какъ е станжлъ; какъ то и за сътворение то міра. Ные штѣмъ говори о тому нѣшто си въ кратцѣ, по най-новы тѣ удобрены отъ учены тѣ изслѣдованыя, нъ само въ изводъ на повѣстсвуватьлнж та чясть, а нѣ съ математичьскы тѣ имъ доказатьлства, кои то тии учени мжжие сж довели; зашто то тука не е нашъ прѣдмѣтъ то. Послѣ штѣмъ дойди на спасены тѣ отъ потопа народы и на нихно то приселение отъ Азиж въ Европж, между кои то штѣмъ видѣ и нашы тѣ стары праотцы Бьлгары или въ обшырнж смысьль *Словени*, кое е нашыи единственъ прѣдмѣтъ въ настоящтее съчнение.

(Сѣдова въ II-тж книгж).

I.

БЪЛГАРСКО ТО СТАРОНАРОДНО

ВѢРОЙСПОВѢДАНИЕ.

Съхранено въ народны тѣ ни попрѣданыя, приказкы, празницы, пѣсны, домашны обичаи и обряды, баганыя, очиштеныя въ воды и поклоненыя по нѣкои си горскы усамены мѣста, избраны дьрвета, ныришта, пештеры и проч. и проч.

Сама та природа е подбудила първаго чьловѣка да ищти едно высше отъ себе си сѫштество, кому е отдавалъ створение то міра. Първитѣ чьловѣцы сѫ славили Божество то въ появленыя та природны, а нѣ самы тѣ твары т. е. въ тѣхъ сѫ славили безмьртны тѣ начяла, кои то ѭ оживлѣвѫть и съдьржавѫть; улицетвореныя та и многобожие то сѫ послѣдны явленыя въ повѣстность тѫ чьловѣчьства.

УВОДЪ.

Кога то мѣтниме само единъ кратъкъ поглѣдъ на съхранены тѣ и до днѣсь нашы народны празницы, зборове и на обряды тѣ кои то твори и испьлнѣва нашый народъ въ тѣхъ, какъ то н. п. на *Сурвакы* (на новѫ годинѫ), на *Кждены тѣ* или *Бждны тѣ вечеры*, *Мрьсны тѣ дны* или *Краканчу*, *Бабинъ-день*, *Куковъ-день* и игры тѣ *Кукиры*, *Лада* и *ладуванье то* или *Кумиченье то* (св. Лазарь въ хрістиѭнскый календарь), *Енювъ-день*; *Мартіны сѫботы*, *Дванайси петъцы*, *Русалски* и *Горешлаци празници* и други, до скличване то на цѣлѫ годинѫ съ *Коляда* и *колѣдване то*, кога то, казваме, мѣтниме само единъ кратъкъ поглѣдъ врьху тыя стародревны остаткы, кои нигдѣ ся не спомянувѫть въ чьрковны тѣ узаконены празницы, нити сѫ отъ хрістиѭнскаго вѣка, никакво съмнѣние не ни остава, чи то е было старобьлгарско то наше вѣройсповѣдание прѣды убрьштанье то ни въ хрістиѭнство то, и чи ные сме имали нашъ особенъ българскы народенъ мѣсецословъ или календарь, кое ся потвьрдѣва и отъ самы тѣ съхранены имяна на мѣсецы тѣ, какъ то: *Малкы Сѣчку* и *Голѣмъ Сѣчку*, *Трьванъ*, *Заревъ* и проч.

А кога то убърнеме внимание си на баснословны тѣ нашы народны пѣсны, на обшырны тѣ приказкы и на съхранены тѣ въ тѣхъ имяна какъ то: Змѣюве и Змѣици, Юди, (на Самскрытъ языкъ *Юда* е равно съ наше *Змѣй*), Вили и Само-Вили, Горски Диви и Само-Диви, Вѣди и Злини, Вѣштици или Вѣштирици, Бродници или бродящи нощтѣ Злотворни духове, Выхрове и Выхрушки и др.; на баяныя та въ коимъ ся спомянуватъ и нѣкои си цѣлы значитьлны имяна какъ то: *Óпуръ, Нáмытъ, Нѣжитъ, Ýрокы, Збóйшта, Óпала* и др.; на обшырны тѣ имъ съдьржяныя въ кои то ся разяснѣва почти сичко то старо вѣрвание, какъ то н. п. за еднобожие то, отъ приказкѣ тѣ за *Дѣда Господя* и за *Златѣ Бабѣ*, а за двоебожие то отъ Бѣлъ Бога или Бѣлю и Бѣлинъ, Чьрны Богъ или Чьрнило, зли и добри духове и прѣдухранитьлны тѣ срѣдства, кои то простонародие то употрѣблѣва и до днѣсь противъ тѣхъ, за умиление то или изгонение то имъ, чрѣзь баяныя, кѣденыя и умывание съ нѣкаквы си познаты былкы (трѣвы) и проч., кога то, казваме, убърниме внимание то си съ едно зрѣло разсѣждение врьху сички тѣ тыя, видиме дѣйствитьлно чи то Българско старо вѣройсповѣдание было твьрдѣ развыто и обѣма множъство работы, кои то никакъ не принадлѣжятъ европѣйскому міру.

Подиръ такова едно кратко приглѣдвание, естествено и отъ само себе си ся ражда въпроса: Когы и дѣ ся сѣ увели и установили тѣй-зи толкова обшырны вѣрваныя въ Българы тѣ? Да ли сѣ пьрвобытно тѣхно изобрѣтение и измышление или сѣ гы заѣли отъ другы нѣкои си народы? Ако мѣтниме поглѣдъ си въ латинско то и грьцко то баснословие, кои то сѣ познати за най-стары въ Европѣ и за *класичны*, да кажеме тѣй, никакво разрѣшение не находиме на той-зи въпросъ; зашто то тии сѣ зѣли съвсѣмъ другы направленыя и никакво единство не показватъ съ нашы тѣ. Нъ ако обьрниме поглѣда си въ Самскрыты тѣ стары книгы, въ Зандскы тѣ, въ записаны тѣ остаткы на Бабылонскы тѣ древности, и въ самы тѣ съхранены въ Хиндистанъ народны имъ празиицы и обряды, какъ то сѣ гы описали учени тѣ пѣтишествеици, виждаме едно удивитьлно единство, кату срѣштаме въ тѣхъ множъство сѣшты имяна и обряды цѣлы, творимы отъ тѣхъ нѣроды тамъ въ Хиндистанъ и до днѣсь какъ то и отъ нашы тѣ Българы въ Българиѣ! Што то никакво съмнѣние не ни остава чи Българи тѣ сѣ си гы принесли въ приселение то си отъ Хиндистана въ Европѣ; зашто то *племена та въ приселеныя та си приносятъ и свое то си вѣройсповѣдание*, какъ то и *свое то си земеописание*. Нъ тука ся ражда другы въпросъ: какъ Българи тѣ да задьржятъ въ толковѣчно разстояние тѣхъ старовремены вѣрваныя тѣй цѣло и въ удивитьлно единство и до днѣсь? Отговоръ на той-зи въпросъ за сега е: чи Българи тѣ нѣсѣ задьржяли само тыя работы, нъ и множъство

народны имяна, кои то носѣть, сѫ сѫшты съ имяна та, кои то сѫ записани въ Самскрыты тѣ книгы и кои то носѣть іоште тамошни тѣ народи какъ то на пр. Станю или Стоянъ, Рада, Ганю, Ганчу, Гана, Ганка; Нану, Нана, Нанку, Нанка, Нену, Нена, Ненку, Ненчу; Ценку и Ценка, Чену и Чена, Цену, Цена, Сиву и Сива, Сивку и Сивка; Пьрву и Пьрва; Ману и Мана; Вышну и Вышна; Сѣйку и Сѣйка и др. млого. Имяна на прѣдѣлы тѣ, какъ то: Загорье и Нагорье, Котилъ, Шуменъ, Нага, Ѫнгьль, Луна и мн. др. ся нахождѫть въ стрьны тѣ на Ѣмалайскы тѣ горы, при Сѣйкы тѣ (Сѣштии=Орачи), какъ то и въ Българиѭ днѣсь. А отъ тыя, какъ то и отъ млого другы доказатьлства н. п. въ ꙗзыка българскы, очевидно и необоримо ся види: чи Българи тѣ сѫ прави тѣ потомци на Арии тѣ (Aryas) и имя то Българинъ е равно съ имя то Aryas=орачь, какъ то другадѣ штѣмъ говори въ обшырность о тому.

и Сивчу
и Вишна.

Въ обштѣ кату сравниме българско то тѫй съхранено старо вѣройсповѣдание съ Самскрыты тѣ книгы, *Вѣды тѣ* и другы, съ Заратовы тѣ, съ *Занд-Авѣста*, какъ то и ꙗзыка българскы съ тѣхъ ꙗзыцы, виждаме чи ся обѣмѫть и двѣ тѣ вѣройсповѣданыя въ насъ, нъ прѣудолѣва Заротово то вѣройзповѣдание т. е. двоебожие то, какъ то и Зандскый ꙗзыкъ; а отъ того дохождаме до здравомыслено то заключение: чи Арии тѣ отдѣливши ся въ Азиѭ отъ памтивѣка, може бы поради религиозны раздоры, приселявали ся сѫ въ Европѫ, приносивши и свое то вѣройсповѣдание, отъ кои то приселци сме ные Българи тѣ прави тѣ потомци, съхранивши старо то си вѣройсповѣдение, и ꙗзыка и земеописание отъ чясти, а въ най-голѣмѫ строгость старо то занятие на Арии тѣ *орачьство то.*

Въ баснословие то всѣкаго народа ся крыѭть негови тѣ най-стари чьрти живота му; нъ въ пьрвобытно то му баснословие, а нѣ въ смѣсь тѫ, какъ то е грьцко то баснословие.

Нѣма по-смѣсено и по-забьркано баснословие отъ грьцко то; зашто то не е нихно пьрвобытно, нъ внесено въ тогавашнѫ Грьциѭ отъ разны прибѣгши тамо людие, принадлѣжѫшти на разны народности. Ни ти има друго подобно на свѣта баснословие да прѣдставля такавѫ гнуснѫ развратность въ всичкы тѣ отношеныя, какъ то е старогрьцко то! Тамъ ся развывѫть страсти тѣ до най-голѣмо то безчювствено скотство, а най-отвратно то, до противестественѫ неубузданость! Богове тѣ и Богыни тѣ имъ ся прѣдставлѭть піянци, блѫдници и содомци! Завистливи и гонители единъ противъ другиго, лукави и льскатели, низки и ничтожни. Напусто нѣкои си любословци сѫ искали да притьлкувѫть и да измѫдрувѫть нѣшто си отвлѣчено и приносно отъ тыя заблѫжденыя, напусто, казваме, зашто то Зевсово то приструванье на разны животны, за да достигни страстны тѣ си наслѫжденыя, грабление

то Ганимидово и отвлачанье то му въ Олимба, да служи кату віночьрпецъ богамъ и въ стаѭ тѫ особно Зевсу; Афрадитино то блѫдство, дьштеря Зевсова, съ Марса и уловление то й отъ мѫжа й Ифеста, послѣ тьржествено то й обличение прѣдь сички тѣ богове и богыны, хватена й склѣштена гола, на блѫднѫ тѫ постелѭ съ либовника си Марса, отъ новидимы тѣ примкы, кои мѫжа й бѣ подложилъ тамо, и послѣ изгонение то й отъ Олимба, тыя сичкы, какъ то и множьство другы подобны тѣмъ, никакво ньравствено или отвлечено и приносно добро тьлкувание не могѫть има, освѣнь скотскы развратности, чьрти стараго живота на Грьцы тѣ! А и нити можахѫ другояче баснословие да имѫть стари тѣ Грьцы, зашто то не бѣхѫ едно племя и еднокрьвнина чьловѣцы тѣ кои то съставихѫ той-зи народъ, іоште отъ начяла появления му, нъ згань и збирштина отъ разны прибѣгшы тамо людие, какъ то и сама та имъ повѣстность го доказва явно. Тая е една необорима истина и можи ся убѣди чьловѣкъ іоште съ примѣры живы и днѣсь, не само въ чьловѣцы тѣ нъ и въ животны тѣ. Ако днесь быхѫ ся стекли на едно мѣсто свободно людие отъ разны племена и народности, нъ людие прости, необразовани и неучени, какъ то сѫ были тогавашни тѣ времена, кога ся е съставила названа та стара Елада, всякъ здравомысляштъ чьловѣкъ можи да разсѫди: какво бы ся породило на него мѣсто! Такъ исто ако бы збралъ чьловѣкъ, отъ единъ родъ неопытомены животны, нъ отъ разны прѣдѣлы и отъ разны союве и породицы, и бы искалъ да състави еднѫ чрдѫ постоіаннѫ на едно мѣсто, видѣлъ бы каквы стремленыя штѫть ся породи между имъ и каквы боюве и нападеныя! а напротивъ, ако бы зѣлъ се отъ еднокрьвнинѫ, видѣлъ бы съ каквѫ тишинѫ и мирность бы живѣли тии между си!

Ето што говори единъ ученъ списатель врьху това грьцко баснословие:

En effet, vains, légers, voluptueux et crédules, les Grecs adoptèrent aveuglément, aux dèpens da la raison et des moeurs, tout ce qui put autoriser leur licence, flatter leur orgueil, ou donner carière à leurs songes métaphysiques; peuple sans liaison politique et tolérant par essence, l'homme d' Athènes ou de Sparte reçu facilement les cultes étrangers, et vit sans opposition se confondre ensemble les rites, les dogmes et les usages d'origines les plus eloignées.

(Mythologie Pittoresque universelle par J. Odolant-Desnos.)

—Въистинѫ, суетни, лекгоумни, сластолюбиви и лѣгковѣрци, Грьци тѣ приѣмнахѫ слѣпо, противъ правыя разумъ и противъ ньравы тѣ, всѣко нѣшто кое то имъ допушташе своеволство то, кое то имъ льскаіаше гордость тѫ, или кое то даваше свободно течение на метафизичьскы тѣ имъ сьништа; народъ безъ политичьскѫ связь и вѣротьрпіаштъ видомь, Атинѣйчянина и Спартиіатина приѣмна лесно чюзды тѣ богослуженыя и видѣ безъ съпротивление

да ся слѣдѫть ведно обряди тѣ, догми тѣ и обичаи тѣ отъ най-отдалечены тѣ начяла.

Между хрістиіанскы тѣ днѣшны народы най-обшырно съхранено писменно баснословие, какъ то и най-млого изваіани или излѣіани кумиры и другы остатки баснословнаго вѣка имѫть потомци тѣ на Латины тѣ и на стары тѣ Грьцы; заштото млого отъ тѣхны тѣ прѣды хрістиіанства книгы ся съхранихѫ, какъ то и изваіани тѣ имъ богове и богыны, остатки отъ стары тѣ имъ отъ чясти храмове, отбѣгши кату отъ чюдо удара хрістиіанскаго вѣка, кой въ пьрво то си усилие быде най-голѣмъ разоритель на старовремены тѣ работы, и иска сичко друго да изчезни отъ свѣта и нити спомянь да остани! Това ся доказва отъ сичкы тѣ по духу хрістиіанства написаны книгы, въ кои то ся вижда на всѣкъ рядъ гонение, умраза и іарость камъ сичко што не е хрістиіанско! Вторы же по-страшенъ и по-свирѣпъ разоритель на стародревны тѣ работы, въ обште, быде фанатизма мухамеданства, кой то гы упустоши не само по Азиѭ, нъ и по Европѫ, до дѣ то можя да достигни крака на турко-татарскы тѣ орды, и той упустошаваше сичко што не бѣше мухамеданско, придаваюштъ огню!

За съхранение то на грьцкы тѣ стародревности, днѣшни тѣ названи еленски потомци сѫ длъжни да бѫдѫть за всегда признатьлни пьрво на латинскы тѣ народы и второ на германскы тѣ, кои то, подирь конечно то разорение на мѣстице то *Елада*, не само гы съхранихѫ нъ изслѣдовахѫ гы съ съвьршенство и сега нови тѣ Грьци гы учѫть отъ тѣхъ.

Никой не можи отказа чи, ако не бѣхѫ тии народи, трудно штеше да ся възроди пакъ нова та грьцка народность, какъ то бѣше удавена и изчезнѫла почти съвсѣмъ.

Западни тѣ народи испьлнихѫ това нѣ за любовь на днѣшны тѣ названы Грьцы, ни ти за любовь на праотцы тѣ имъ, нъ за любовь на наукѫ тѫ, коіа то ся разви въ тѣхъ и шествуваше и шествува въ съвьршенство то. Това исто сторихѫ, тии, и съ еврѣйскѫ тѫ старѫ книжнинѫ, коіа, ако бѣше остало на Еврѣй тѣ, не само не можеше да доди до такива съвьршены изслѣдованыя, до кои то е дошла днѣсь, нъ можаше даже малко по малко и да изчезни. Тии отидохѫ и ходѫть іоште по сичкы тѣ почти познаты мѣста земнаго крѫга и направихѫ и правѫть толкова важны за наукѫ тѫ открытыя, какъ то и млого отъ стародревности тѣ на млогы непознаты отъ прѣды народы изслѣдовахѫ и извадихѫ на свѣтъ.

Наши тѣ български стародревности сѫ притьрпѣли и тии млого удары и упустошеныя, какъ то и на другы тѣ народы, нъ въ тѣхъ ся е случило и нѣшто си повѣчь іоште прѣды христиіанскыи вѣкъ, кое е слѣдовало почти до послѣдныи вѣкъ. Елинизма съ *голѣмѫ тѫ си идеѭ* е былъ най-голѣмъ

гонитель и разоритель Българизма, зашто то грьцкыи малакъ народъ е искалъ всѣкогы да ся умножи отъ българскаго, съ мысьль тж да го притопи и слѣе въ себе си. О тому е писано обшырно и не ни е тукъ прѣдмѣта да ся впуштаме въ това. Стига да мѣтни единъ безпрѣстрастенъ чьловѣкъ поглѣда си на повѣстность тж и да види крьвопролитны тѣ биткы кои то прѣды хрістиіанство то іоште сж ставали между тракийскы тѣ българскы иароды и грьцы тѣ, а послѣ хрістиіанство то между византийскж тж имперіж и Българы тѣ, до падение то и на двѣ тѣ тыя дьржявы подь турскж тж власть, стига, казваме, да мѣтни поглѣда си врьху тыя, и ште види: кои сж были истинны тѣ причины на тыя международны гоненыя, на тыя два народа, Грьцы тѣ и Българы тѣ! А послѣ падение то имъ, гонение то отъ стрьны грько-фенерскаго свештенства противъ българскж тж народность, се съ истаж цѣль панелинизма, слѣдовало е и слѣдова и до сега! Повѣчь българскы стародревносты, книгохранилишта цѣлы, сж изгорили грьцки тѣ калугери, а нѣ неубузданы тѣ завладѣтели Българий, азиіатски тѣ пьлчишта! И о тому е доста обшырно писано и познато е всѣкому Българину.

При такива убо обстоіатьлства, всѣкъ можи да разсжди, не е было възможно на Българы тѣ да съхранижть нѣшто си вештествено отъ стародревносты тѣ си, освѣнь въ попрѣданыя та си, обряды тѣ и обичаи тѣ си и др., какъ то выше казахме, коихъ никой не е можалъ да имъ отѣмни. А колко то за куміры и другы подобны остаткы баснословнаго вѣка, ако нѣсж виждѫть въ Българы тѣ, тому причина е, чи българско то старонародно вѣройсповѣдание не е было такова, какъ то штѣмъ видѣ въ слѣдуюшты тѣ изслѣдованыя.

Въ настояштее съчинение читатели тѣ нека не искѫть рядовно описание старонароднаго ни вѣройсповѣдания, зашто то подобно нѣшто е за сега невъзможно. Наши тѣ изслѣдованыя ште имѫть за прѣдмѣтъ чястно то описание на народны тѣ ни празницы съ обряды тѣ имъ, сравнитьлно съ Самскрыты тѣ и Зандскы тѣ имяна и обряды въ богослуженыя та имъ; какъ то и описание то на сичкы тѣ оныя въ кои то е съхранено наше то старобългарско вѣройсповѣдание, до колко то е намъ познато и възможно; а подобны изслѣдованыя, подпьлнени и усъвьршенствувани и отъ другы изслѣдователи, штѫть служи съ врѣмя за вештество да ся опиши рядовно то наше старонародно вѣройсповѣдание, кое ште разіасни най-стары тѣ чьрты нашего живота и най-стары тѣ начяла повѣстности ни.

I.

СУРВАКЫ или СУРЪ-СИВА БОГЪ,

Празникъ славимъ въ общтѣ въ Българиѭ отъ народа, на новѫ годинѫ, въ день св. Василиіа, 1-го Януария.

По сичкѫ Българиѭ той-зи празникъ носи народное имя *Сурвакы* и творѭть ся въ него общти обряди отъ народа. Да бы описали подпьлно сичкы тѣ му обряды трѣба да започниме отъ прѣдпразенствие то, кое назовавѫть *Бѫдныи* или *Кѫденыи вечарь*, и кое въ най-голѣмѫ точность испьлнѣвѫть орачи тѣ, селци тѣ. Тии прѣдь *Сурвакы* варѫть жито и разны сухы овоштыя и бобове, отъ сичкы што има въ кѫщтѣ си всѣкый. При томъ мѣсѫть и питѫ отъ най-чистое брашно коѭ назовавѫть *Боговицѫ* или по-просто *Бугувицѫ*, т. е. пита приносъ Богу. Тіа пита има видъ крѫга и на повьрхности й, отгорѣ й, сѫ тѣглени двѣ чьрти на крьсть, источени отъ тѣсто; на крайшта же на сѣкѫ чьртѫ привыто е друго по-тьнко тѣсто изгьрбено на вѫтрѣ, а крайшта му сѫ залѣпени на укрѫжность тѫ *Боговицы*, и то съставя видъ лѫка; на всѣкы же жгьль въ срѣдоточие то, дѣ ся крьстосвѫть голѣми тѣ чьрти, има по едно кльбце направено такъ же отъ тѣсто. Въ неѭ питѫ съкрывѫть срьбьрны пенязи, особито стары отъ назъваемы тѣ *Бабки*, и дрѣновы пѫпкы съ клончета, и така кату ѭ нарядѫть опичѫть ѭ въ пештѫ. Прѣзь него вечярь сичка та челядь трѣба непрѣменно да бѫди у дома си и да присѫтствува на *Кѫденыи вечярь*. Кату сложѫть стола за вечерѭ, *Боговица* ся полага на срѣдѣ стола, а вареное жито и овоштыя на около. Освѣнь же вареныя плодове, гуждѫть, прѣзь него вечярь, и неварены отъ сичкы видове колко то имѫть, какъ то оряхы, іаболкы, крушы, сливы и др., а отъ злакове тѣ: чесанъ, лукъ и др., грождие, вино, медъ, сухо жито, ечемикъ, лѣштя, грахъ и др., съ еднѫ рѣчь отъ сичкы земеродны плодове кои то имѫть орачи тѣ Българи. Кату ся натъкми на той-зи начинъ стола, тогава най-старый, кой между селцы тѣ Българы застѫпва въ дома си мѣсто свѧштеника, зѣма *ѣмеша* или *лѣмеша* отъ рало то, и кату гуди огьнь на плоскаѭ му стрьнѫ, гужда и ладанъ и почва да кѫди стола и домашныя рядомъ, дьржѧштъ въ рѫкѫ запаленѫ вохчанѫ свѣшть или имѣіаштъ ѭ залѣпенѫ на ѣмеща. Той издумва и нѣкаквы си особны молитвы, кату за добро то

дочяквание на *Сурваки*, за бѫдушто то плодородие въ годинѫ тѫ и за здравие то на цѣлѫ тѫ челядь и проч.; послѣ изхожда съ ѣмеша въ рѫкѫ и кѫдя рядомъ сичкы тѣ кѫштны стаи и обграды, дѣ живѣе добытакъ имъ и дѣ сѫ стоварены земеродны тѣ имъ плодове, за кои то ся сѫ мѫчили прѣзь цѣлѫ тѫ годинѫ да гы съберѫть; особено же внимание убьртѫть въ хлѣва и гражда дѣ е добытакъ имъ съ кого работѫть земѫ тѫ и си привъждѫть овцы и другы скотове.*).

Така кату ся свърши той-зи стародревенъ обрядь, съ най-голѣмаѭ благоговѣйность, сѣдѫть около стола сички тѣ домашни, а старѣйшый разгѣнва тогава *Боговицѫ тѫ*, благославяштъ нѣшто си народно, и дава сѣкиму по кѫсъ, кату отдѣли и чясть за добытака, кату за волове тѣ, овцы тѣ, кониетѣ и проч., съ кое то гы захранвѫть на утрѣ, да имъ бѫдѫть живи и здрави за цѣлѫ годинѫ. Тогава почвѫть да вечерѭть сички весели. А въ разстоіание то вечеры, кой то отъ домашнихъ кыхни, старѣйшина му подарява нѣшто си, кату говѣда, овцы, коние, и друг.; него же кыханье сматрѫть за добьръ знакъ начяла новыя годины. А кой то намѣри срьбьрный пенязь въ свои дѣлъ *Боговицы*, сматра ся за благополученъ. *Кѫденый Столъ* не ся разтрѣбя него вечярь нъ стои цѣлѫ ношть накыченъ отъ вышеречены тѣ плодове. Огьнь же гори цѣлѫ ношть непрѣстано на огниште и сматрѫть го за голѣмо зло, яко угаснѣе прѣзь неѭ ношть. А мѫжеский полъ, по-млади тѣ, приготвѭть си дрѣновы кычясты вѣйкы за сутрѣшный день, кои ся кѫдѭть него вечярь отъ старѣйшинѫ тѫ,

Послѣ вечяры нарѣждѫть ся около кѫшное огниште и, кату разравѭть жяравѫ тѫ, на него мѣсто гуждѫть пѫпкы отъ дрѣнъ, наричяюшти гы сѣкому отъ присѫтствуюштихъ, кому ште гадаѭть (налучвѫть), и гы пукѫть, т. е. глѣдѫть вниматьлно коіа ште ся разпукни отъ топлины огништа и подскочи по-млого, и тьлкувѫть: чи той, кому е нарѣчена, ште бѫди веселъ и здравъ прѣзь цѣлѫ годинѫ! а коіа то не ся разпукни и не подскочи, тьлкувѫть противное. Сѣкому безъ изключения отъ присѫтствуюштихъ наричѫть и пукѫть дрѣновы пѫпкы, освѣнь това и за отсѫтствуюшты тѣ отъ своихъ въ странство творѭть това гадание и мѫдрувѫть по нѣшто си. Кату пепьлнѭть и това, лѣгѫть си да спѭть, а една отъ по-стары тѣ жены сѣди будна около огьня и го подклажда прѣзь цѣлѫ ношть, вардѣшта строго да не нѣкакси угаснѣе!

Кой то же отъ по-млады тѣ момчета ся събуди и стани по-рано, зѣма

*). Въ Македониѭ того кой кѫди прѣзь кѫдены тѣ вечеры назовавѫть го Паличь, а то има равно значение съ жрьцъ. Знайно е чи въ старо врѣмя, а и сега іоште въ Индиѭ, какъ то и въ другы тѣ стары народы, жрьци тѣ сѫ палили приносяемы тѣ въ жьртвы вешты. Рѣчь та же жрьць значи паличь, коренныи слогъ жьр=жар, жарити=палити и проч.

си приготвенѫ тѫ отъ дрѣново дърво вѣйкѫ, коіа ся казва вѣкы *Сурвакница*, и почва да шиба рядомъ сичкы домашны, спящти іоште на постелѭ тѫ, поздравляюштъ гы съ слѣднаѭ молитвѫ:

Сȣрва година!
Весела година!
Пашкȣль на лѣсѫ!
Класъ на нивѫ!
До годинѫ
Живо здраво!

Другче.

Сȣрва, Сȣрва година!
Голѣмъ класъ на нивѫ!
Жьлтъ мамȣль на лѣсѫ!
Чьрвена ꙗболка въ градинѫ!
Живо и здраво до годинѫ!

Македонско.

Сива, Сива Василица!
Када сѧ си увасилила!
Тамо горѣ на Бей-пȣнаръ!
(тамо горѣ на Бѣлъ Дȣнавъ).
Шчо имаше, шчо нѣмаше?
Златна чаша и коната!
Божикъ ми е по небеси,
Слава мȣ е пасла земꙗ!

Така кату поздрави пьрво сичкы домашны, трьгва и по роднины си, съсѣды и познаты и гы изряжда поздравляюштъ гы за *Сурваки*=новѫ годинѫ съ вышерѣченыя пѣсны, и шибаюштъ ги съ зеленаѭ дрѣновѫ кычястѫ вѣйкѫ *Сурвакницѫ*. Това же творьѭть всѣкому, кого то срѣшнѫть прѣзь него день сурвакаюштии, безъ разликѫ народности и вѣройсповѣдания.

Той-зи народенъ празникъ Българи тѣ въ общтѣ го зъвѫть *Сурваки*, какъ то и выше казахме, и уважявѫть го най-млого отъ сичкы тѣ другы празницы; а момчета та, кои ходѭть по вышейзложеному начину да поздравлѣвѫть, казвѫть гы *Сурвакницы* (множ. бр. отъ Сурвакникъ), дѣйствие то же ся казва *Сурвакати*. Сѣкы съ удоволствие голѣмо приѣма у дома си *Сурвакницы* и има го за голѣмѫ честь да му идѫть да го *сурвакѫть*, шибаюшти го съ зелѣны тѣ дрѣновы вѣйчыцы и пѣюшти му вышейзложены тѣ молитвены

поздравы, за кое то гы обдарявѫть съ пенязы, овоштыя сухы, съ краваи или съ рязновидны отъ тѣста изваіаны и упечены кипове, кату *куклы, кончета, телета, петлета* и друг.

Прѣды да кажиме, какъвъ е былъ той Богъ Суръ и Сива, и отъ дѣ е остало то въ Бьдгары тѣ, да му ся струва такова тържество и такива обряды, трѣба да кажиме, какъ разтьлкувѫть сами тѣ селци *Кѫденый вечярь* и вида на Боговицѫ тѫ, и тогава да постѫпиме въ тѣхъ изслѣдованыя.

Сама та рѣчь *Боговица* или *Бугувица*, какъ то си ѭ изговарѭть селцитѣ, показва чи тіа пита ся мѣси и приноси нѣкому си Богу. А кому другиму Богу можи да бѫди освѣнь *Суру* или *Сиву* Богу, какъ то само то имя на празника *Сурвакы* и само то имя *Сива*, въ македонскый поздравъ, го показвѫть? Селци же й тьлкувѫть крои така: За съставены тѣ въ крайшта та на крьстосаны тѣ чьрты, посрѣдѣ *Боговицы*, лѫкове, казвѫть, чи тии знакове ся творѭть за войницы тѣ, да имъ бѫди благополучна нова та година; а кльбца та, кои то сѫ на сѣкы жгьлъ въ срѣдоточие то *Боговицы*, дѣ ся крьстосвѫть голѣми тѣ чьрти, изобразіавѫть *купны* отъ жита, и то ся твори за орачы тѣ, да имъ бѫди благополучна нова та година; а срьбьрный пенязь изобразіава чистотѫ на сѣко нѣшто отъ кое имѫть потрѣбѫ, т. е. жито да стани кату срьбро чисто и друг. Сухи тѣ же плодове што ся полагѫть на кѫденый столъ и ся кѫдѭть ведно съ *Боговицѫ тѫ*, пастрѭть ся прилѣжно до сѣйдбѫ и размѣсѭть отъ тѣхъ въ семена та истаго рода, кога то гы сѣѭть, да имъ бѫдѫть плодородни, кату благословены на Кѫденый вечярь; а дрѣнове тѣ пѫпкы и клончета што гуждѫть въ Боговицѫ тѫ, и вѣйкы тѣ отъ дрѣна што употрѣбліавѫть да сурвакѫть съ тѣхъ шибаюшти, това тьлкувѫть селци тѣ, чи какъ то дрѣна пѫпи и ся развыва най-напрѣдь, а зрѣе най-сѣтнѣ, и какъ то той е най іагко дьрво, тѫй да бѫдѫть и тии. А за добытака што дѣлѭть по кѫсъ отъ *Боговицѫ тѫ* и го захранвѫть съ него, то ся твори да имъ е здравъ и живъ за цѣлѫ годинѫ. Нека забѣлѣжиме іоште чи *Сурвакницы тѣ сурвакѫть* и добытака въ хлѣвѫ и въ обградѫ тѫ съ истытѣ пѣсны, шибаюшти го излегкѫ съ дрѣновы тѣ вѣйчицы!

Женскый полъ исто твори нѣкаквы си обряды на Сурвакы, кои сѫ слѣдныя:

Дѣвойки тѣ на *Кѫденый вечярь*, кату сѣднѫть на стола, пьрвый залакъ (хапкѫ) не изѣдѭть, нъ гуждѫть го тайничко подъ стола и послѣ го зѣмѫтъ и прѣзь неѭ ношть го гуждѫть подъ вазглавницѫ тѫ, и какъвъ то сьнь сьнувѫть неѭ ношть, той штѣлъ ушь да излѣзи истиненъ! разумѣва ся чи дѣвойки тѣ нѣмѫть другѫ по-озбылнѫ грыжѫ освѣнь за бракосъчитание то си.

На утрѣ же, сутрѣнь тѫ рано, кату разтрѣбьѭть хубавичко въ кѫшты и помытѫть, какъ то е обшты обичаи въ Бьлгаркы тѣ да испьлнѣвѫть сичкытѣ домашны службы, събирѫть смѣть тѫ на мѣтлѫ тѫ и кату стѫпѭть на

неѭ, услушвѫть ся съ внимание, какво мѫшко имя ште чюѭть, него чясъ най-прѣдь да ся извыка или у тѣхъ или у съсѣды тѣ, и то имя ушь штѣлъ да носи бѫдуштый имъ съпругъ!

А прѣзь деня на Сурвакы, събирѫть ся въ всѣкѫ улицѫ друшки дѣвойки и кату гудѭть единъ чисть мѣдникъ съ водѫ, кой е отъ вечярь іоште приготвенъ и въ кого сѣка е спустила свои прьстень, и е принуштувалъ той мѣдникъ, съ водѫ тѫ и прьстены тѣ, подь нѣкое си дьрво, а обично подь шипцово (трандафилъ), съставѭть крѫгъ, нъ разумѣва ся чи сѫ примѣнени и натруфени съ най-хубавѫ тѫ си примѣнѫ и накыты, и почвѫть да отпѣвѫть нѣкои си гадатьлны отпѣвкы какъ то: *Злата тоѧга изъ село ходи, сѣдна булка подай прьстень!* По срѣдѣ крѫга имъ стои положенъ мѣдника съ прьстены тѣ и една малка дѣвойчица, коя е нарочно за това избрана и коя стои близо до мѣдника и подиръ всѣкѫ отпѣвкѫ изважда по-единъ прьстенъ. Всѣка отъ дѣвойкы тѣ глѣдѫть съ нестьрпение да видѭть, да ли е нейнъ извлѣченый прьстень, послѣ отпѣіанаѭ отпѣвкѫ, коѭ тьлкувѫть за нейно то бѫдушто бракосъчитание. Вышейзложенаіа же отпѣвка ся тьлкува: *Бирнишкы сынъ* т. е., чи дѣвойка та, коей принадлѣжи изваденый прьстень подиръ таѭ отпѣвкѫ, ште да ся бракосъчитае съ бирнишкы сынъ. [Въ старо врѣмя бирници тѣ, чьловѣци кои сѫ събирали царско то даждие, носили сѫ златы тоіагы въ знакъ чина си].

Всѣкъ прьстень ся спушта въ мѣдника до тры пѫти и отпѣва ся, а дѣвойки тѣ пѣѭть двѣ по двѣ засобно. Отпѣвки тѣ же сѫ се гадатьлни, отъ кои то забѣлѣжваме слѣдныя съ тьлкуване то имъ.

Кона ѣзди, соколъ дьржи,
Сѣдни бѹлка, подай прьстьнь!

(Значи болѣринъ).

Вытка тоѧга прозоръ ми бие,
Сѣдни бѹлка, подай прьстьнь!

(Значи войникъ, свободенъ).

Позлатенъ топоръ врата бие,
Сѣдни бѹлка, подай прьстьнь!

(Значи богатъ).

Злати грывни на постелѭ дрьнкѫть,
Сѣдни бѹлка, подай прьстьнь!

(Значи златарь).

Изскри искачѭть изъ кѹзничкѫ,
Сѣдни кѹлка, подай прьстьнь!

(Значи кувачь, желѣзодѣлецъ).

Бѣло книжье, чьрно мѫстило,
Сѣдни кѹлка, подай прьстьнь!

(Значи ученъ на книгѫ).

Пьрцалиште на гнойште,
Сѣдни кѹлка, подай прьстьнь!

(Значи шивачь).

Цьрвѹль влачи, прѣзъ долъ бѣга,
Сѣдни кѹлка, подай прьстьнь!

(Значи ускокъ, хайдутинъ).

Свито кѹче на камаче,
Сѣдни кѹлка, подай прьстьнь!

(Значи сиромахъ, просякъ).

И други млого подобни отпѣвки ся отпѣвѭть, до дѣ ся свьршѭть и изрядѭть снчки тѣ прьстени по тры пѫти всѣкъ. На това гадалиште, освѣнь дѣвойкы тѣ, присѫтствувѫть и жени и тии спуштѫть прьстены въ мѣднику, наречены на сынове тѣ имъ, да ся отпѣѭть и тии, да видѭть за бѫдуштѫ имъ женидбѫ, каква ште бѫди, т. е. съ каквѫ невѣстѫ штѫть ся задоми; зашто то мѫшки нѣсѫ помѣсвѫть тамо.

Така кату свьршѭть той-зи стародревенъ обрядъ, вода та отъ мѣдника изливѫть на крьстопѫтиште и глѣдѫть, ако мине мѫшь най-напрѣдь, тьлкувѫть чи отпѣты тѣ гаданыя скоро штѫть ся испълни; ако ли же мине женско, штѣло да ся забавѭть!

Тыя сѫ обряды тѣ, творимы на *Бѫдный вечярь* и на *Сурваки*, до колко то е намъ познато, най-паче отъ селцы тѣ, орачи тѣ Българы; зашто то по градишта та сѫ изчезнѫли, гонени отъ просто то свѧштенство или прѣзираемы отъ самы тѣ граждани, кои сѫ зѣли ушь друго оброзование, какъ то тии мечтаѭть, смѣсивши ся съ разны другы народы и взѣвши отъ тѣхъ развратности паче и лукавштины, нѣжели нѣшто си добро!..

Ные казахме по-горѣ чи такива народни празницы, съ подобны обширны обряды и тържества празнуемы, нѣсѫ друго освѣнь старобългарско то вѣройсповѣдание прѣды принѣтие то имъ на христіанство то, и чи Българитѣ

сѫ си гы принесли въ приселение то си іоште отъ Хиндистана въ Европѫ. Нека изслѣдоваме първо и видиме сама та рѣчь *Сурвакы* какъ е съставена и каквы значеныя има, и тогава да дойдиме до сравнение то съ записаны тѣ въ самскрыты тѣ книгы, и съ творимы тѣ іоште и до днѣсь въ Хиндистанъ отъ тамошны тѣ народы исты обряды, кои сѫ съхранили старо то си вѣройсповѣдание.

Коренаіа рѣчь на *Сурвакы* е *Суръ* отъ коѭ става прилагатьлное *Суровъ*. Българи тѣ казвѫть *суровъ хлѣбъ*, т. е. неупеченъ, и *сурово дърво*, т. е. неизсѫхнало, іоште зелено. Освѣнь тыя, *Суръ* казвѫть и за *Сивъ пепеліанъ*, какъ то *суръ еленъ* т. е. сивъ еленъ (ругачь, кошутъ). Отъ това же прилагатьлно окончание на *овъ*, кое има значение притяжания на българскы іазыкъ, по особно ему свойство, съставѭть ся и имяна на *акъ*, какъ то и отъ другы окончаныя на *икъ*, *инъ*, кои давѫть на тѣхъ рѣчы едно по-силно и по-обширно значение притяжания или съ другѫ рѣчь да кажиме *събирания*, какъ то: *буръ*, *буріанъ*, *буріанакъ*, *камень*, *каменакъ* и друг., *суръ*, *суровъ*, *суровакъ* и съкратено *сурвакъ*, отъ дѣ и нарѣчие то *сурвакы* на *ы*, [подобно нарицатьлно значение имѣюшты рѣчы имаме доста на българскы іазыкъ, какъ то на *засѣвкы*, на *отвъркы*, на *момины* и друг. млог., кои съ това окончяние на *ы* значѭть нѣшто си обрядъ или обрядны дны]. Отъ *суровакъ* же става *сирвакникъ*, кое значи чьловѣкъ кой служи *Суру* или *Суроваку*, и дѣйствитьлно онѣй-зи кои то ходѭть та испьлніавѫть въ него день вышеописаныя обряды зовѫть ся *сурвакницы*, а дрѣнова та вѣйка съ коѭ *сурвакѫть*, зове ся *сурвакница*, какъто видѣхме. Отъ сичкы тыя видѣхме чи отъ той-зи корень *суръ* съставенитѣ рѣчи сѫ сички по свойству българскаго іазыка правилно произведени, какъ то и двойно то значение на таѭ рѣчь *сур*, суровъ=зеленъ и неупеченъ, и *сур*, сивъ, пспеліанъ. Нъ освѣнь тыя значеныя рѣчь та *сур* има и значение *свѣтьлъ*, коіа рѣчь ся находи въ Зандскы іазыкъ Зур и значи свѣтла, свята вода, коѭ сѫ имали стари тѣ Занди и въ коѭ сѫ потапіали новоубраштаюшты ся на нихнѫ тѫ вѣрѫ. На Самскрытъ іазыкъ има рѣчь *Soura*=свѣтлый, и *A-soura*=не-свѣтлый съ *a* отрицатьлно. На нашъ българскы іазыкъ сѫшти почти ней съотвѣтствуюшты рѣчы имаме Жур или Жар, свѣтлость, а въ рѣчь тѫ Зур-а=свѣтлость, какъ то си го изговаря нъродъ, (въ писменный іазыкъ *Зора*=свѣтлость), ся види іавно съхранена старобългарска та рѣчь Зур, Зур-а. Штото отъ сичкы тѣ тыя дохождамы до истино то заключение чи рѣчь та Сур е равна съ рѣчь та Сива и съ рѣчь тѫ Зур=свѣтлый. А Македонскый поздравъ: *Сива*, *Сива Василица* и проч. потвьрдѣва намъ необоримо чи той-зи Богъ, кому ся е творило тьржественъ празникъ на новѫ годинѫ и ся твори іоште и до днесь въ обштѣ отъ Българскаго народа, не е другы нъ *Сива* индийскый Богъ, едно отъ индийско то *тримурти* трьличие, Брахма, Вышну и Сива.

Македонско то Сирваны:

Сива, Сива Василица!
Када сѫ си увасилала!
(Тамо горѣ на Бей-Пѹнаръ!)
Тамо горѣ на бѣлъ Дѹнавъ!
Шчо имаше, шчо нѣмаше?
Злата чѫша и коната!
Божикъ ми е по небеси,
Слава мѹ е паслѫ ѕемѭ!
. . . . . .

Разіаснѣва намъ іавно това и то съ другы рѣчы значи: *О ты Сива! нашъ старобогъ! кога ся си измѣнилъ и станѫлъ Василица т. е. празникъ бога Сива, кога ся си приобырнѫлъ на празникъ св. Василия? Ты што ся славѣше по горы, при студны изворы и при бѣлъ Дунава, дѣ ся пиіаше СУР=усвятенѫ водѫ, съ златы чяшы и съсѫды! А! сега вѣкы сѧ слави рождество Христово! Христосъ нашъ е сега по небеси, и негова слава е по сичкѫ земѭ! . . .* *)

Нека изслѣдоваме сега когы и какъ ся е славилъ Сива богъ въ Хиндистанъ и каквы качьства сѫ му отдавали.

Въ Индийско то най-старо вѣройсповѣдание *Сива* е едно отъ трилично то (Тримурти=Тройца) тѣхно божество, *Брахма Вышну, Сива.* Спорядъ най-учены тѣ же изискатели на индийскы тѣ древности и най-вѣрны тѣ описатели пѫтишествеицы въ Хиндистанъ, Сива ся е славилъ за Богъ въ най отдалнаѭ древность тамъ, и изрѣзани тѣ въ каменны тѣ стѣны цѣли храмове, пагоди и ныришта, кои ся сѫ съхранили по нѣкои си стрьны, отдавѫть ся на неѭ повременность кога то ся е славилъ само той, Сива Богъ, въ тѣхъ прѣдѣлы. Нему ся е отдавало всесилие, т. е. чи той правилъ и разваліалъ сичко на свѣта, и спорядъ това отдавали сѫ му твьрдѣ млого прилагатьлны имяна.

Индийски тѣ пьрви мѫдреци, види ся, взѣвши самѫ тѫ природѫ въ общтѣ и разглѣдавши чи тіа отъ малкы частицы започва, растѣ до единъ стѫпень и послѣ пакъ ся разтлѣйва и дохожда до тѣхъ най-малкы частицы, оть кои то пакъ започва поіавленйе то си подъ истый или подъ другъ крои, дошли сѫ до заключение то: чи ништо на той-зи свѣтъ не ся изгубва, нъ става само едно временно движение, кое по видимому чьловѣкъ мысли да е измяна. Подъ той-зи исты разрядъ сѫ положили тии и чьловѣка, за това сѫ дошли

*) Бей-пунаръ=княжевъ кладенецъ, близо до Охридѫ на планинѫ тѫ. *Коната* =гърне прьстено въ кое наливѫть віно. *Божикъ*=рождество Христово по македонскы.

до узаконено то отъ тѣхъ начяло: чи рождение то чьловѣка не е друго освѣнь поіавление то му на свѣта подъ единъ новъ крой; а смьрть та му не е друго освѣнь чи той неште ся іави вѣкы подъ истый той-зи крой. Нъ за да не бы остали въ омысьль тж, какъ той-зи свѣтъ и сичка та природа ся движи тжй отъ само себе си, безъ едно высше и всесилно сжштество, дошли сж до заключение то на еднобожие то и дали му имя *Сива*, какъ то и качество то на *створитель* и *разоритель*, съгласно съ природны тѣ іавленыя. Нашый прѣдмѣтъ е тукъ само за това индийско Божество.

Забѣлѣшка. Наши тѣ Българи съхранили само на новж годинж да го празнувжть, какъ то видѣхме, а то по качьство то што му сж отдавали стари тѣ Индийци кату *renovateur par exellence*=главный възобновитель; зашто то въ Индиж му празнувжть и нѣколко си другы празницы, какъ то по долѣ штѣмъ говори о тому.

Въ индийски тѣ святы книгы най-млого противорѣчяшты попрѣданыя ся сж съхранили врьху това божьство, а то пройсходи отъ древность тж на Сивово то богослужение, кое то е млого по-старо отъ Вышново то, и тии противорѣчыя ся сж въвели въ теченыя та на вѣкове тѣ, кога то ся е въстановлѣвало второ то. Подобни събытыя ся вижджть въ сички тѣ почти стары вѣройсповѣданыя.

Ето што казвжть Индийски тѣ богословци за Тройцж тж си:

„Кога то сж станжли четернайси тѣ свѣтове съ ось тж (axe) коіж минува прѣзь тѣхъ надъ планинж тж Kailaça=Кайласа, тогава ся появилъ на върха на неіж планинж триьнгла (triengle) *Иони*, и въ *Иони*, *Лингама*. Той-зи *Лингамъ* (дърво живота) ималъ тры коры; пьрва та и най-вжнкашна та е былъ *Брахма*, срѣдніа та былъ *Вышну*, а най-вжтрѣшна та, най крѣхка та, былъ *Сива*; и кога то три тѣ богове сж отдѣлили, неостало друго въ трижгла освѣнь голо то стьбло, кое то е вѣкы подъ наблюдение то Сивово. Сива богъ обитавалъ на златж тж планинж *Кайласа*. Тамо имало едно плоско наслано мѣсто врьху кое то ся нахожда единъ чьтвьртитъ (четерожглый) столъ, украсенъ съ девять безцѣнны каменья, и въ срѣдж тж Падма (lotus=лотъ растение), носіжшъ въ нѣдра та си триьнгла, начяло и изворъ на сичкы тѣ нѣшта. Отъ той-зи трижглъ излѣзва *Лингамъ*, Богъ вѣченъ, кой то обитава тамо вѣчно.

Забѣлѣшка. Дрѣнови тѣ крѣхки вѣйчицы кои то употрѣблѣвжть Български тѣ сурвакници, та сурвакжть съ тѣхъ на новж годинж, въ славж и честь Сиву Богу или Суру) какъ то и зелены тѣ пжпкы кои то гужджть въ Бугувицж тж на Кжденый срѣшту Сурвакы вечярь, вижда ся чи имжть нѣкакво си отношение съ Лингама (дърво живота) на кое то стьбло то наблюдавалъ за всегда Сива. А обиталиште што му отдавжть на върха на златж тж планинж Кайласа има нѣшто си-отношение съ съхранено то въ въ Македонско то Сурваканье: Сива, Сива и проч. шчо имаше, шчо нѣмаше, тамо горѣ на Бей-пунарь? (на планинж тж коіа носи днесь

това имя при Охридж); злата чаша и коната т. е. чи Българи тѣ съхранили вѣрванье то, чи Сива обитавалъ на планинж тж въ заборавивши златж тж планинж Кайласа въ Хиндистанъ, сѣкы го е мыслилъ по свои тѣ ближны планины, а другы го славили около Бѣлъ-Дунавъ.

А спорядь тогдашны тѣ времена прѣдставліали сж Сива чи былъ и уженен и ималъ и либовницы отъ коихъ ималъ и дѣца. Отъ пьрваж си женж, коіа ся звала Бавани или Пьрвата [горска царица]. добылъ два сына, единъ Ganeça—Ганеса, Богъ лѣта (годины), ума и числа; другый же Сканда, Богъ рата; и другы млого синове и дьштеры ималъ отъ либовницы тѣ си, кои сж были се убожени и отдавало имъ ся по нѣкое си свойство. Освѣнь тѣхъ, Сиву сж отдавали и нѣколко си въплоштеныя (incarnations) подъ разны имяна, отъ коихъ въ едно ся вижда и въспомянаемыи *Суръ* въ Българиж, вмѣсту Сива, какъ то видѣхме; а то е Machécha Çoura=Махеша Сура, великый Сура, Signeur des Açouras, roi à tête de buffle et de mauvais genies=Господь на духове тѣ пьрваго стжпена; царь съ биволскж главж и начялникъ на злытѣ духове.

Въ индийско то баснословие сжштествува и само имя то *Сура*, имя на добры тѣ духове, кое буквално значи *свѣтлый*, и съотвѣтствува съ българское *Бѣлъ-Богъ* или Ирж-мьздъ=даіаштый свѣтлость и приносно добринж тж. *Сура* е равно и съ *Дѣва*, въ Индийско то баснословие, а въ Зандско то, *Сура Дѣва*=Богыня на безмьртно то питие *А-мрита* или самаіа *А-мрита* улицетворена. Surya=Суриіа ся спомянува іоште въ Индийско то баснословие, за сынъ на Касиіана и Адита, и Богъ слънца. Нѣкои си брахмани го сматржть за най-голѣмъ отъ богове тѣ и казвжть: чи той управлѣвавъ движение то на небесны тѣ иржгове, звѣзды и мѣсеца, на четиры тѣ врѣмена, кои то ся движжть рядовно около него.

Забѣлѣшка. —**Индийскы нѣкои си царь Суратъ съставилъ празникъ Богу Сиву.—Българи тѣ на новж годинж празнувжть Сурвакы и пѣжть: Сурова година, весела година и проч., неможи ли ся заключи, чи Сурова година, ште кажи Суратова година? а ако Суратова ся е измѣрило на Сурова, то ништо не значи за толковѣчно едно разстоіание. А Суратъ не е ли Зуратъ—Заратъ, (Зороастръ погърчено)? Сива ся славилъ за Богъ сльнца, промянение времени и пр. какъто въ Зандскы тѣ книгы Ира-мьздъ, кое буквално значи мьздаіай=даруіаштый іаржтж=свѣтлинж тж.**

Около Сива полагжть при другыя и Aghni=Ъгьнь=Огьнь, духъ или богъ огня.

Ные видѣхме чи Българы тѣ въ Бждни вѣчярь срѣшту *Сурвакы* пазижть цѣлж ношть да не угаснѣе огьня! Нѣма никакво съмнѣние чи той толко строгъ обрядъ, прѣдставля присжтствие то Aghni=Огьнь, бога огня при Сива,

По-славни тѣ празници што сѫ празнували въ Хиндистанъ *Сивц Богц* и жени му *Пьрви* сѫ слѣдни тѣ: въ 7, 8, и 9, на Tchaitra=Чѣтра [Мартъ-Априлъ] и той е пролѣтный празникъ, кого, какъ то и выше спомянѫхме, съсъставилъ царь Sourata—Сурата. Българи тѣ въ това исто врѣмя съхранили народны празницы, какъ то 1-го Марта: покачѭть по кѫшты тѣ си чьрвены платове въ знакъ радости, чи посрѣштѫть пролѣть, а на малкы тѣ дѣца вьрзѫть на шиы тѣ и на рѫцѣ тѣ приплетенъ кончецъ отъ чьрвенѫ и бѣлѫ краскѫ, и това го носѭть, до дѣ ся поіавѫть лѣстовици тѣ; а штомъ ся поіавѭть тии, и гы види носяштый такива ниткы, коихъ назовавѫть *гадалущкы* (отъ гадаѭ глаголь), скѫсвѫть гы и кату зѣмѫть прьсть отъ земьѭ тѫ, ведно съ тѣхъ захвьрлѭть ѭ на горѣ въ въздуха на кадѣ то лѣтай новопоіавившаіа ся лѣстовица, и вѣрвѫть чи тамо дѣ то падни захвьрленаіа прьсть съ *гадалущкѫ тѫ*, што израсте копарь!

Забѣлѣшка. Старци тѣ и Баби тѣ въ Българиѭ приказвѫть чи лѣстовици тѣ зимѣ живѣли въ топлы тѣ мѣста дѣ то не падало снѣгъ и дѣ то расте чьрный пиперь и хубавы тѣ миризливѣ работы; и чи тии за да идѫть тамо, трѣбало да минѫть едно твьрдѣ голѣмо море и чи орли тѣ или жерави тѣ гы приносили на гърбове тѣ си. А то мѣсто было тамъ дѣ то истича слънце то и проч.

Не е ли то іавно възпомянание на старо то имъ отьчьство Хиндистанъ, отъ дѣ то ся сѫ приселили въ Европѫ? Поздрава на лѣстовици тѣ и вѣрванье то чи дѣ то падни гадалушка та што израстѣ миризливый злакъ копарь, голѣмо то море чрѣзь кое то минували лѣстовицы тѣ, да идѫть на него мѣсто дѣ то растѫть чьрный пиперь и миризливы тѣ работы, тамъ дѣ то истича слънце то, тии сички нѣсѫ друго освѣнь Хиндистанъ. Подобны възпомянаныя, какъ то за животодавнѫ тѫ водѫ и другы, штѣмъ видѣ много въ изслѣдованыя та си.

А по нѣкои си мѣста въ Българиѭ, имянно же въ Котилъ, прѣзь него день т. е. пьрваго Марта, прѣдь истечения сльнца, ходѭть въ горѫ тѫ, дѣ вѣрвѫть чи ушь една дѣва=мома выкала: *Иди си зима, да доди лѣто* и проч., и тіа была оставѣла разны скѫпоцѣнны дарове за оныя, кои идѫть да ѭ чюѭть кату выка. То исто творѭть и Есень, не повнѫ въ кой день, ходѭть да чюѭть *Дѣда*, кату выка: *Иди си лѣто да доди зима* и проч., А въ девятаго Марта мѣсеца помытѫть си добрѣ дворове тѣ и запалвѫть смѣть тѫ посрѣдѣ двора, прискачаюшти огьня по тры пѫты; това же творѭть да гы не хапѭть зьми тѣ прѣзь цѣлѫ годинѫ! Тогава казвѫть селци тѣ, чи *хладѣ* въздуха (зима) влизала до 40 растяцы въ земьѭ тѫ, а топлина та, што е была въ земьѭ тѫ, исходила тоже 40 растяцы вънъ отъ повьрхности земы. Казвѫть іоште чи отъ него день испьлзѣвали зьми тѣ отъ зимовишта та си.

Другы празниы празнувѫть Индийци тѣ на Bhavani ou Parvati—Пьрва Сивова жена въ 10-ый на Пиіашта [Май-юние] или рождение то Ганга

Послѣ на 6, 7, 8 и 9, мѣсечны дны на Асуина [Септембр. Октомбр.] то е празникъ есены и е посвятенъ на Bhavani Dourga-Kali. (*Вавани* ные нѣмаме *б* съ придыхатьлное h) е едно отъ отдаваемы тѣ качьства на *Пьрвѫ*, жена Сивова, кое буквално значи: мома-дѣвица; *Дурга* тоже е отъ нейны тѣ качьства, кое буквално значи la guerrière=военаіа, а *Кали*, се нейно качьство, значи буквално le temps Siva, féminisée=врѣмя олицетворено въ имя Сива въ женскы родъ. Въ Бьлгариѭ што ходѭть пьрваго Марта и Есень, какъ то выше казахме, да слушѭть *Дѣвѫ* и *Дѣда*, кату выкѭть за промянение то на врѣмя то, нѣсѫ ли тии се остатки отъ тѣхъ индийскы празницы?

Той-зи Есенъ празникъ е знамянитъ за Индийцы тѣ и тии тогава колѭть множьство животны, а най-паче биволи, прѣдь капишта та на таѭ богынѭ.

Послѣ иди празника на 14 Margasircha=Маргасирша [Ноемвр. Декемвр.] кого празнувѫть въ честь на *Бавани-Гори*, прѣзь кога ѣдѫть най-млого сладкы варидбы отъ орисъ. Guari=Гога [женскы родъ], значи: *голѣма, изобилна*. Другы празникъ е на 4, мѣсеца Maga=Мага, между Ианувария и Февруария. *Мада* значи *голѣмъ*; сравн. нашаіа рѣчь *могъ, могуштый* и проч.

Бьлгари тѣ исто зовѫть Иануариіа *Голѣмый мѣсецъ*, а Февруариіа *Малкый мѣсецъ* или *Голѣмъ Сѣчку* и *Малкы Сѣчку*. А въ пьрваго Иануариіа, какъ то обширно описахме, празнувѫть *Сурваки*, Сива или Сура и почвѫть новѫ годинѫ.

Сива ся е сматралъ и кату разоритель, какъ то казахме, и слѣдовательно противникъ на Брахма създателя, и на Вышну съхранителя; а разорение то Сивово не е было конечно уничтение, нъ привръштанье на другъ крой.

Види ся іавно чи кога то ся е славилъ іоште Сива, двоебожие то, кое то ся види въ Зандскы тѣ книгы, не е было іоште въведено и чи іариіанско то племя не е было іоште раздѣлено религиозно; нъ зло то и добро то ся е отдавало се Сиву богу.

Забѣлѣшка. Начало то на двоебожие то ся види въ сичкы тѣ стары и новы вѣройсповѣданыя т. е. всѣкому Богу ся противополагѫть се нѣкаквы си противны сѫштества съ кои то сѫ имали или имѫть борбы. Види ся чи створители тѣ на сичкы тѣ вѣры сѫ зѣли само то течение на сичкы тѣ природны и свѣтовны работы т. е. положительность та и отрицательность тѫ на кои то е съставенъ сичкы вештественъ и умны свѣтъ, а въ течение времена ся поіавило и особно то олицетворение.

Сива сѫ го прѣдставіали съ пять главы, четиры рѫцы и тры очи на главнаѭ му главѫ, Той е ѣздилъ на быка Нанди, дьржялъ въ еднѫ си рѫкѫ тризѫбецъ, а въ другаѭ си *Падма*; небеснаіа вода падала на чело му, кое е было покрыто отъ гѫсты космы (власы). А кога сѫ го зѣмали кату Бога злины (Чьрны-Богъ), тогава сѫ го прѣдставѣли съ остры зѫбы, огьнь

е излизалъ отъ зѣпнатыя му уста, на пламенаѭ му главѫ былъ единъ вѣнецъ съставенъ отъ черепы на чьловѣчьскы главы, тѣло му было упасано отъ смоцы (голѣми зьми), рѫцѣ му въоржжени отъ сабѭ и отъ пламень; тогава же вмѣсту быка, носилъ го е тигръ, а тѣло му было прѣдставлѣно сиво-пепелено.

Българи тѣ прѣзь недѣлѭ тѫ подирь *Сурвакы* вѣрвѫть и празнувѫть тихомъ нѣкои си страшны дны, коихъ наричѭть *Мрьсницы* или *Мрьсны дны*, и приказвѫть чи тогава ушь ходило ноштѭ нѣкакво си страшило, кое назовавѫть *Караканчц* или *Краканчц*=крачястый, и го описвѫть отъ колко то сьмъ заповнилъ такъ:

Кланъ, кланъ недокланъ!
Дранъ, дранъ недодранъ!
Ꙋши ми сѫ лꙋпатꙋри!
Зѫби ми сѫ иглатꙋри!
Кого стигна, кого бодна!
Кого бодна крьвь пꙋшта!

. . . . . .

Нѣма никакво съмнѣние чи това страшило прѣдставлѧ Сива злотворнаго, зашто то прѣзь тѣхъ дны Българы тѣ никаквы обряды не творѭть, само сѫ вардѭть да не излизѫть повьнъ ноштѭ, нъ и не работѭть ништо; разумѣва ся чи селци тѣ Българи въ кои то ся сѫ увардили тыя стародревны остатки.

Забѣлѣшка. Окончание то на ура, кое ся види въ рѣчы тѣ иглатура и лупатура, кои рѣчи сѫ игла, иглатъ, иглат-уръ, лупата, лупат-ура, тии окончяныя сѫ свойствени българскому іазыку и означавѫть увеличение, какъ то отъ момѫ, момина, мониндра, кое значи голѣма, іадра мома=дѣвойка, отъ жабѫ, жамбура=голѣма извьнрядно жаба и мног. др. това же сѫшто окончание е свойствено и самскрытому іазыку въ множъство рѣчы.

Независно же отъ вышейзложеныя, забѣлѣжваме іоште чи кѫдение то што видѣхме да правѭть селци тѣ на *пмаша*, срѣшту *Сурвакы* на *Кѫденый вечяръ*, е отъ най-стары тѣ обряды кои ся срѣштѫть въ самскрыты тѣ книгы. Подобно нѣшто, да кѫдѭть на *пмѣша*, [желѣзо на рало то што пори земѭ тѫ], ся види въ Рамаѧнѫ, дѣ ся описва *Сытию то* рождение отъ брѣзды тѣ на нивѫ тѫ, кога то башта й царь *Ценку* или *Цанака* отишалъ на нивѫ тѫ съ невѣсты тѣ си и, кату испьлнилъ едно жьртвоприносение, накѫдившъ съ ѣмѣша брѣзды тѣ на нивѫ тѫ, помолилъ ся Богу да му даде чядо, зашто-то былъ безъ чяда; видѣлъ тутакъ си едно хубаво дѣтенце, чи излиза напрашено отъ брѣзды тѣ и простира рѫчицы тѣ си къмъ него; съвремено же видѣлъ на въздуха хубавѫ богынѭ Радѫ, богынѭ любви, и чюлъ гласъ кой му говорилъ: Това е твоіа та дьштеря, коѭ то ште наричешь *Сыта*,

зашто то излѣзи изъ земѫ тѫ кату едно растение кое насышта чловѣцы тѣ; а цвѣтове разни падали отъ въздуха.—

А за скотове тѣ (добытака си) што имѫть голѣмо внимание, селци тѣ Българи, въ молитвы тѣ и въ обряды тѣ си, и то ся вижда въ молитвы тѣ на стары тѣ Ириіаны, въ Ригъ-Вѣда, и другадѣ, дѣ ся относѭть на *Адити* земѫ тѫ, на зорѫ тѫ и сльнце то, да имъ даджть говѣда, коние и пр. А въ *Занд-Авѣста*, дѣ говори Богъ царю Иму (именит. Има), чясто ся възпомянува въ молитвы тѣ, *земы*, *говеда*, и проч.; Въ Йснѫ же въ еднѫ молитвѫ ся говори: *Кой е първью хаіатъ даіашто, пасушта, товарушта, мѫжешта* и проч., т. е. кой е първыо кой то дава хаіатъ=животъ (сравн. българское *нихаете ли* и др.) на пасушты тѣ животны, на товаримы тѣ, на человѣцы тѣ ипроч.

Знакове тѣ же въ *Бугувицѫ тѫ* на лѫкове тѣ, што правѭть и тылкувѫть селци тѣ за войницы тѣ, а клѫбца та за орачы тѣ, показвѫть най-стары тѣ чрты живота на Българы тѣ, т. е. чи тий сѫ были изъ начяла іоште поіавления си *войници* и *орачи*, какъ то и Ириіани тѣ спорядь описание то на най-учены тѣ индиіанисты. И дѣйствитьлно когато мѣтнимъ единъ поглѣдъ врьху българскѫ тѫ най-старѫ повѣстность, до колко то е съхранена разсѣіана тукъ тамѣ, видиме чи Българи тѣ до падение то си подъ турскѫ тѫ власть сѫ были *войници* и добри войници, какъ то и орачи, кои качьства и до сега никакъ нѣ сѫ изгубили, а особито послѣдно то.

Отъ сиькы тыя, до сега доказаны, можемы каза точно и рѣшитьлно: чи Българи тѣ сѫ дошли въ днешны тѣ си прѣдѣлы отъ Хиндистанъ въ най-отдалнаѭ древность, кога то сѫ вѣрвали тамо за върховно божество *Сива бога*, и то приселение е станѫло прѣды іоште да ся раздѣли іариіанско то племя въ Хиндистанъ, и донесли сѫ си тѣхъ вѣрваныя отъ тамо. А послѣ кату ся раздѣлило іариіанско то племя, спорядь Заратовы тѣ книгы религиозно, послѣдовали сѫ іоште другы приселеныя, кои сѫ доказвѫть отъ съхранены тѣ исты вѣрваныя съ зандскы тѣ книгы, отъ особны тѣ свойства іазыка, отъ множьство исты значитьлны имяна, обряды и др., кои то въ ни единъ отъ индоевропѣйскы тѣ іазыцы не ся виждѫть тѫй исто съхранены, какъ то въ Българы тѣ т. е. въ съхранены тѣ имъ обряды, іазыка и проч. Съ другы рѣчы да кажиме: видимы тѣ особны свойства въ іазыка на самскрыты тѣ книгы и на зандскы тѣ, кой то въ ни единъ отъ индоевропѣйскы тѣ названы іазыцы не ся нахождѫть, какъ то и религиозны тѣ особносты, множество отъ тѣхъ ся виждѫть исти въ българскыи іазыкъ и въ съхранено то имъ старонародно вѣройсповѣдание.

Всѣкъ можи да разсѫди сега и да разумѣе, каквы тайны ся крыѭть въ нашы тѣ старонародны празницы и въ обряды тѣ имъ, и до каквы открытыя можеме да додиме за наше то най-старо бытие съ пьлно то и съ обширно-то имъ изслѣдование.

(Слѣдова въ II-тѫ книгѫ).

О ДРЕВНОСТИ
БЪЛГАРСКАГО ЇЗЫКА.

Їзыка е съвремено поіавление на свѣта съ чьловѣка. Врѣмя то усъвьршенствува іазыцы тѣ и врѣмя то гы услаблѣва, съкрушава и разтлѣйва.

УВОДЪ.

Їзыкъ чьловѣка отъ пьрвобытно то си състоіание слѣдъ млого вѣкове ся образува кату ся обработи и стани богатъ, послѣ става удобойзрѣчливъ да можи да изражява най-заплетены тѣ мыслы, кои то духъ и въображение чьловѣка можи измысли и роди.

Нъ какъ то чьловѣкъ е подложенъ възрасти, коіа го услабѣва и съкрушава най-сѣтнѣ, тжй и іазыкъ е подложенъ времени и постжпено услабіаюштъ, достигва въ разложение и въ странны гласопройзношеныя, или толкова ся отдалѣчява отъ пьрвж тж си маткж и источникъ, штото едва можи ся позна чи е нѣкошь отъ тамо истекалъ. Примѣры и на едно и на друго имаме, за въ Европж, стары тѣ писменны іазыцы и говоримы тѣ днѣсь, кои прѣды нѣколко си вѣка нѣсж были такива какъ то гы чьтеме въ книгы тѣ и слушаме въ говору. Необоримы же доказатьлства на нашж тж рѣчь сж: най-стари тѣ имъ писменни памятници, кату гы разглѣдаме постжпено и видиме разновидно то имъ състоіание въ течение то на вѣкове тѣ; а за въ Азиѭ служи намъ за примѣръ самскрытый писменъ іазыкъ съ днѣшны тѣ говоримы тамъ нарѣчыя.

Пьрвобытный іазыкъ чьловѣка е былъ простъ, т. е. несъставенъ, и изражявалъ всѣкж вѣшть не само кату чи ѭ показва съ прьстъ, нъ іоште и само то й естествено значение, какъ то си е въ природж тж, когато е тіа дала впечятление то пьрвому створителю іазыка. Нъ временно то влиіание въ многы іазыцы, а особито въ обработены тѣ прихытрено, какъ то е старогрьцкый и латинскый, измѣнило е до такъвъ стжпень звука (гласопройзношение то) пьрвобытнаго іазыка и съставило е такива отстрьнены нѣкои си рѣчы, што то удобрено то имъ словопройзводство, отъ старж тж наукж, станало е най-безмѣстно, и сравнимо съ обштое сродство іазыковъ, по новж тж сравнитьлнж наукж, прѣдставя ся съвсѣмъ странно!

Нашъ българскы іазыкъ е изключенъ отъ такова безмѣстно словопройзводство, зашто то не е работенъ отъ учены тѣ по начина на старж тж

наукѫ. Сичко што е писано до сега *о славянскому іазыку*, писано е по подражанию отъ учебны тѣ книгы, кои сѫ писани за другы тѣ іазыцы, а най-млого за грьцкыи и латинскыи. Нъ то подражение не можи ся приложи на нашъ іазыкъ, кои има свои тѣ особны свойства и кой е удьржялъ множьство отъ стары тѣ пьрвобытны кроюве отъ коихъ тии, грьцкый и латинскый, одавно ся сѫ отсрьнили и прикроили другче, а най-паче поради голѣмѫ тѫ смѣсь, коѭ сѫ притьрпѣли тии іазыцы, и тѫй, подражятели тѣ, вмѣсту да даджть славіанскому іазыку правы тѣ разіасненыя, заблѫдили го и острьнили го отъ пьрвѫ тѫ му маткѫ до толко, што то, по тѣхны тѣ тьлкуваныя, затьмнили сѫ и най-іасны тѣ му значеныя!

Въ сравнитьлнѫ тѫ же наукѫ іазыковъ *славянскый іазыкъ* твьрдѣ малко е вхождалъ, а старобьлгарскый писменъ и говоренъ іазыкъ, никакъ не ся е и спомянувалъ, кой е матка та и извора славіанскаго названаго мьртваго днѣсь іазыка.

Причина того е было, най-млого, удобрено то и вкоренено то мнѣние въ главы тѣ на учены тѣ Славіаны, [отъ кои то сѫ чьрпали, твьрдѣ мимоходомъ, знаныя та си *о славянскому іазыку* и европѣйскы тѣ други учени], чи славянска та писменность и книжнина не е сѫштествувала прѣды Кирила, кого сѫ полагали за пьрваго й изобрѣтателя, по подражанию ушь на грьцкѫ тѫ и отъ чясти на латинскѫ тѫ писменность и проч., какъ то и за свѧштенно то старобьлгарско писание, отъ дѣ, по тѣхно то мнѣние, започвала ушь славянска та книжнина и чи то ушь было приводъ отъ грьцкы!

Незавысно же отъ тыя, голѣмо то сродство и единство на множьство рѣчы, кои сѫ виждали въ славянскы и грьцкы іазыкъ, въ чьрковны тѣ книгы, давали сѫ имъ кату едно необоримо потвьрдение на тыя мнѣныя; зашто то тии учени нѣсѫ знаили корена и источника на това сродство и въ млого рѣчы единство на тыя два іазыка, кое отива млого вѣкове по-нататакъ отъ крьштение то на Славяны тѣ и отъ поіавление то на чьрковнѫ тѫ имъ книжнинѫ, и кое сродство и единство е съвсѣмъ друго отъ онова, кое ся е отъ послѣ въводило въ чьрковны тѣ книгы по разны причины, познаты въ повѣстность тѫ; какъ то е изединение то на текстове тѣ имъ съ грьцкы тѣ, кое е започнѫло іоште отъ раздѣление то на чьрквѫ тѫ, на Въсточнѫ и Западнѫ, и ся е продьлжавало за нѣколко си вѣкове; а най-млого поради наводнение то *грьцизма*, кое е толкова силно владало въ Бьлгариѭ и владѣе іоште въ главы тѣ на благоговѣйны тѣ православны Славяны!

Най-послѣ учени тѣ Славіани ся сѫ водили безусловно отъ приѣмнатое старо мнѣние за начяло то повѣстности, за народы тѣ въ Европѫ, и въ начяло то повѣстности іазыка. Нѣ по-малко гы е заблѫждало и отдѣление то

на вѣрѫ тѫ, въ Въсточнѫ и Западнѫ, защто то едни сѫ подражявали и ся сѫ прилѣпявали при *гьритинѫ тѫ*, а други при *латиништинѫ тѫ*.

Имѣюшти за прѣдмѣтъ да докажиме свѣту древность тѫ българскаго ꙗзыка, какъ то и истинно то начяло повѣстности българскаго народа, започваме изслѣдованыя та си, кату прѣдложиме най-напрѣдь начяла та кои то имаме за пьрвобытный ꙗзыкъ чьловѣка. А тыя отломкы ные извождаме отъ нейздадено то іоште на свѣтъ наше съчинение: *Ключь българскаго ꙗзыка.*

НАЧЯЛО ꙗЗЫКА.

Ꙗзыкъ е съвремено поꙗвление съ чьловѣка на свѣта; чьловѣчьскы тѣ же на свѣта дѣйствыя или страданыя сѫ почнѫли тутакъ-си съ негово то поꙗвление, т. е. той е ималъ тутакъ-си работѫ съ природѫ тѫ въ общтѣ и тꙗ е имала съ него.

Пьрвобытный ꙗзыкъ чьловѣка тамъ трѣба да ся ишти, а нѣ въ писменны тѣ памятницы, кои то не отивѫть, а ни ти могѫть да идѫть, до тамо; защто то сѫ притьрпѣли тысяшты измяненыя въ гласопройзношение то, въ състава на пьрвобытны тѣ коренны рѣчы, кои то за млого врѣмя сѫ изражявали цѣлы и пьлны мыслы, и проч., разностѫпено и притьрпѣвѫть іоште разны измяненыя ежеднѣвно. А кату ся зѣми тꙗ точка за най-отдалнѫ и непрѣдстѫпнѫ вѣкы границѫ, сички тѣ ꙗзыци могѫть ся доведи до тамо съ сравнительно то по-между имъ разложение.

А какъ то за ꙗзыка, тѫй и за начяло то на старобытность тѫ на народы тѣ, кату ся зѣми за такавѫ точкѫ и непрѣдстѫпнѫ границѫ самскрытаѭ най-старѫ книжнинѫ, защто то наука та не е открыла ни ти признава другѫ за по-старѫ до днѣсь, старобытность та на народы тѣ тамо трѣба да ся ишти, т. е. въ сравнение то на описаны тѣ въ неѭ книжнинѫ съ съхранены тѣ въ народы тѣ.

Отъ това глѣдоточие начнѫвши и по той-зи начинъ размисливши, ные додохме най-послѣ до слѣдное заключение:

Пьрвобытный ꙗзыкъ всѣкаго народа трѣба да ся ишти въ пьрвобытно то поꙗвление чьловѣка на свѣта; а най-стараꙗ повѣстность или най-пьрвое начяло всѣкаго народа трѣба да ся ишти въ пьрвобытныи му ꙗзыкъ. Съ другы рѣчы да кажиме: Ꙗзыкъ всѣкаго народа трѣба да ся разложи и докара до еднѫ такавѫ точкѫ или границѫ отъ коѭ то по-нататакъ вѣкы не е възможно да ся иди.

А спомагатьлны тѣ срѣдства или мѣрило на подобно едно разложение и учиштение отъ разновидно то гласопройзношение и отъ въведены тѣ и притрупаны тѣ отъ послѣ прѣдлозы и окончяныя, отъ приносны тѣ и отвлѣчены

тѣ значеныя и др., тыя срѣдства сѫ, казваме, признаты тѣ днѣсь за найстары ꙗзыцы, самскрытый и зандскый ꙗзыкъ или по-право да кажиме ꙗриꙗнскый старъ ꙗзыкъ.

Нъ наша тѫ рѣчь тукъ е само за европѣйскы тѣ мьртвы и живы ꙗзыцы и за персийскыи ꙗзыкъ; какъ то и за бабылонскы тѣ стары надписы или съхранены нѣкои си рѣчы въ другы ꙗзыцы въ Азиѭ, по направленыя та отъ дѣ то е минувало голѣмо то ꙗриꙗнско племя въ приселеныя та си.

Древность та българскаго нашего іазыка по той-зи начинъ штѣмъ ся потруди да изслѣдоваме и докажиме, какъ то и наше то старо бытие тамъ штѣмъ иска, т. е. въ іариіанскѫ тѫ въ общтѣ книжнинѫ, кату започниме нѣ отъ отвлѣчены умствованыя и догаткы, нъ отъ ꙗвны и познаты работы съ разложитьленъ начинъ.

Съ сичко чи досегашни тѣ европѣйски учени, изслѣдователи на сравнитьлно то любословие и на ꙗзыкойспитание то, никакъ наше то имя *Българинъ* и *българскы іазыкъ*, нѣсѫ приѣмнѫли да съпричислѭть, ако нѣ за источникъ, а то понѣ за едно просто сравнение, въ изслѣдованыя та си на това ново іоште искуство; нъ какъ то стари тѣ Грьци писатели сѫ ны хвьрляли и тѫпкали въ *скытскаѭ дьлбокѫ* и *тьмнѫ іамѫ народовъ*, тѫй и тий, днѣшни европѣйски учени, съпричислявѫть ны съ *финскы*, *чьременскы* и не знаѭ іоште съ каквы другы мечтайны племена, и качвѫть ны, нѣ по Хималайскы тѣ горы и въ подножыя та имъ, отъ дѣ то сме древлѣ изишли, нъ по *уралскы тѣ* дивы и пусты горы и планины!...

А за ꙗзыкъ ни приписвѫть единъ не знаѭ какавъ старъ мечтаенъ отъ тѣхъ особенъ ꙗзыкъ, отъ кого то ни ти рѣчь ся вижда въ нашъ писменъ и говоренъ святобългарскы ꙗзыкъ!

Съчинитель.

I.

ОСНОВАНИЕ ТО КЛЮЧА

БЪЛГАРСКАГО ЈИЗИКА.

Ключь българскаго іазыка е съставенъ отъ цѣло то старобългарско *асбукы* и той отвара сичкы тѣ българскы рѣчы т. е. показва нѣрвобытно то имъ значение, не само до слогове тѣ, нъ и до най-слабый гласецъ.

Той докарва іазыка ни до нѣрвѫ тѫ и послѣднѫ тѫ точкѫ на коѭто е основанъ мыслено, говорено и писмено, и по-нататъкъ отъ таѭ границѫ не можи ся оти.

А таа нѣрва и послѣдна точка е: най-слабый гласецъ кого то можа да пройзнесе родившый ся на свѣтъ слабъ іоште человѣкъ, и кой то гласецъ на нашъ българскы іазыкъ ся пиши съ полугласнаѭ или нѣмогласнаѭ букваѭ ъ, кога е равна въ значение то си съ образовано то и пьлно то вѣкы лично мѣстоймяние *ась*, кое значи *быти*, *има мя*, *сѫштествцѫ*, être.

На самскрытый іазыкъ неупрѣдѣлно то наклонение сѫштествитьлнаго глагола *быти* е *as*=être, т. е. истое лично мѣстоймяние нѣрваго лица на нашъ българскы іазыкъ *ась*, кое въ старочьрковный ни іазыкъ е писано *азь*.

Забѣлѣшка. Отъ сичкы тѣ народы, говоряштии днесь славіанскыи названъ іазыкъ, само Българи тѣ изговарѭть лично то мѣстоймяние нѣрваго лица ась равно какъ то е въ самскрытыи іазыкъ неупрѣдѣлно то наклонение сѫштествитьлнаго глагола *as*=*être*=быти. Нъ то ся изговаря и разновидно отъ народа, кой самъ себе си назовава Българинъ, Бльгаринъ и Булгаринъ. н. п. по нѣгдѣ си казвѫть: ась или іась, азь или іазь; по нѣгдѣ си: ас-ка или ас-кана-къ, тѫй и ублагозвучено іа-сь, іа-ска, іа-скана, іа-скана-къ нѣгли и другче. А другадѣ казвѫть само іа, вмѣсту ась и проч., какъ то го изговарѭть Руси тѣ, Сърби тѣ и други нѣкои си славіански племена. Това же свойство българскаго іазыка, да прибавя по нѣколко си окончаныя на коренны тѣ си рѣчы, какъ то и въ само то народно имя Бълг-ар-инъ, имянитьлны нѣкои си падежы на *а*, *у* и *о* и друг., това, казваме свойство-ся види и сѫштествуе въ самскрытый іазыкъ, а най-паче въ зандскый, за кое то ныеште имаме приликѫ да говориме въ обширность другадѣ, въ сравнение то българскаго іазыка съ самскрытаго, и тамо штемъ доказа чи тии окончаныя нѣ сѫ татарштини, какъ то нѣкои си неопытни любословци Славіани и други сѫ мѫдрували о тому.

Разнаснение. Сама та рѣчь *іазыкъ* кату ся разглоби до нѣрвобытный си слогъ, а отъ него до нѣрвобытный гласецъ, отъ кого ся е произвела и тѫй

какъ то ѭ видиме ся образовала н. п. отъ, ь станѫло *а*, ухрабрено, а съ прибавление то на указатьлнѫ тѫ цьрвобытнѫ чястица *сь* (отъ коѭ е пройзишло *сьй=сей*) станѫло подпьлнено *а-сь, азь*, или *іазь* ублагозвучено, произвело ся е *іазыкъ*, кое има значение, ако можиме каза тѫй: *іазыкъ=орждие кое то изражява дѣла та на аса ми* т. е. на бытие то ми.

На *акъ* въ прилагателенъ видъ, нъ сѫштествитьлно събиратьлно значение имѣюшты рѣчы, на българскы ꙗзыкъ имаме млого, какъ то: *вьрба, вьрбакъ, дрѣбъ, дрѣбакъ, дрѣнъ, дрѣнакъ, камвнь, каменакъ*, и друг., тѫй исто и на *икъ*, какъ то: *съборъ, съборьнъ съборьникъ* и съкратено *съборникъ, сборникъ; звѣзда, звѣздьнъ, звѣздьникъ* съкр. *звѣздникъ*; *грьмъ, грьмьнъ грьмьникъ-грьмникъ*; *пѫть, пѫтьнь, пѫтьникъ, пѫтникъ; мысьль, мысьльнъ, мысьльникъ*, съкр. *мысльникъ; жзь, жзьнъ, жзьникъ*, съкр. *жзникь* и друг.; по това исто свойство ся е пройзвела и рѣчѣ тѫ *іазыкъ:* отъ *азь* или *іазь* става *іа-зикъ* и значи буквално: събрание отъ *асове*, а съ другы рѣчы: *орждие чрѣзь кое чьловѣкъ изражява съ живъ гласъ* или *чрѣзь нѣкаквы си чьрты чьртай и пиши мыслы тѣ сѫштества си, себе си, аза си.*

А зашто то млого сѫштества *асове*, съвъкупени ведно, съставьѭть единъ народъ, за това рѣчь та *іазыкъ* въ чьрковно то ни писание има и значение то *народъ*. —Хвалите Господа вси іазыцѝ, т. е. вси народи.

Освѣнь тыя значеныя, што има рѣчь тѫ ꙗзыкъ, и вештественно то орждие кое е въ уста чьловѣка и животнихъ носи това исто имянование, *іазыкъ*, просто безъ по-далѣчнѫ мысьль. А послѣ и всѣко друго нѣшто и въ неудушевлены тѣ, ако има такова подобие, т. е. ако прилича на кроя ꙗзыка, казва ся и то ꙗзыкъ по обшто то свойство на сичкы тѣ ꙗзыцы, да назоваѭть чьловѣцы тѣ по подобие на тѣлѣсны тѣ си ѫдове и другы множьство вешты неудушевлены, съ исты тѣ рѣчы, какъ то: кракъ стола, рѫцѣ, главы, очи, уши и проч. А това е едно отъ необоримы тѣ живы доказатьлства чи чьловѣкъ, положивъ себе си за пьрвѫ точкѫ и назвавъ себе си *ь=ась*, исто олицетворилъ мысленно и сичкы тѣ другы обкрѫжяюшты го сѫштества и вешты, и съставилъ ꙗзыка, отдаваюшть всѣмъ *личность, брои* и проч. Съ другы рѣчы да кажиме: сичко што можи да назове въ себе си и да отдаде на себе си чьловѣкъ умно или вештествено, назовава го и отдава го и въ сичкытѣ и на сичкы тѣ сѫштества и вешты кои подпадѫть на неговы тѣ чювства или чрѣзъ въображение то си гы намысля. Така е съставенъ чьловѣчьскый ꙗзыкъ и по това само ся отличява чьловѣкъ отъ животны тѣ.

Ные въ прѣдговору си казахме чи нашето начяло и твьрдо убѣждание е: *чи іазыка е съвремено поіавление съ чьловѣчьско то пьрво поіавление на свѣта*, а въ нашый българскы ꙗзыкъ видѣхме чи Българина *себе си, бытие то си* назовава съ лично то мѣстоймяние *ась*, кое е съставено и попьлнено отъ

пьрвый гласецъ ь, кого родившый ся на свѣтъ чьловѣкъ или падшее отъ майчинѫ тѫ си ѫтробѫ дѣте, прѣды іоште да ся ухрабри дроба му чрѣзь въдѫхаемый и издѫхаемый въздухъ, не можи да пройзнесе никакавъ другы гласъ освѣвь ь, отъ него же, т. е. отъ попьлненое *азъ* и *іазъ*, пройзишло *іазыкъ*, кое видѣхме и што значи, што то на това основание упираюшти ся ные дохождаме до слѣдное заключение рѣшитьлно: *Сама та рѣчъ іазыкъ, на българскы, доказва чи тя е была и е орждие кое отъ начяла поіавления си и до сега не прави друго освѣнь да гласи сичкы тѣ чьловѣчьскы дѣла*; а то што кажи съ другы рѣчы: *чи сички тѣ чьловѣчьскы дѣла могѫть ся узна отъ него*, т. е. *отъ іазыка, най-добрѣ до нѣкой си стѫпень истинно, а нѣ какъ то сѫ въ писменны тѣ памятницы того и онаго народа, кои сѫ писали по-въображение то си и кои сѫ притьрпѣли толкова измяненыя!* Што то наше то начяло *о повѣстнности* ся основава и то на необоримаѭ истинѫ здравомыслия: *чи най-стари тѣ и най-истинни тѣ начяла повѣстности всѣкаго народа ся заключавѫть въ пьрвобытный му іазыкъ.*

Забѣлѣшка. Голѣмыи или дебелыи ъ какъ то го назовѫть граматици тѣ, не е друго освѣнь ь удвоенъ ьь=ъ. То ся види отъ самый му крои. Названи тѣ же сѫштествительни рѣчи, какъ то камень, пламень, остръ и др., кои ся пишѫть правилно съ ь въ стары тѣ рѫкописы, а въ говореныи нашъ іазыкъ имъ ся слуша и само то тьпко пройзношение, ставѫть прилагатьлни, кату ся напишѫть съ удвоеныи ъ, какъ то каменъ мостъ, пламенъ огьнь, остьръ ножь и др., тии іавны прилагатьлны въ старость ся сѫ писали: каменьь, пламеньь, острьь; доказатьлство е образованое отъ послѣ: камены и каменый, пламены и пламеный, остры и о́стрый и др.

Ные казахме названы сѫштествительны за камень, пламень и остръ, а іавни прилагатьлны за каменъ, пламенъ и остръ, зашто то пьрви тѣ ако и да ся названи отъ граматицы тѣ сѫштествительни, за рѣчы тѣ: чи камень значи само камака, пламень само пламака и остръ само остръ то на ножа, обаче тии сѫ чисти прилагатьлни, непонятни днѣсь отъ граматицы тѣ. Сичкитѣ рѣчи іазыка сѫ прилагатьлни безъ исключения, изражаюшти едно и какво да е качьство, освѣнь личны тѣ мѣстоймяныя, кои сами въ правѫ смысьль сѫ сѫштествительни и изражавѫть особно личность тѫ безъ да й ся прилага нѣкакво си качьство, за това тии нѣмѫть и родъ.

Ные казахме другадѣ чи чьловѣкъ отъ пьрво то си поіавление на свѣта е почнѫлъ да има тутакъ си работѫ съ природѫ тѫ и тіа съ него, и почнѫлъ е по природны тѣ дѣйствыя, кои то сѫ наложены на него и безъ да ште той, да ствара іазыка по самы тѣ нейны дѣйствыя, по тому створени тѣ тѫй рѣчи не могѫть да бѫдѫть освѣнь качьствены т. е. прилагатьлны въ обштѣ. Нъ за пьрвобытныи гласъ ь, отъ кого ся е образовало лично то мѣстоймание, не е вѣкы тѫй. Той гласъ е естественъ въ живый чьловѣкъ или съ другы рѣчы да кажеме, той е начяло то живота чьловѣка на свѣта. Зашто то, чьловѣкъ кату падни отъ майчинѫ тѫ си ѫтроба и пройзнесе него пьрвы гласъ пьрвыя точкы іазыка, то не значи друго освѣнь чи казва: **ась додохъ на свѣта, живѣѭ, сѫштествувамъ.** Истинѫ чи чьловѣкъ іоште въ майчинѫ тѫ си ѫтробѫ находіаштъ ся показва знакъ живота съ движение то си, нъ то іоште не е

начяло іазыка, ни ти начяло живота му на свѣта. А и него пьрвобытенъ гласъ чьловѣкъ не можи го пройзнеси безъ съдѣйствие то на природѫ тѫ, т. е. ако въздуха не бы входилъ въ дроба му и не бы му подкаралъ, ако можеме каза тѫй, махинѫ тѫ, да почни вѣкы да ся движи и работи.

Не знаѭ ако въ другъ іазыкъ отъ стары тѣ и новы тѣ, кои то учени тѣ подъ общто то имя *іариіанскы іазыцы* сега назовавѫть, не знаѭ, казвамъ, ако название то *іазыка* имъ можи ся пройзведи по той-зи начинъ, на такова здравомыслие, какъ то на нашъ българскы іазыкъ видѣхме, и кое само е достаточно да разлѣе единъ голѣмъ и узаритьленъ свѣтъ, да не казваме изеднѫшь, да рѣши и положи правѫ тѫ основѫ на ново то искуство іазыка —La science du language— врьху кое то най-нови тѣ іазыкойспытатели толкова сѫ писали и пишьть!

Кату зѣмиме два та европѣйскы *класичны* и *най-стары* въ Европѫ названы іазыцы, старогрьцкый и латинскый, не само не виждаме такова нѣшто, нъ видиме едно съвсѣмъ друго название и значение на рѣчь тѫ *іазыкъ* имъ. На старогрьцкы ꙗзыкъ лично то мѣстоймяние, пьрваго лица, е ἐγὼ=ась, а ꙗзыка си назовавѫть *γλῶσσα* или *φωνὴ*. Ако доведеме лично то имъ мѣстоймяние на ἔζω, съ измѣнение то на буквѫ тѫ *γ* въ *ζ*, види ся истинѫ едно приближение съ наше то *азъ*, нъ рѣчь та на ꙗзыка имъ *γλῶσσα*=гласъ, никакво сходство нѣма какво то има наше то *азъ* или *іазъ* съ іазыкъ; зашто то рѣчь та *γλῶσσα* не е друго освѣнь наше то исто *гласъ*. Доказатьлство же необоримо на това е рѣчь та *φωνὴ*=гласъ, коѭ сѫ употрѣблявали въ атичьскыи ꙗзыкъ, вмѣсту *γλῶσσα*, ушь кату за по-еленскѫ и коꙗ, какъ то всѣкъ види, не е друго освѣнь едно тьлкование на рѣчь тѫ гласъ=*φωνὴ*.

Отъ того види всѣкъ іасно чи грьцкое *γλῶσσα* или *φωνὴ* изражявѫть само гласа кого пройзноси чьловѣкъ; нъ ные знайме чи и животни тѣ пройзносѭть почти сичкы тѣ гласове кои то пройзносѭть и чьловѣци тѣ, примѣръ папагала, нъ тии гласове нѣсѫ ꙗзыкъ! Самый прѣдѣлъ между животны тѣ и чьловѣцы тѣ е *іазыка* съ значение то кое то има въ насъ Българытѣ, какъ то го разіаснихме по-горѣ.

Рѣчь та же *λόγος*=слово на старогрьцкы, и рѣчь та *ἄλογος*=без-слово, коіа отъ послѣ е въведена въ старогрьцкы іазыкъ за отличие чьловѣка отъ животны тѣ, т. е. на словесны тѣ отъ безсловесны тѣ, доказва чи тии сѫ чувствували недостаткѫ тѫ и нездравомысленность тѫ на рѣчы тѣ *γλῶσσα* или *φωνὴ* за право то и истино то изражение чьловѣчьскаго іазыка.

Забѣлѣшка. На самскрытъ іазыкъ пьрвое лице личнаго мѣстоймяния е: *ahan*=ась; на зандскы е azêm; на литовскы *isz;* на готскы *ik*; на грьцкы ἐγὼ; на латинскы *ego;* на нѣмскы *ich;* на франц. *je* или *moi*; рускы, полскы, чешкы, хьрваттскы, сьрбскы *ia*.

Освѣнь рѣчь тж *іазыкъ*, въ насъ Българы тѣ, коіа сама можи да разлѣе единъ узаритьленъ свѣтъ на ново то искуство іазыка, какъ то и выше казахме, ные имаме и другы подобны рѣчы, съхранены въ писменность тж и въ говору ни; какъ то н. п. сж отрицатьлни тѣ частици слова, коихъ употрѣблѣва самскрытый іазыкъ и кои сички, безъ исключения, ся сж съхранили въ нашъ іазыкъ и въ него само можи имъ ся разіасни и узна това отрицатьлно значение по най-здравомысленыи начинъ.

Говоряшти же тукъ исключитьлно само за нашъ българскы іазыкъ, ные не исключяваме другы тѣ славіанскы названы іазыцы отъ това приймжштество, само толкова казваме чи тии, взѣвши друго направление; отстржнили ся сж и отстрьнѣвжть ся твьрдѣ млого отъ това пьрвобытно огниште отъ дѣ е истекла пьрва та зара іазыковъ.

II.

ОТРИЦАТЬЛНИ ТѢ ЧЯСТИЦИ СЛОВА, НИХНО ТО НАЧЯЛО И ИСТИННО ТЬЛКУВАНИЕ ОТЪ БЪЛГАРСКЫ ИЗЫКЪ.

Познато е чи сички тѣ мысли и разговори чьловѣка сж подложени на *положитьлность* и *отрицатьлность*, т. е. въ всѣкж мысьль и въ всѣкъ говоръ заключява ся поніатие то *быва* и *не быва*, иначе не можи да бжди ни мысьль, ни разговоръ.

Пьрви тѣ сътворители іазыка за да изражявжть отрицатьлны тѣ си мыслы, назначили сж единъ гласъ най-напрѣдь, кому послѣ за усиление или по-іасно разіаснение отрицатьлности, какъ то за множьственъ брой, за пьрво и второ лице и проч., прибавили му изъ начяла и съгласны нѣкои си буквы и станжлъ, той пьрвы гласъ, слогъ; а послѣ му додавали и другы слогове за допьлнение по-іаснаго имъ изражения, какъ то е слѣдовало въ състава и на сичкы тѣ другы чясти рѣчеи, изражяюштии цѣлое слово.

Такива частици, отрицатьлность изражяюшти, нахожджть ся въ сичкы тѣ іазыцы и безъ тѣхъ никой іазыкъ не можи да сжштествуе, ни мысленъ, ни говоренъ, ни писменъ, какъ то и течение то на сичкы уменъ и вештественъ свѣтъ на това начяло е подложено.

Нашый прѣдмѣтъ тукъ е за българскы іазыкъ, т. е. да докажиме чрѣзь

него какъ пьрвый гласецъ, отъ кого сѫ съставени отрицатьлни тѣ частици слова, има таѭ силѫ, и какъ ся сѫ съставили тии частици, отъ кои ся виждѫть въ сичкы тѣ индоевропѣйскы ꙗзыцы, какъ то и въ признатѫ тѫ имъ маткѫ самскрытыи ꙗзыкъ ся сѫ съхранили най-млого.

Ные казахме въ прѣдговору си: чи сравнитьлно то срѣдство въ разложение то на ꙗзыцы тѣ, по удобренѫ тѫ отъ учены тѣ сравнитьлнѫ наукѫ, е самскрытый ꙗзыкъ т. е. той е кату камень испытания за ꙗзыкойспытателы тѣ и до тамо ся допирѫть сичкы тѣ за потвьрждение на изслѣдованыя та си, за това започваме отъ него изслѣдованыя та си врьху отрицатьлны тѣ частицы слова, отъ коихъ дѣйствитьлно ся нахождѫть въ сичкы тѣ индо-европѣйскы названы ꙗзыцы, чясть или сичкы.

Въ самскрытый ꙗзыкъ отрицатьлни частици ся нахождѫть особно и съставени въ рѣчы тѣ какъ то: *а*, *на* или *нир* *), *ви*; а отдѣлитьлнѫ силѫ имѣюшти частици ся нахождѫть, *ут* и *уз*, (кои сѫ наши тѣ прѣдлози названи, *от* и *из* въ писменый ни ꙗзыкъ, нъ народъ гы изговаря *ут* и *уз* по нѣгдѣ си)

Въ старогрьцкы ꙗзыкъ ся нахожда *α* отрицатьлно изъ начяла на множьство рѣчы, какъ то и въ самскрытъ ꙗзыкъ; а *νη* твьрдѣ рядко само въ нѣколко си рѣчы. Нахожда ся и *ου* или *ου*, нъ то въ ни единъ отъ индоевропѣйскы тѣ ꙗзыцы, нито въ самскрытъ и зандскы ся находи, само въ турко-татарскый. Въ другы тѣ европѣйскы ꙗзыцы *α* отрицатьлно не ся находи съставено изъ начяла на рѣчы тѣ, какъ то въ самскрытыи и грьцкый, нъ *на* или *ни*, е общто на сичкы тѣ приубразовано на *ню* илу *ну* и проч.

За *а* отрицатьлно, до колко е намъ познато, никой до сега отъ Бьлгары тѣ, ни то отъ другы тѣ Славіаны не е убьрнѫлъ внимание, да изслѣдова, да ли ся находи таꙗ отрицатьлна частица слова, съставена изначяла въ рѣчы тѣ, и въ нашъ ꙗзыкъ, какъ то въ вышепомянѫты тѣ два ꙗзыка. Ные нахождаме чи тіа частица, не само ся е съхранила и въ нашъ ꙗзыкъ, особно и съставена въ начяло на нѣкои си рѣчы, нъ чи и нейно то значение, т. е. какъ тіа има такавѫ отрицатьлнѫ силѫ, само отъ нашъ бьлгарскы ꙗзыкъ можи ся разꙗсни, какъ то и частица та *ны* и *вы*, кои то ся сѫ съхранили, въ рускыи ꙗзыкъ *ви*, а *ны* въ сичкы другы индоевропѣйскы названы ꙗзыцы.

Прѣды же да дойдиме на това разіаснение, нека наведемы нѣколко си рѣчы съ *а* отрицатьлно отъ самскрытъ и грьцкы ꙗзыцы.

---

*) *nir ou nis*=н и р или н и з освѣнь въ отрицатьлно значение, въ самскрытъ ꙗзыкъ ся находи и въ значение то н и з ъ т. е. на дьлбоко, *en bas*. Сравн. наше то н и р и ш т е, н и р и ц ъ, пештера вдѫлбена въ земьѭ тѫ, разликуіашта ся отъ іа м ѫ коіа е безъ дьно. іа м а же на самскрытъ ꙗзыкъ е богъ пькла.

Самскрытскы рѣчы съ а *отрицатьлно.*

Amrita comp. de *a* privatif et de *mrita* mortel, racin *mri*, mourir, immortalité.

Амрита, съставено отъ *а* отрицатьлно и отъ мрита, смьртный; кореный слогъ е *мри*, мрѣти, безмьртие.

Adjiva, comp. de *a* privat. et de *djiva* vivant—, non-vivant.

Ажива, съставено отъ *а* отриц. и отъ *жива*, живъ, не-живъ.

Apoûrva (de a privat. et *poûrva* premier), non-premier.

А-пьрва (отъ *а* отриц. и пьрва) не-пьрвыи.

Aïs- varya (de *a* privat. et de *ïs-vara* maître,—volonlé puisante, irresistible.

А-йз- варуя (отъ *а* отриц. и отъ *извара*=из-воръ, источникъ и приносно, начяло, господарь) не-извыраюште, приносно силна волиа, непоклатимо, непрѣодолимо.

Aghatin (comp. de *a* privat. et de *ghatin*)actes innocents.

Агатенъ (отъ *а* отриц. и гатенъ, сравни наше то *гаденъ*=лошавъ, буква та *т* ся мѣнува въ твьрдое *д*, въ нашъ языкъ въ млого рѣчы), не-гаденъ и приносно, невиненъ.

Avidyâ (comp. da *a* privat. et *vidyâ* connaissance, racine *vid*, savoir.

Авидия, (състав. отѣ *а* отрица. и *видия*, знание, вѣдание, коренное *вид*, знание) не-вѣдый, не-знаиштый.

A-bhava, s. (comp. de *a* privat. et de *bhoû*=être, avec la terminaison *a*, *bhav-a*). не-бываемый. Сравни нашее коренно *бы*=быти, *быва* и проч.

Appra-vriti (de *a* privat. et de *pra*, et *vritti*), non direction de organes vers les abjets sensibles,—сравни нашее *пра или при* и *вьрт* или *врьт*, а-правръть=не-при-врьть, не-привръштение и проч.

Асѣня (съставено отъ *а* отриц. равно *не* и отъ *сѣня*, сѣнь=сѣнка) неза-сѣненый, свѣтлый. Ето значение то на собствено то имя *Асѣнь*=свѣтлый.

А-тала (отъ *а* отриц. и *тала*, край, тла) безкрайный, не-тлѣнный. Сравни българское *тилъ*, край, Ето и значение то на *Атила*, безкрайный, нетлѣный. А знайно е чи въ старость сж си давали подобны наймянованыя, какъ то и сега іоште.

А-соша, не-суша, онова што не сжхни.

А-*тула*=незатуляемый, кой то нѣма подобнаго, не-утулимъ, непобѣдимъ. Сравни наше то *тулъ*=кжтъ, за-туліамъ=покрывамъ да ся невиди. —*Тулча* убо значи затулено въ кжтъ мѣсто; *тулъ*=кжтия или кутия (отъ кжтъ, кутъ) въ коѭ сж гуждали стрѣлы тѣ си стари тѣ войници кога ся сж биіали съ лжкове и стрѣлы.

А*читана*, не-имѣіаштый знание, не-читившъ, не-знаіаштый читати.

А-*свака*=не-свой (сравни. сваку българскы).

А-*свакіа*, (сравни свакіа бълг.) не-свой.

А*svva*=асва=не-свой.

А-*пъка*=не-упеченъ. Сравн. *пекъ*, *пекж* и проч.

А-*пеіа*=не-пиѥмый, сравн. *пиѭ*, неопрѣдѣлн. наклонение на българ. *пи азъ штж пи*, казвѫть Българи тѣ.

А-*пръ-въртана*=не-привьртаюштый ся, не-дѣѩтьлный, лѣнивъ.

А-*правина*=не-знаѩштый да прави, нейзкусный, приносно (сравни българское *правьк*).

А-*пранодя* =не-прануденъ или не-принуденъ.

А-*приіа*, не приѣмнатъ; врагъ, неприѣтъ, неприѣтель.

А-*мокша*=не-могѫштыи, лышенъ свободы, немоштенъ.

А-*коса*=безъ косѫ, безъ космы, безъ власы.

А-*мочена*, не-волность, сравни мошть, и мочь, отъ могъ, съ промянение то на *г* въ *ч*, кое е законъ въ българскы ѩзыкъ, какъ то и буква та *к* на *ц* и *ч* и проч.

А-*мьрта*=безмьртный Богъ, сравни мьртъ, с-мьрть, моръ, мортъ и пр.

А-*мьртию*=безмьртный.

Самскрытскы рѣчы съ на *и* ни *отрицатьлны чястицы.*

Na-stika (derivé de *na*. parti. négative, et de asti=est, suffixe *ka*) ceux qui nient l'existance d'un Être suprême. Epithête donné aux Bouddhistes.

На-стика (състав. отъ *на* отрицат. и *асти*, есть, съ окончание *ка*) онѣй-зи кои то отричѫть сѫштествувание то на едно высше Сѫштество. Прилагатьлно отдаваемо Будистамъ,

Nastika (na et *asti*=qui est) négation d'un autre monde,

На-стика (отъ *на* и *асти*=кое е) отрицание другаго свѣта.

*Nir-is-vara (*comp. de *nir* ou ni part. negatif et *d'is-vara*, maître) niant Dieu.

Нір-извара (съставено отъ *нир* или *ні* отрицат. и отъ извара, господарь) отричаюштый Бога.

Самскрытски рѣчи съ вы *отрицатьлно.*

Ви-дъха=безъ дѫха, не-тѣлѣсный.

Ви-матьрь=не-матерь, майка маштиха.

Ви-мочена=не-мѫчено, свободно отъ мѫкы.

Ви-мочита, не-мѫченый, освобожденый.

Ви-муката=не-мѫкнѫть, не-ближенъ, далѣчный.

Въ тѣй-зи сичкы рѣчы, кои сѫ на чистъ самскрытъ ѩзыкъ тѫй писани и това значеиие имѣюшти, какъ то гы изложихме, види ся ѩвно каквѫ силѫ

има *а* отрицатьлно, какъ то и *на* или *ни* и *вы*, т. е. отричжть имъ промянувжть имъ пьрво то значение. А тии сички рѣчи сж и чисты наши български, коихъ народъ днесь говори безъ отрицатьлны тѣ частицы, *а*, *на* и *ви*.

Грьцки рѣчи съ а *отрицатьлно, ἄλφα ἀρνητικὸν.*

Ἀ-τροφία (отъ *а* отрицат. и *τροφὴ*=пишта) безпиштие, безъ ѣденье.

Ἄ-καρπος (отъ *а* отриц. и *καρπὸς*=плодъ) безплоденъ.

Ἄ-σαρκος (отъ *а* отриц. и *σάρξ*=тѣло) безъ пльтенъ, безтѣлесенъ.

Ἄστεγος=без-покровьнъ [отъ *а* отриц. и отъ *στέγη*, *στέγος*, покрывъ или покровъ].

Ἀκάρδιος (отъ *а* отриц. и *καρδία*=сьрдце) безсрьдеченъ.

Ἀφθαρσία (отъ *а* отриц. и отъ *φθείρω*=тлѣж, *φθαρσία*=тлѣние) безтлѣние.

Ἀθάνατος (отъ *а* отриц. и *θάνατος*=смьрть) безмьртенъ.

Ἀπάθὴς [отъ *а* отриц. и *πάθος*=страсть] безстрастенъ.

Ἄφοβος (отъ *а* и *φόβος*=страхъ) безстрашивъ.

Ἀπλανὴς [отъ *а* и *πλάνος*=заблжждение, приносно блазьнь] безсъблазнъ.

Ἀχάριστος [отъ *а* отр. и *χάρις*=благодарение] не-благодаренъ.

Ἄπιστος [отъ *а* отриц. и *πίστις*=вѣра] не-вѣренъ.

И множьство другы отъ коихъ е твьрдѣ богатъ грьцкый языкъ.

Грьцки рѣчи съ ни *отрицатьлно*
кои сж твьрдѣ рядко.

Сами тѣ учени грьцки любословци твьрдѣ мимоходомъ говоржтъ за тыя частицы безъ да покажжть зашто имжть такова значение.

Ето што говоржть въ обштѣ:

α, τὸ ὁποῖον γίνεται κατ' ἀποκοπὴν ἀπὸ τοῦ στερητικοῦ *ἄνευ*; ἀπὸ τοῦ ἐπιτατικοῦ *ἄγαν*, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀθροιστικοῦ *ἅμα* καὶ ἑπομένως εἶνε.

1) *στερητικὸν*, καὶ πρὸ φωνήεντος ἔχει τὸ εὐφωνικὸν *ν*, οἷον, ἄπαις, ἄβατος, ἀνόμοιος, ἀνεπίληπτος, ἀνήλιος, ἀνύποπτος.

2) ἐπιτατικὸν· οἷον, ἀτενὴς, ἀσκελὴς [κατάξηρος] ἄξυλος [πολύξυλος].

3) ἀθροιστικὸν· οἷον, ἀγάστωρ (ὁμογάστριος), ἄκοιτις (ὁμόκοιτος), ἀτάλαντος (ἰσοβαρής).

νη, στερητικὸν, σπανιώτερον τοῦ *α*· οἷον, νήποινος, νηνεμία, νηπενθὴς.

Τοῦτο συναιρεῖται μετὰ τῆς ἑπομένης φωνῆς *υ* εἰς *ω*· οἷον, ὁδοός=νωδὸς, νη-ὄθω=νωθὴς καὶ νωθρὸς.

Всѣкъ види чи грьцки тѣ филолози никакво удовлетворитьлно разяснение не дажжть за таж толко важнж частицж слова *а* отрицатьлно, нъ казжть чи тіа ставала прикжсана отъ *ἄνευ*=безъ, и друго ништо повѣчь! какъ

то и *α* ἐπιτατικὸν=усилительно, ставало отъ *ἄγαν*=твьрдѣ, и. *α* ἀθροιστικὸν=събиратьлно отъ *ἅμα*=заедно!

А за *νη* отрицатьлно іоште по-малко говорѫть отъ колко то за *α*. Ни то даже помыслѫть да кажѫть отъ дѣ пройсходи и зашто има това значение; нъ казвѫть чи то было твьрдѣ рядко въ тѣхныи іазыкъ и друго ништо!

Нека изложиме нѣколко си рѣчы съставены отъ *νη*=*ни* отриц. и да додиме послѣ на прѣдмѣта си.

νη, ἀχώριστον ἀρνητικὸν μόριον ἐν χρήσει πρό τινων λέξεων=*ни*, неотдѣлна отрицатьлна чястица въ употрѣбление прѣды нѣкои си рѣчы, казвѫть рѣчникописатели тѣ имъ.

νηκερδὴς (отъ *νη*=*ни* и κέρδος=добывка), χωρὶς κέρδος=бездобывка. Забѣлѣжитьлное е чи рѣчь та *κέρδος* на турскы е *кіаръ*, на цыганскы *кéрдосъ*.

νη-ληφὴς (отъ *νη*=*ни* отриц. и отъ ἀλείφω=мажѭ) ὁ μὴ ἀλειμένος=ненамазаный.

νήνεμος (отъ *νη*=*ни* отриц. и отъ *ἄνεμος*=вѣтьръ) безвѣтьръ.

νηπαθὴς (отъ *νη*=*ни* отриц. и отъ πάθος) ἀπαθὴς безстрастенъ.

νήστις (отъ *νη*=*ни* отриц. и отъ σῖτος, σιτεία) не-насыта.

Νέκταρ (отъ *νε*=*ни* отриц. и отъ *κτὴρ* и *κτάω*) ἀμβροσία τὸ τῶν θεῶν πόμα.— бозмьртное питие боговъ.

Забѣвѣшка. Nectar, казвѫть учени тѣ, boisson des dieux, selon les anc. poëtes. De couleur rouge comme le vin terrestre, les immortels le coupaient aussi avec de l'eau. Plus tard, le nectar devint la nourriture des dieux et l'ambroisie leur breuvage. Il conférait aux mortels l'immortalité des dieux mêmes. —Нектаръ питие боговъ, спорядь стары тѣ поеты. Было чьрвено віно кату земно то и безмьртни тѣ (богове тѣ) го размѣсяли съ водѫ. По-послѣ, нектара было храна та на богове тѣ, а амвросиа та (се отъ нектара) питие то имъ. Нектара е давалъ на смьртны тѣ же (чьловѣцы тѣ) сѫшто то безмьртие какъ то и на богове тѣ.—

Подобно питие ся вижда въ индийско то вѣройсповѣдание амрита, въ зандско то вода та зур, въ Персийцы тѣ абухаіатъ (съставена рѣчь отъ аб, вода, и отъ хаіатъ, животъ), какъ то и въ нашы тѣ народны попрѣданыя ся съхранило животодавна вода, и проч. Грьцки тѣ филолози, какъ то видѣхме, пройзвождѫть рѣчь тѫ νέκταρ отъ νε, отриц. и отъ κτὴρ, κτάω, нъ ако гы попыташь: што значи рѣчь та κτὴρ и κτάω? отговоръ имъ е: πρωτότυπος λέξις=пьрвобытна рѣчь, и ништо повѣчь! По нашему мнѣнию ные разіасняваме таѭ рѣчь такъ:

Не-ктарь е съставена рѣчь отъ не отрицатьлно и ктарь, нъ да видиме ктарь што е и што значи? кореная рѣчь му е кьть=кѫть=котъ=ѫгьль, рогъ; отъ кьть става кьтарь, кое значи: онъ-зи кой то полага въ кѫть, ѫгьль и приносно въ тьмнотѫ. Не-кѫтьрь убо значи: неполагающтый въ кѫть, въ тьмнотѫ, и приносно недаваюштый смьрть, нъ противное безмьртие. А смьрть чи ся изражава приносно съ тьмнотѫ въ многы іазыцы, то е знайно. Българи тѣ кога погрѣбѫть и съхранѭть нѣкои си мьртвецъ, казвѫть: скѫтахме го, т. е. положихме го

въ закжтано отъ всѣкж стрьнж мѣсто, въ гроба, кое е равно съ: положихме го въ тьмнотж, какъ то и годихме го въ чьрнж тж земьж има значение въ тьмнж тж земьж; чьрны дны казвжть, кое е равно съ тьмны дны и друг. Да видиме и мнимаіа еленска рѣчь σκότος=тьмнота, отъ дѣ пройсходи: по нашему мнѣнию, тіа е съставена отъ прѣдлога съ и отъ рѣчь тж котъ=кжть, съ-котъ или съкжть, не е друго нѣшто освѣнь тьмнота, съкжтано, закрыто отъ всѣкадѣ, дѣ свѣтлость не можи да проникни, а и това е исто то значение на рѣчь тж σκότος=тьмнота. Грьци тѣ въ говоренъ си іазыкъ казвжть στοτώνω=убивамъ, а то е исто съ вышеразіаснено то наше съкжтвамъ.

Единъ грьцкы филологъ въ съчинение то си: Διατριβὴ ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐνεστώσης κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, τοῦ Γ. Κ. (ἐν Μόσχᾳ ἐν τῷ τῆς Κοινότητος τυπογραφείῳ· 1808), говори слѣдныя врьху рѣчь тж σκοτόνω:

—Σκοτόνω παρενθέσει τοῦ ν ἀντὶ τοῦ σκοτόω· κυρία σημασία τοῦ, *σκοτόω*, ἐστὶ ἐπάγειν τινὶ σκότος, ἢ τύφλωσιν, ἢ σκοτοδινίασιν ὡς παρὰ Σοφοκλεῖ.

„ἐγὼ σκοτώσω βλέφαρα καὶ δεδορκότα“ ἀντὶ τοῦ σκοτίσω· καὶ σκοτόομαι, ἀντὶ τοῦ σκότους καὶ ἴλλιγγος πληροῦμαι, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα (κριτῶν κεφ. δ') „καὶ αὐτὸς ἐξεστὼς ἐσκοτόθη, καὶ ἀπέθανεν“ ἤγουν ἐσκοτώθη πρῶτον ὁ Σισάρας ὑπὸ τῆς καιρίου πληγῆς, τοὐτέστιν ἐσκοτοδινίασε, καὶ ἔπειτα ἀπέθανε· καὶ Πλάτων ἔφη „ἐσκοτώθην καὶ ἴλλιγγίασα.“

Ἡ δὲ συνήθεια τὰ νῦν ἐκλαμβάνει τὸ σκοτόνω, ἀντὶ, τοῦ θανατῶ· καὶ τοῦτο γεμὴν Ὁμηρικῆς δοκεῖ χρήσεως λείψανον, κατὰ τὸ „σκότος ὄσσε κάλυψεν“ ἀντὶ θάνατος· διετήρησεν ὅμως τὴν κυρίαν σημασίαν τοῦ, σκοτόω, ἐν τῇ χυδαϊκῇ λέξει, *σκοτοῦρα*, οἷον, μοῦρθε σκοτοῦρα μεγάλη στὸ κεφάλι, ἀντὶ σκοτοδινίασις.

Тыя сичкы потвьрдѣвжть нашы тѣ разіасненыя што выше направихме, чи *κτάω* е наше то кжтаж, а *σκότος* наше то съ котъ, съкжть въ значение то што имжть въ нашъ іазыкъ; а не-ктаръ е чиста наша българска рѣчь.

Сега кату видѣхме отрицатьлны тѣ частицы въ самскрытъ іазыкъ, какъ то и въ грьцкы, нека видиме и въ нашъ българскы іазыкъ *а* отрицатьлно, какъ е съхранено, зашто други тѣ сж познати, и тогава да додиме до разіаснение то имъ.

Български рѣчи съставени съ а *отрицатьлно*

Ась или *іась*, личное мѣстоймяние пьрваго лица съставено е отъ *а* или іа отрицатьлно, и отъ показатьлное мѣстоймяние частица *сь*, (коіа ся находи въ чьрковный ни іазыкъ и въ говореныи и отъ коіж ся е образовало *сьй* и послѣ *сей*) и значи: не-сьй=не-той-зи или онзи, нъ моіа та особа, отдѣлна, отрѣчена отъ всѣко друго.

А-*сѣнь* или *іасѣнь* (съставено отъ *а* отрицатьлно, и отъ *сѣнь*, сѣнка) неза-сѣненъ, свѣтьль; *іасно сльнце*, казваме, кога то сльнце то не е засѣнено, покрыто отъ сѣнкж тж на облацы тѣ, какъ то и засѣненение сльнца или мѣсеца, казваме, кога то ся покрыти.

А-*лова* или *іалова* крава, и іаловина за іагнетата, кои ся іоште

не гонѭть казваме, а тыя рѣчи сѫ съставени отъ *а* или *ꙗ* отрицатьлно и отъ *ловѭ*, т. е. не-ловꙗшты, не-захваштаюшты рожбѫ въ ѫтробѫ си; исто и за женѫ ся казва: ꙗлова и ꙗловица жена.

Агне (съставено отъ *а* отриц. и отъ *гон*, гонити ся, събирати ся мѫшко съ женско) не-гоняшто ся; а нѣ отъ ἁγνὸς грьцко, (кое тоже се така е съставено), какъ то му давѫть нѣкои си отвлѣчены значеныя. Зашто то пьрвитѣ створители ꙗзыка сѫ дали на рѣчы тѣ испьрво естествено то имъ значение, а приносно то и отвлѣчено то млого отъ сѣтнѣ е дошло.

Ꙗвно (съставено отъ *ꙗ* отриц. и отъ *внѣ*=вѫтрѣ) не-вѫтрѣ, открыто.

Ꙗдро (съставено отъ *ꙗ* отрицат. и отъ *дьр*, держ, раздѣлꙗмъ и проч). не-деримо, силно, ꙗко, голѣмо и проч.

А-мѫжена (състав. отъ *а* отриц. и отъ *мѫжена*, дадена мѫжу) неимѣꙗшта мѫжа, не-бракосъчетана. Македонски тѣ Българи казвѫть *мѫжена* и *умѫжила ся*, вмѣсту што казвѫть други тѣ Българи *женена* и *уженила ся*, т. е. станѫла жена, упознала мѫжь. А твьрдѣ рядко и по нѣгдѣ си можи ся чю *а-мѫжена*.

Това же разꙗснѣва смѣшнѫ тѫ и неоснованѫ тѫ *етнмологиѭ* на грьцкы тѣ филолози, кои сѫ тьлкували рѣчь тѫ ἀμαζὼν отъ *а* ἀρνητικόν, *а* отрицат. καὶ ἐκ τοῦ μαζός, и отъ цыцѫ, ἀμαζὼν; зашто то казвѫть *тии учени* чи *Амазонки тѣ* си рѣзали ушь еднѫ тѫ цыцѫ, за да не имъ прѣчи на лѫка, кога ходѭть на бой! . . . . Грьцки тѣ филолози нагаждали чи въ рѣчь тѫ ἀμαζὼν има *а* отриц. нъ друга та рѣчь чи е мѫшь или мѫжь, кои буквы, *ш* и *ж*, тии въ ꙗзыка си убьртѫть на ζ, какъ то Жеку на Ζέκος и др. не можили да налучѭть. Амѫжени тѣ, какъ то е доказано въ повѣстность тѫ, нѣсѫ были друго, нъ жени оставши безъ мѫжие то си, кои то сѫ истрѣбили въ еднѫ биткѫ, и тии, по тогашны тѣ времена, бранили свободѫ тѫ си додѣ отрастѫть мѫшкы тѣ имъ дѣца и додѣ ся умножѭть пакъ мѫжие то, разумѣва ся чи сѫ оставили и нѣколко си мѫжие.

Освѣнь въ тыя рѣчы што ся види съставено *а* или *ꙗ* отрицатьлно, въ нашъ българскы ꙗзыкъ, нахожда ся и отдѣлно таѭ силѫ имѣюшто, какъ то: ась чьтѫ, а ты слушашь; ась бдѭ, а ты спишь, и др. мл.

Забѣлѣшка. Въ стары нѣкои си рѣчницы и граматикы писаны по свойству приправенаго въ Русиѭ чьрковнаго ни іазыка ся говори о тому:

Ꙗ. союзъ распрагателный, разумѣ дѣлаѭщь, ꙗкѡ рещи: азъ читаю, а ты спиши. азъ глаголю, а ты поеши. Полагается же всегда напреди реченій, ибо не можемъ рещи, ты а: онъ а, и проч. (Вишь Лексіконъ трехязычный и проч. издан. ѧѱд=1704 въ Москвѫ).

Видѣвши чи *а* отрицатьлно, кое до сега е было познато само въ самскрытъ и грьцкы іазыкъ съставено въ начяло на рѣчы тѣ, ся находи и въ нашъ българскы іазыкъ, нека разясниме какъ и зашто има таѭ отрицатьлнѫ силѫ, какъ то и частици тѣ *ни* и *ви*, зашто ѭ имѫть?

Нъ можи нѣкои си тутакъ си да противокажи: Е! какво разяснение или произведение можи има една гласна буква *а* или единъ слогъ *ни* и *ви*? То е тѫй случайно достигло да ся зѣмѫть въ такавѫ смысьль и слѣдоватьлно никакво произведение не могѫть има. Нѣ! ные мыслиме съвсѣмъ другоіаче: и най-малкый гласецъ, кой е полугласный ь въ нашъ іазыкъ, произносенъ отъ чьловѣка, а въ по-обшырнѫ смысьль и отъ другы тѣ животны, съкрыва въ себе си еднѫ и каквѫ да е вѫтрѣшнѫ смысьль, иначе не е възможно да бѫди. Само една бездушна машина отъ усиление или художъствено издава гласове безъ смысьль.

Да бы доказали по-ясно нашѫ рѣчь, нека наведеме мимоходомъ единъ примѣръ.

Кога то единъ чьловѣкъ лѣжи на постелѭ тѫ си боленъ отъ нѣкаквѫ си недѫгѫ и пѫшкѫ излегкѫ т. е. произноси единъ най-слабъ и най-малакъ гласецъ (безъ да ишти помошть, ни то да ся тѫжи отъ нѣкоѭ си голѣмѫ болка или будешь), кой-то гласецъ ся изговаря и пиши съ нашѫ тѫ буквѫ ь, какъ то н. п. да пѫшка: ь! ь! ь! ь! то што значи съ другы рѣчы? не заключа ли въ себе смысьль тѫ: *ась страдаѭ, болувамъ, лошо ми е* и проч? а кога то почювствува отвьнь или отъ вѫтрѣ тѣла си извьнрядно нѣкое си штрѣканье или будешь, или му ся прави на тѣло то нѣкаква си операциіа, или най-послѣ нѣкой си го заплашва и напада на него да го удари, та ся унуди да удвои, утрои и учьтвьрти той-зи малькъ гласець ь, на а! а! а! или на: о! о! о! или на: у! у! у! то не заключявали смысьль тѫ: *боли мя едикоіа стрьна на тѣло то ми* или *имамъ будешь на таѭ или на онаѭ стрьнѫ тѣла си*, или *страхувамъ ся отъ таѭ операциѭ, коіа ми ся прави*, или *избавете мя отъ това нападение и ударъ кой мя заплашва* и проч.?

Съ другы рѣчы да кажимъ: Кату започниме отъ най-слабый гласецъ, до най-высокый, т. е. отъ пьрвобытное ь, до най-сложное *у*, кого въ какъвъ и да е случай произноси чьловѣкъ, виждаме чи постѫпено ся заключявѫть въ него по нѣколко си вытрѣшни смысли, кои го карѫть да го произноси тѫй.

Това е естествено въ общтѣ въ всѣкъ чьловѣкъ, а отъ части и въ другы тѣ животны*), што то, какъ то выше казахме, ни единъ гласецъ, произносенъ отъ чьловѣка, не можи бы безъ смысьль или вѫтрѣшно умно значение.

---

*) Многи слогове, произносеня отъ животны тѣ, виждѫть ся промыслеви. Кога то една кокошка кловачка найди хранѫ, а пилета та й нѣсѫ при неѭ, тіа произнося единъ особенъ гласъ, кату чи гы выка, и тии ся притекѫть и дохождѫть тутакъ си

Нека дойдиме сега на прѣдмѣта си.

Отрицатьлни тѣ частици *а, ны, вы*, нѣсж друго освѣнь първобытны тѣ личны мѣстоймяныя, образованы: *а* отъ утроено ѣѣѣ; *ны* отъ ѣ и прѣдложение то на съгласно то *н*, нь и попьлнено съ *ı* или *іе*, какъ то го изговаряме Българи тѣ, *ные*, тжй сжшто и второ то лице *вы* е станжло съ прѣдложение то на съгласнж тж буквж *в*-вь и попьлнено *вые*, какъ то го изговарямы.

А отрицатьлно то имъ значение пройзходи такъ:

Кога то чьловѣкъ говори само за своѭ тж си особж и личность *ась* или *іась*, или само *а* и *іа*, то значи чи той отдѣля, отказва и отрича своѭтж си личность отъ сичкы тѣ другы обкржжаюшты го сжштества и твары, и иска да кажи съ другы рѣчы: *ни то ты, ни то онъ*, нъ моіа та само личность отдѣлна, отрѣчена отъ всѣко друго; или по-просто, какъ то по нѣгдѣ си изговаря народъ, *моіа милость, твоіа милость, негова милость*, вмѣсту: *ась, ты, онъ*.

Ето разіаснение то на *а* отрицатьлно, кое му е начяло то и защто има таѭ отрицатьлнж силж, т. е. кату ся състави въ начяло на рѣчы тѣ измѣнява имъ първж тж смысьль, сирѣчь отъ положитьлнж дава имъ отрицатьлнж смысьль, какъ то видѣхмы въ прѣдизложены тѣ примѣры съ *а* отрицатьлно. Самскрытскы *жива*, живѣіашть, *а-жива*, не-живѣіашть; *мрита*, мьртвъ, *а-мрита*, не-мьртвъ, безмьртенъ; грьцкы *θάνατος*—смьрть, *ἀ-θάνατος*, не-смьрть, безсмьртенъ; българскы *сѣнь, сѣнка*, тьмнота, *а-сѣнь*, не-сѣнка, не-тьменъ, приносно свѣтьлъ; *лова*, ловіашта, хваштаюшта, *а-лова* или *іалова*, не-ловіашта, не-захваштаюшта и проч.

Това разіаснение на *а* отрицатьлно е основано на най-голѣмое здравомыслие, штото никакво упровьргание не можи има. Никой мждрецъ не можи отказа чи чьловѣкъ въ мыслы тѣ си (размышленыя та си) и въ говору си за първж точкж полага себе си *ась*=moi, и отъ неѭ точкж начинаюшть разсжжда и размышлѣва за сичкы тѣ другы, кои подпаджть на неговы тѣ чювства и мысьль, и какъ то той улицетворява своѭ тж си личность отдѣлно отъ другы тѣ, тжй улицетворява, мыслено, сичкы тѣ другы свѣтовны въ обштѣ сжштества, удушевлены и неудушевлены. Само то доказатьлство на това е ѩзыка, кой кога мысли, изговаря или пиши, за сичкы тѣ сжштества, дѣли гы на лица, родове, броюве и проч.

Това е по нашему мнѣнию истино то начяло и разіаснение на частицж тж *а* отрицатьлно. А какъ то ся разіаснѣва значение то на *а* отрицат.

при неѭ ѣ почвжть да ѣджть! Кучета та кога минува мѣчка или онѣй-зи кои то гы гонѭть да гы убивжть, лаѭть нѣкакъ си подплашено и необично! Опытни тѣ овчари познавжть кога имъ лаѭть кучета та на вьлкъ, и кога лаѭть на чьловѣкъ! Подобны примѣры, врьху животны тѣ, можи чьловѣкъ да наведе много.

що той-зи необоримъ начинъ здравомыслия, тжй исто ся разіаснѣвжть и частицы тѣ *ны* и *вы*, кои имжть истаж отрицатьлнж силж, съставени въ рѣчытѣ, какъ то видѣхме въ вышейзложены тѣ примѣры, т. е. какъ то, кога говори чьловѣкъ само за себе си, отдѣлна и отрича своѭ тж си особж отъ сичкы тѣ другы, тжй и кога двѣ или выше лица, въ двоенъ или множьственъ брои, говорѭть за пьрвое множ. лице *ны* или *ные*, за второе *вы* или *вые*, не правѭть друго освѣнь да отдѣлѭть и отричѭть себе си отъ сичкы тѣ другы, и ставжть кату една сама отдѣлна особа.

Ето и тии частици *ны* и *вы*, зашто имжть отрицатьлнж силж и вхождѫть *ны*, въ сичкы тѣ говорены, мысленны и писмены индоевропѣйскы ıазыцы, а *вы* е съхранено въ рускый ıазыкъ съ отрицатьлнж силж, какъ то го видѣхме въ самскрытый.

Забѣлѣшка. По той-зи начинъ ся разіаснѣва и отрицатьлна та частица μη, въ грьцкыи ıазыкъ, кое не е друго а само то лично въ множ. бр. мѣстоймяние мы=ные, какъ то го изговарѭть Руси тѣ и други Славіани.

Всѣкъ види и можи да размысли и разсжди, каквы тайны съкрыва въ себе си говореный българскы ıазыкъ и на каквж дьлбокж и непроцинатьлнж вѣкы по нататакъ древность можи ся отнеси! Въ такавж еднж древность, кога то чьловѣкъ е стварялъ ıазыка, имѣюштъ най-чистж и най-правж умнж тж си силж, да изражи понѣтыя та и мыслы тѣ си тжй сжшто какъ то сж си въ самж тж природж,

Тарси заглавіето лучетѣ обарна No. 121. ч (Слѣдова въ II-тж книгж).

Тука ще явимъ колко е была турската войска и русската тур. вой. наваха около 400000 хіл. до 600000: съ баши бодуцыи. а руси само шестъ хіл. и тѣ не бѣха сичкыте непрозіцыте си. но пакъ се противо стояха на толкози бѣлѣмъ сила. а по да чаеше отпадѣ награда іощи два хіліадѣ руси не. мрѣжатъ надвѣ тур. ~~руси~~ тука турцыте не мѣрѣха просторно богатство. но чтаме чиѣ излѣзѣ подъ ръка число. Що каеш, нато стояха турцыте десетѣ дни после по бѣгнаха. чивъ се ворнѣжме съ руси тѣ (пестелѣ ні ухъмъ ратъ около едѣ месецъ) подъ ръсскатѣ сила. и мѣрѣ нато прозѣхнѣвенъ, чиѣ нато напѣрнаха на сичкіа тозлукъ та го изгонѣха на 25: декем. на нашѣ лешевіа стуръ. и тогасъ отворѣха нашѣ колибѣри и селяни и отъ вкалѣтѣ села те зеха много храна и разтрѣсѣха сичкіа тозлукъ. и ако небѣше тази храна много свѣтъ щѣше да умрѣ. горсѣтѣ та фана ни една епидемическа болестъ тежкіата. та изгорѣха много хора.

съ по толкоѣ знайхъ по толкоѣ писахъ е'лоштo чеса
по много да узнай нека чита, и е'тодіата. Аллах Вы са
да ни ми са смсети на слова та чи ни са хубавъ. Прощавайте
ма.
писано на 1878. год. Іуніи 16. д.

ДРЕВНОСТЬТА

БЪЛГАРСКАГО ІЗЫКА ВЪ ОБШЫРНОСТЬ ДОКАЗАНА

или

нѣколко си отломкы отъ стары тѣ зандскы богослужебны книгы съ сравнение то на българскы нашъ говоренъ и писменъ іазыкъ, какъ то и съ самскрытыи святъ іазыкъ.

Самскрытый іазыкъ е святый іазыкъ на Индийцы тѣ на кого то сѫ писани свяштени тѣ имъ книги Вѣди тѣ и други.

Забѣлѣшка. Vêdas, nom des livres sacrés des Hindous. Ils sont au nombre de quatre. Les trois premiers sont le *Ritch* (en composition, devant une lettre sonor: *rig*), *Yadjous-r* et *Saman-a*: Rig-Vêda, Yadjour-Vêda, Sama-Vêda. Le quatrième, qui est moins anciens, se nomme *Atharvan*.

Le mot *Vêda* est dèrivé de la racine *vid*, savoir.

Vêdanta (composé de *Vêda* et de *anta final*), nom d'un systéme de philosophie orthodoxe qui s'appuie sur les textes des Vêdas, et qui est attribué à *Vyása*.

Вѣда, наименование на свяштенны тѣ книгы Индийцевъ. Тии сѫ четири въ число. Три тѣ първи сѫ Ritch=Ритх (а съставено прѣды звучнѫ буквѫ става Rig— Ригъ), Йдус-р, и Саман-а. Чьтвьртаіа же, коіа не е толко стара, ся имануа Атарванъ.

Рѣчь та *Vêda*-Вѣда пройсходи отъ кореннаѭ рѣчь *vid*-вид, знати.

***Vêdanta*-Вѣданта (съставена рѣчь отъ *Vêda*-Вѣда и анта окончатьленъ слогъ), наимянование на еднѫ православнѫ системѫ философий коіа ся основава на текстове тѣ на Вѣды тѣ, и коіа ся отдава на Виіаса чи й былъ списателя.**

За древность тѫ на самскрыты тѣ свяштены книгы учени тѣ ништо положитьлно нѣсѫ доказали іоште, толкова само е познато, чи до сега други по-стари книги, съ такавѫ съвьршенность писани, нѣ сѫ ся іоште нигдѣ по свѣта открыли. А индійски тѣ учени, брахмани тѣ, вѣрвѫть чи тѣхни тѣ книги отъ бога Брама сѫ дадени! Йзыка си же назоваѫть *самскрытъ* кое значи *святъ*.

Забѣлѣшка. **Европѣйски тѣ учени пишѫть *sanskrit* вмѣсту *samskrit*, какъ то е писано на него іазыкъ, нъ то не е исто то и право то. Таіа рѣчь е съставена отъ *sam*, кое на самскрытъ іазыкъ е усилитьлно мѣстоймяние и отъ *scri-ta*, кое значи тайно. самскрытъ=самый тайнственный, святый іазыкъ. На нашъ българскы іазыкъ имамы рѣчь тѫ сам, какъ то и рѣчь тѫ скрытъ, въ исто то значение кое имъ отдаѫть**

индийски тѣ учени, и кое то е и право то. Защто то свештенни тѣ нѣшта носѣть и имя тайны или тайнствены, понеже тии сѫ были сѣкогы покрыти, съкрыти отъ простонародие то. Ные имамы и глаголь крыѭ, и съ прѣдлога съ-крыѭ, съкрыяемъ съ-крыіамъ, и съ-крывамъ, скрывамъ, съхранено въ народа ни по-разны прѣдѣлы, какъ то и въ стары тѣ ни ржкописи; имамы и рѣчь, съ-крыто, скрыто и крыено, и друг., а сички тѣ тыя имѫть значение, тамъ, потуліамъ, тайно, потулено и проч. Штото рѣчь та сам-съкрытъ, самскрытъ е и наша чиста българска рѣчь въ исто то значение какъ то ѭ зѣмѫть индийски тѣ учени.

Каква важность за българскыи іазыкъ! іазыка на кого то сѫ писани святи тѣ Вѣди да носи сѫшто българско имя! А колко іоште подобны штѣмъ видѣ въ настоіаштее съчинение!

Въ Сиіамскы тѣ книгы, кои сѫ принесени тамо отъ Хиндистанъ въ древность, има книга коіа носи имя Триподакъ=тры пода, сравн. наше подъ=мостъ и сравни мытарства та на св. Теодора, кои съдьржавѫть подобны вѣрваныя. Патимокъ, книга въ коѭ сѫ написани правила за иноцы тѣ, кои сѫ твьрдѣ млого тамо, какъ да си испатѭть грѣхове тѣ (сравни нашее патити, испатихъ и проч., а нека никой не помысли чи то е отъ грьцко то πάθος, защто то и то се отъ тамо си тегли начало то, какъ то ся види тіа рѣчь въ самскрытъ іазыкъ.) А въ тамъ книгѫ инока (калугерина) ся назовава Самокъ, усаменъ, живѣіаштый самъ, небракосъчитанъ и вънъ отъ чьловѣчьско то обштество. Послѣ имѫть книгѫ Правини, коіа съдьржава законы тѣ имъ т. е. книга коіа дава всѣкому правины тѣ; и книга Пра-бараната, съдьржяюшта повѣствуваныя (истории). (Сравн. нашее пра-прѣ, пра-дѣдъ, пра-отцъ и др., и берѫ съ-бранъ, съ-братъ, беримъ), т. е. събрание отъ стары съвытыя, повѣстность.

Нѣсѫ ли тии сички на нашъ българскы іазыкъ? има ли вѣкы нѣкакво си съмнѣние или нѣкаква си случайность съзвучия?...

Зандскый іазыкъ е твьрдѣ тясно сроденъ съ самскрытъ іазыкъ, а найпаче съ іазыка на кого то сѫ писани Вѣди тѣ. Почти сички тѣ му коренни рѣчи сѫ исти тѣ съ самскрытскый. Разлика та между два та іазыка е въ глосапройзношение то на нѣкой си буквы и въ свойство то на нѣкои си окончяныя. Самскрытый класичьнъ іазыкъ ся види да е отъ послѣ твьрдѣ млого обработенъ.

Той е святый іазыкъ на кого то сѫ писани Заратови тѣ книги (Ζοροάστρης, отъ кое ся е увело въ европѣйскый іазыкъ, *Зороастръ*, е прикрывено отъ гьрцы тѣ, тьлкувавши Зора=ἄστρον), и старый іазыкъ на Парси тѣ (Партіани тѣ).

Забѣлѣшка. Въ Зандскы тѣ книгѣ имя то Зарата, стои Zarathustro=Заратустро, кое учени тѣ сѫ тьлкували разновидно, то есть окончание то ustro, кое зѣмѫть за рѣчь особнѫ отъ Zarath, нъ никакво удовлетворительне тьлкуване нѣсѫ му дали до сега. По нашему мнѣнию, безъ да вхождаме въ упровьргание на тѣхны тѣ догатки врьху тамъ рѣчь, казваме чи таіа рѣчь не е съставена отъ двѣ рѣчы Zarath и ustro, нъ е една цѣла рѣчь и Зарат значи свѣтлый, на кое сѫ съгласни и учени тѣ; а ustro е окончание увеличительно значение имѣюште, какъ то и млого другы подобны окончяныя ся виждѫть въ Зандскы іазыкъ, и значи Заратустро—свѣтлѣйшый. Знайно

е чи въ зандскы тѣ книгы на млого мѣста Заратъ и Йра-мьздъ=свѣто-давецъ ся зѣмѫть за едно. Ныеште имаме приликѫ да говориме о тому драгодѣ въ обшырность.

Ржкописи тѣ на тыя драгоцѣнны святы Зандскы книгы бѣхѫ ся съхранили въ Гюзаратъ (въ Хиндистанъ), дѣ то едно приселенне отъ стары тѣ Парси бѣше прибѣгнѫло, изгонено отъ Мохамеданцы тѣ въ десятыи вѣкъ и дѣ то тѣхни тѣ потомци имѫть днѣсь едно голѣмо влиіание и богатства, съхранивши свое то старо вѣройсповѣдание и испьлняюшти богослужение то си, и днѣсь іоште, на тѣхъ стары книгы, безъ да гы разбира народа,

Ето што говори Г. Max. Müller за това приселнние, въ свое то съчинение. La science du Language:

„D'après le Kisseh-i-Sanjan, ouvrage qui n' a toutefois presque aucun valeur comme histoire des premiers siècles du parsisme, les adorateurs du feu se refugièrent dans le Khorasan, quarante-neuf-ans avant l'ére de yezdegerd (632 de J. C.), vers l'année 583, pour se rendre dans la ville d'Hormaz (Ormus sur le Golfe Persique), qu'ils habitèrent pendant quinze ans. En 698, ils émigrerent dant l'île dc Dieu, au sud-ouest de Katiavvaz, et ils y séjournérent dix neuf ans, jusqu'en 717, époque ou ils quittérent l'île pour la ville de Sanjan, située à environ huit lieues au sud de Damaun.

Après une periode de trois cents ans, nous les voyons se repandre dans les villes voisines du Guzarate, et établir successivement le feu sacré à Barsadah, à Nausari, près de Surat, et à Bombay. —„Bombay Quarterly Revievv. 1856, N-o. VIII, p. 67.—

—Употрѣбитьлно то имя на Заратовы тѣ книгы отъ Шагани и отъ другы тѣ Мохамеданцы списатели е: *Zend-Avesta=Занд-Авѣста.* Парси тѣ же изговорѭть: *Avesta* et *Zand=Авѣста* и *Занд*, взимаюшти, *Авѣста* въ смысьль текста, и *Занд* ѭкату тытуль тьлкувания ѩзыка Пехлви, нъ азъ съмнѣвамь, казва Г. Max. Müller, чи такова е было пьрвобытно то значение на *Занд.* Вижда ми ся по-вѣроѩтно чи *Занд* е исто съ самскрытаѭ рѣчь *chhandras* (scandere), имя дадено на Вѣдскы тѣ пѣсны, и чи *Авѣста* е трѣбало да има на самскрытскы свое то съотвѣствуюшто *Avasthâna*, кое не ся срѣшта истинѫ, нъ кое бы значило: *единъ текстъ установленъ, утвьрденъ.* *Avesthita*, значи на самскрытъ ѩзыкъ *онова кое е упрѣдѣлено* (увѣстено, извѣстено).

Занд-авѣста съдьржява, до колко то е открыто до сега, чьтиры книгы: Йсна, (élévation de l'âme=извышение душы, изѩснение камъ Бога), Висперед ъ (chefs des êtres=на всякое мѣсто владичьство его?), Йсхти и Вандидад (Vendidad=vîdaêvadâta; cn pehlvi Juddivdad.). Нѣкои си же учени мыслѭть чи *Авѣста* узначява най-стары тѣ текстове, а *Занд* тьлкувание то; и *Пазанд*, разѩснитьлны тѣ забѣлѣшкы. (Пазанд, по занд, послѣ занд). Други

прѣдлагѫть за по-право *Зандашта=Zendaszta* и тьлкувѫть: животъ даваюшта книга и проч.

Той народъ носи и имя то *Guébres=Гебри* и нѣкои си казвѫть чи то ушь было пройсходило отъ персийско то gheôr=infidele, giaур=невѣрникъ. Ные никакъ нѣсме съгласни на това, нъ видиме въ рѣчь тѫ *Гебри*, прикрывено то отъ стары тѣ Грьцы *Κῆμποι* и по-послѣдно то *Κιμμέριοι*: знайно е чи стари тѣ Грьци, странны тѣ рѣчы, кои ся сѫ пройзносили съ *γ* дебело, замѣнявали сѫ гы съ *κ*, а буквѫ *б* съ *μπ* или съ *π*, само: *Κῆμποι=Гибри*, Гебри, кое свойство и до днѣсь сѫ съхранили потомци тѣ имъ или говоряштии новогрьцкыи іазыкъ.

Ные мыслиме чи право то пройзведение на таѭ рѣчь *Гебри* или по-право *Гъбри* е отъ *гьбьрь* (высоко и шырокограно растѣште дьрво, кое ся почита и до сега въ Българиѭ за свяштено и ся струвѫть подь него іоште нѣкои си молитвы и жьртвопринесеныя отъ старцы и бабы Българы по нѣкои си мѣста), какъ то ся пройзводи и рѣчь та *Druid=Друид*, отъ *drev=дьрв*, дьрво, Друид; зашто то Друиди тѣ испьлнѣли богослуженыя та си подь дьрвета, и имянно подь дѫбове. Ные штѣмъ говори, въ настоіаштее съчинение, *о Друидамъ* обшырно и штѣмь видѣ тамо съ необоримы доказатьлства чи *Гъбри* или *Κῆμποι* и *Друиди* е едно и сѫшто имя, единъ и сѫштъ народъ. А рѣчь та Гъбри ако въ персийскы іазыкъ е достигла да ся зѣма за *невѣрны*, какъ то рѣчь та *Елинъ* въ нашъ чьрковны іазыкъ ся зѣма за невѣрны, нъ тіа нѣма това значение.

Пьрви кой е привелъ *Занд-Авѣста* на европѣйскы іазыкъ былъ е единъ Французинъ Anquetil Duperron имянемъ; нъ неговый приводъ не е былъ направо отъ зандскы іазыкъ, а отъ единъ другъ приводъ на персийскы.

Той знамянитъ мѫшь, отъ любознатьлности привзѣтъ, прѣдприѣмнѫлъ е едно млого опасно пѫтишествие по Хиндистанъ въ 1754 л. съ твьрдѫ надѣждѫ да открые святы тѣ стары книгы на Партиіаны тѣ, и завьрнѫлъ ся е въ Францѫ въ 1762 л, съ 180 различны стары рѫкописи, между коимъ сѫ были и зандски тѣ книги и положилъ гы е въ Паришко то царско книгохранилиште.

Пьрвы же отъ европѣйцы тѣ кой то е прѣдприѣмнѫлъ да чьте самы тѣ рѣчы Зарата былъ е нѣкой си Раскъ, Данецъ родомъ, и подирь неговѫ тѫ привременѫ смьрть, Eugène Burnouf=Евгеный Бурнуфъ въ Францѫ, сполучилъ е най-славныи успѣхъ въ ново то искуство іазыка, прочитавшъ іазыка на *Занд-Авѣста* и въстановившъ негово то тясно сродство съ самекрытый іазыкъ.

За древность тѫ же Зандскаго іазыка и за книгы тѣ Заратовы учени тѣ

нѣсѫ іоште ништо положитьлно доказали. А стари тѣ списатели говоріашти за тѣхъ, отдавѫть имъ еднѫ твьрдѣ отдалнѫ древность.

Ето нѣколко си отломкы отъ тѣхъ.

—'Αριστοτέλης δ'ἐν πρώτῳ περὶ φιλοσοφίας καὶ πρεσβυτέρους (τοὺς Μάγους) φησὶν εἶναι τῶν Αἰγυπτίων καὶ δύο καὶ αὐτοὺς εἶναι ἀρχὰς, ἀγαθὸν δαίμονα καὶ κακὸν δαίμονα· καὶ τῷ μὲν ὄνομα εἶναι Ζεὺς καὶ Ὠρομάσδης, τῷ δὲ Αἴδης καὶ Ἀρειμάνιος. (Διογ. Λαερτ.)—

—Аристотель же пьрво о мѫдрословию говори, чи Маги тѣ сѫ постари отъ Егыптяны тѣ и тии вѣрвѫть въ двѣ начяла, добьръ и зьль духъ. Едному же имя Йрѫ-мьздъ (Ζεύς), а другу му Ариманъ=Ахаранъ (Αἴδης=пькала грьц.).

Забѣлѣшка. Сички тѣ стари грьцки списатели, описаюшти божьства та на другы тѣ народы, полагали сѫ свои тѣ за най-стары и за това сѫ тьлкували имяна та на свои тѣ си, какъ то е видно тукъ чи и Аристотель казва καὶ τῷ μὲν ὄνομα εἶναι Ζεὺς καὶ Ὠρομάσδης —Нъ ако Аристотель бы знаилъ чи нихно то Ζεύς е зѣто отъ западско то *Devs*,*) зьлъ духъ, не бы писалъ тѫй, т. е. да мысли чи Йрьмьздъ е тѣхный Ζεὺς!

Кату разглѣда чьловѣкъ само то склонение: Ζεύς имян. падеж., Διός род., Διΐ датьл. Δία вин., не му остава никакво съмнѣние чи то е зѣто отъ Парсы тѣ, а кату разглѣда друго едно склонение: Ζὴν им. Ζηνὸς род., Ζηνὶ дат. Ζήνα, вин. вижда іавно пакъ персийское Цин=зьль духъ. Рѣчь та θεὸς е сѫшто отъ Ζεὺς-Θεὺς-Θεός, а пѣ какъ то мѫдрувѫть нѣкой си грьцки мѫдреци θεὸς προέρχεται ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι τὰ πάντα!

За Зевса има най-млого смѣшны и сплѣтены приказкы отъ грьцкы тѣ стары поети и баснословцы, кои единъ другиму противорѣчѭть. Едно же Мисенѣйско попрѣдание казва, чи Зевса го възпитала въ дѣтство нѣкоіа си нимфа (Горска Дива, Само-Дива) имянемъ Неда; а отъ нейно то имя ся назвала и рѣка Неда! (Вишь Dictionaire Mythologique universel, издаденъ par Th. Bernard 1854. Paris). Наши тѣ Българи пѣѭть въ Ладиный празникъ (Лазарь въ христіанскы календарь): „Ой Ладо, Ладо, момиче младо! и: ой Недо, Недо, мамино чедо!, а знайно е чи Лада ся е славила отъ Българы тѣ за богыньѫ любви и прѣдстатьлкѫ брака. На каквѫ отдалнѫ древность ся относѭть тѣй-зи българскы пѣсны! Прѣды да ся възпитае Ζεὺς отъ Недѫ Самодивѫ и да ся състави грьцкый Олимбъ!....

Беросъ, въ съчинение съхранено въ арменскы приводъ отъ Юсеба, възпомянува еднѫ Мидскѫ династиѭ, основанѫ въ Бабылонъ отъ единъ царь називаемъ *Зороастръ*, млого врѣмя прѣды Нина [Ninus]; той живѣлъ около 2233 прѣды Хріста.

Ксанту [Xantus] отъ Лидиѭ [470 прѣды Хріста], наведено отъ Диогена Лаертыя, полага Зороастра пророка 600 год. прѣды Тройскый бой [1800 год. прѣды Хріста].

Аристотель и Евдоксъ, спорядъ Плиния [hist. nat. XXX, 1,] полагали

*) На самскр. іазыкъ *dêva*, а на зандскы *daêva*. Въ Брахманы тѣ рѣчь та dêva значи dieu=Богъ, а въ Парсы тѣ daêva значи mauvais genie=зьлъ духъ.

Зороастра 6000 год. прѣды Платона; Ермиппъ го полагалъ 5000 год. прѣды Тройскый бой. (Diog. Laërt, Proœm.).

Плиный (hist. nat. XXX, 2,) говори чи Зороастръ живѣлъ много тысяшты годины прѣды Мойсеа Еврѣйна, кой основалъ единъ другъ видъ отъ магии.—

Отъ сичкы тѣ тыя ся види каквѫ древность сѫ отдавали стари тѣ Зарату, кому ся приписвѫть зандски тѣ книгы и въ кои то ся той спомянува говорѭштъ съ Бога или ся зѣма и за самаго Йрѫ-мьзда, какъ то и выше спомянѫхмы.

Забѣлѣшка. Ные видѣхме, въ изслѣдование то за Сива Бога, чи огьня ся е іоште отъ тогава убожавалъ и то божьство *Agni*, е стоіало при Сива, въ нашы тѣ же Кѫдены или Бѫдны вечяры видѣхме чи Бьлгари тѣ вардьѫть огьня да не угаснѣе, и пр., това почитание за огьня ся види и въ Пелазгы тѣ, стары тѣ Бьлгары или Словены, какъ то и въ Грьцы тѣ, кои сѫ го научили отъ Пелазгы тѣ, нъ въ днѣшны тѣ Гьбры е съхранено и до сега да вьрдьѫть божыи огьнь неизгасненъ за всегда въ храмове тѣ си.

Днѣшни тѣ учени подь название то *Sabéisme* разумѣвѫть поклонение то на огьня а най-паче на звѣзды тѣ. А вѣройсповѣдание то зандско учени тѣ назовавѫть днѣсь *Mazdéisme*, или по-просто іоште *Magisme*, отъ имя то Магы кое сѫ отдавали стари тѣ на попове тѣ того вѣройсповѣдания.

Основна та же мысьль на Заратово то вѣройсповѣдание е вѣрванье то въ двѣ начяла, добро и зло, борба та между свѣтлость тѫ и мракове тѣ, борба коіа трѣба да ся свърши съ разорение то на мрькове тѣ. Тѣй-зи двѣ начяла сѫ улицетворени въ Ormuzd=Йрѫ-мьздь, Богъ свѣтлости, добро то начяло, и въ Ahriman=А-харенъ, Богъ мрака, зло то начяло. Нъ надь тѣй-зи двѣ начяла има и едно высше отъ тѣхъ начяло, вѣчный *Zervanê* Akéréné, създатель Йрѫ-мьзда и Ахарана и проч.

Ные наведохме това кратко изложение за самскрыты тѣ и зандскы тѣ книгы и ѩзыцы, за да упознайме малко нѣшто нашы тѣ Бьлгары съ тѣхъ, а най-паче зашто то штѣмъ изслѣдова цѣлы рядове отъ зандскы тѣ книгы, сравняюшти гы съ нашъ говоренъ и писменъ ѩзыкъ.

Въ книгѫ тѫ —Commentaire sur le Yaçna,— съчинение ученаго Евгеныя Бурнуфа, дѣ тьлкува нѣколко си рядове отъ начялны тѣ молитвы подь наслова **Invocation**=възвание, въ II стрьчкѫ чете:

Çtaômi Achĕm Vôhou.

А тьлкува го: je célébre l'Achĕm vôhu (trois fois.), рѣчь тѫ же çtaômi пройзводи отъ коренаѭ зандскѫ рѣчь: *çtu*, коіа има съотвѣствуюштѫ си рѣчь на самскрытскы *stu*. За молитвѫ тѫ же *Ahĕm Vôhu*, казва: est aussi nommée de deux premiers mots dont elle se compose. C'est le plus souvant de cette manière qu'elle est citée dans les livres de la liturgie, parce que les

Parses doivent la repeter de memoire. (приводъ) —*Ahêm Vôhu* е тжй названа, таꙗ молитвж, отъ пьрвы тѣ рѣчы отъ кои то ся съставіа. По той-зи начинъ ся възпомянува най-часто въ книгы тѣ на службж тж; защто то Парси тѣ ѭ чьтжть ꙗ-устъ.—

Разіаснение на рѣчы тѣ. çtaômi, какъ то видѣхме, тьлкува ученый Бурнуфъ je célébre=славословѭ или je loue=хвалѭ. Нъ това тьлкование е въ приноснж тж си смысьль; защто то *çtu* зандско е наше то *чтж*, *чьтж* (чту въ чьрковный по новъ іазыкъ), а çtaômi е старый крой на нашый глаголь *чтаіамь* или *чьтаіамь*, какъ то го изговарѭть македонски тѣ Бьлгари, кое въ пьрвобытно то си значение е: *je lie*, французскы, ἀναγινώσκω, грьцкы. А значение то: *je loue*=хвалѭ и je célébre=славословѭ, сж приносны значеныя, кои исто има и наше то *чьтаіамь* или *чтаіамь*, по-читаѭ, по-читаемъ, и пр., а кога то чьте чьловѣкъ Богу молитвы не прави друго освѣнь да го хвали и славослови.

(CHAPITRE I. XIII.)

Nivaêdhayêmi, hankârayêmi, uzaêirana, achraônê, asahê (или asahnê) rathvvê.—

—Нівадхаѣми, ханкараіами, узаіарана, ашаонѣ, асахѣ (или асахне) ратвѣ.—

Тжй чьте Г. Евгеный Бурнуфъ таѭ молитвж и тьлкува ѭ:

J'invoque, je célébre Osiren (uzayêrina la partie posterieure du jour), pur, maître du pureté.

—Възвавамъ, славѭ Озирана (узарана послѣднаіа часть дьня, заходъ сльнца), чистаго, Господа чистоты.—

А Anquetil Duperron е тьлкувалъ прѣды Евгеныя Бурнуфа тжй:

Je prie et j'invoque (le Gâh) Oziren, saint, pur, grand.

—Молѭ и възвавамъ (Гаха) Озирана, святаго, чистаго, великаго.—

А ные чьтемъ таѭ молитвж, помоштиѭ българскаго ꙗзыка, тжй:

Ны-въ-дхаіамы [ны-въ-дьхаіамы], *ха-на-караіамы*, *Узарана*, *ꙗча-он-іе*, *а-сахъ*, *ратьвъ*. Тьлкувамы же: Nous prions et nous invoquons Uzarana, Car il est incorruptible et maître puissant.— разіаснено: *Ные* (чрѣзь наше дыхание) молимы и възваіамы Бога узараюштаго свѣта [или чьтемы утреннаѭ молитвж], ачи [ꙗко] онъ іе нетлѣнный, [а-сжхъ или асжхьнъ=не-сжхніаштый) и Господъ великый.

А ето на какво ся основавамы:

Всѣкъ ученъ знай чи стари тѣ Йриіани, (потомци прави коимъ сѫ Занди тѣ], сѫ славили Бога, улицетворяюшти въ молитвы тѣ си Земѣ тѫ, Сльнце то и Зорѫ тѫ, и въ поіавление то на Зорѫ тѫ ся сѫ молили всѣкъ чястно и общто въ събраныя та си, кои молитвы и до днѣсь сѫ съхранили тѣхни тѣ потомци, нейзмянивши тѣ старо то си вѣройсповѣдание, да чьтѫть велегласно [да възвавѫть] общто въ храмове тѣ си, какъ то и ные днѣсь, хрістиіани тѣ, чьтемы и възвавамы въ нашы тѣ чьрквы молитвы тѣ си общто; што то *nivaêdhaemi*=*нівандхаѣмі*, какъ то чьте Г. Евгенъ Бурнуфъ, не трѣба да ся тьлкува *je prie*=молѭ, въ единствено лице, нъ *ны-въ-дьхаіамы, ные-въ-дьхаіамы*,=nous prions=ные молимы въ множ. лиц.; понеже то е съставено отъ *ны*=ные Бьлг. [мы рускы], множ. бр. пьргаго лица личнаго мѣстоймяния *ась*, и отъ прѣдлога *въ*, и глагала *дьхаѭ* [дыхаѭ въ чьрковенъ нашъ іазыкъ] *ные въдѫхаіамы**) т. е. въздаіамы Богу молитвѫ чрѣзь наше дыхание.

А да ся зѣма *дыхание то* за чьловѣка, то е обично и въ нашы тѣ днѣшны чьрковны молитвы, какъ то: *Всѣкое дыхание да хвалить Господа;* то сѫшто изражение ся находи и въ персийскы книжевенъ іазыкъ. Въ съчинение то *Гюлистанъ* ся находи писано: *мезйди пиіамѐт хер нефѐс фрýмир вѐд*, кое ся тьлкува буквално: мьздѫ благодати [има] всѣко дыхание вѫтрѣ си [въдѫхаемо и издѫхаемо] т. е. всѣкое дыхание колко то пѫти изхожда и вхожда въ тѣло си, дьлжно е да слави Бога и отъ того добыштѣ въздаѭание благодати его.—

Въ нашъ Българскы іазыкъ въ общтѣ ся сѫ съхранили слѣдныя окончяныя спряженыя глаголовъ: на ь или удвоенъ ъ, на *ѫ*=*ьн*, на *ѭ*, на *аѭ*, *амь*, *аіамь* и *іамь*. п. р. ЖАЛЬ, ЖАЛЪ, ЖАЛѪ, ЖАЛЬѪ, ЖАЛАѪ, ЖАЛАМЬ, ЖАЛАѬМЬ, и ЖАЛАѬАМЬ; КАРЬ, КАРЪ, КАРѪ, КАРАѪ, КАРАѬМЬ, КАРАМЬ и др. млого; сѫшто и въ еленскы мнимъ за пьрвобытенъ іазыкъ ся виждѫть: μυάω, μυῶ и, μυάημι=*мыаѭ, мыѭ, мыаіамь;* βοάω, βοῶ, βοάημι=*выаѭ, выѭ, выаіамь;* στάω, στῶ, στάημι и ἵστιμι=стаѭ, стѫ, стаіамь; ζάω, ζῶ и ζάημι=*жаѭ* (жавѭ и живѣѭ съ *в* прибавено), *жаіамь*, и др. мл. А тѣй-зи почти и тѣмь подобни спряженыя глаголовъ ся виждѫть въ Занскы и въ Самскрытъ іазыкъ.

---

*) Дѫхаѭ въ старость ся е чьло: дьн-хаѭ, кое е съставено отъ дь-даѭ, давамъ и прѣдлога на и хаѭ, глаголь, кой значи живѣѭ. На Българскы нь хаѭ іоште ся употрѣблява въ значение то живѣѭ, какво привите, нь-хайте ли т. е. живи ли сте. А въ зандскы іазыкъ ся срѣшта рѣчь та хаіатъ=животъ. На Българскы казвамы хаіатъ и мѣсто то кое то оставѭть прѣдь кѫшты тѣ си le devant, се покрыто отъ стрѣхѫ тѫ, дѣ селци тѣ лѣтѣ ѣдѫть и спѭть и обично тамо сѣдѫть найлого подь сѣпкѫ и не хльдинѫ. Види ся чи тая рѣчь има исто то значение, какъ то и въ Зандскы іазыкъ; зашто то кога то чьловѣкъ въ топлы тѣ времена сѣдни на хаіата си, да ся прохлади и въздѫхае=въ-дьхае въ себе си чистъ и прохладенъ въздухъ, въистинѫ чи ухрабрѣва живота си.

Ако ли допустиме чи *nivâdhaêmi*=*нивадхаіамі* е въ единствено лице, какъ то го тьткувѫть вышепомянѫти тѣ любословци, и зѣмиме частицѫ тѫ *ни* за равнѫ съ *а* отрицатьлно, въ единственъ брои, ако тіа и да е множ. бр. личнаго мѣстоймяния, какъ то ѭ доказахме, тогава *нівадхаемі* бы ся зѣло за *іа-въдъхаемъ*. Нъ пьрвобытный видъ е се пакъ множьствено, *ны въ-дъхаіамы*, кое, можи ся прѣдположи, да е отъ послѣ достигло да ся зѣма за единствено, какъ то сѫ достигли и наши тѣ на *амь* и грьцки тѣ на *μι* спряжаеми глаголи, кои, безъ никакво съмнѣние, сѫ были множественъ брои отъ пьрво, и послѣ достигли да ся зѣмѫть за единствено лице, какъ то сѫ достигли и отрицатьлни тѣ частици въ това значение, *ные*, на ни, ні, *νι*. Евгеный Бурнувъ сравнѣва зандское *nivaêdhayêmi* съ самскрытское *nivêdayâmi*, и казва: Dans *vaêdh-ayê-mi*, vaêdh, est le radical *vid*, c'est le sanscrit *vêd*. А за начялнѫ тѫ частицѫ казва: prefixe précédé. Ные обаче нѣсѫ съгласявамы на това. Ако коренное *vid* зандско е самскрытское *vêd*, кое значи *savoire*=знати, вѣдати, отъ дѣ *nivaêdhayêmi* да има значение то j'invoque=възваѭ, какъ то го истый тьлкува? То трѣба да значи=*ные вѣдаіамы*, имамы вѣдание, знание, а *нѣ възваіамы*, зашто то втора та рѣчь *Hankarayêmi*=*ха-на-караіамы*, значи, j'invoque или nous invoquons, какъ то штѣмъ ѭ разіасни и разложи.

Hankarayêmi, ные чьтеме: *Ха-на-караіамы*; зашто таіа рѣчь е съставена отъ пригласитьлнѫ тѫ частицѫ *ха*=хайдѣ и отъ прѣдлога *на* и глагола *караіамы*.

Разіаснение. *Ха* е частица слова коіа ся находи въ нашъ говоренъ ѩзыкъ п. р, ха да идиме! и др., всѣкъ же види какво значение има таіа частица, сирѣчь приканитьлно или свьрзва едно понѣтие съ друго, на примѣрь, отъ тамо дѣ то сѣдимы, казвамы: *ха да идимы!* и по тому тіа можи да ся зѣми и равно съ *и* бьлгар. *et* франц. и καὶ грьц. и друг., кои съединѩвѫть едно или выше понѣтыя въ състава слова. А *ха* ся находи и въ самскр. іазыкъ *ha* се въ приканитьлно значение.

На прѣдлогъ е познатъ што значи въ нашъ ѩзыкъ; той, какъ то и сички тѣ други прѣдлози, има тройно значение. Пьрво е *мѣстно* н. п. *на земѭ тѫ* т. е. отгорѣ на земѭ тѫ; тукъ узначява *мѣсто то*; второ е *врѣмено*, п. р. *на Сурвакы*, *на Колѣда*, т. е. въ день Сурвакы, въ день Колѣда; тукъ узначява *врѣмѣ то*; трѣтьо е *начина* п. р. *ха да играймы на скачянье, на тычянье, на мѣтанье камака, на царь и господарь*, т. е. скочишкомъ или скокомъ, тычишкомъ или тычомъ; какъ то по нѣкогашь сѫ играли царие то и господари тѣ надвараюшти ся и пр. Рѣчь та же *караіамы* е множ. лице, настоѩште врѣмя глагола *караѭ*, *караіамы*, кое ся е съхранило въ македонскы тѣ Бьлгары. Коренное *кар* значи *je fais faire*=правѭ да прави п. р. *карамъ* коня да вьрви; *карамъ* едного человѣка да вьрви или да орѣ и друг.

Нъ освѣнь това значение *караѭ* има и друго значение въ нашъ іазыкъ кое е: *гълчѭ*, *говорѭ високо*, *выкамъ* и проч. п. р. *не ся карайте* казваме на чьловѣцы, кои ся сѫ свадили та гълчѭть и выкѫть; това исто значение, т. е. *високо говорити*, има и въ вышепомянѫтаѩ зандскѫ молитвѫ рѣчь та *hankarayêti*=*ха-на-караіамы*, та за това ѭ тълкувамы: *nous invoquons*=възываіамы или велегласно чьтемы молитвѫ и проч.

Отъ той-чи же коренъ *кар* отъ кого пройзхождѫть множество рѣчи въ млого ıазыцы, на самскрытъ ıазыкъ ся находи рѣчь та: *kâru*=кару, въ пѣснытѣ на Вѣды тѣ, и значи: celui qui chante les louanges des dieux=онъ-зи кой пѣе (възпѣва) похвалы тѣ боговъ; а буквално тıа рѣчь *кару* значи: celui qui crie= онъ-зи кой выка. Ные сме увѣрени чи това тълкование на рѣчь тѫ *ха-на-караемы* е само то истино и необоримо.

Забѣлѣшка. Въ сичкы тѣ іариіанскы іазыцы, какъ то гы днѣсь назовавѫть учени тѣ, вмѣсту прѣжно то индоевропѣйскы, отъ той-зи коренъ кар, пройзхождѫть множъство рѣчы въ кои ся находи значение то выкати. Въ рѣчь тѫ нѣмскѫ кирхе, съ измянение то на буквѫ тѫ *k* въ *ч*, и на *х* въ *k*, българское чьрква, кореное е кир. Въ старогрьцко то κήρυξ=кликачъ, въ франц. *crier*, и въ другы млого, се ся вижда истое коренно. Забѣлѣжитьлно е чи и турское чар=выкай, се отъ него коренъ е съ промянение то на *k* въ *ч*. На българскы освѣнь караѭ, въ това значение, имамы и рѣчь тѫ крештѭ=выкамъ, кріасакъ=выкъ, а въ рѣчь тѫ кликачь=выкачь се истый коренъ ся види крикачь, буква та *р* измянена на *л*, какъ то и въ рѣчь тѫ клепало, кое е крепало. А това измянение е свойствено българскому іазыку, какъ то и самскрытому.

Uzayirana, ные чьтеме *уз-іарана*, узарана, зашто то таıа рѣчь е съставена отъ прѣдлога *уз*, кой е равенъ съ прѣдлога *ут* или *отъ*, и кой е сѫшты на самскрытъ и на нашъ іазыкъ; и отъ рѣчь тѫ *іара* или *ара*, коıа значи на българскы *свѣтлость*, *ссѣтлина*. На млого мѣста въ Българиѭ казвѫть: *іара та* или *ара та истече* т. е. свѣтлина та ся поіави; а кога гори надалѣчь огьнь и избыва свѣтлость, казвѫть: *іара голѣма ся види* т. е. свѣтлина голѣма. Въ рѣчь тѫ же *Зара*, кату отдѣлимъ прѣдлога *за*, кой въ старость ся е писалъ *за-ара*, остава чистаіа рѣчь *ара* и ублагозвучено *іара*, штото таıа рѣчь *уз-арана* ил *узаіарана* остала е чиста въ българскы уста и до днѣсь тѫй какъ то ся вижда и въ молитвѫ тѫ Йснѫ. Народа българскы въ говору си въ общтѣ казва *ут*, а нѣ *отъ*, какъ то е въ писменный ıазыкъ, и *уз* вмѣсту писменое *из*, нѣ то не е тѫй общто какъ то *ут*. П. р. *ут дѣ идишь*, и *узбрѣгъ*, *узбрдо* и др., окончание то же *на*, што ся додава на ıариıанскы ıазыкъ на множъство рѣчы, какъ то и *та* и друг., тии сѫ свойствени сѫшто и българскому ıазыку. П. р. вечярь, вечерна и вечернıа ублагозвучено; утро или ютро, утрѣна или утрѣнıа; *зара*, зарана и съ прѣдлога *уз*, уз-арана; добро, добрина и доброта; топло, топлина и топлота; свѣтло, свѣтлота и свѣтлина и др. млого, штото ные тука можиме двойно да тълкуваме

таѭ рѣчь: или *Узарана*=Бога узараюштаго свѣта, Ѭрж-мьзда, или *узарана* =утрѣннаѭ молитвж. А чи стари тѣ Ѭриѭани сж имали особны молитвы за поѭавление то на *Зорж тж* то е познато, и ные ште наведѣме по-долу отломкы отъ тѣхъ.

Забѣлѣшка. Въ старогрьцкыи іазыкъ рѣчь та ὥρα има обшырны значеныя т. е. тіа ся зѣма за сичкы тѣ врѣмена призъ годинж тж, какъ то и за часове тѣ. Нъ ако ся отправи въпросъ камъ грьцкы тѣ филолози елинисти, зашто и какъ таіа рѣчь да има тыя значеныя? отговоръ имъ е: αὕτη ἐστὶ προτότυπος λέξις καὶ ἔχει τοιαύτην σημασίαν= тіа е пьрвобытна рѣчь и има такова значение.—Нъ кога то видѣхме чи рѣчь та іара, въ нашь іазыкъ, какъ то и въ зандскы, има значение то свѣтлость, тогава лесно разіаснѣвамы зашто рѣчь та ὥρα, коіа е иста съ іара, има значение часъ, година, лѣто и проч. Всѣкъ знай чи стари тѣ часове тѣ сж упрѣдѣліали по свѣтлость тж на сльнце то, какъ то и годишны чѣ времена. Това же разіаспено, истьлкувжть ся и рѣчи тѣ ὥριμος= зрѣлъ, кое произвождѣть отъ ὥρα и кое значи усвѣтленъ и упеченъ отъ свѣтлость тж. Наше то зрѣлъ разложено става заіарѣлъ т. е. отъ іаржтж, свѣтлость тж (топлина та) достигнжлъ въ съвьршенство единъ плодъ, по тому ся разтьлкува и простогрьцко то ἄγουρον или ἄγορον=неузаріало, кое е съставено отъ α отриц. и ουρ съ F γ-ουρ ἀ-γ-ουρ-ον.

Нашый българскы іазыкъ става ключь за еленскы іазыкъ да открые множьсвво рѣчы непознаты отъ филолозы тѣ, зашто имжть значеныя та кое то сж имъ натрупали рѣчникописатели тѣ.

Achaonê=ашаонѣ. Евгеный Бурнуфъ казва чи *achaonê* е прилагатьлно пройзходіашто отъ сжштествитьлнаѭ рѣчь *acha*, и окончание *van*, achavan— acha-on, какъ то самскрытое отъ *maghavan* става magon. Послѣ ся старай да сравни рѣчь тж *âchaonê* съ грьцкое ὅσιος, коѭ тьлкува *saint*=святъ. Нъ ные не видиме никакваѭ ближность и вѣроіатность въ това словопройзведение, само едны далѣчны догаткы. Грьцка тж рѣчь ὅσιος кату й ся додаде изгубенж тж дигамж F става F-οσιος съ гласа γ, γ-οσιος—госіосъ, дѣ виждаме нашаѭ кореннж рѣчь, *гос* или *гост*, кое въ старость ся е зѣмало за почитаемъ respectable. Ὅσιος и въ грьцкы іазыкъ въ пьрвобытно значение respectable= почитаемъ значи; а значение saint=святый е отдално, приносно.

Ные чьтеме таѭ рѣчь *achaonê=ача-он-іе—ачи-он-іе* тьлкуюшти: car il est=зашто то онъ іе. На нашъ говоренъ іазыкъ *ача* или *ачи* има и значение то *понеже, зашто то, іако.*

Кога то си въображи чьловѣкъ прѣзь колко и прѣзь каквы ржцѣ на приписатели тѣ сж минували тыя ржкописи, въ толковѣчно разтоіание, и какъ сж достигли днѣсь да ся чьтжть кату единъ мьртавъ іазыкъ, а отъ другж стрьнж, кога то зѣми подъ видомъ недостаткж тж на европѣйско то асбукы, на кое то сж пишжть тѣй-зи стари рѣчи отъ любословцы тѣ въ разложеныя та имъ, какъ то н. п. ускждность тж на нѣмогласны тѣ и полугласны тѣ, съставени тѣ двогласны или трыгласны, придыхатьлны тѣ буквы и други

млого, кату зѣми, казваме, чловѣкъ сичкы тыя въ съображение си, лесно можи да ся убѣди, чи млого рѣчи ни ся прѣдставыжть отъ изслѣдователы тѣ съвсѣмъ съ друго гласопройзношение отъ истинно то имъ, а млого рѣчи ни ся прѣдставыжть кату едни и несложни, кои кату ся разложыжть и разглобыжть, виждѫть ся іавно двѣ, тры или повѣчь. Такова нѣшто можи ся срѣшна твьрдѣ чясто въ сравнение то българскаго іазыка съ самскрытаго и зандскаго.

Asahê или *Asahnê*. Ные чьтемы *Асахъ* или *Асахнъ* съ *а* отрицатьлно и *сахъ* илу *сухъ*, кое значи не-сѫхнѫштый, не-тлѣнный и приносно: *чистый, святый*. Иста рѣчь съ *а* отрицатьлно има на самскрытъ іазыкъ: *асоха=несѫхняштый*.

Rathvaê, Rathvvê (ные нѣмамы *th=θ*) чьтемы *ратьвъ*, отъ кореннаѭ рѣчь *рат*, коіа въ пьрвобытно значение е *високъ, голѣмъ*, приносно же *силенъ*; *ратъ=* силна, гелѣма война, бои, ратьвъ=силный, великый, высокый.

На българскый іазыкъ имаме ней подобнѫ другѫ рѣчь *ржть* или *рутъ* высоко бьрдо (*баир* турскы). На зандскы има и рѣчь *ratu=рату*, коіа Anquetil Duperron тьлкува *grand*=великый, а въ самскрытскыи приводъ на Йснѫ отъ *Neriosengh—Нериосанѫх*, тіа сѫшта рѣчь *rathvvê—ратьвъ*, приведена и тьлкувана е съ самскрытскаѭ рѣчь *gouru=гуру*, въ коѭ ся види іавно нашаіа рѣчь *гура*=высочина, какъ то си изговаря народъ *гура* вмѣсту писменное *гора*. Рѣчь убо *rathvvê* е нашее *ратьвъ* и значи великый, силный приносно и проч.

Въ нашъ българскы іазыкъ не ся е увьрдило пройзношение то на придыхатьлны тѣ буквы *th, dh, gh*, кои прѣдставыжть нашъ европѣйски тѣ учени индиіанисти, въ самскрыты тѣ и зандскы тѣ рѣчы, пишашти гы съ европѣйскы новы буквы; нъ наши тѣ нѣмогласни или полугласни ь, удвоено то отъ него ьь=Ъ, съставени тѣ ы, Ѫ=ьN, ѭ=іьN, Ѧ=ЕN ІѦ=ІЕN, съвокупени тѣ Й, Ѣ и друг. какъ то Ш, ШТ, Ч, Ц, Ц, а най паче съвъкупени тѣ окончаныя, по нѣколко си на една рѣчь, кои ся виждѫть странно нѣшто на европѣйскы тѣ учены и имъ давѫть толкова затрудненыя въ значение то, не знаіашти какъвъ грамагичьскы рядъ да имъ дадѫть, тии сички ся сѫ съхранили въ нашъ българскы живъ говоренъ іазыкъ, какъ то ся виждѫть въ зандскый, и той само можи да бѫди истинный ключь зандскаго іазика. Зандско то же асбукы, кое е писано отъ дѣсно на лѣво, кату ся нариши отъ лѣво на дѣсно, показва цѣлыи почти крои на старобългарско то асбукы, кому за пьрвы изобрѣтатель мечтаѭть Кирила!

Ные штѣмъ има приликѫ да говориме о тому въ обшырность съ примѣры и отъ два та іазыка.

И така зандска та молитва отъ Йснѫ, коіа то излага ученый Бурнуфъ (въ commentaire Sur le Yaçna, chap. I. XIII.) е на нашъ чистъ бълг. іазыкъ.

Ето и една отломка, какъ ся сѫ молили стари тѣ Йриіани въ поіавление то на Зорѫ тѫ:

—Дьшти Неба, Зоро, въстани и донесь намъ богатства та и твое то богато изобылие.

Свѣтла и великодушна богыня дойди съ твои тѣ съкровишта.

Свята та молитва чясто е способствувала въ благополучно то установение чльовѣка; тіа му е дала конie, кравы, всѣкаквы имоты. Зоро, нека твое то присѫтствие внуши моѭ тѫ молитвѫ, и проводи ми блаженство то на богаты тѣ.

Тіа ся роди вѣкы, тіа ште свѣти, таіа божествена Зора; тіа гужда въ движение колія та, кои то на нейно то поіавление (дохожданье) ся движѭть по земѭ тѫ, какъ то кораби тѣ по море то, жѧждушти за богатства . . . .

Забѣлѣшка. Тыя рядове извѣстіавѫть най-старо то занѣтие на Ириіаны тѣ, кое е было орачьство то. Знайно е чи орачи тѣ въ поіавление то на Зорѫ тѫ почвѫть да ся движѭть съ колія та и рала та си да работѭть земѭ тѫ. А кораби тѣ што въспомянува и то ся относи въ най-отдалнаѭ древность, кога то іоште мореплавание то не е было въ съвьршенство и кораби тѣ сѫ плавали само денѭ по крайбрѣжыя та морскы и рѣчны, а вечярь сѫ гы вьрзали на колове забиты отвьнъ на сухо или на котвы задьрживали, да гы не сѫтѣва вълнение те; въ поіавление то же на Зорѫ тѫ сѫ слѣдвали пѫтишествыя та си и проч.

—Зора та, кату една добра майка семѣйства, дойди да заштитишь міра. Тіа иди, възпираюшта бродение то злотворнаго ношнтнаго духа и възбуждаюшта лѣтание то на птицы тѣ.

Зора та възбуждава равно и прилѣжатьлнаго и сиромаха чьловѣка; тіа е неприѣтель на мьрзеля.

Цѣлъ свѣтъ ся покланіа прѣдь ней . . .

Дьшти Неба, Зоро, сиіай (свѣти) съ твое то сладко свѣтканье.

(Rig-Vêda, Section I, lecture IV, hymne II).

Въ друго же славословие, въ кое ся вижда по-дьлбоко чювство, Ириіани тѣ казвѫть велегласно:

—Възвраштаюшта слово то (говора) и молитвѫ тѫ, Зора та разпрострьнѣва свѣтлы тѣ си цвѣтове; тіа отваря намъ днѣвны тѣ врата. Тіа усвѣтлѣва свѣта и ни открыва богатства та на природѫ тѫ . . ,

Дьшти Неба, ты ся навѣваш млада покрыта съ свѣтло було, царица на сичкы тѣ земны съкровишта; Зоро, свѣти днѣсь благополучно за насъ.

Слѣдуюшта стѫпкы тѣ на минѫлы тѣ Зоры, ты си по-стара отъ бѫдушты тѣ Зоры, отъ вѣчны тѣ Зоры. Дойди удушевли сичко што е живо Зоро!

Дойди уживи сичко што е мьртво.

(Тамъ же Section I, lecture VIII, hmn. I.)

Забѣлѣшка. Любознатьлно е тукъ вѣрванье то за злотворны тѣ ноштны духове што видиме въ тыя стары іариіанскы молитвы, кое ся е съхранило въ нашъ народъ и до днѣсь, кой вѣрва, чи тии зли духове или Злини, какъ то гы назова съ общто

имя, бродѫть ноштѫ, и чи штомъ ся зазори бѣгѫть вѣкы и нѣмѫть никаквѫ власть и силѫ, особито же кату почнѫть призоры да пѣѫть петли тѣ.

Ето какъ ся изражава за тѣхъ злы духове по-обширно единъ пуштинакъ (въ съчинение то Рамаіанѫ), кой прѣды да иди да ся успокои на сьнь, приказва ученикъмъ си слѣдныя:

—Дьрвета та сѫ недвижни, четероноги тѣ и хвьркувати тѣ почивѫть; ноштнитѣ тьмоти покрывѫть сичкы тѣ небѣсны простріанства. Сичка та небесна твьрдина ся види кату порумененa съ единъ тьнакъ прахъ отъ сандалово дьрво; злати звѣзди проходници и съзвѣздыя та Зодиіака дьржѫть ѭ, да кажимъ тѫй, пригьрнатѫ.

Ноштна та звѣзда (Луна та) истича за да разлѣе съ лучезарны тѣ си свѣтлины радость тѫ на земѭ тѫ, задухнѫтѫ, има една минута, подь запаленѫ тѫ топлинѫ на деня. Сега е часа кога то ся вижда да ся скытѫть дьрзостно сички тѣ сѫштества кои то бродѫть въ нѣдра та на ношты тѣ; стада отъ Иіаксхы, отъ Раксхасы и отъ другы духове (дѣмони), кои то ся хранѫть отъ пьть (мѣсо тѣла).—

Кату сравниме вѣрваныя та што ся сѫ съхранили и до днѣсь въ Бьлгары тѣ, въ простонародие то въ обштѣ, чи сички тѣ зли духове ноштѫ бродѫть и боравѫть, до дѣ ся зазори, какъ то Вѣштици и Вѣштирици, Само-Диви, Краканчовци и Вьрколаци и друг., коихъ съ обшто имя назвавѫть Бродници, и чи тии ушь смукали чловѣшкѫ крьвь и нѣкои си сѫ хранили съ чловѣчы мѣсо, кату гы сравнимы, казваме, съ описаны тѣ въ самскрытскы тѣ и зандскы тѣ книгы, не ни остава никакво си съмнѣние, чи Бьлгари тѣ сѫ принесли тыя си вѣрваныя въ приселение то си отъ Хиндистанъ въ днѣшны тѣ си жилишта.

А кату убьрниме внимание то си на старинѫ тѫ на тыя самскрытскы и зандскы книгы, въ кои то виждаме тыя вѣрваныя тѫй исто описаны какъ то гы слушаме днѣсь отъ нашы тѣ старцы и бабы, кои то гы іоште вѣрвѫть, и чюемы и много имяна съхранены сѫшты, какъ то и множьство обряды и обичаи, кату убьрниме, казваме, внимание-то си врьху таѭ точкѫ, какво понѣтие трѣба да зѣмиме за наше то приселение отъ Хиндистана въ Европѫ т. е. за повремѣнность тѫ му когы е то станѫло, и за умно то развытие въ кое ся сѫ находили наши тѣ Бьлгари, кога то сѫ дошли, въ тѣхъ отдалны вѣкове, въ Европѫ?...

Ные въ подобно мѣсто штѣмъ говори и о тому.

(CHAPITRE I. XIV.)

Nivâedhayêmi hankarayêmi fradaṭ virâi dâgyumâitcha achaônê asahê rathvvê.

Евгеный Бурнуфъ тѫй чьте таѭ стрьчкѫ; а тьлкува ѭ:

J'invoque, je célèbre celui qui multiplie les hommes et qui protéje les provinces, pur, maître de pureté. — Възвавамь и славѭ умножающаго чьловѣцы тѣ и заштиштавштаго обльсты тѣ, чистаго, господа чистоты.—

А Г. Anquetil тьлкува:

Je le prie et l'invoque (lui) qui multiplie dans les provinses les êtres animés, (et qui est) saint, pur et grand. — Молѭ го и възвавамь го (оного-зи)

кой то умножява живушты тѣ, въ обльсты тѣ (и кой то е) святъ, чистъ и великъ.—

Въ по-прѣдизложенѫ тѫ стрьчкѫ разложихме и разтълкувахме въ обширность исты тѣ рѣчы кои то ся виждѫть и въ таѭ, освѣнь тры тѣ слѣдны: *fradaţ virâi dagyumâitcha,* кои то имаме да сравниме тукъ съ нашъ іазыкъ.

Fradaţ virâi=*фрадац-вирай* е съставено отъ двѣ рѣчы. *фрадац* и *вирай.* Пьрваіа же е съставена отъ *фра* кое е равно съ наше то *пра* и съ самскрыто то *pra* и кое значи *прѣ,* какъ то въ рѣчь тѫ *пра-отцъ, пра-дѣдъ* и друг. а *дац* е отъ глагола *да*=дати, и цѣла рѣчь значи *прадац*=даюштый отъ давно, и приносно създатель, прилагатьлно отдаваемо Богу. А *вирай* е равно съ наше то движяштыи ся, живѣіаштыи.

Ные имамы въ нашъ іазыкъ глаголь *вьрвѭ*=движѭ ся бьрзо, какъ то и вьрвешь или вьрвежь, кому коренное е *вьр* или *вир.* Освѣнь това ные имамы таѭ иста рѣчь и въ друго значение, какъ то *виръ вода, на-вирена вода,* т. е. събрана млого вода на едно мѣсто, послѣ имаме *на-вирено*=надуто, голѣмо, и приносно *силно.*

На самскрытъ іазыкъ *vîra* е равно съ *héros*=юнакъ, и *vîra* значи іоште *être fort*=*быти силенъ*; *vîrya*=*force* et semence=сила и сѣмя.

Ные тьлкуваме, по нашему мнѣнию, такъ: Nous prions et nous invoquons le créateur des êtres animés et intelligents car il est incorruplible et maître puissant.=Молимы и възваіамы създателя на живушты тѣ и мыслѭшты тѣ сѫштества, зашто то онъ е нетлѣнный и Господь виликый. —Зашто то рѣчь тѫ dâgyumâitcha ѭ зѣмамы за съставенѫ отъ *dâg*=даж и отъ *yumâitcha*—*юмайшта* (умъ имѣюшта), *даж* зѣмаме за наше то *даже* въ значение то на *и* съединитьлно.

Нъ можи нѣкой си да противоположи: а какъ ся съобразіавѫть тукъ граматичьскы тѣ формы? Ные о тоту за сега ништо и не говориме, понеже на граматичьскы тѣ съображеныя кои то е направилъ Г. Евгеный Бурнуфъ врьху зандскыи іазыкъ, не даваме цѣло повѣрение и основание. Граматичьскы тѣ формы зандскаго ѭзыка само тогава могѫть ся изслѣдова и упрѣдѣли въ точность кога то ся сравни той ѭзыкъ въ обширность съ говореныи българскы іазыкъ, кое то тукъ не можиме за сега испьлни.

(CHAPITRE I. XI.)

Nivâedhayêmi hankarayêmi bĕrĕzatô ahurahê nafĕdhrô (nafedrô) apâm apaçtcha mazdô dâtayâo.—

J'invoque, je célèbre le haut, le divin sommet, source des eaux, et l'eau donnée par Mazda.—

Тжй тьлкува Г. Евгеныи Бурнуфъ . . .

А ные тьлкуваме: nous prions et nous invoquons l'Être suprême qui nous donne les sources des eaux en abondance etc.—Молимы и възвамы Вышнѣйшее сжштество кое ни дава источницы тѣ на воды тѣ въ изобылие и проч.

Разіаснение. Тукъ имамы да разложимь и сравнимь рѣчь тж *bĕrĕzatô* съ нашъ ꙗзыкъ. Тіа рѣчь ся срѣшта чясто въ Занд-Авѣста послѣдована съ *gairi, bĕrĕzati gairi,* кое значи брѣговити гори=des montagnes élevées. Рѣчьта же *bĕrĕzat* съотвѣтствува съ самскрытское *vrĭhat,* кое е нашее *върхатъ* и кому коренное е *vrĭh.* кое тьлкувжть croître.

На нашъ ꙗзыкъ имамы рѣчь *брѣгъ,* отъ кое става прилагатьлное *брѣгатъ* и брѣговитъ (по другы крой), а *брѣгатъ* ся изговаря и *брѣжатъ* и *брѣзатъ,* зашто то въ нашъ ꙗзыкъ буква та *г* ся измѣнува на *ж* и на *з* и обратно; какъ то *богъ* имян. *боже* зватьлн. *бози* множ. имян. Ные казваме *крайбрѣжие* и *брѣзна,* кое е се отъ той-зи коренъ *брѣг,* и *брѣзовито мѣсто.* А окончание то на *атъ,* въ bĕrĕzat, какъ то и въ vĭrhat, е исто и въ нашъ българскы ꙗзыкъ, какъ то го видиме и въ зандскы и самскрытъ ꙗзыкъ въ произведение то на тыя прилагатьлны, отъ bĕrĕz-bĕrĕzat, а отъ *vĭrh*—vĭrhat—*върхъ-върхатъ* и върховитъ. Ные видиме въ тыя двѣ рѣчы, какъ то видѣхме въ рѣчы тѣ *ratu,* рату и *gouru,* гуру, чи нашъ българскы ꙗзыкъ съхранилъ твърдѣ млого рѣчы съ исто то окончяние и съ исто то пройзведение на прилагатьлны тѣ рѣчы и другы, какъ то самскрытъ и зандскы ꙗзыкъ и то доказва едно удивитьлно единство нашего ꙗзыка съ тѣхъ! Тукъ ни ся дава поводъ да наведемъ единъ примѣрь и врьху индо-европѣйскы тѣ ꙗзыцы, т. е. да докажимъ чи нѣкои си рѣчы гы обѣма сичкы нашъ іазыкъ.

Нека зѣмиме за примѣръ рѣчь тж *глава.* За да узнайме што значи таіа рѣчь въ пьрвобытность трѣба да ѭ разложемь до кореныи й слогъ, кой то е *гла,* а *ва* е окончание то; нъ то ся е пройзносило *гль* или *гъл* въ старость, какъ то и до сега пройзносѭть нѣкои си отъ Българы тѣ *глъва* вмѣсту писменое *глава.* Кату измѣниме же въ слога *гль* или *гъл* буквж тж *л* на *р,* по свойство то іазыка си, какъ то видѣхме въ рѣчь *крикъ* и *кликъ (выкъ)* и въ др., нахождамы коренныи слогъ *гр,* кой равенъ съ *гур, гура,* или *върхъ,* узнаваме тутакъ си што значи *глава* въ пьрвобытность т. е. извышенаѭ чясть или върхъ тѣла, А кату разложиме рѣчь тж *угъль* или *жгъль=ън-гъль* и отведемы прѣдлога *у* или *ж,* находимь сжштыи коренъ *гъл,* кои значи тоже въ рѣчь тж *ж-гъль* издаденое мѣсто или върхь ж-гъля. Това е пьрвобытно то истинно значение на рѣчь тж *глава.* Нека сега сравниме таѭ истж рѣчь и въ другы нѣколко си іазыцы и да видиме какво значение има тіа въ тѣхъ іазыцы т. е.

имѫть ли тии ꙗзыцы произведение то й. На латинскы іазыкъ глава ся казва *caput* коей коренъ е *cap* и нѣма никакво произведение, какъ то видѣхме за нашее *глава*. Нъ кату потьрсиме въ нашъ іазыкъ, по сходству словопроизведения, нахождаме ней съотвѣствуюштѫ кореннѫ рѣчь *купъ*, коіа значи: *извышено нѣшто*, *върхъ*. На елинскы ꙗзыкъ глава ся казва *κεφαλή*, и кореныи слогъ е *κεφ*, коіа съ измянение то на буквѫ тѫ *φ* на *π*, става *кеп* (знайное чи на грькы іазыкъ *φ* въ многы рѣчы ся мѣнува на *π*), кое не е друго освѣнь коренное *cap*, *купъ*. На нѣмскы ꙗзыъ *глава* е *copf*=*копф*, дѣ видимъ истое коренно *cap*, *cop*, *купъ*. На французшкы *глава* е tête=*тетъ*, и Французитѣ не могѫть произведи таѭ рѣчь отъ свои си ꙗзыкъ. Нъ кога то сравниме българскаѭ рѣчь *тетю* или *тата*, отьцъ, башта, видиме чи излиза іавно приносно то значение на tête отъ *тет-ю*, глава семѣйства. Любопытно е чи и турское *кафа*=глава е едно и исто съ елинское *κεφαλή*; а *башъ*=глава тур. е едно съ нашаѭ рѣчь *башта*, кому въ коренный слогъ *ба* ся види сѫштествитьлныи глаголь *ба*=*бы-ти* и изхожда приносно то значение на *башъ* глава, и *башта*=тетю, и проч. На самскрытъ іазыкъ има съставена рѣчь *tri-ciras*=тры-главъ; Ные имаме въ ꙗзыка си *сыръ* въ значение глава: *единъ сыръ восакъ*. На персийскы *сер*, значи глава, отъ дѣ и рѣчь та *сердаръ*=главатарь. На французшкы има рѣчь *sire*=*сиръ*, кое ся зѣма за господарь, глава народа, и тіа рѣчь ся е отдавала въ старость на оныя кои сѫ были възнаградены съ нѣкаквы си приймѫштества (привилегии). На инглешсы истаѭ рѣчь *sip* ся находи въ значение то на *господинъ*, т. е. извышенъ нѣшто си повѣчь отъ простонародие то съ нѣкои си приймѫштество. Ные имаме іоште еднѫ ней подобнѫ рѣчь *цыръ* или *цырый*, надуто, извышено на тѣло то утекло нѣшто. А тіа коренна рѣчь *цыр* е се *сыр*, буква та *с* измѣнена въ *ц* отъ кое можиме произведи нашѫ тѫ рѣчь *царь*=извышенъ, глава, господарь народа, а нѣ какъ то сѫ мѫдрували нѣкои чи чи отъ *Cesar* станѫло *царь!*...

Понеже говорихме за рѣчь тѫ *sir*, коіа ся находи въ голѣмо употрѣбление въ Инглешкый ꙗзыкъ, нека видиме какъ ѭ производи ученый іазыкойспытатьль Г. Max Müller въ свое то си съчинение —La science du langage— какъ то и рѣчь та *madam*:

—*Sir* et *madam* sont des mots normands, et ils n'ont pu être imposés aux Anglo-Saxons de la Grande-Bretagne que par des conquérants normands. Mais ce n'est pas tout: ces Normands ou Northamans parlaient dans l'origine un dialecte teutonique étroitement apparanté à l'anglo-saxon, et dans ce dialecte les mots *sir* et *madam* n'auraient jamais pu prendre naissance. Nous arrivons alors à cette conclusion qu'avant la conquête normande, les Northmans teutons ont dû faire dans une des anciennes province de l'empire romain un sejour assez long pour oublier leur propre langue et adopter celle de cette province.

Nous pouvons maintenant rattacher le normand *madam* au français *madame* ou nous reconnaissons une corruption du latin *mea domina*. *Domina* a donné *domna*, *donna* et *dame*, et ce même mot *dame* a aussi été employé au masculin, dans le sens de seigneur, comme corruption de *domino*, *domno* et *donno*. Celui qui anciennement tenait des terres d'un évêché, à condition de defendre le temporel de l'évêque, et de commander ses troupes, était appelé *vidame* comme le vidame de Chartres, etc. L'interjection *dame!* signifie simplement *seigneur!* Dame-Diex, cette exlamation si fréquente dans le vieux français, est Seigneur-Dieu! De *domina* on tira le dérivé *dominicella* d'ou nous viennent le français *demoiselle* et l'anglais *damsel*. Plus tard on substitua au nom masculin *dame*, forme altérée de *domino*, le latin *senior*, qui était une traduction du mot germanique *elder*, plûs âgè. *Elder* était un titre d'honneur et nous le retrouvons encore dans *alderman* et dans l'anglais *earl* (le nordique jarl), qui est un comparatif analogue à l'anglo-saxon *ealdor*. Le titre de *senior*, qui signifiait originellement plus âgé, n'était donné que rarement aux dames. Senior se changea en *seigneur*, seigneur en *sieur*, d'ou l'on tira ensuite sir. (Sixième leçon. pag. 242—243).—

Отъ сичкы тѣ тыя, видиме чи Г. Max Müller пройзводи рѣчь та *sir*= сирь, отъ латинское *senior*=*сеніоръ*, кое въ пьрвобытность значило le plus âgé= по-стараго, нъ, по нашему мнѣнию, тѣй-зи сѫ съвсѣмъ неосновни догадки. Зашто то таѭ истѫ рѣчь въ значение то *глава* и *главатаръ*, въ кое то ся зѣма и днѣсь въ новолатинскы тѣ іазыцы, ѭ видѣхме въ самскрытъ, въ нашъ българскы, какъ то и въ персийскы іазыкъ, и пьрвобытность та й не подпада въ съмнѣние; а знайно е чи млогосложни тѣ рѣчи ся сѫ съставили отъ коренны тѣ малосложны, какъ то и самъ Г. Max Müller това мнѣние има въ вышепомянѫтое си съчинение и това изискава т. е. да доди до пьрвобытнѫ тѫ основѫ отъ коѭ то ся сѫ съставили іариіански тѣ іазыци.

Ные нѣсме съгласни никакъ и съ пройзведение то кое то прави господство му на рѣчь тѫ *dame*=*дамъ*, отъ *domina*, коѧ казва ся зѣмала въ мѫшкый родъ dans le sens de seigneur=въ значение то господина, а *domno* ушь чи было comme corruption de *domino*=изкрывено отъ *домино*. И ето нашы тѣ рѣчы врьху това: *Домъ* на българскы іазыкъ значи *здание*, *кѫща*, отъ *домъ* же става прилагатьлное *домьнъ* или *домнъ* съкратено, какъ то *умъ* става *умьнъ* и съкратено *умнъ*. Ные имамы рѣчы: *за-доменъ*, *домашенъ* и проч. Въ мѫшкы родъ имаме *домнъ*, въ жен. *домна* и въ срѣдны *домно*.

Никой не можи отказа чи пьрви тѣ чьловѣци сѫ живѣли по планины тѣ, горы тѣ, лѣсишта та и пештеры тѣ, и чи нѣсѫ имали ни кѫштіа, ни села, ни градишта, прѣды да съставѭть пьрво-образованы тѣ обштества. Живы примѣры на това имаме въ дивы тѣ іоште сѫштествуюшты племена, и

никой отъ днѣшны тѣ образованы народы не можи отказа чи и негово то първобытно положение жития му е было такова. Кой то же е успѣлъ да направи хыжѫ, кѫштѫ или по-отлично здание, въ тѣхъ най-стары времена, разумѣва ся чи той е привлачалъ внимание то на другы тѣ, кои то іоште нѣсѫ имали такова нѣшто, какъ то и днѣсь іоште привлачѭть внимание то по-хубави тѣ кѫшти, а най-паче великолѣпни тѣ палати, на оныя кои то нѣмѫть подобны, и наричѭть притяжателы тѣ имъ *господары*, тѫй и въ старость кой то е ималъ *домъ* былъ е *домнъ*, задоменъ, т. е. *господарь съ срѣдства*, а нѣ скытаюштый ся бездоменъ и незначитьленъ.

Освѣнь това първобытно значение на рѣчь тѫ *домнъ* (прилаг. отъ домъ) добыла и значение то *достоенъ*, почитаемъ; зашто то кой то е ималъ *домъ*, въ тѣхъ времена, а други тѣ нѣмали іоште, или ако сѫ имали были сѫ назкы хыжы и дупкы ископани въ земѭ тѫ (бордеи), дѣйствитьлно чи той, сравнитьлно съ другы тѣ, е былъ достоенъ чьловѣкъ и привлачилъ е почесть тѫ на себѣ си отъ стрьны имъ. Въ влашкый ꙗзыкъ ся е съхранила рѣчь та *домнъ*, *домну* и *домна*, въ значение то господинъ и госпожа, какъ то и *домниꙗ та*=господство ти; а рѣчь та *демне* съхранили въ значение то *достоенъ*, коѭ е иста съ *домнь*, и коꙗ нѣкои си филолози иштѫть да пройзведѫть отъ францускаѭ рѣчь digne (достоенъ); нъ, кату отдадемъ старо то пройзношение и на таѭ францускѫ рѣчь *digne* и ѭ пройзнесемъ *дигнъ*, виждаме нашаѭ българскѫ рѣчь *дигьнъ*, дигнатъ, по-дигнатъ, т. е. възвышенъ на нѣкой си чинъ и отличенъ отъ другы тѣ въ достоенство. Кореннаꙗ же рѣчь *дигъ* ся съхранила на францускы ꙗзыкъ *digue*, коѭ тьлкувѫть barière= визвышено нѣшто и коꙗ съотвѣтствува съ турское *даг*=высочина, гора, и коꙗ рѣчь *даг* ся находи и въ самскрытъ іазыкъ, *Belour-dag*=бѣла, свѣтла гора.

Тукъ можиме да изслѣдоваме и грьцка та рѣчь Ὀσπήτιον, коей кату ся додаде изгубеный гласъ на F. γα, става F-οσπήτιον=γοσπήτιον, дѣ видиме българскаѭ рѣчь *г-оспот*, какъ то пройзноси нашый народъ, вмѣсту писменное *господ*, коꙗ съотвѣствува съ *домнъ*. А на еленскаѭ ръчь οἶκος кату додадемъ изгубеный гласъ на F. χα, става F-οικος=χοικος, а кату измѣниме *к* на *ч* или *ж* става *хыж-ось* наше *хыжа*, колиба. Францускаꙗ рѣчь ospitalier (гостоприѣмливъ), кату й ся даде изъ начяла гласа *г* ставо *госпиталиеръ* дѣ видиме пакъ нашаѭ рѣчь *господ-инъ*, домнъ т. е. домакынъ, имѣюштъ домъ, кѫштѫ и даюштъ прибѣжиште гостѣмъ. (Сравн. и рѣчь тѫ habiter съ нашаѭ *обитавати!*).

Значение то *дома* вмѣсту господина ся види и въ турскаѭ мнимѫ рѣчь *оджагъ*, коꙗ е нашаꙗ *ожегъ*, ожегаемое, угоряемое мѣсто отъ огьня, *огниште*. Турци тѣ казвѫть *оджакъ сахиби*, господинъ, домнъ; нѣкои си селци Българи имѫтъ въ дворове тѣ си особнѫ стаѭ коѭ наричѭть *дамъ* и

тамо приѣмжть гости, коіа рѣчь и Турци тѣ сж освоили и казвжть *дамъ*, нъ тіа е наша по-стара рѣчь отъ *домъ*.

Кога то разложиме рѣчь тж *домъ* или *дамъ* съ ключа българскаго іазыка, находиме въ коренный слогъ *да* кое е глагола *дати*, находиме лично то мѣстоймяние МА=*мен* и коіа буквално значи *дадено менѣ*, т. е. мое притяжание, *домъ* или *дамъ*.

Нека сега всѣкъ здравомысляштъ чьловѣкъ разсжди и рѣши, ако отъ латинское *mea domina* е станжло *domna*, *donna* и *dame*, какъ то иска да кажи Г. Max Müller. По право бы было господство му да кажи чи отъ латинское *domus*, кое е *дом* съ прибавено то окончание на *us* и тогава господство му бы былъ по крайнѣ мѣрѣ слѣдственъ съ мыслы тѣ кои то иска да потвърди въ вышерѣчно то си съчинение!

Отъ това кратко сравнение всѣкъ безпрѣстрастенъ іазыкойспытатель можи да разсжди: какво съкровиште има въ себе си българскый нашъ до сега прѣзираемъ іазыкъ!

Рѣчь та *носъ* на българскы можи й ся узна първобытно то значение, кату ся сравни съ глаголж *носьк*, *из-носьжмь*, *носъ*, значи из-несено, издадено на навънъ нѣшто. И дѣйствитьлно *носа* не е друго нѣшто освѣнь една издадена на навънъ отъ лице то человѣка или животнихъ чястица тѣла. *Носъ* ся казва іоште и едно издадено мѣсто отъ земьж тж въ водж и проч. На сичкы тѣ почти европѣйскы стары и новы іазыцы, освѣнь елинскаго, *носъ* ся казва се *носъ*, латин. *nasus*, франц. *nez*—*незъ*=носъ, на инглешкы *nose*=носъ и проч. На елинскы ῥίν (ῥις) ῥινός=*ринъ*, а на простогрьцкы μύτη=*мити*. Ако ся отправи въпросъ на елинскы тѣ словопройзводцы, какво значение имжть тыя рѣчы? отговоръ имъ πρωτότυποι λέξεις=първобытни рѣчи, и друго ништо! Нъ кату сравниме нашый *глаголь риньк*, *из-ринвжмъ*=из-носьжмъ на вънъ, видимъ чи ῥίν=ринъ, значи из-рынато, из-несено на вънъ нѣшто, *носъ*. Тжй исто кату сравниме и глаголя *мытж*, *из-тытамъ*, виждаме чи μύτη=*мытъ*, значи из-мытено, из-несено на вънъ нѣшто *носъ*.

Eugéne Burnouf=Евгеный Бурнуфъ въ свое то си драгоцѣнно съчинение: Commentaire sur le *Yaçna* etc. Упрѣдѣліаштъ въ кратцѣ зандскаго іазыка говори:

1° Radicaux zends qui appartiennent à peu prés exclusivement au langage des Védas ou au plus ancien sanscrit, tres-rares dans les langues grecque et latine, plus communs dans les langues germaniques.

2° Radicaux zends qui ne se trouvent pas dans le sanscrit classique, mais qui, étant mentionnés dans les listes de racines, ont certainement appartenu à la langue, et vraisemblablement à son état le plus ancien; cette classe nombreuse est rare dans les idiomes savants de l'Europe.

3° Radicaux zends qui appartiennent à tous les âges de la langue sanscrite, communs aux langues grecque, latine, germanique, slave et celtique; cette classe est la plus nombreuse de toute, on peut dire qu'elle forme le fond commun de toutes ces langues.

4° Enfin, radicaux zends que je n'ai pu ramener à aucun radical connu de ces diverces langues, mais que j'ai presque toujours retrouvés, plus ou moins altérés, dans le dictionaire persan.

1. Коренни зандски рѣчи, кои принадлѣжѭть почти изключитьлно іазыку на кога сѫ писани *Вѣди тѣ* или най-старому самскрыту, твьрдѣ рядки въ грьцкы и латинскы ꙗзыкъ, а по-общти въ германскы тѣ іазыцы.

2. Коренни зандски, кои не ся нахождѫть въ класичьскыи самскрытъ, нъ кои, спомянѫти въ исчисление то кореннихъ рѣчей, были сѫ извѣстно въ ꙗзыку, и вѣроіатно въ най-старо то му състоіание; той-зи многобройны разрядъ рѣчей е рядъкъ въ учебны тѣ европѣйскы ꙗзыцы.

3. Коренни зандски, кои принадлѣжѭть въ сичкы възрасти самскрытаго іазыка, общти ꙗзыкамъ, грьцкому, латинскому, германскому, славіанскому и келтскому; той-зи разрядъ рѣчей е най-млогоброенъ отъ всѣхъ, можи ся каза чи той съставꙗ общтаѭ основѫ всѣхъ іазыковъ.

4. Най-послѣ, коренни зандски, коихъ не можахъ да отнесѫ ни едному коренному познату на тыя различны ꙗзыцы, нъ всегда почти гы найдохъ, малко или млого приубьрнѫти, въ персийскыи рѣчникъ.

Отъ това кратко обозрѣние всѣкъ види, каквѫ важность има ꙗриꙗнскы (зандскы) ꙗзыкъ. Ученый Евгеный Бурнуфъ говори, какъ то е видно, чи *славіанскый* ꙗзыкъ има общто нѣшто си съ ꙗриꙗнскому само въ оныя коренны рѣчы, въ кои то имѫть и сички други помянѫти отъ него ꙗзыци; а за българскы нашъ іазыкъ ништо ся не говори, въ кого ные видиме противное. Нъ това не е чюдно защто то Евгенъ Бурнуфъ не е можялъ да има точно знание славіанскаго въ общтѣ іазыка, а чястно българскаго; защто то и сами тѣ Славꙗни учени съвсѣмъ друго сѫ писали о българскому іазыку, безъ да сѫ упрѣдѣлили славꙗнскаго, нъ единъ е мѫдрувалъ тѫй а другы онѫй! Ные видиме чи въ българскы днѣсь говоренъ ꙗзыкъ, въ общтѣ отъ носяштихъ народное имя *Бльгари*, *Българы* и *Булгари*, нахождѫть ся млого отъ оныя рядкы рѣчы, кои принадлѣжѭть, спорядь Г, Бурнуфа, іазыку *Вѣди* и не ся нахождѫть ни въ грьцкы, ни въ латинскы ꙗзыкъ. И оныя іоште коренни рѣчи, коихъ Евгеный Бурнуфъ находи чи принадлѣжѭть най-старому състоꙗнию іазыка, а не гы находи въ ни единъ европѣйскы іазыкъ, отъ тѣхъ же млого ся нахождѫть въ нашъ българскы говоренъ іазыкъ. А онѣй-зи рѣчи, коихъ не е можялъ да отнесе ни едному отъ спомянѫтихъ іазыковъ, нъ находилъ

гы въ персийскы рѣчникъ, малко или млого приубьрнжти, то и отъ тѣхъ млого ся нахожджть въ нашъ ꙗзыкъ цѣли и нейскрывени съ малкж само разликж гласопройзношения.

Истыи ученъ мжжь Г. Бурнуѳъ въ упрѣдѣление то пройзношения на зандскы тѣ буквы, по Анкветилу и по другимъ, кое никакъ не е рѣшено въ точность, казва: Peut-être que la decouverte de quelque nouveau dialecte appartenant à cette famille de langues viendra quelque jour les éclairer. — Нѣгли отрытие то нѣкого си новаго нарѣчия (диіалекта), принадлѣжящто на таж фамилиж іазыковъ ште доди единъ день да гы разіасни.—

Това ново нарѣчие ꙗриіанскаго ꙗзыка, кое ученый Бурнуѳъ ся е надѣилъ да ся открые, ные мыслиме, подирь толкова живы доказатьлства што наведохме до сега и кои штжть ся показа ученому свѣту въ слѣдующты тѣ изслѣдованыя, мыслиме, казваме, чи е нашый българскы іазыкъ, кой е нѣшто си по-вечь отъ нарѣчие на таж фамилиж.

А, спорядь Юр. Венелина, Шлецерь е казалъ, (прѣды 50 год.) твьрдѣ разумно: чи когы то ся изслѣдова българскый говоренъ ꙗзыкъ съ разлжителенъ разборъ, ште ся разіасни и цѣла европѣйска повѣстность.

Види ся чи той ученъ мжшь е забѣлѣжилъ и нагаждалъ нѣшто си въ нашъ ꙗзыкъ!

(Слѣдова въ II-тж книгж).

ПРѢИМЖШТЕСТВО ТО БЪЛГАРСКАГО ІАЗЫКА НАДЪ СТАРОЕЛЕНСКАГО

или

ИСТИНЫЙ СЪСТАВЪ ЕЛЕНСКАГО ІАЗЫКА.

Πολλὰ οἱ Ἕλληνες ὀνόματα ἄλλως τε καὶ οἱ ὑπὸ τοῖς βαρβάροις οἰκοῦντες παρὰ τῶν βαρβάρων εἰλήφασιν..... εἰσὶ δὲ ἡμῶν ἀρχαιότεροι οἱ βάρβαροι..... Διὰ γὰρ τὸ πανταχῇ στρέφεσθαι τὰ ὀνόματα, οὐδὲν θαυμαστὸν ἂν εἴη εἰ ἡ παλαιὰ φωνὴ πρὸς τὴν νυνὶ βαρβαρικῆς μηδὲν διαφέροι.

(Πλάτων ἐν Κρατύλῳ).

—Елени тѣ зѣли млого имяна (въ іазыка си) отъ варвары тѣ (не-елены тѣ) найпаче же онѣй-зи кои то живѣѭть подь варвары тѣ..... Варвари тѣ же сѫ по-стари отъ насъ..... Зашто то ся приубьртѫть всевидно имяна та (іазыка), никакъ не е чюдесно, ако старый іазыкъ (еленскы) въ нищто ся не отличява сравненъ съ днѣшнаго варварскаго.

(Платонъ въ Кратила).

УВОДЪ.

Начинаюшти изслѣдованыя си врьху той-зи важенъ прѣдмѣтъ, да докажиме *прѣймѫшитество то българскаго іазыка надъ староеленскаго* и проч., прѣдваритьлно казваме, чи намъ сѫ познаты главны тѣ начяла до кои то сѫ дошли най-учени тѣ ꙗзыкойспытатели, и кои то всѣкъ трѣба да има подь видомъ да не бы подпаднѫлъ въ отвлѣченость. А тыя начяла сѫ слѣдныя:

1) Най-различни тѣ ꙗзыци, сѫшти пройзводъ на чьловѣчьскѫ тѫ натурѫ, коіа е на всѣкадѣ единствена, необходимо си приличѭть.

2) Въ сичкы тѣ ꙗзыцы или въ по-голѣмо то число, нахождѫть ся обшты начяла, кои сѫ само то изражение на законы тѣ чьловѣчьскаго духа.

3) Нахождѫть ся множьство свойства и словосъчиненыя, кои сѫ сѫшты въ млого ꙗзыцы, нъ сички тѣй-зи свойства имѫть нѣкаквѫ си душесловнѫ причинѫ.

4) Случаи тѣ сѫ довели между млого рѣчы такова съвпадание или

ближность, што то могжть повлѣчи лесно чьловѣка да ся изльжи въ словопройзводство то имъ.

Отбѣгваюшти по възможности отъ сичкы тыя, кои то сж тжй іоште дьлбоко разпрострьнены между учены тѣ, што то ставжть едно голѣмо припятствие за да ся достигни до маткж тж, т. е. до пьрвобытнж тж основж отъ коѭ ся сж образовали пьрви тѣ іазыци, ные штѣмъ изслѣдова той-зи въпросъ по самы тѣ истинны сродства и свойства іазыковъ, придьржяюшти ся строго отъ слѣдно то начяло: —*Коренни тѣ рѣчи на іазыцы тѣ сж дѣла установены т. е. значеныя та имъ, по-нататакъ отъ кои то не е допустено да ся иди.*— Нъ въ това начяло спаджть по-лесно оныя іазыцы кои сж съхранили пьрвобытность тж си выше и кои нѣсж ся съставили отъ смѣсь разнихъ іазыковъ, взѣвши отъ тѣхъ и коренны и пройзводны рѣчы, послѣ пройзведши отъ тѣхъ и другы или прикроивши ихъ по свойство то пьрва го си нарѣчия, кое сж имали, какъ то е послѣдовало съ еленскый мнимъ за пьрвобытенъ іазыкъ. За такива же непьрвобытны и млогосмѣсны іазыцы е нуждно едно обшырно разложение, да бы могли да ся докаржть до пьрвобытный истиненъ коренъ рѣчей, кому да ся опрѣдѣли и пьрвобытное гласопройзношение.

Въ разложение то еленскаго іазыка ные зѣмаме еднж отъ стары тѣ му повременности, а нѣ познатаѭ тысяштогодишнж повременность, въ коѭ то Българи тѣ владѣѭхж нѣколко годины цѣлъ Пелопонесъ, и, кату дадохж на всѣко почти помѣстие българскы наймянованыя, отъ коихъ множьство ся сж съхранили и до днѣсь іоште, дадохж му и обшто название *Моріа*, съхранено отъ грьцы тѣ и до днѣсь Μορία.

Тіа повременность е позната и записана отъ многы тѣхны и чюзды съвременны и по-послѣдны бытописатели и лѣтописцы; и тіа повременность е прикроила съвсѣмъ простогрьцкаго іазыка или по-іасно да кажиме: Кату ся е завладалъ и заселилъ почти цѣлъ Пелопонесъ отъ Българы тѣ, еленскый малочисленъ елементъ ся е слѣлъ въ българскый, а іазыкъ имъ изчезнжлъ почти съвсѣмъ за нѣколко си вѣка, замѣнившъ ся съ българскыи.

Доказатьлства необоримы на това сж: говореный днѣсь простогрьцкы іазыкъ въ израженыя та му, домашны тѣ имъ обряди и обичаи, домородствены записаны и до днѣсь съхранены имяна чистобългарскы, множьство названыя на помѣстыя, горы, рѣкы, долины, села и градишта, коихъ никой вѣкъ неште истрые и изгладн съвсѣмъ, понеже тии сж вѣкы станжли кату свойствени. А по-голѣмо іоште и живо доказатьлство е съхранено то гласопройзношение на българскы тѣ буквы *б*, *ч*, *ц*, *ш*, и др., кои ако и да сжштествувахж и въ старыи еленскы іазыкъ, іоште отъ смѣсь тж на пьрвы тѣ Елены съ Пелазгы тѣ, обаче врѣмя то бѣ гы изгладило въ атичьскый

новосъставенъ писменъ іазыкъ, кой бѣ постанжлъ до нѣкой си стжпенъ говоренъ въ Атикж отъ ученж тж и образованж тж чясть. Освѣнь тыя и множьство то на цѣлы чистобьлгарскы рѣчы, кои простогрьцкый іазыкъ има днѣсь и народъ гы изговаря мыслиштъ гы за свои грьцкы рѣчы.

Неупрѣдѣлно то гласопройзношение въ единъ іазыкъ и различие то въ правописание то едного іазыка, кое народа никакъ не отличява въ говора си, доказважть необоримо чи той іазыкъ не е пьрвобытенъ, нъ съставъ и смѣсь. коіа іоште нѣ ся е изгладила и споила по влиіание то писменнаго іазыка. Такова нѣшто ся види іавно въ еленскы старъ іазыкъ іоште четиристотинъ и выше годины прѣды Хріста, въ врѣмя то Периклея въ боіа на Атинѣйчяны тѣ съ Пелопонисяны тѣ, дѣ Тукидидъ описва чюмж тж и прѣние то кое сж имали врьху рѣчь тж λοιμὸς и λιμὸς. Ето што говори онъ:

54. Τοιούτῳ μὲν πάθει οἱ Ἀθηναῖοι περιπεσόντες ἐπιέζεντο, ἀνθρώπων τε ἔνδον θνησκόντων καὶ γῆς ἔξω δῃουμένης· ἐν δὲ τῷ κακῷ οἷα εἰκὸς ἀνεμνήσθησαν καὶ τοῦδε τοῦ ἔπους, φάσκοντες οἱ πρεσβύτεροι πάλαι ᾄδεσθαι, „ἥξει Δωριακὸς πόλεμος καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ.“ Ἐγένετο μὲν οὖν ἔρις τοῖς ἀνθρώποις μὴ *λοιμὸν* ὠνομάσθαι ἐν τῷ ἔπει ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ἀλλὰ *λιμὸν*, ἐνίκησε δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰκότως *λοιμὸν* εἰρῆσθαι· οἱ γὰρ ἄνθρωποι πρὸς ἃ ἔπασχον τὴν μνήμην ἐποιοῦντο· ἢν δέ γε οἶμαί ποτε ἄλλος πόλεμος καταλάβῃ Δωρικὸς τοῦδε ὕστερος καὶ ξυμβῇ γενέσθαι *λιμὸν*, κατὰ τὸ εἰκὸς οὕτως ᾄσονται.— (Thucydidis lib. II. cap. 54. pag. 124).

—Атинѣйчяни тѣ впадши въ такова страдание стяснѣвахж ся, кату мрѣхж вътрѣ чьловѣци, а земіа та ся плячкаше отъ вънъ. Нахождающти же ся въ зло то какъ то ся случва напомняхж си и това прѣдсказание, говорящти чи стари тѣ другочь говорили. „Што дэди Доричьскы бой и чюма ведно съ него.“ Стана убо прѣние въ чьловѣцы тѣ чи въ прѣдсказание то отъ стары тѣ не е казано *чюма*, ами *гладь*, нъ надви по-настоіаштему мнѣние то чи е казано *чюма*. Зашто то чьловѣци тѣ убьртахж възпомянание то си камъ онова што паштахж; ако ли же, мыслѣж, нѣкогы стани пакъ другы Доричьскы бой посѣтень отъ той-зи и ся случи да стани гладь, тогава разумѣва ся тжй штжть каза.—

Отъ това Тукидидово свидѣтьлство ся види чи пройзношение то на рѣчь тж λοιμὸς=чюма, и на рячь тж λιμὸς=гладь, четиристотинъ годины прѣды Хріста, было се едно и въ говора и никакъ не ся е различяло, какъ то и днѣсь въ говора грьцкаго іазыка млого рѣчи писани съ различны единогласны и двогласни буквы никакв различие нѣмжть въ говора. н. п. αι и ε, ι, η, ει οι, υι, кои сж виждѣть въ старо то правописание, а се едно пройзношение имжть безъ разликж въ говора. А никой не можи каза чи тии сж тжй случайно писани; зашто то чьловѣкъ ни най-слабыи гласецъ не

пройзноси безъ вътрѣшнѫ умнѫ смысьль, а камо ли кога пиши и има повѣчь врѣмя да мысли.

А чи въ Аттикѫ ся е най-млого крывилъ еленскый ꙗзыкъ отъ учены тѣ, кои то сѫ изоставѣли и приубъртали млого стары пройзношеныя, може бы да ся отличява нихный іазыкъ отъ другы тѣ нарѣчыя или отъ самѫ еднѫ суетѫ и отъ невѣѫьства, на това имаме достовѣрно свидѣтьлство, съхранено то отъ Лукиіана глумливо изложение подь насловъ: Сѫдъ гласныя буквы.

Ето неговый цѣлъ текстъ:

ΔΙΚΗ ΦΩΝΗΕΝΤΟΣ.

Ἐπὶ ἄρχοντος Ἀριστάρχει φαληρέως, Πυανεψιῶνος ἑβδόμῃ ἱσταμένου, γραφὴν ἔθετο τὸ Σῖγμα πρὸς τὸ Ταῦ ἐπὶ τῶν ἑπτὰ Φωνηέντων, βίας ὑπαρχόντων, καὶ ἁρπαγῆς, ἀφῃρῆσθαι λέγον πάντων τῶν ἐν διπλῷ ταῦ ἐκφερομένων.

2. Μέχρι μὲν, ὦ Φωνήεντα δικασταί, ὀλίγα ἠδικούμην ὑπὸ τουτουὶ τοῦ ταῦ, καταχρωμένου τοῖς ἐμοῖς, καὶ καταίροντος ἔνθα μὴ δεῖ, οὐ βαρέως ἔφερον τὴν βλάβην, καὶ παρήκουον ἔνια τῶν λεγομένων ὑπὸ τῆς μετριότητος, ἣν ἴστε με φυλάσσοντα πρός τε ὑμᾶς, καὶ τὰς ἄλας συλλαβὰς· ἐπεὶ δὲ ἐς τοσοῦτον ἦκει πλεονεξίας, καὶ ἀνοίας, ὥστε ἐφ' οἷς ἡσύχασα πολλάκις οὐκ ἀγαπῶν, ἤδη καὶ πλείω προσβιάζεται, ἀναγκαίως αὐτὸ εὐθύνω νῦν παρὰ τοῖς ἀμφότερα εἰδόσιν ὑμῖν· δέος δὲ οὐ μικρόν μοι ἐπὶ τῆς ἀποθλίψεως ἐπέρχεται τῆς ἐμαυτοῦ· τοῖς γὰρ προπεπραγμένοις ἀεί τι μεῖζον προστιθὲν, ἄρδην μὲ τῆς οἰκείας ἀποθλίψει χώρας, ὡς ὀλίγου δεῖν ἡσυχίαν ἀγαγόντα μηδὲ ἐν γράμμασιν ἀριθμεῖσθαι, ἐν ἴσῳ δὲ κεῖσθαι τοῦ φόβου. 3. Δίκαιον οὖν οὐχ ὑμᾶς, οἳ δικάζετε νῦν, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ γράμματα τῆς πείρας ἔχειν τινὰ φυλακὴν· εἰ γὰρ ἐξέσται τοῖς βουλομένοις ἀπὸ τῆς καθ' ἁυτὰ τάξεως ἐς ἀλλοτρίαν βιάζεσθαι, καὶ τοῦτο ἐπιτρέψετε ὑμεῖς, ὧν χωρὶς οὐδὲν καθόλου τι γράφεται, οὐχ ὁρῶ τίνα τρόπον αἱ συντάξεις τὰ νόμιμα, ἐφ' οἷς ἐτάχθη τὰ κατ' ἀρχὰς, ἕξουσιν· ἀλλ' οὔτε ὑμᾶς οἶμαι ποτὲ ἐς τοσοῦτον ἀμελείας τε καὶ παροράσεως ἥξειν, ὥστε ἐπιτρέψαι τινὰ μὴ δίκαια· οὔτε, εἰ καθυφήσετε τὸν ἀγῶνα ὑμεῖς, ἐμοὶ παραλειπτέον ἐστὶν ἀδικουμένῳ. 4. Ὡς εἴθε καὶ τῶν ἄλλων ἀνεκόπησαν τότε αἱ τόλμαι εὐθὺς ἀρξαμένων παρανομεῖν· καὶ οὐκ ἂν ἐπολέμει μέχρι νῦν τὸ λάμβδα τῷ ῥῷ, διαμφισβητοῦν περὶ τῆς κισσήρεως, καὶ κεφαλαλγίας· οὔτε τὸ γάμμα τῷ κάππα διηγωνίζετο, καὶ ἐς χεῖρας μικροῦ δεῖν ἤρχετο πολλάκις ἐν τῷ κναφείῳ ὑπὲρ γναφάλων· ἐπέπαυτο δ' ἂν καὶ πρὸς τὸ λάμβδα μαχόμενον, τὸ μόγις ἀφαιρούμενον αὐτοῦ, καὶ μάλιστα παρακλέπτον, καὶ τὰ λοιπὰ δ' ἂν ἠρέμει συγχύσεως ἄρχεσθαι παρανόμου· καλὸν γὰρ ἕκαστον μένειν ἐφ' ἧς τετύχηκε τάξεως· τὸ δὲ ὑπερβαίνειν ἐς ἃ μὴ χρὴ, λύοντός ἐστι τὸ δίκαιον. 5. Καὶ ὅγε πρῶτος ἡμῖν τοὺς νόμους τούτους διατυπώσας, εἴτε Κάδμος ὁ νησιώτης, εἴτε Παλαμήδης ὁ Ναυπλίου, (καὶ Σιμωνίδῃ δὲ ἔνιοι προσάπτουσι τὴν προμήθειαν ταύτην), οὐκ ἐν τῇ τάξει μόνῃ, καθ' ἣν αἱ προεδρεῖαι βεβαιοῦνται, διώρισαν, τί πρῶτον ἔσται, ἢ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ ποιότητας,

ἃς ἕκαστον ἡμῶν ἔχει, καὶ δυνάμεις συνεῖδον· καὶ ὑμῖν μὲν, ὦ δικασταί, τὴν μείζω δεδώκασι τιμὴν, ὅτι καθ' αὑτὰ δύνασθε φθέγγεσθαι· ἡμιφώνοις δὲ, τὴν ἐφεξῆς, ὅτι προσθήκης εἰς τὸ ἀκουσθῆναι δεῖται· πασῶν δὲ ἐσχάτην ἐνόμισαν ἔχειν μοῖραν ἔνια τῶν πάντων, οἷς οὐδὲ φωνὴ πρόσεστι καθ' αὑτὰ· τὰ μὲν οὖν φωνήεντα φυλάσσειν ἔοικε τοὺς νόμους τούτους. 6. Τὸ δὲ Τ τοῦτο, (οὐ γὰρ ἔχω αὐτὸ χείρονι ὀνομάσαι ῥήματι, ᾗ ᾧ καλεῖται), ὅ μὰ τοὺς θεοὺς, εἰμὴ ἐξ ὑμῶν δύο συνῆλθον ἀγαθοὶ καὶ καθήκοντες ὁραθῆναι, τὸ, τε ἄλφα καὶ τὸ Υ, οὐκ ἂν ἠκούσθη, μόνον τοῦτο οὖν ἐτόλμησεν ἀδικεῖν με πλείω τῶν πώποτε βιασαμένων, ὀνομάτων με καὶ ῥημάτων ἀπελᾶσαι πατρῴων, ἐκδιῶξαι δὲ ὁμοῦ συνδέσμων ἅμα καὶ προθέσεων, ὡς μηκέτι φέρειν τὴν ἔκτοπον πλεονεξίαν· ὅθεν δὲ, καὶ ἀπό τινων ἀρξάμενον, ὥρα λέγειν. 7. Ἐπεδήμουν ποτὲ Κυβέλῳ· (τὸ δὲ ἐστὶ πολίχνιον οὐκ ἀηδὲς, ἄποικον, ὡς ἐπέχει λόγος, Ἀθηναίων), ἐπηγόμην δὲ καὶ τὸ κράτιστον ῥῶ, γειτόνων τὸ βέλτιστον· κατηγόμην δὲ παρὰ κωμῳδιῶν τινι ποιητῇ, Λυσίμαχος ἐκαλεῖτο, Βοιώτιος μὲν, ὡς ἐφαίνετο, τὸ γένος ἀνέκαθεν, ἀπὸ μέσης δὲ ἀξιοῦντι λέγεσθαι τῆς Ἀττικῆς· παρὰ τούτῳ δὴ τῷ ξένῳ τὴν τοῦ ταῦ τούτου πλεονεξίαν ἐφώρασα· μέχρι μὲν γὰρ ὀλίγοις ἐπεχείρει τετταράκοντα λέγειν, ἀποστεροῦν με τῶν συγγεγενημένων μοι, συνήθειαν ᾤμην συντεθραμμένων γραμμάτων· ἔτι δὲ τήμερον καὶ τὰ ὅμοια ἐπισπώμενον, ἴδιά ταυτὶ λέγειν, καὶ οἰστὸν ἦν μοι τὸ ἄκουσμα, καὶ οὐ πάνυ τι ἐδακνόμην ἐπ' αὐτοῖς.

Ὁπότε δὲ καὶ ἐκ τούτων ἀρξάμενον ἐτόλμησε κατατίτερον εἰπεῖν καὶ κάττυμα καὶ πίτταν, εἶτα ἀπερυθριάσαν, καὶ βασιλιτταν ὀνομάζειν οὐ μετρίως ἐπὶ τούτοις ἀγανακτῶ, καὶ πίμπραμαι, δεδιὸς μὴ τῷ χρόνῳ καὶ τὰ σῦκα τῦκά τις ὀνομάσῃ· καί μοι πρὸς Διὸς ἀθυμοῦντι, καὶ μεμονομένῳ τῶν βοηθησόντων, σύγγνωτε τῆς δικαίας ὀργῆς· οὐ γὰρ περὶ τὰ μικρὰ καὶ τὰ τυχόντα ἐστὶν ὁ κίνδυνος, ἀφαιρουμένῳ τῶν συνήθων καὶ συνεσχολακότων μοι γραμμάτων· κίσσαν μου, λάλον ὄρνεον, ἐκ μέσων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν κόλπων ἁρπάσαν κίτταν ὠνόμασεν. Ἀφείλετο δέ μου φάσσαν ἅμα νήσσαις τε, καὶ κοσσύφοις, ἀπαγορεύοντος Ἀρισάρχου· περιέσπασε δὲ καὶ μελισσῶν οὐκ ὀλίγας· ἐπ' Ἀττικὴν δὲ ἦλθε, καὶ ἐκ μέσης αὐτῆς ἀνήρπασεν ἀνόμως Ὑμηττόν, ὁρώντων ὑμῶν καὶ τῶν ἄλλων συλλαβῶν. 9. Ἀλλὰ τί λέγω ταῦτα; Θεσσαλίας μὲ ἐξέβαλεν ὅλης, Θετταλίαν ἀξιοῦν λέγειν, καὶ πᾶσαν ἀποκέκλεικέ μοι τὴν θάλατταν, οὐδὲ τῶν ἐν κήποις φεισάμενον σέυτλων· ὡς, τὸ δὴ λεγόμενον, μηδὲ πάσσαλόν μοι καταλιπεῖν· ὅτι δὲ ἀνεξίκακον εἰμὶ γράμμα, μαρτυρεῖτέ μοι καὶ αὐτοὶ μηδέποτε ἐγκαλέσαντι τῷ ζῆτα σμάραγδον ἀποσπάσαντι, πᾶσαν ἀφελομένῳ τὴν Σμύρναν· μήτε τῷ ξῦ πᾶσαν παραβάντι συνθήκην, καὶ τὸν συγγραφέα τῶν τοιούτων ἔχοντι Θουκυδίτην σύμμαχον· τῷ μὲν γὰρ γείτονί μου ῥῷ νοσήσαντι συγγνώμη, καὶ παρ' αὐτῷ φυτεύσαντί μου τὰς μυῤῥίνας, καὶ παίσαντί με ποτὲ ὑπὸ μελαγχολίας ἐπὶ κόῤῥης· κἀγῷ μὲν τοιοῦτον. 10. Τὸ δὲ ταῦ τοῦτο σκοπῶμεν ὡς φύσει βίαιον καὶ πρὸς τὰ λοιπά· ὅτι δὲ οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀπέσχετο γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ τὸ δέλτα, καὶ τὸ θῆτα, καὶ τὸ ζῆτα, μικροῦ δεῖν πάντα ἠδίκησε τὰ στοιχεῖα, αὐτά μοι κάλει τὰ ἀδικηθέντα γράμματα.

Ἀκούετε, φωνήεντα δικασταί, τοῦ μὲν δ λέγοντος, ἀφεῖλετό μου τὴν ἐνδελέχειαν, ἐντελέχειαν ἀξιοῦν λέγεσθαι παρὰ πάντας τοὺς νόμους· τοῦ θῆτα κρούοντος, καὶ τῆς κεφαλῆς τὰς τρίχας τίλλοντος ἐπὶ τῷ τῆς κολοκύνθης ἐστερῆσθαι· τοῦ ζῆτα, τὸ συρίζειν, καὶ σαλπίζειν, ὡς μηκετ' αὐτῷ ἐξῆναι μηδὲ γρύζειν. Τὶς ἂν τούτων ἀνάσχοιτο; ἢ τὶς ἐξαρκέσειε δίκη πρὸς τὸ πονηρότατον τουτὶ ταῦ; 11. Τὸ δὲ ἄρα οὐ τὸ ὁμόφυλον τῶν στοιχείων μόνον ἀδικεῖ γένος, ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπειον μεταβέβηκε, τουτονὶ τὸν τρόπον· οὐ γὰρ ἐπιτρέπει γε αὐτοὺς κατ' εὐθὺ φέρεσθαι ταῖς γλώσσαις· μᾶλλον δὲ ὦ δικασταί· μεταξὺ γάρ με πάλιν τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα ἀνέμνησε περὶ τῆς γλώσσης, ὅτι καὶ ταύτης μὲ τὸ μέρος ἀπήλασε, καὶ γλῶτταν ποιεῖ τὴν γλώσσαν, ὦ γλώσσης ἀληθῶς νόσημα ταῦ· ἀλλὰ μεταβήσομαι πάλιν ἐπ' ἐκεῖνο, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναγορεύσω ὑπὲρ ὧν εἰς αὐτοὺς πλημμελεῖ· δεσμοῖς γάρ τισι στρευβλοῦν καὶ ὑπαράττειν αὐτῶν τὴν φωνὴν ἐπιχειρεῖ· καὶ ὁ μέν τι καλὸν ἰδὼν, καλὸν εἰπεῖν βούλεται· τὸ δὲ παρεκπεσὸν ταλὸν εἰπεῖν αὐτοὺς ἀναγκάζει, ἐν ἅπασι προεδρίαν ἔχειν ἀξιοῦν· πάλιν ἕτερος περὶ κλήματος διαλέγεται· τὸ δὲ (τλῆμον γὰρ ἐστι ἀληθῶς) τλῆμα πεποίηκε τὸ κλῆμα· καὶ οὐ μόνον γε τοὺς τυχόντας ἀδικεῖ, ἀλλ' ἤδη καὶ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ, ᾧ καὶ γῆν καὶ θάλατταν εἶξαι φασὶ καὶ τῆς αὐτῶν φύσεως ἐκστῆναι, τὸ δὲ καὶ τούτῳ ἐπιβουλεύει· καὶ Κῦρον αὐτὸν ὄντα, Τῦρόν τινα ἀπέφηνεν. 12. Οὕτω μεν οὖν ὅσον ἐς φωνὴν ἀνθρώπους ἀδικεῖ· ἔργῳ δὲ πῶς; κλάουσιν ἄνθρωποι, καὶ τὴν αὐτῶν τύχην ὀδύρονται, καὶ Κάδμῳ καταρῶνται πολλάκις, ὅτι τὸ ταῦ εἰς τὸ τῶν στοιχείων γένος παρήγαγε· τῷ γὰρ τούτου σώματι φασι τοὺς τυράννους ἀκολουθήσαντας, καὶ μιμησαμένους αὐτοῦ τὸ πλᾶσμα ἔπειτα σχήματι τοιούτῳ ξύλα τεκτήναντας ἀνθρώπους ἀνασκολοπίζειν ἐπ' αὐτὰ· ἀπὸ δὴ τούτου καὶ τῷ τεχνήματι τῷ πονηρῷ τὴν πονηρὰν ἐπωνυμίαν συνελθεῖν. τούτων οὖν ἁπάντων ἕνεκα, πόσων θανάτων τὸ ταῦ ἄξιον εἶναι νομίζετε; ἐγώ μεν γὰρ οἶμαι δικαίως τοῦτο μόνον ἐς τὴν τοῦ ταῦ τιμωρίαν ὑπολείπεσθαι, τὸ τῷ σχήματι τῷ αὐτοῦ τὴν δίκην ὑποσχεῖν· ὁ δὴ σταυρὸς εἶναι ὑπὸ τούτου μὲν ἐδημιουργήθη, ὑπὸ δὲ ἀνθρώπων ὀνομάζεται.

Отъ това Лукианово изложение, кату оставиме настрьны глумливыи начинъ по кого то е писано, виждаме іавно въ какво заблѫждение ся сѫ находили стари тѣ Грьцы за истинно то гласопройзношение въ іазыка си! а то е пройзходило зашто то тии нѣсѫ знаили истыный му источникъ и корень, дѣ е трѣбало да ся основѫть.

Ные оставяме такъже настрьны и начяло то на старѫ тѫ наукѫ—*чи сички шѣ іазыци ушь были нарѣчыя едного самаго іазыка* – отдаваюшти же прѣимѫштество българскому іазыку надъ еленскаго, съ това не иштиме да кажимь, чи еленскый іазыкъ е пройзишалъ отъ българскаго или чи е негово нарѣчие, нѣ! Еленскый най-старъ іазыкъ е былъ едно особено нарѣчие кое е говорило едно горско племя, нъ сродно съ обштый іазыкъ, іоште въ Хиндистанъ. То горско племя е послѣдовало обшто то приселение отъ Хиндистана за

Европѫ ведно съ Българы тѣ или въ по-обширнѫ смысьль да кажиме съ млогочисленны тѣ Словены, и дьржяло ся е всѣкогы настрьны по гористы тѣ мѣста, непознаваюшто и не занимаюшто ся никакъ съ орачьство то. А кога то ся сѫ заселили вѣкы Българы тѣ въ Европѫ, по равнины тѣ и плодовиты тѣ мѣста, започнѫли да работьѫть земѭ тѫ, да зидаѭть кѫшты и домове, да устроѭть пьрво то обштество образования въ Европѫ, то горско еленско племя ся е дьржяло за млого іоште врѣмя се настрьны по горы тѣ и не е можяло тѫй скоро да ся смѣси съ тѣхъ по причинѫ на кастѫ тѫ си на коѭ то е принадлѣжяло. Тукидиво то описание за пьрво то появление на Елены тѣ е съгласно отъ чясти съ това наше сказание. Ные штѣмь ся потруди да докажиме, въ подобно мѣсто, што значи имя то *Еленъ* и *Грькъ*, и какъ то плѣмя е прѣудолѣло надъ другы нѣкои си околошны плѣмена, умножяюшто ся отъ тѣхъ и убогатившо ѩзыка си отъ тѣхнаго; какъ то и отличитьлны тѣ свойства пьрваго и стараго еленскаго ѩзыка въ какво ся състоѭть; а послѣ и смѣсь тѫ му съ другы малко сродны или съвсѣмъ несродны му народы и іазыцы, отъ коихъ ся е съставилъ той народъ, какъ то и ѩзыкъ, кой е съхраненъ писменно.

Прѣимѫштество то българскаго ѩзыка надъ еленскаго ся състои въ томъ, чи той е увьрдилъ почти цѣло пьрвобытно то си гласопройзношение, по сравнению съ самскрытаго и зандскаго най-паче, кои сѫ признати отъ ученаго свѣта за най-стары іазыцы до сега познати на свѣта; старыи си крои, разумѣваме най-паче въ коренны тѣ му рѣчы, безъ да отстѫпва ни едному отъ европѣйскихъ іазыковъ въ богатство то, въ удобойзрѣчие то и въ приймѫштество то да съставя отъ свои си коренны рѣчы, не само млогосложны, нъ и новы іоште коренны рѣчы за потрѣбѫ изражения си и за новы прѣдмѣты, безъ да изгубва свойство то и ѩвность тѫ значения имъ, какъ то сѫ въ коренны тѣ му пьрвобытны рѣчы, кое приймѫштество новолатински тѣ и други индоевропѣйски названи іазыци не могѫть да имѫть, освѣнь еленскаго; зашто то и той има това богатство, нъ до нѣкои си само стѫпенъ и поради смѣсь тѫ отъ пелазгичьскаго, старобългарскаго.

Разностѫпени тѣ же сродства, кои то имѫть сички тѣ индоевропѣйски іазыци по между си и въ обштѣ съ самскрытъ и зандскы ѩзыкъ, никакъ не могѫть упровьрга нашы тѣ доводы за прѣимѫштество то и най-голѣмѫ тѫ старинѫ надъ тѣхъ българскаго іазыка. Пьрво, зашто то нашъ ѩзыкъ, какъ то и выше казахме, увьрдилъ и удьржялъ до днѣсь почти сичкы тѣ гласове и измѣнение то имъ единъ въ другы, какъ то ся виждѫть и чьтѫть въ самскрытыи и зандскы ѩзыкъ; второ, чи нашый ѩзыкъ кату ся разглоби до коренны тѣ си слогове, става сѫшты почти какъ то тѣхъ ѩзыцы; трѣтьо, чи тии коренни слогове, и сами уединени, изражявѫть ѩвны и цѣлы мыслы какъ то и млого коренны

рѣчы въ вышерѣчены тѣ ꙗзыцы, а най-паче въ глаголы тѣ и въ неупрѣдѣлны тѣ наклоненыя, кои ся нахождѫть въ българскыи говоренъ ꙗзыкъ едносложны подобно какъ то въ самскрытъ и зандскы ꙗзыкъ. п. р. на самск. *i*=aller, бълг. *и*=ити, *ась штѫ и*, казва народъ, т. е. *ась штѫ ити*. самск. dâ=donner, българ. *да*=да-ти, *ась штѫ ти да*; самскр. *sta*=se tenir, българ. *ста*=ста-ти, *ась штѫ ста; pâ* ou *pi*=boire, българ. *пи*=пи-ти, *ась штѫ пи;* самскр. *bû*=exister, българ. *бы=быти, може бы* казва народъ и др. мл.; четверто, чи българскый само ꙗзыкъ между индоевропѣйскы тѣ ꙗзыцы е съхранилъ сичкы тѣ почти отрицатьлны частицы, кои ся нахождѫть и въ тѣхъ ꙗзыцы, какъ то другадѣ въ обширность доказахме.

Най-послѣ казваме: *чи коренни тѣ слогове въ българскыи ꙗзыкъ почти сички тѣ сѫ съставени по само то дѣйствие природы* и *показвѫть кату прѣзъ едно прозрачно стъкло впечатленыя та, кои то размыслены отъ първы тѣ чловѣцы пройзвели сѫ ꙗзыка.*

I.

Изгубени тѣ въ еленскыи ꙗзыкъ придыхатьлни стари гласове или названа та буква F *дигама, кои въ начяло отъ гласно начинающты тѣ рѣчы сѫ замѣнили съ знакове тѣ ‹ дасиꙗ,* и *› псили, а посрѣдѣ рѣчы тѣ никакавъ знакъ не оставили; днѣшный же народъ, кой ся казва потомецъ на стары тѣ Елены, никакъ не гы пройзноси, осѣнь въ нѣкои си рѣчы, безъ да знае чи въ тѣхъ рѣчы ся е съхранила остатка отъ тѣхъ стары придыхатьлны гласове.*

Кога то разглѣдаме сичкы тѣ писменны европѣйскы ꙗзыцы, мьртвы и живы, въ ни единъ отъ тѣхъ не нахождаме знацы тѣ ‹ δασεῖα и › ψιλή, тѫй какъ то ся вижджть и ся пишѫть въ еленскыи ꙗзыкъ, въ начяло то на сичкы тѣ му рѣчы кои започвѫть отъ гласны въ общтѣ буквы, н. п. ὄρος, ἐτὴρ, ὁδὸς и проч. Сега ся ражда пытанье: зашто ся пишѫть и употрѣбляваѫть тѣй-зи знакове въ еленскыи ꙗзыкъ безъ да имѫть днѣсь никакво си пройзношение? А той-зи въпросъ не можи да бѫди безмѣстенъ и да остани безъ отговоръ; понеже е познато чи чловѣкъ безъ вѫтрѣшно умно усѣштанье, кое заключява еднѫ и каквѫ да е смысьль, ни най-малкыи гласецъ не пройзноси, а камо ли кога пиши и има по-вѣчь врѣмя да мысли, да драшти знакове тѫй на-пусто и безъ никакво значение!

А кога то ся убьрнимъ камъ сичкы тѣ досегашны елинисты филолозы и гы попытаме о тому, тии сички съгласно штѫть ся отговори: чи въ стары тѣ времена тѣй-зи знакове нѣсѫ ся писали надъ гласны тѣ буквы, въ начяло

на рѣчы тѣ еленскаго ꙗзыка тжй какъ то днѣсь ся пишжть; нъ замѣнꙗвали ся съ другы единъ знакъ, кому крой былъ кату F, и чи той знакъ носилъ название *δίγαμμα=дигама;* а негово то пройзношение было тройно, т. е. пройзносилъ ся ту кату *γα=га*, ту кату *βα=ва*, ту кату *χα=ха*. Отъ послѣ же кату ся изгубилъ отъ пѝсменность тж той-зи знакъ, какъ то и пройзношение то му, замѣнилъ ся съ днѣшны тѣ знацы ‹ и ›, кои ся само пишжть безъ да имъ знажть пройзношение то днѣшни тѣ Елени, нъ пройзносжть сичкы тѣ рѣчы, кои то носжть тѣхъ знацы, се равно или кату чи нѣма никакавъ знакъ вруху тѣхъ.

Забѣлѣшка. Учени тѣ европѣйци ся сж трудили да чтжть еленскыи старъ ꙗзыкъ съ придыхатѣлны гласове въ рѣчы тѣ кои носжть тѣй-зи знацы, какъ то и удвоены тѣ гласны раздвоено, нъ до никакво слѣдствие нѣсж дошли зашто то нѣсж знаили дѣ да искжть источника на тѣхъ изгубены гласове, т. е. въ кои отъ живы тѣ ꙗзыцы.

За потвърждение же чи той-зи знакъ F дигама ся писалъ въ стары тѣ времена надъ гласны тѣ буквы, на мѣсту днѣшны тѣ знацы ‹ и ›, учени тѣ елинисти навожджть примѣры отъ стары тѣ открыты мрꙗморны надписы, дѣ дѣйствитѣлно ся вижда знака F намѣсту днѣшны тѣ знацы ‹ и ›. Тии навожджть и рѣчы писаны съ F дигамж, какъ то *ὄρος*=F-*ὄρος*, и казвжть чи дигама та ся пройзносила тамо кату *γα*, т. е. *γ-ὄρος*=гор-ось; *ἐτὴρ*, F-*ἐτὴρ*, и пройзносило ся *β-ἐτὴρ*=вѣтъръ; *ἔαρ*, F-*ἔαρ* и пройзносило ся *β-ἔαρ*=веаръ; *ὁδὸς*, F-*ὁδὸς* и пройзносило ся *χ-ὁδὸς*=ход-осъ или *β-ὁδὸς*=вод-осъ, *οἶνος*, F-*οἶνος*=виносъ, віно и друг.

Освѣнь въ начало то на рѣчы тѣ, начинаюшты тѣ отъ гласны буквы, што сж писали стари тѣ Елени дигамж тж, учени тѣ казвжть, чи ѭ писали и по срѣдѣ на нѣкои си рѣчы и тамо, казвжть, ся пройзносила кату *β*; навожджть же за примѣрь рѣчь тж *ὄις* (овца), коꙗ ся писала *o*F*ις* и пройзносила ся *οβς*=овца и друг.

Това е общто то удобрено мнѣние до сега отъ учены тѣ любословцы врьху днѣшны тѣ знакове еленскаго ꙗзыка ‹ *δασεῖα* и › *ψιλὴ* и врьху изгубеныи старъ знакъ F дигама, намѣсту кого сж пишжть тии, безъ да ся пройзносжть. Нъ какъ ся е изоставилъ и изгубилъ той-зи старъ знакъ F дигама и негово то тройно пройзнешение, и има ли нѣкои си ꙗзыкъ въ Европж кой да е съхранилъ това пройзношение въ исты тѣ рѣчы, о тому, до колко е намъ познато, никой не е доказалъ до сега.

Кога то сравниме тѣй-зи исты рѣчы съ нашъ българскы днѣсь говоренъ и писменъ ꙗзыкъ, находжаме гы сжшты тѣ, т. е., чи Българи тѣ гы пройзносжть днѣсь тжй сжшто, какъ то сж гы пройзносили стари тѣ Елени, богъ знай прѣды колко тысяшты годины, и чи при Българы тѣ днѣсь тии рѣчы имжть исто то значение, кое сж имали при стары тѣ Елены и имжть

при днѣшны тѣ имъ мнимы потомцы, кои сѫ изгубили произношение то имъ, и въ писменъ и въ говоренъ си іазыкъ, а на множьство отъ тѣхъ и само то значение; примѣри: ὄρος—F-ὄρος=γόρος, бълг. *гора*; ὁδὸς—F-ὁδος=χοδος, българ. *ходъ*; ἐτὴρ—F-ἐτηρ=βέτηρ, българ. *вѣтьръ*, (самскр. vêtr); ἔαρ—F-ἔαρ=βέαρ, българ. *вѣіарѣ*; οἶνος—F-οινος=βοίνος, българ. *віно* и друг.

РАЗЯСНЕНИЕ. Нѣкои си отъ новы тѣ еленисти, какъ то и Генадый, казвѫть чи и въ простогрьцкы іазыкъ іоште ся изговаряла дигама та какъ то: αἷμα, народъ по нѣгдѣ си казва γαῖμα; βαΰζει=βαβόζει, а въ рѣчь тѫ χάω народъ казва, χάβγω т. е. дигама та съхранила двойно то си старо произношение на β и γ, посрѣдѣ нѣколко си рѣчы изговаряны тѫй и до днѣсь отъ народа. А ные имъ прибавѭме іоште нѣколко си рѣчы, дѣ ся вижда съхранена, какъ то ὁδεύω (произходѭшто отъ ὁδὸς—F-οδος) F-οδεύω кое ся е писало: F-οδεF-ο и произносило ся χοδέβο, и кое нашъ ѭзыкъ произноси *ходѭ* безъ дигамѫ посрѣдѣ, а по нѣгдѣ и *одѭ*, какъ то въ Карлово и Калоферъ, безъ дигамѫ и отъ начяла; τρύβω—τρυFo, българск. трыѭ, χρύβω—χρυFo, бълг. крыѭ безъ дигамѫ.

Забѣлѣшка. Въ българскыи нашъ іазыкъ ся вижда въ нѣколко си рѣчы, въ начяло и посрѣдѣ, той-зи гласъ изоставенъ, какъ то: одаръ и в-одаръ, ода или уда и в-ода, в-уда; улый и в-улы и, оденица и в-оденица, осакъ и в-осакъ, охчена и в-охчена свѣшть; ждица и в-ждица, осемъ и в-осемъ; унукъ и в-унукъ или внукъ, ѫзель и в-ѫзель, ѫтрѣ и в-ѫтрѣ*); въ тукъ трѣба да вимайме чи и нѣкои си рѣчи ся съставени отъ вы отрицательно, кое по нѣгдѣ си е изоставено и да не мыслиме чи и то е дигама. н. п. сърбскы казвѫть удова, българскы довица и вдовица (жена безъ мѫжа остала), а то е стара рѣчь въдова, (какъ то е съхранено на влашкы названъ іазыкъ), и на самскрытскы іазыкъ ся види видъава (съставено отъ ви отриц. и отъ дъава=дадена,) неудадена мѫжю.

Въ тыя рѣчы видѣхме чи *в* въ нѣкои си рѣчы, изъ начяла, ся изоставіа по нѣгдѣ си, а по нѣгдѣ си ся изговаря; нъ освѣнь *в* въ българскы іазыкъ и *х* ся по нѣгдѣ си изоставіа, въ нѣкои си рѣчы, а по нѣгдѣ си ся изговаріа, какъ то: -ѣти (поѣмати, ловѣти) по нѣгдѣ си ся изговаріа вати, а па нѣгдѣ си му сіа прибавіа и *х* и казвѫть хвати, а по нѣгдѣ си фати; аба (бало, сукно народно), по нѣгдѣ си ся изговаріа х-аба. (Забѣлѣжительно е чи и французшкы е *habi*=дрѣха) и тіа е наша българска рѣчь, а нѣ турска какъ то нѣкои си мыслѭть; хьртъ (хрьтка) по нѣгдѣ си ся изговаріа ьртъ и друг. Отъ тыя ся вижда іавно чи и въ нашъ іазыкъ тии гласове по нѣгдѣ ся ся изоставили, нъ по нѣгдѣ си сѫштествуѭть, штото нѣсѫ ся изгубили отъ іазыка ни.

Еленисти тѣ за съгласнѫ тѫ букву ρ, кога въ общтѣ носи знакъ ‹ а кога ся удвоява посрѣдѣ рѣчы тѣ, пьрва та носи знака ›, а втора та ‹ и. р. ῥῆμα, ἐπίῤῥημα и друг., за тѫ букву ништо нѣсѫ доказали. Кога то зѣмиме за примѣрь рѣчь тѫ ῥάκος, (παλαιὸν καὶ σχισμένον φόρεμα=старо и

*) Забѣлѣжительно е какъ въ рѣчь тѫ внытрѣ ся е съхранило старо то произношение ѫ-ын. ѫтрѣ=ынтрѣ, в-ынтрѣ, внытрѣ отъ дѣ въ другы тѣ Славіаны внутрѣ.

съдраво облѣкло), коіа по еоличьско то нарѣчие ся изговаряла F-ράκος=βράκος, не ни остава никакво съмнѣние чи и тіа е подпаднжла въ исто то положение, какъ то и вышеположены тѣ, т. е. изгубила си дигамж тж. Нъ ней, мислиме, не можи ся упрѣдѣли пройзношение то само съ γα, βα, χα; зашто то кату зѣмиме рѣчь тж ῥοῦχον=дрѣха, какъ то ѭ казвжть днѣшни тѣ грьци, и й дадемъ единъ отъ тры тѣ гласа χα, βα, γα, намѣсту знака ‹, ништо не значи; нъ кату й дадемъ гласа *д*, тогава става ῥοῦχον наше то *дрьха́*, а самскрытско то *dhri* или *dhur*=дрѣха.

Съ рѣчь тж же βρέχω=F-ρεχω, μελ. βρέξω можи ся сравни нашаіа рѣчь *ржсѭ*=рьнсѭ, коіа съотвѣтствува съ ῥανδίζω. Послѣ п-раскж, п-раскаѭ, п-раскамь, б-рьскамь (забрьсква дьжда казваме), въ кои ся види вмѣсту дигамж тж гласа *п* и *б*.

Ные мислиме чи упрѣдѣление то за изгубены тѣ гласове въ число то само тры, χα, γα, βα, какъ то казвжть учени тѣ еленисти, намѣсту изгубенж тж дигамж, не е право, нъ можи да бжди и *д*, какъ то видѣхме въ рѣчь тж ῥοῦχον чи е *дрьха*, и други. Доказатьство же имаме и Лукиіаново то свидѣтьство, каквж страсть сж имали въ Аттикж да измѣнявжтъ буквы тѣ, кое по-прѣды изложихме.

Основаюшти ся на тыя познаты и упрѣдѣлены доказатьства, ные зѣмаме българскыи ѩзыкъ за ключь, и кату гудиме старый знакъ F дигамж тж на млого отъ гласны буквы начинаюшты еленскы мнимы за пьрвобытны рѣчы, на мѣсту днѣшны тѣ знацы ›,‹, и имъ дадемъ единъ отъ тры тѣ гласове χα, βα, γα, или другы нѣкои си изгубенъ гласъ, нахождаме гы чисты нашы българскы рѣчы, какъ то си гы изговаря днѣсь народа ни и въ какво то значение си гы зѣма.

Елински мними за пьрвобытны рѣчы.

Ἀρχὴ—начяло, кату й ся гуди стараѭ изгубенж F дигамж намѣсту ‹ и ся пиши Fαρχη, съ гласа β, става βαρχη, българскы вьрхъ, начяло. Таіа же рѣчь въ простогрьцкыи ѩзыкъ ся е съхранила съ старо то си пройзношение: βράχος, казвжть за извышеность, нашее *вьрхъ*.

Тжй исто и пройзводна та рѣчь отъ ἀρχή, какъ то ἄρχων, Fάρχων, е нашее *вьрхов-нѭ*, начялникъ. Ные видѣхме чи таіа иста рѣчь и въ самскрытъ ѩзыкъ *vĭrh* и *vĭrhat*, се исто значение има какъ то и въ нашъ говоренъ днѣсь ѩзыкъ, што то древность та на таѭ рѣчь въ никакво съмнѣние не подпада!

Ὕδωρ (вода) ὀνομ. ὕδατος γεν. неправилно склонение имѣіашта рѣчь. Коренныи слогъ е ὑδ съ дигамж тж Fυδ=β-υδ, нашето вуда, какъ то го изговаря народъ. Знайно е чи грьцкото υ ся е произносило и кату *у*.

Ὁδηγός (водачъ, водꙗштыи), кореное ὁδ съ дигамж тж F-οδ—*в-од*, нашее *водѫ*, *водичь* и друг.

Ἕλχω (влекж) съ дигамж F-ελχω=βέλχω, българскы *влекж*.

Οἶδα (γινώσχω=знаѭ) съ дигамж F-οιδα=βοιδα, българскы *вѣдж*, *вѣдаѭ вѣмъ*, знаѭ и проч.

Ἴδω (видѭ, виждамъ) съ дигамж тж F-ἴδω=βίδω, българскы *видж*.

Εἶδος (видъ) съ дигамж F-ειδος=βείδος, българскы *видъ*; τί εἶδος ἔχει=какавъ видъ има?

Ἅδης (пькьль, дьлбокаꙗ іама коіа сж мыслили стари тѣ чи сжштествуе подъ земѭ тж за казнь на душы тѣ) съ дигамж F-αδης—βαδης, коренное βαδ, сравни нашее *вада*, дьлбоко ископано, въдадено въ земѭ тж мѣсто.

Δαὴρ (рѣчь коꙗ ся находи въ Омира отдаваема брату Париса отъ стрьны на съпругж тж му Елена) съ дигамж посрѣдѣ става ΔαFήρ [или ΔαFίρ], Δαβήρ, нашее е *дѣверь*, братъ съпруга жены и пр. Въ простогрьцкыи ꙗзыкъ казвѫть по нѣгдѣ си ὁ δέβερος въ истое значение.

Ἐτὴρ—F-ετηρ—βετὴρ, българскы *ветьръ*.

Ἔαρ—F-εαρ—βεαρ (пьрваіа пролѣть кога вѣѭть прохладни тѣ вѣтрове, сравни наше то *вѣіаръ*, *вѣѭ* и друг.

Ὁδός—F-οδος—β-οδος българ. *водъ*, пѫть по кого то ся води чьловѣкъ та ходи, или *ходъ* по кого то ходи, какъ то по-горѣ го разіаснихме. Въ Аристофана ся находи βάδος равно ὁδός.

Ὄρος—F-ορος—γόρος, българскы *Гора*. Таꙗ рѣчь ся находи и въ самскрытъ и въ зандскы іазыкъ *giri* и *gairi*, штото за древность тж й нѣма никакво си съмнѣние.

Ные наведохме за примѣръ врьху изгубенж тж дигамж тыя нѣколко сы рѣчы мимоходомъ, до колко то ни допушташе за сега врѣмя то, нѣ когато зѣми чьловѣкъ цѣлыи еленскы рѣчникъ и го изслѣдова внимательно, по начина кого то показахме тукъ, ште найди множьство такива нашы българскы рѣчы, освѣнь оныя кои то сж показали учени тѣ до сега въ сравнение то си еленскаго іазыка съ славꙗнскаго.

Въ рѣчы тѣ же кои сж съставени отъ *α* ἀρνητικόν, ἐπιτατικόν, ἀθροιςικόν=*α* отрицательно, усилительно, събиратьно, ако и да носѭть знакове тѣ ʼ и ʽ обаче въ тѣхъ знака F дигама нѣма никакво мѣсто. Надь тѣхъ ся гуждѫть тѣй-зи знаци отъ просто невѣжьство, а нѣ чи ся сж пройзносили въ старость тжй или онжй. Еленски тѣ филолози на множьство рѣчы не познавѫть пройзведение то и задоволѭть ся съ рѣчь тж πρωτότυπος λέξις=пьрвобытна рѣчь. За примѣрь на такива рѣчы навождаме слѣдныя:

Ἀγρός, ὁ, χωράφιον, ὑποστατικόν, Ομηρ. 2) τὰ περίχωρα πόλεως ἢ κώμης τινος. Ομηρ. Тжй тьлкувѫть рѣчници тѣ еленски таѭ рѣчь ἀγρός, т. е. нива,

дьржава, поле за работенье, въ пьрвобытно значение, по Омира; а второ значение: околности тѣ на нѣкои си градъ или градецъ, и това по Омира, т. е. по ꙗзыка на еднѫ твьрдѣ отдалнѫ повременность. Ако попыташ елинскы тѣ учены филолози: отъ дѣ пройзвождате таѭ рѣчь ἀγρὸς? зашто има тіа това значение кое й отдавате? Тии штѫть каза въ отговоръ: Αὕτη ἐστὶ πρωτότυπος ἑλληνικὴ λέξις καὶ δὲν παράγεται=таіа е пьрвобытна еленска рѣчь и не ся пройзводи! Нъ ные имъ казваме чи тіа рѣчь, какъ то и сички тѣ имъ рѣчи, си има разꙗснение то, и ето какъ: Знайме чи ὄρος значи *гора* на бл., знайме іоште чи ὄρος въ старость ся писало F-ορος и пройзносило ся γόρος—гора, на кое кату прибавиме въ начяло то *α* отрицатьлно, става αFορος=α-γόρος и съкратено ἀγρός, кое значи: *не-гора*; а дѣ то не е *гора*, тамъ можи да бѫди χωράφιον=нива, мѣсто за оранье, ὑποστατικὸν=дьржава*).

Ные мыслиме чи всѣкъ здравомысліаштъ чьловѣкъ ште ся склони и убѣди на това чи е тѫй.

Да бы разіаснили іоште повѣчь тьлкувание то на рѣчь тѫ ἀγρὸς кое-то й даваме ные, нека изслѣдоваме и рѣчь тѫ χωράφιον, съ коѭ то тьлкувѫть рѣчь тѫ ἀγρὸς. Тіа рѣчь е умалитьлное (ὑποκοριστικὸν) на рѣчь тѫ χωρίον, коѭ пройзвождѫть отъ χώρα=ἀγρός, ὑποστατικόν, ἐξοχή, πεδιὰς, ἔδαφος, какъ то ѭ тьлкувѫть. Нъ зашто да има тіа рѣчь χώρα тыя и тьлкува значеныя? разумѣва ся чи отговора е се пакъ πρωτότυπος λέξις=пьрвобытна рѣчь! Нъ по наше то мнѣние ни една рѣчь не е безъ разꙗснение освѣнь коренны тѣ слогове, послѣдніа та граница на рѣчы тѣ, какъ то о тому другадѣ говорихме. Рѣчь та χώρα е съ дигамѫ тѫ F=χα и става F-ώρα, χώρα; а кату махниме дигамѫ тѫ остава ωρα, кореннъ слогъ ωρ, кой съотвѣтствува съ наше то *орѫ*, кое е съхранено и въ еленскы ꙗзыкъ ἀράω-ἀρῶ. Χώρα убо и χωράφιον, значи въ пьрвобытность: *мѣсто* за *орьнь*, поле—πεδιὰς, ἀ-γρός=не-гора.

Ἀκριβὴς ὁ, отъ (ἄκρος): ἐπιμελής, προσεκτικός παλλὰ καὶ αὐστηρὸς πρὸς τὸ δικαιον κτλ. това е значение то на рѣчь тѫ ἀκριβής, спорѣдь рѣчницы тѣ грьцкы, т. е, прилѣженъ, твьрдѣ внимателенъ и строгъ за правдѫ тѫ. Таꙗ рѣчь ἀκριβὴς какъ то ѭ види всѣкъ е трысложна, и има такова значение, штото не можи да бѫди безъ пьрвобытно естествено значение, отъ кое да е достигла до приносное. Нъ грьцкн тѣ филолози казвѫть само чи тіа пройзходи отъ ἄκρος=крайны и друго нищто! Ные кату кажиме чи тіа е съставена отъ *α* отриц. и отъ κριβ-ης, става българскы равна съ *не-крывъ*; а кой то не е *крывъ*, той е σωστός=точенъ и приносно строгъ въ правдѫ тѫ, ἀ-κριβ-ὴς=*не-крывъ*. Българи тѣ казвѫть въ пьрвобытно естествено значение *крыво* за нѣшто кое осѣзатьлно не е право: *крыво дьрво*, *крыва рѣка* и др. и крывъ или *прикрывена*

*) Македонски тѣ Българи за ὑποστατικόν (чифликъ турскы) казвѫть дьржава, за това употрѣбліаваме таѭ рѣчь въ това тьлкувание на рѣчь тѫ ὑποστατικὸν.

чловекъ, т. е. пригърбенъ; а въ приносна смысьль казвать: *крывъ чловекъ*=не-праведенъ чьловѣкъ и *укрывихъ мя*=унеправдихъ мя. Сички тѣ учени іазыкойспытатели признавать чи пьрви тѣ створители на іазыцы тѣ множьство приносна смысьль изражяюшты рѣчы, повѣчь по тѣлесны тѣ движеныя са назвали, и на това са имали право; зашто то и въ сегашно то іоште положение образованаго свѣта саштествувать млого тѣлесны движеныя въ употрѣбление кои изражявать вътрѣшны умны смыслы творяштаго ихъ чьловѣка. Едно кымванье съ око, едно маханье съ рака и др., значи по нѣшто си. По тому има и тѣлодвиженъ іазыкъ въ самыи простъ народъ, кого днѣсь искуство то е довело до голѣмо развытие за нѣмы тѣ чьловѣцы.

На грьцкы іазыкъ има рѣчь γρῖφος или γρίφος и γρῖπος, коіа значи: крывъ, крывина, пригьрбено нѣшто, и приносно *тьмно изражение*. Ные имаме на българскы *грыва*=конска та на врьта прикрывена кытка, и *грыв-на*, кръгло прикрывено и съставено нѣшто, украшение кое нахулвать и носять на ръцѣ тѣ си жени тѣ; Българи тѣ казвать и *грывъ съсждъ*, т. е. прикривенъ. Знайно е чи стари тѣ Елени буква та *в* македонскаго іазыка са приубьртали на *ф* или *п*, какъ то Βρύγες на Φρύγες и др., штото българское *грывъ* станало γρῖφος или γρίπος на гьрцкы! а отъ *крывъ* съ прибавлене то на *а* отрицатьлно съставили: α-κριβ-ης=*не-крывъ*, σωστός=точенъ и приносно строгъ въ правда та.

II.

Неправилни тѣ глаголи еленскаго іазыка и названи тѣ въ тѣхъ неупотрѣбительны глаголы отъ кои то затьмать нѣкои си времена, въ кой іазыкъ са нахождать днѣсь?

Старогрьцкый іазыкъ, какъ то е познато, има твьрдѣ млого неправилны глаголы; а то е едно отъ необоримы тѣ доказатьлства, чи той е притьрпѣлъ голѣма смѣсь отъ другы іазыцы. Днѣшни тѣ какъ то и стари тѣ имъ филолози незнаюшти начяло то и источника имъ, вмѣсту да гы кажыть *странны глаголы*, нарѣкли гы ἀνώμαλα ῥήματα=неравны, не-правилны глаголи; зашто то са виждали чи тии нѣса съобразни съ кроя и свойство то еленскаго имъ іазыка.

Притьри.

Δίδωμι (даѭ) μελ. δώσω, προέρχεται ἀπὸ ἄχρηστον ῥῆμα *δάω*—δῷ—бъдуштее врѣмя пройзходи отъ неупотрѣбитьленъ глаголъ *δάω*=δῷ, *даѭ*. Българи тѣ казвать днѣсь *даѭ*, *даіамъ* и *даваме*,

Ἵστημι(стаѭ) μελ. *στήσω*, ἀπὸ ἀχρ. ῥῆμα *στάω*—στῷ. Бѫдуштее врѣмя *стисо* отъ *стаѭ*,—стѫ. Българи тѣ казвѫть днѣсь: *стаѭ* или *стоѭ*, *стаіамь* и стаіамь македонскы.

Ἔσθίω [ѣсти] μελ. ἔδομαι ἀπὸ τοῦ *ἐδέω*—*ἐδῷ*. Бѫдуштее врѣмя *едомь* отъ *едео*, *едо;* Българи тѣ казвѫть днѣсь *ѭдѫ*, *ѭдаѭ* и *ѭмъ* съкратено.

Πυνθάνομαι [пытаѭ] μελ. *πείσω* ἐκ τοῦ *πειθέω*—*πειθῷ*. бѫдуштее врѣмя отъ *пытео*, *пытò*. Българи тѣ казвѫть днѣсь: *пытаѭ*, *пытамъ*. А отъ *πειθέω* пройзходи знамянитаіа рѣчь *πυθία*, жена въ еленскы тѣ гадалишта дѣ ся ходили да й прѣдлагѫть разны *пытанья* о бѫдуштности.

Βύζω (выкамъ) μέλ. *βύξω* ἐκ τοῦ βυκάω-βυκῷ, бѫдуштее врѣмя *выкco* отъ *выкао*, *выкó*. Българи тѣ казвѫть *выкаѭ*, *выкамъ*, имѫть и рѣчь выкъ и пр.; βυκανισμὸς българ. выканье.

Τύπτω (*туптѭ*) μελ. *τύψω* ἐκ τοῦ τυπέω-τυπῷ—бѫдуштее врѣмя *тупсо* отъ *тупео-тупó*. Българи тѣ казвѫть *тупѭ*, *тупамъ* и *тепѭ*, *тепамъ*, и пр. той-зи цѣлъ глаголь е българскы: τύπτω=туптѭ, τύπτεις=туптишь, τύπτει= тупти и проч.; знайное чи υ ся е пройзносило и кату *у*. Послѣ рѣчь тѫ *τύπος* (печять) нашее *тѫпъ*, за-тѫпено, оцова што е оставило знакъ.

Δέρχομαι и δέρχω (глѣдамъ взорно) δέρχω ся изговаряло и ζέρχω, какъ то δορκὰς (сьрна) и ζορκὰς. Българскы зъркамъ сравн. зарѭ, зракъ, зара и др.

Πέπτημι (разшыріавамъ) μέλ. πετάσω, ἐκ τοῦ πετάω-πετῷ. Българскы *петѭ подпетіавамъ*, сравн. *пета*, петура=разшырено, разточено тѣсто, пита и проч.

Σκεδάννυμι (смѫквамъ) μελ. *σκεδάσω* ἐκ τοῦ *σκεδάω*. Българскы *скидаѭ* и *скыдамъ* [въ Македониѭ ся говори].

Ἐνδύνημι (облачямъ ся) μελ. *δύσω* ἐκ τοῦ δύνω; българскы *дѭѫ* сравни за-дѣвамъ ся, одѣіание и пр.

Λαίχω (лѣжѭ), българскы *лѭѫ*, значи постиламъ; сравн. *лѭха* и *лѭхуса*.

Отъ сичкы тыя ся доказва чи было врѣмя, кога то тѣй-зи, прѣдь врѣмя и днѣсь *ἄχρηστα*=неупотрѣбитьлни за Елены тѣ глаголи, были сѫ нѣкогашь употрѣбитьлни за тѣхъ, т. е. изговаряли сѫ гы тѫй, какъ то сѫ остали въ стары тѣ имъ книгы и днѣсь отъ чясти гы іоште изговаря и пиши названый грьцкы народъ. А кога то днѣсь Българина гы изговаря тѫй исто, какъ то сѫ писани въ еленскый іазыкъ, и съ исто то имъ значение, то што значи? Што можи ся доказа отъ того? Чи българскый іазыкъ е съхранилъ коренныи іазыкъ отъ кого еленскый е зѣлъ еднѫ твърдѣ голѣмѫ часть, да не кажиме съставилъ ся отъ него, въ Европѫ, а не въ Хиндистанъ. Защто то коренни тѣ рѣчи самскрытаго и зандскаго іазыка не носѭть той-зи крой подь кого то гы прѣдставлѭть филолози тѣ имъ за *ἄχρηστα* неупотрѣбитьлны, той крои ся види цѣлъ въ живыи българскы іазыкъ само. А множьство то цѣли рѣчи и правилни глаголи, кои то ся виждѫть въ еленскы іазыкъ

сжшти, зѣти отъ българскаго, тии потвьрдѣвжть необоримо нашж тж рѣчь о тому. Когы же е станжла таіа смѣсь въ древность между Българы тѣ и Елены тѣ о тому по-долѣ штѣмъ говори.

Правилни глаголи въ еленскы мнимъ іазыкъ, находіашти ся исти въ белгарскыи нашъ іазыкъ.

Βύω, στουπώνω, γεμίζω χώνων ἀπὸ τὰ πλάγια. Българскы *виѭ*, *увивамъ*, *съвиѭ*, *съвивамъ*, *раз-виѭ*, *развивамъ*, *увито*, *повито* и др.

Μυάω-μυῶ, българскы *мыаѭ-мыѭ*, *мыамъ*. Грьцки тѣ филолози пройзвождѫть и рѣчь та *μυστήριον*=тайнство отъ μύστης, тьлкуюшти: τὸ κεκρυμμένον, παρὰ τὸ μύειν τὸ στόμα καὶ μηδενὴ τοῦτο ἐξηγεῖσθαι, καὶ ἡ περὶ μυστυρίων διδασκαλία. А рѣчь тж *μύστης*, ὁ μυστηρίων μεταλαβών. Какво забладитьлно пройзведение! Рѣчь та *μυστήριον* ся разіаснѣва чисто отъ глагола *μυάω-μυῶ*= мыѭ, учиштавамъ водоѭ. Знайно е чи тии тайнства ся сж творили съ кжпаныя и учиштеныя и съ нѣкаквы си заблѫдитьлны баіаныя и ништо повѣчь, по духу тогдашнаго вѣка.

Βοάω-βοῶ, българскы *выаѭ*=*выѭ*, употрѣбитьлно въ трѣтьо лице; *куче то вые*.

Μάχομαι—συνάπτω μάχην, πολεμῶ. Казва ся за дѣйствие то боя, т. е. кога ся счепкжть. Тукъ ся види іавно наше то *махаѭ*, *махамъ*, т. е. движя, *замахни та го ударн* казваме. Знайно е чи бой безъ *маханье*, движение на ржцѣ тѣ, не става. А рѣчь та *πολεμέω*=*πολεμῶ*, значи продьлжение то на боя, прѣзь кое ставжть разореныя та; штото и то е наше то *по-ломаѭ*, *поломьѭ*, събарамъ, разорявамъ, *πόλεμος*=*по-ломъ*. *Сломи го*=строци го, казваме.

Μνημονεύω=ἐνθυμοῦμαι, българскы *мньѭ*, мнѣние, съмнѣние и пр.

Στοιβάζω (στοβὴ), κάμνω στοίβαν, σωρεύω; българскы *ставьѭ*, по-ставіамъ сравни *ставыи* и друг.

Βρύω, българскы *врьѭ*, *ври* третьо лице. Сравни изворъ, из-вира и др.

Ἀράω-ἀρῶ, бьрграрскы *ораѭ* и *орж*, сравни *орань*, *орачь* и др.

Λάμπει, българскы *лумти*, сравни *лумъ*, пламь, пламти и друг.

Πλέω, българ. *плавьѭ*, *плавамъ* и друг.

Κρύβω (κρυϜο), ἀρχαῖον τοῦ κρύπτω, българскы *крьѭ* (безъ Ϝ дигамж).

Μελίζω, българскы *мельѭ* и *мальѭ*; μέλος (чясть) *мало* или *малко*.

Φράττω (запушамъ, затварямъ), вьлгарскы *вратьѭ*, затваріамъ, буква та *в* на *φ* убьрнжта.

Цѣли български рѣчи измянени по нѣшто си въ гласопройзношение то отъ Елены тѣ и освоени въ іазыка имъ.

Σθένος (сила), българскы *стѣна*, кое ся тьлкува *крѣпость*, укрѣпление.

Στραβδς (въ простогрьцкы) значи *крывъ*, на български *стрьвъ*, сравни *стрьвено мѣсто* и стравнина.

Βράχος (χορυφή), българскы *врьхъ*.

Θάρσος и *θᾶρρος*, българскы *дьрзось* или *дьрзость*, сравни дьрзостенъ, *дьрзьк* и проч., буква та *д* на *θ* обьрнжта.

Γυνή (жена) съ измянение то на буквж тж *γ* въ *ж* става жини, жена,

Ζυγὸς съ измянение то на буквж тж *ζ* въ *ж* става *жигъ*, селци тѣ казвжть *жигли*, послѣ *жугъ* и проч.

Λόγγος, българскы *лжгъ* — *льнгъ* по старому пройзношению *ж*=*ьн*, срав. *лжговито мѣсто*, кое по старому пройзношению е: *льнговито мѣсто* и друг. францушкое же *longue* съотвѣтствува съ нашее лжгъ=льнгъ.

Ναῦς (корабъ), българскы *навозъ*, сравни *возьк*; А простогрьцкы *χαράβι* кое е наше *корабъ* буква та *б* измянена на *в*.

Νάυχαρος (карашты новоза) *навозь-караръ;* двѣ искрывени български рѣчи въ уста та на Елены тѣ!

Νήπιος, ὁ μὴ δυνάμενος να λαλήσῃ: бълг. *не-пиашты* (въ Македониж по нѣгдѣ си казвжть *пьж* вмѣсту говорж).

Νη-σιτεία, българскы *не-сытость*, сравни *сытъ*, *насыта*, *на-сытень* и пр.

Λειμὼν, ἐκ τοῦ λείβω=*льж*; мокро мѣсто, *ливада*.

Πόλος, българскы *полъ*, *половина* и друг.

Ἀ-βυκὴς=*не-выкающтый*; ἀ-βυκέω=не-выкамъ, *мьлчіж*!-

Ἀ-βαρὴς (не-тяжакъ) отъ βάρος=тяжесть; сравни нашее *то-варь*.

Ζῆλος, ζέσις τῆς ψυχῆς; българскы *жяль* съ изменение то на *ζ* въ *ж*.

Γλῶσσα (іазыкъ), българскы *гласъ*. Грьцки тѣ филолози пройзвождж*ть* *γλῶσσα* отъ *χλάω*=чупьж (!?) Нъ не вижджть чи *φωνὴ*=гласъ му тьлкувание то, какъ то сж го употрѣбліавали въ аттичьскыи іазыкъ *φωνὴ* на мѣсту γλῶσσα.

Ἀ-σπερχὲς (не-тьрпеливо), σπέρχω βιαστικὰ, μὲ ζέσιν σφοδρῶς, коренное е *спьрхамъ*, сравни *прахтьк*. Българи тѣ казвжть за чьловѣка кога ся находи въ голѣмо нетьрпение: *шиш си испрьхни отъ кожіж тж*.

Ζεύγλη, българскы *жигла* съ измѣн. на *ζ* въ *ж*.

Ἦχος [гласъ] съ дигамж Ϝηχος, *вихосъ*, а съ измянение то на буквж тж *х* въ *к*, става *βήκος*=*выкъ* българскы.

Ῥαιστήριος=φθοροποιὸς, ὀλέθριος, Аристофанъ. *рас-тираьж*, раз-тирьамъ, Българскы глаголи, раз-тиріаштый, раз-гонваюштый и приносно причиняюштый пагубж и проч.

Ῥούσιος=χαλκόχρους ἢ ξανθὸς, κυρίως μελανοκόκκινος. Българскы *руса*= ξανθὸς; *руса коса*=ξανθὴ κόμη. и проч.

Κοτύλη, ἡ. Πᾶν κοῖλον, κάθε κοιλότης ἢ τρύπα. 2) Κοῖλον ἀγγεῖον, ποτήριον ἢ τρυβλίον. 3) Ἡ κοιλότης τῶν κοκκάλων, καὶ ἰδιαιτέρως ἐκείνη εἰς ἣν

ἐμβαίνει τὸ ἱερὸν ὀστοῦν, κτλ. 4) Τὸ κοῖλον τῆς χειρὸς, κοῦβτα, καὶ τὸ κοῖλον τοῦ ποδός. 5) Εἶδος μέτρου τῶν ὑγρῶν, ἢ καὶ ξηρῶν σωμάτων, ὅπερ,=τρυβλίον, καὶ, ἡμίξεστον· σχεδὸν $^1/_2$ οὐγγίας βάρους· περιλαμβάνει. 6) „Χαλκόδεται κοτύλαι" Αισχύλ.=κόμβαλα. 7) =κοτύλων. Διον. Ἁλιε.

Таіа рѣчь *котύлη* и производна та отъ неѭ *Κότυλος* е важна за по-обширно разіаснение и разложение, зашто то е съхранено земеописно мѣсто и до днѣсь съ това исто значение, начинающто отъ Хиндистанъ, и видимо въ Малѫ Азиѭ, въ Фригиѭ близо при Троадѫ, въ Еввиѭ, въ Аркадиѭ, въ Пелопонесъ и въ Старѫ-Планинѫ въ Българиѭ, кое показва чъртѫ тѫ направления коѭ е слѣдовалъ той народъ, кому принадлѣжи таіа рѣчь, въ приселение то си отъ Хиндистана.

Нека убо започниме отъ Хиндистанъ.

Не далѣко отъ Делхи, нахожда ся мѣсто укрѣплено отъ стары времена съ крѣпости и съ желѣзны врата, кое носи на тамошны іазыкъ название *Котилла* и тьлкува ся отъ туземзецевъ: *укрѣплено обиталиште*, т. е. обкрѫжено отъ всѣкѫ стрьнѫ съ стѣны отъ горы и съ стѣны рѫкотворны и врата. Това мѣсто е подправилъ Шахъ Ферузи въ 1220 год.*)

Грьцки тѣ рѣчници, какъ то видиме, тьлкувѫть рѣчь тѫ *κοτύλη*=всѣко трапчиво, изкопано, вдадено на вѫтрѣ мѣсто; послѣ всѣкъ издьлбанъ съсѫдь, кату чяша, кутле и проч.; послѣ имѫть и χαλκόδεται κοτύλαι [въ Ѣсхила], кое е исто съ нашее: *мѣдны котлы* и друг.; произведены тѣ же рѣчы отъ *κοτύλη* се въ това значение тьлкувѫть, какъ то *κοτυλώδης*=ископано или обкрѫжено мѣсто и друг., штото явно ся види значение то на рѣчь тѫ *Котилла*, какъ то го тьлкувѫть на свои си іазыкъ Индийци тѣ.

Нъ важно то е чи таіа рѣчь ся съхранила въ значение то *котловое* или обкрѫжено мѣсто по нѣкои си горы въ Малѫ Азиѭ, въ Фригиѭ, въ Еввиѭ, въ Пелопонесъ и въ Старѫ-Планинѫ.

Нека видиме сега таіѫ истѫ рѣчь какъ е съхранена въ Българиѭ и нека ѭ разложиме и разіасниме.

Подъ имянемь *Котилъ* [по турскы казанъ] познато е днѣсь въ Българиѭ село то или малкыи градецъ, заселеное между высокы дьрвокытны планины, имѣющта всѣка отъ тѣхъ свое отъ стары времена собствено имя, дадено имъ отъ разны случившы ся тамо събытыя или же и по само то имъ положение. Мѣстоположение то на кое то ся нахожда днѣшный *Котилъ* е лѫговито, и на около му сѫ разположени и други по-малки рѫтишта, дѣлове и могили. То мѣстоположение е въ срѣдь грыдѫ тѫ на Старѫ-Планинѫ,

*) Вишь начьртано това исто укрѣпление въ книгѫ: Нѣрави, обичай и паметники всѣхъ народовъ земнаго Шара; Индустанъ, заганскыи полуостровъ; стрьна 354, издание Москва 1846.

коіа започва отъ Чьрно Море между 42 и 43 стжп. севѣрна шырочина, и между 24 и 25 въсточна дьлжина (по картж тж коіа е издадена на Българскы отъ Гнъ Александра Хаджи въ 184...). Отъ камъ Севѣро-западъ Котила между 24 и 25 въст. дьлж. лѣжи въ тжжны развалины старый българскы прѣстолны градъ Прѣславъ (по турск. Ески Стамболъ=Старыи Цариградъ). А отъ Юго-западнж стрьнж Котила между 42 и 43 севѣр. шыроч. и между 23 и 24 въсточ. дьлж. находи ся градъ Сливенъ въ подножие то на Старж Планинж.

Мѣстоположение то Котила, какъ то е обкржжено и закжтано отъ планины, въ тржпъ, изглѣда кату съсждъ кого наричаме *Котилъ* [по турск. казанъ] отъ кое можи ся заключи чи му е дадено и подобно имянование. Нъ това имя въ старо врѣмя не е дадено само едному селению, нито едному самому граду, какъ то го носи днѣсь самое село Котилъ, нъ въ общтѣ цѣлому тому прѣдѣлу, кой обкржжва Котила въ доволно голѣмо пространство; заштото по тѣхъ непроходимы въ стары тѣ времена мѣста находили ся сж нѣколко си селеныя и градишта, какъ то гы показвжть развалини тѣ имъ остатки.

Котилъ, кореннаіа му рѣчь е *кжть*, *куть* или *коть*, а *кжть* значи *жгель*; отъ *кжть* става прилагатьлное *кжтиль*, кое значи: мѣсто укржжено, обградено съ жглове, закжтано мѣсто и по виду си *котловое* мѣсто. Стара та буква ж=ьн, въ многы рѣчы ся замѣнила и съ *у* и *о*, што то *кжть*, *куть*, и *коть*, какъ то и прилагатьлни тѣ имъ *кжтилъ*, *кутилъ* и *котилъ*, се едно и исто значение имжть. Ако сждиме само по мѣстоположение то *Котила*, т. е. прѣдѣла дѣ ся находи днѣсь село то Котилъ, можиме заключи чи това имя му е дадено отъ самыи видъ мѣста, какъ то ся вижджть и други градове тжй названи по мѣстоположение то имъ, н. п. *Сливенъ*=мѣсто дѣ ся сливжть нѣколко си рѣки и потоци. *Ископъ* [Скопиіа], мѣсто кое е ископано кату въ трапъ; *Вѣлѣзъ*, мѣсто кое влази мѣжду два брѣга, кату по мостъ [въ-лѣзь] отъ дѣ и Турци тѣ го притьлкували *Кюпюрли*=мостовито мѣсто; *Прилѣпъ*, мѣсто прилѣпено на урвж, планинж и друг. Нъ кату разглѣдаме чи обкржжающти тѣ *Котила* гори и планини сички носжть стары чисты българскы и значитьлны имяна, какъ то Разбойна, Вида или Видинъ-Градъ, Елима, Пляшивица, Бѣлы-Брѣгове, Орьнь, Зло-Стѣнье, Лумы-Дѣлъ, Козякъ, и др., а по върхове тѣ имъ ся нахожджть и вижджть іоште стари остатки отъ крѣпости и водоводи, какъ то и изтлѣяни стрѣли, дохождаме до истино то заключение чи тии мѣста въ стары тѣ времена сж были твьрдѣ знамянити, т. е. чи въ тѣхъ ся крыжть важны повѣствуватьлны стары събытыя и чи тамо е было гнѣздо то на свободж тж на най-стары тѣ Българы, утвьрдивши ся по тѣхъ крѣпкы и непроходимы тжй лесно отъ неприѣтеля-мѣста!

Наше то точно и рѣшитьлно мнѣние е чи той прѣдѣлъ *Котила*, въ Българиѭ, е назованъ по старо то название *Котила* при Делхи въ Хиндистанъ когато ся сѫ приселили Българи тѣ въ Европѫ. А за да потвърдиме іоште повѣчь това наше открытие навождаме и іоште нѣколко си наймянованыя на прѣдѣлы и другы въ Хиндистанъ кои сѫ нахождѫть днѣсь исти и въ Българиѭ:

Въ обльсть тѫ *Рацантуръ*, севѣрозападно отъ града Ацимира между 25 и 30 севѣрнѫ и между 90 и 95 въсточнѫ дьлжинѫ лѣжи селение Шумо; а въ Българиѭ близо при Прѣславъ, се около прѣдѣла Котила, познатъ е градъ *Шуменъ*. Въ истаѭ обльсть подь истаѭ шырочинѫ и дьлжинѫ, севѣрозападно града Ацимира, находи ся прѣдѣлъ и селение *На-горье*; а между 25 севѣрнѫ шырочинѫ и между 90 и 95 въсточнѫ дьлжинѫ, въ истаѭ обльсть близо до града Торахъ, лѣжи другы прѣдѣлъ и селение кое носи имя *Съ-горье* [За-горье]. Въ селеныя та *Котила*, въ Българиѭ, за севѣрнѫ стрьнѫ казвѫть *на-горье*, а за *Южнѫ на-долье;* севѣрныи вѣтьръ казвѫть *Горный вѣтьръ*, а южныи *Долныи* и *Долнякъ*. Ные видѣхме чи вышепомянѫтыи прѣдѣлъ *На-горье*, въ Индиѭ, ся находи на севѣрнѫ стрьнѫ, т. е. *на-горье* по Българскы, а *Съ-горье* спада на югъ, кое по българскы е равно съ *на-доло*. Истое имянование давѫть обитаюшти тѣ въ Старѫ-Планинѫ Българи, отъ зачяла й отъ Чьрно-Море до Троіанъ, а може бы и по-нататакъ, на южны тѣ стрьны, кои сѫ въ Руманиѭ (въ Тракиѭ) *Съ-горье*, т. е. на-доло отъ тѣхнаго положения лѣжяшты камъ югъ. *)

Въ вышепомянатаѭ обльсть, въ Хиндистанъ, тече рѣка *Луна* потурчено *Бенъ*, на българскы *луна* значи *пятна;* на *лице си има луна*, т. е. пятна.

Се въ истаѭ обльсть ся находи и градъ подь имя *Котакъ* и другадѣ *Кутакъ*, а то е сѫшта рѣчь съ Кутилъ и пройзходи, по другы крой, отъ *кутъ*, кутакъ, (познати сѫ събиратьлны тѣ и увеличитьлны тѣ имяна на *акъ* въ нашъ българскы языкъ). А той-зи градъ *Котакъ*, дѣйствитьлно е закѫтанъ, затуленъ задь еднѫ рѣкѫ. (Вишь сичкы тыа наймянованыя, какъ то и другы млого въ Картѫ: Ость-Индіи, Персии и Китаи. изд. С. Петербургъ 1854).

Отъ сичкы тыя види ся кату свѣтло то Сльнце чи Българи тѣ кои то сѫ сѫхранили тыя имянованыя и до днѣсь въ сегашны тѣ си жилишта, тѫй сѫшты какъ то ся виждѫть въ тѣхъ мѣста Хиндистана, види ся казваме, и выка грьмогласно, чи тамо имянно сѫ живѣли Българи тѣ, богъ знай прѣды колко вѣкове, и приселивши ся отъ тамо, дали сѫ тыя исты имяна на

*) Съ-горье е съставено отъ прѣдлога съ и рѣчь тѫ горье; а съ прѣдлогъ тукъ има мѣстно значение, съ-горье=отъ горье на доло, какъ то въ рѣчь тѫ ѣмамъ, съставена съ-ѣмамъ; снѣмамъ и проч.

ново то си отьчество. Тукъ нѣма никакво съмнѣние, ни ти случайность, ни ти съвпадание и съзвучие на рѣчы тѣ и имяна та; нъ сѫ исти тии, съ исто то значение и съ цѣлы прѣдѣлы!

Ные другадѣ казахме чи тыя най-стары приселеныя нѣсѫ могли тѫй за скоро да станѫть ни ти се по едно и исто направление да ся испьлнѭть, нъ трѣбало е вѣкове за испьлнение то имъ, и да ся задьржѭвѫть за дьлго врѣмя по нѣкои си мѣста. А на това имаме доказатьлство живо съхранены тѣ земеописны наймянованыя, по чьртѫ тѫ направления кое сѫ слѣдовали. Казахме чи близо при града Троꙗ (Троада) ся находи гора коꙗ носи имя Κότυλος=Котилъ, а друга, въ подножие то коей былъ съзиданъ градъ Троꙗ, носила имя Ἴδα съ Ϝ, В-ίδα. Забѣлѣжитьлно е чи при Котилъ, камъ южнѫ стрьнѫ, има высока гора, дьрвокытна, съ извышено на вьрха бьрдо, коꙗ носи имя *Вида* или *Видинъ Градъ*, Видина крѣпость, твьрдина, дѣ ся виждѫть стари іавни остатки отъ крѣпости и водоводъ. Ето грьцки тѣ рѣчници што говорѭть за горѫ тѫ Ἴδα или Ἴδη:

Ἴδη. Περίφημον καὶ μέγα ὄρος τῆς Φρυγίας, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ πόλις Τροία.

Ἴδα, ἡ. Δωρ. ἀντὶ Ἴδη. 2) Ὡς προσηγορικὸν: Πᾶν κατάδρυμον ὄρος, ἐξαιρ παρ' Ἡροδ· παρ' ᾧ κεῖται πολλάκις καὶ δρυμὸς, δάσος, ξύλα, σημ. τὰ πλεῖστα κατὰ πληθ. ἀριθμ. ὡς „Ἴδη ναυπηγήσιμος“ ξύλα καλὰ καὶ ἁρμόδια εἰς κατασκευὴν πλοίων Ἡροδ.

А за *Котила* ето што бѣлѣжѭть:

Κοτύλαιον, τὸ· ὄρος τῆς νήσου Εὐβοίας πλησίον τῆς πόλεως τῶν Ταμνῶν. Αἰσχ.

Κοτύλαιον· ὄρος, τὸ. ὄρος τῆς Ἀρκαδίας ἐν Πελοπονήσῳ, νῦν Λαγγαρόλα Παυσ.

Нѣма никакво съмнѣние чи тыя земеописны наймянованыя сѫ остали по тѣхъ мѣста отъ голѣмыи народъ на Пелазгы тѣ, наши тѣ стари Бьлгари или въ по-обшырнѫ смысьль Словени, кога сѫ обитавали по тѣхъ мѣста, прѣди да слѣзи отъ горы тѣ еленско то племя да ся смѣси съ чясть отъ тѣхъ и да прѣудолѣй съ свое то имя *Еленъ* и *Грькъ* надъ еднѫ чясть отъ пелазгичьскѫ тѫ земьѭ.

При томъ забѣлѣжваме чи какъ то Делхийскый Котилъ въ Хиидистанъ е укрѣпленъ и закѫтанъ и съ врата желѣзны, тѫй и нашыи прѣдѣлъ Котилъ е былъ нѣкогашь укрѣпленъ съ желѣзны врата по тясны тѣ си входустыя между планины тѣ. Такова нѣшто е было близо при днѣшно то село Котилъ, камъ юго-въсточнѫ стрьнѫ, между горы тѣ *Вида* и *Елима*, дѣ ся и до сега казва *Желѣзна-Врата* (по турск. демиръ-капу), за кое ся е съхранило и попрѣдание чи освѣнь желѣзны тѣ врата што имало тамо, имало и желѣзенъ мостъ, закаченъ отъ вьрхове тѣ на тыя высокы бьрда, по кого сѫ минували стрегуштии тѣ тамо войници. А въ тясное входустие, югозападно се

въ прѣдѣла Котила, въ пѫтя кой отводи за Сливенъ и кое входустие носи имя Асѣнювъ входъ [по турск. Асень-боази], имало исто желѣзна врата, кое имя и до днѣсь е съхранено, какъ то и на турскы притьлкувано отъ *Желѣзна Врата=демиръ капу.*

Забѣлѣшка. Ные казахме по-горѣ чи наймянование то Котила въ Българиѭ е было дадено на цѣлый прѣдѣлъ въ Старѫ-Планинѫ кой ся простира отъ Чьрно Море до Троіанъ, заштого до тамо е разграненa Стара Планина и съ другы по-малкы грыды, отрасли отъ главнаѭ гридѫ, въ доволно шырокы пространства, штото да могѫть да ся обитаѭть; а отъ Троіанъ нататакъ, камъ сьрбско то княжьство, староплaнинскыи главенъ хрѣбтъ почва да ся стаснѣва и нѣма доволны пространства за обитание.

А отъ Габрово, кату отиваѭ за Севлиюво, камъ Севѣрь, простира ся една самородна стѣна въ доволно разстоіание, коіа ся зове днѣсь Кутелишь или Кутелишка Стѣна. Отгорѣ же на таѭ стѣнѫ има пространо равниште дѣ то ся находѫть развалини отъ нѣкаквы си стары каменны зданыя, и то мѣсто носи наймянование Царствующте то. Вьрху тыя мѣста сѫ съхранили разны попрѣданыя.

Насрѣшту Кутелишкѫ-Стѣнѫ има, камъ истокъ сльнца, друга саморасла высока стѣна, коіа ся равни почти на высочинѫ тѫ ся съ главныи хрѣбтъ на Старѫ-Планинѫ и коіа ся заве Градиште. Тамо ся виждѫть съхранени и до днѣсь развалини отъ стары градове (крѣпости) и приказва ся чи въ старость, кога то тѣ мѣста были българскы, само единъ входъ имало, каму положение то и днѣсь ся познава. Вѣроіатно чи и тамо е была нѣкоіа си Желѣзна-Врата. Това мѣстоположение по высочинѫ тѫ си боравн (обладава) сичкы тѣ околошны стрьны и пѫтишта.

Нека дойдиме пакъ на прѣдмѣта си врьху изгубены тѣ стары гласове въ еленскы мнимъ за пьрвобытенъ іазыкъ.

Нъ тука ся ражда пытане: заштo сички тѣ рѣчи на еленскы ꙗзыкъ, кои носѭть знакове тѣ ϙ и ϛ, кату имъ ся гуди старыи знакъ F и имъ ся даде едно отъ стары тѣ пройзношеныя, т. е. *ха, ва, га* или другы нѣкои си гласъ, не ставѫть българскы, какъ то въ наведены тѣ примѣры и другы? Отговора на това пытанье е твьрдѣ ꙗсенъ и неопровьргаемъ.

Ето какъ: Еленскый іазыкъ не е пьрвобытенъ ꙗзыкъ, нъ съставилъ ся е отъ разны ꙗзыцы, кога то ся е съставилъ и той-зи народъ отъ разны народы и всѣкъ отъ тѣхъ е донесалъ и рѣчы тѣ си, а съ врѣмя станѫло едно.

Това же е познато твьрдѣ добрѣ повѣствуватьлно, понеже е записано и отъ самы тѣ тѣхны стары списателы, кои сѫ казали и нѣшто си о тому, безъ да покажѫть источницы тѣ, освѣнь на твьрдѣ малко рѣчы или, може бы чи ако и да сѫ познавали нѣшто си, нѣсѫ штѣли да кажѫть, поради страсть тѫ на панелинизма, што сѫ имали да поеленчѫть цѣлъ свѣтъ, кога страсть емѣшно іоште днѣсь владѣе въ потомцы тѣ имъ!...

Ные за сега штѣмъ показа нѣшто си отъ смѣсь тѫ турко-татарскаго іазыка съ еленскаго стараго, и послѣ штѣмъ наведи и повѣствуватьлны тѣ о тому доказатьлства.

Рѣчи турко-татарски въ еленскыи старъ іазыкъ.

Ἁρπὴ на еленскы іазыкъ значи: κάθε δρεπανοειδὲς ἢ ἀγγιστροτὸν δρεπάνη, ἡ κόσσα, т. е. всѣко кату сърпъ или прикрывено оржадие, коса, какъ то сами тѣ имъ рѣчникописатели го тълкувѫть. Тая рѣчь *ἁρπὴ*, кату ся напиши съ F и й ся даде гласъ *χα*, става *χαρπὴ—харпи*, въ коѭ видиме турко-татарскаѭ рѣчь *харба*, коіа има исто то значение и на него іазыкъ. А въ глагола *ἁρπάζω*=грабѭ, упустошавамъ, кату ся пиши F *αρπάζω* става *χαρπάζω*, види ся іавно турко-татарское *харпъ* или *харáпъ* етмекъ, кое значи грабѭ и упустошявамъ, какъ то и мнимое еленско *ἁρπὴ* и *ἁρπάζω*. Сама та же рѣчь *δρέπανον* съ коѭ то тълкувѫть рѣчникописатели тѣ рѣчь тѫ *ἁρπὴ* и тіа е туркотатарскаіа *тьрпанъ—δρέπανον*, буква та *д* измянена въ *т*; какъ то и рѣчьта *κόσα* е нашаіа *коса* (сравни *косѭ*, косенье и другы).

На днѣшны говоренъ грьцкы іазыкъ казвѫть: φέρε τὴν κόσσαν νὰ κοσίσωμεν τὸ λειβάδι, тукъ почти ни еднѫ рѣчь еленска нѣма отъ старо то горско пьрвобытно имъ нарѣчие. *Φέρε* съотвѣтствува съ туркотатарское *веръ* [нъ можи да кажѭть чи то е отъ *αἴρω*=дигамъ и съ дигамѫ F-*αἴρω*=*βαίρω*, кое се пакъ е *веръ*]; *τὴν κόσσαν*=*косѭ тѫ*; νὰ κοσίσωμεν=да покосиме; τὸ λειβάδι=ливадѫ тѫ. Ето, пьрвобытенъ еленскы іазыкъ! . . .

Οὐκ на староеленскы значи: *нѣ*, на татарскы исто *укь*=нѣ; а на турскы е *іокъ*=нѣ, ублагозвучено.

Κεφαλὴ=глава, на туркотатарскы е *кафá*.

Ὦμος=рамо, на турокатат. *омýзъ*.

Ζάλος (плавый) καταιβασία τοῦ ποταμοῦ=спуштанье по водѫ тѫ. тълкувѫть; туркотатарскы *салъ*=плавый, и глаголь *салвермекъ*, спуштамъ нѣшто си.

Ὦλαξ (вада) αὐλαξ, αὐλάκι, на туркотатарскы *улукъ* (безъ дигамѫ).

Ῥαΐστα и ῥᾶστα (лесно, добросполучено), εὔκολον; на турко-татарскы *растъ геле*, казвѫть, да бѫди лесно, да доди добрѣ сполучено.

Ὥρα καλὴ (добъръ чясъ), турко-татарскы, *уръ ола*, и *урлý*=счястливо.

Βότανον (трѣва, былие), на турко-татарскы *отъ*=трѣва, (безъ дигамѫ).

Γέλος и γελάω-γελῶ, (смѣхъ и смѣѭ ся), на турко-татарскы *гюмлекъ* и *гюлеримъ*=смѣхъ и смѣѭ ся.

Σοφὸς (мѫдрецъ), на турскы *софу* (може отъ арапскы е зѣто)

Κάλαμος (перо за писанье отъ трьсть), на турскы *калемъ*, послѣ трьсть казвѫть на грьцкы καλάμια.

Αὐλὴ (дворъ), на турко-татарскы *авлу*=дворъ. Тая иста рѣчь ся находи и въ парийскыи (цыганскый) іазыкъ; и тии кога штѫть каза: *въ двора* казвѫть ἐν τῇ αὐλῇ, чисто староеленскы!

Μαντάριον (гѫба на простогрьцкы), на турскы *мантаръ*, кое нѣкои си

мждреци иштжть да кажжть чи е отъ еленское *μανίτης*, μύκης. Нъ самый му крой *μανητάριον* показва чи е турское *мантаръ*, съ грьцкое окончание на *ον*.

Εὐ и εὖς (добьръ), на турко-тат. *ей*=добро, *ей адамг*=добьръ чьловѣкъ.

Εὐ-τυχὴς (счястливъ, на турко-татарскы има рѣчь *тахъ*=счястие; *іа тахъ іа бахъ*, казвжть; отъ *ей тахъ*, става еленское ευ-τυχ-ης.

Κέρδος (добывка), на туркотатарскы е *кіар*, и на парийскы е *кердосинъ*, кое съотвѣтствува съ еленское *κερδόω*, κερδόσειν.

Κουρεὺς (бричь), на татарскы има рѣчь basch-kuirzj=Татари съ брьснжти главы, такъ назоваеми, штото *kuirzj* съотвѣтствува съ *κουρεὺς* и κουρεύω, съ *кърка́рамъ* (стрыгж) и *кърка́мъ* (стрыганье, *кърка́ма*=подстрыганаіа коса, косми).

Σειρὰ (рядъ), туркотатарскы *сира*=рядъ, *сирайле гитинъ*=рядомъ вьрвете.

Εσε и *εσένα* (тебе), турко-татарскы *сана*=тебе. и други млого.

Смѣсь въ еленскыи іазыкъ отъ семитичьскы тѣ названы іазыцы.

Врьху той-зи прѣдмѣдъ ные навождаме нѣшто си отъ онова што е писалъ единъ ученъ мжшь въ свое то си съчинение: Histoire générale et système comparé des Langues sémitiqnes, par Ernest Renan etc.

—Les mots empruntés anciennement par les langues indoeuropéennes, et en particulier par le grec, aux langues sémitiques, sont:

а) Des noms de végétaux et substances, venus pour la plupart de l'Orient en Occident: ὄσσωπος, βάλσαμον, φῦκος, βύσσος, ἔβενος, χαλβάνη, κύμινον, κύπρος, κυπάρισσος, λίβανος, λιβανωτὸς, λῆδον, λήδανον, λάδανον, μύῤῥα, νίτρον, κάννα, κάννη, κάνη, κασσία, κίνναμον, κιννάμωμον, συκάμινος, μάννα, σοῦσον, σίκερα, νέτωπον, ἴασπις, σάπφειρος, μάραγδος, σμάραγδος, σμῖρις, μάλθη, κάρταλλος, ῥόδον, χρυσός, μόλυβδος, μέταλλον, σάκκος, σακέω и другы*).

б) Noms d'animaux: κάμηλος. Quelques autres noms présentent une apparente identité, quoiqu'il soit diffisile d'expliquer cette identité par un emprunt, ou qu'on ne puisse dire de quel côté l'emprunte a eu lieu: κέπφος, σῆς, σκόρπιος, δελφίν.

в) Noms d'objets divers: Μνᾶ, d' origine babylonienne; κάδος, κάδδος, κλωβὸς, κλοβός (cage d'oiseau), χάυων, χαυνὼν, χιτὼν, σάκκος, νάβλα, νάβλας, κινύρα, σαμβύκη, ὀθόνη, ὀθόνιον, μάχαιρα.

г) Quelques noms indiquant des situations sociales, tels que κιξάλλης. Ce mot, qui signifie *pirate* dans la haute antiquité grecque, me paraît venir de שלל (prœda, prœdator), par un redoublement analogue à celui de τιθαιβώσσω: le son chuintant aura passé au son k, d'aprés une analogie très-familière au

*) Ные навождаме само погьрчены тѣ рѣчы, безъ сравнение то имъ съ семитичьскы тѣ буквы какъ то гы има Г. Ернесть Ренанъ въ съчинение то си; зашто то печатница та е лышена отъ такива буквы.

sanscrit: on comprend du reste que le nom des pirates et de la piraterie soit venu des Phéneciens.

д) Les noms des letres, depuis *l'aleph* jusqu'ou *tau*, ont passé des Semites aux Grecs, avec les letres elles-mêmes.

Le mot χάρτης, qu'on trouve dans des documents grecs du Ve siècle avant J. C. me paraît sémitique . . . .

Tous le mots précités sont évidemments de ceux qui se transmettent facilement d'un peuple à l'autre par le commerce et les relations internationales. Les Phéniciens, aux quels les Grecs rapportaient l'origine des arts qu'ils avaient reçus de l'Orient, en ont dû être les principaux et presque les seuls introducteurs. Tous ces mots, en effet, sont hébreux et nullement araméens.—

Забѣлѣшка. Отъ наведены тѣ тукъ семитичьскы рѣчы, освоены отъ Грьцы тѣ, на българскы іазыкъ ные си имаме повѣчь то нашы. А название то на грьцко то асбукы, зѣто отъ еврѣйско то, нѣма никакво сходство съ наше то, кое си има свои особны и знамяниты названыя и кое заключява тайнствено старобългарско то вѣройсповѣдание. Ные сме разтълкували и разіаснили въ обшырность цѣло то старобългарско асбукы, въ съчинение то си „Ключь българскаго іазыка“ какъ то и источника му.

Видѣвши и нѣшто си отъ смѣсь тѫ на семитичьскы тѣ іазыцы въ староеленскаго іазыка, нека наведемы и разложиме и мыслы тѣ о тому на стары тѣ имъ списателы, а имянно на Платона, кого тии не могѫть съмнѣва никакъ да е писалъ прѣстрастно и съ нѣкаквѫ си злѫ цѣль.

Платонъ въ разговора си съ Кратила и Ермогена, дѣ прѣдставля Сократа говоряшта, какъ то и въ другы си съчиненыя, започва прѣдмѣта си отъ περὶ ὀρθότητος ὀνομάτων, т. е. за право то значение на рѣчы тѣ. Ные извождаме само онова што входи въ прѣдмѣта ни:

Σω. Κινδυνεύει ἄρα, ὦ Ἑρμόγενες, εἶναι οὐ φαῦλον, ὡς σὺ οἴει, ἡ τοῦ ὀνόματος θέσις, οὐδὲ φαύλων ἀνδρῶν, οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων, καὶ Κρατύλος ἀληθῆ λέγει, λέγων φύσει τὰ ὀνόματα εἶναι τοῖς πράγμασι καὶ οὐ πάντα δημιουργὸν ὀνομάτων εἶναι, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνον τὸν ἀποβλέποντα εἰς τὸ τῇ φύσει ὄνομα ὂν ἑκάςῳ, καὶ δυνάμενον αὐτοῦ τόγε εἶδος τιθέναι εἴς τε τὰ γράμματα καὶ τὰς συλλαβάς.

Сократъ. - Вижда ся убо, о Ермогени, чи не е лесно, какъ то ты мыслишь, положение то на имяна (да ся даде имя на нѣшто си), ни то е дѣло на просты мѫжие, ни то на кого да е, и Кратилъ казва истинѫ, говоряштъ чи имяна та сѫ дадены по естество то на нѣшта та, и не е всѣкы створитель на имяна, нъ само онъ-зи кой то разглѣда всѣко нѣшто по естество то му, и кой то можи да му положи (гуди) и самыи видъ и въ буквы тѣ и въ слогове тѣ.

А другадѣ говоряштъ за имя то Зевсово казва:

Φαίνεται δέ καὶ τῷ πατρὶ αὐτοῦ λεγομένῳ τῷ Διῖ παγκάλως τὸ ὄνομα κεῖσθαι.

ἔστι δὲ οὐ ῥᾴδιον κατανοῆσαι· ἀτεχνῶς γὰρ ἐςιν οἷον λόγος τὸ τοῦ Διὸς ὄνομα· διελόντες δὲ αὐτὸ διχῇ, οἱ μὲν τῷ ἑτέρῳ μέρει, οἱ δὲ τῷ ἑτέρῳ χρώμεθα· οἱ μὲν γὰρ Ζῆνα, οἱ δὲ Δία καλοῦσι· ξυντιθέμενα δὲ ταῦτα εἰς ἓν δηλοῖ τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ, ὃ δὴ προσήκειν φαμὲν ὀνόματι οἵῳ τε εἶναι ἀπεργάζεσθαι· οὐ γὰρ ἔςιν ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ὅςτις ἐστὶν αἴτιος μᾶλλον τοῦ ζῆν, ἢ ὁ ἄρχων τε καὶ βασιλεὺς τῶν πάντων· ξυμβαίνει οὖν ὀρθῶς ὀνομάζεσθαι οὗτος ὁ θεὸς εἶναι, δι' ὃν ζῆν ἀεὶ πᾶσι τοῖς ζῶσιν ὑπάρχει· διείληπται δὲ δίχα, ὥςπερ λέγω, ἓν ὂν τὸ ὄνομα, τῷ Διΐ καὶ Ζηνί· τοῦτόν Κρόνου υἱὸν εἶναι, ὑβριστικὸν μὲν ἄν τινι δόξειαν εἶναι ἀκούσαντι ἐξαίφνης· εὔλογον δὲ, μεγάλης τινὸς διανοίας ἔκγονον εἶναι τὸν Δία· κόρον γὰρ σημαίνει, οὐ παῖδα ἀλλὰ τὸ καθαρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκήρατον τοῦ νοῦ· ἔςι δὲ οὗτος Οὐρανοῦ υἱὸς, ὡς λόγος· ἡ δὲ αὖ ἐς τὸ ἄνω ὄψις καλῶς ἔχει τοῦτο τὸ ὄνομα καλεῖσθαι, οὐρανία, ὁρῶσα τὰ ἄνω· ὅθεν δὴ καί φασιν, ὦ Ἑρμόγενες, τὸν καθαρὸν νοῦν παραγίγνεσθαι οἱ μετεωρολόγοι, καὶ τῷ οὐρανῷ ὀρθῶς τὸ ὄνομα κεῖσθαι.

—Вижда ся же чи и имя то Диево е твърдѣ добрѣ гудено; а това не е лесно да го разбире чьловѣкъ; заштото какъ то е не е искуствено гудено, раздѣливши же го на двѣ, едни употрѣблѣваме еднѫ тѫ стрьнѫ, а други другѫ тѫ; Зашто то едни го назовавѫть Зина, а други Дия; нъ кату ся съставѭть тыя въ едно значи естество то на бога, кое то трѣба казваме на имя то да стани; зашто то нѣма другъ кой то е повѣчь причина на живота намъ и другимь, освѣнь начялника и царя на сичкы тѣ нѣшта. Право убо ся назовава да е той богъ кой то дава всегда живота всѣмъ; раздѣлено же е на двѣ, какъ то казвамъ, едно сѫшто имя то, Зевсъ и Дия; той е сынъ Кроновъ, кое бы ся іавило тутакси кату го чюе нѣкои си кату нападатьлно; нъ то е право, понеже Зевсъ е внукъ голѣмаго разума; зашто то *κόρον* значи нѣ сына, нъ чистота та негова и цѣлость ума; той же е сынъ Ураноса (Неба), какъ то ся казва. А отъ глѣдати на горѣ добрѣ е да ся кажи това имя *οὐρανία*, глѣдаюшта на горѣ, отъ дѣто и казвѫть, ô Ермогени, метеоролози тѣ чи дохождалъ чистыи умъ, и имя то на οὐρανὸς (небо) право е гудено. —

Забѣлѣшка. По-горѣ видѣхме чи Платонъ иска да кажи зашто имяна та ся названы тѫй сѫшто какъ то имъ е естество то, нъ въ разіаснение то си што прави врьху имя то Зевсъ и Дия, кое казва чи кату ся съедини въ едно Зино-Дия, значило: даіаштый живота, никакъ не е сполучилъ на това, зашто то едно то имя Ζῆν=Зинъ е зѣто отъ персийско то Цинъ=духъ, а друго то Зевсъ е отъ Дев санскрытско, какъ то другадѣ говорихме о тому. А имя то οὐρανὸς (небо) што иска да тьлкува отъ глѣдати на горѣ, ἄνω ἡ ὄψις — и въ това никакъ не е сполучилъ. Ако Платонъ бы познавалъ источника еленскаго іазыка дѣ е, какъ то самъ казва чи той е зѣлъ многы рѣчы отъ неелены тѣ народы, не бы достигнѫлъ въ такова заблѫждение словопройзводство, нъ вы узналъ чи οὐρανὸς има кореннѫ рѣчь ουρ кое съотвѣтствува на нашее іар=свѣтлость, какъ то другадѣ го разіаснихме, лесцо бы узналъ чи οὐρανὸς=іаранъ значи усвѣтліаюштъ, какъ то и дѣйствитьлно отъ тамо ся усвѣтлѣва свѣта.

Послѣ продьлжява се за имя то на богове тѣ:

Σω. Τοιόνδε τοίνυν ἔγωγε ὑποπτεύω· φαίνονταί μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων τῶν περὶ τὴν Ἑλλάδα τούτους μόνους θεοὺς ἡγεῖσθαι, οὅςπερ νῦν πολλοὶ τῶν βαρβάρων, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ γῆν καὶ ἄστρα καὶ οὐρανόν· ἅτε γοῦν αὐτὰ ὁρῶντες πάντα ἀεὶ ἰόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως τῆς τοῦ θεῖν, θεοὺς αὐτοὺς ἐπονομάσαι. . . . .

Сокр. Такова убо нѣшто ась съмнѣвамъ. Вижда ми ся чи пьрви тѣ чьловѣци въ Еладж сж мыслили за богове само тыя кои то сега и многи отъ варвары тѣ (неелени тѣ), сльнце то и лунж тж, земьж тж, звѣзды тѣ и небо то. А зашто то сж глѣдали сичкы тѣ тыя чи ся движьжть и тичьжть, отъ това естество на тиченье то, казвали гы богове (θεῖν=тичяти, θεὸς=тичяштый)....

Забѣлѣшка. Тукъ Платонъ право говори чи стари тѣ жители на Еладж сж имали исты тѣ богове съ варвары тѣ, отъ кои то сж гы приѣли, а отъ послѣ прибавили и другы. Нъ произведение то на θεὸς отъ θεῖν=тичати, никакъ не е право. Тіа рѣчь е иста съ Дев, Девс, θεὺς, θεὸς, измянено, какъ то другадѣ ж разіаснихме.

Послѣ другадѣ говори:

Ἑρμ. Τί δὲ τὸ πῦρ τε καὶ τὸ ὕδωρ; Σω. Τὸ πῦρ ἀπορῶ, καὶ κινδυνεύει ἤτοι ἡ τοῦ Εὐθύφρονός με μοῦσα ἐπιλελοιπέναι, ἢ τουτὶ παγχάλεπον εἶναι· σκέψαι οὖν ἣν εἰσάγω μηχανὴν ἐπὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ἃ ἂν ἀπορῶ. Ἑρμ. Τίνα δή; Σω. Ἐγὼ σοι ἐρῶ· ἀπόκριναι γάρ μοι· ἔχοις ἂν εἰπεῖν πῦρ, κατὰ τίνα τρόπον καλεῖται; Ἑρμ. Μα Δι' οὐκ ἔγωγε. Σω. Σκέψαι δὴ ὃ ἔγω ὑποπτεύω περὶ αὐτοῦ· ἐννοῶ γὰρ ὅτι πολλὰ οἱ Ἕλληνες ὀνόματα, ἄλλως τε καὶ οἱ ὑπὸ τοῖς βαρβάροις οἰκοῦντες, παρὰ τῶν βαρβάρων εἰλήφασι. Ερμ. Τί οὖν δή; Σω. Εἴ τις ζητοῖ ταῦτα κατὰ τὴν ἑλληνικὴν φωνὴν ὡς ἐοικότως κεῖται, ἀλλὰ μὴ κατ' ἐκείνην, ἐξ ἧς τὸ ὄνομα, τυγχάνει ὄν, οἶσθα ὅτι ἀποροῖ ἂν. Ερμ. Εἰκότως γε. Σω. Ὅρα τοίνυν καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα τὸ πῦρ μή τι βαρβαρικὸν ᾖ· τοῦτο γὰρ οὔτε ῥᾴδιον προσάψαι ἐστὶν Ἑλληνικῇ φωνῇ, φανεροί τ' εἰσιν οὕτως αὐτὸ καλοῦντες Φρύγες, σμικρόν τι παρακλίνοντες, καὶ τὸ γε ὕδωρ, καὶ τὰς κύνας, καὶ ἄλλα πολλά. Ερμ. ἔστι ταῦτα. Σω· οὐ τοίνον δεῖ ταῦτα προσβιάζεσθαι, ἐπεὶ ἔχοι γ' ἄν τις εἰπεῖν περὶ αὐτῶν· τὸ μὲν οὖν πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ ταύτῃ ἀπωθοῦμαι.

—Ерм. А какъ е названо πυρ (огьня) и ὕδωρ (вода та)? Сокр. За огьня не знаж и види ся или чи Евтифронова та муса не ми вдажнува или чи е твьрдѣ мжчна таꙗ рѣчь. Вишь убо колко затруднение полагамь за сичкы тыя, кои то не знаж. Ермог. За кои? Сокр. Азъ штж ти кажж, а ты ми отвѣштай; можишь ли ми каза рѣчь та огьнь на кой начинь е названа? Ермог. Бога ми не могж. XXV. Сокр, Вишь што мыслж азь за неж: Разумѣвамъ чи Елени тѣ сж зѣли млого рѣчы отъ варвары тѣ, а най-паче оныя кои то сж живѣли подвластни варварамъ, Ермог. Што убо съ това? Сокр. ако бы искалъ нѣкой

си значение то имъ спорядь еленскый ıазыкъ какъ то бы трѣбало, а нѣ спорядь онъ-зи іазыкъ, отъ кого то е зѣта рѣчь та, знай чи не бы узналъ. Ермог. Тжй е. Сокр. Вишь убо и таіа рѣчь πύρ=огьнь, да не бы да е варварска. Зашто то ни ти е лесно да ѭ приближи нѣкои си на еленскыи іазыкъ, а ıавно е чи Фриги тѣ таѭ рѣчь тжй ѭ казважть, съ малко промянение, и вода тж, [τὸ ὕδωρ] и кучета та [τὰς κύνας] и другы млого. Ермог. Така е. Сокр. Не трѣба убо насилствено да искаме на тыя значение то, кога то бы имали да кажиме нѣшто си за тѣхъ. Рѣчь та убо [πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ], огьнь и вода на той-зи начинъ гы оставіамь.—

Забѣлѣшка. Тукъ Платонъ признава іавно чи Елени тѣ сж зѣли млого рѣчы отъ Варвары тѣ (не-Елены тѣ) и наводи за примѣрь рѣчь тж πῦρ и ὕδωρ=огьнь и вода. Кога то сравниме рѣчь тж πῦρ съ нашее парѭ=горѭ, пари и упарихѣ ся, пара и друг., видиме іавно чи тіа рѣчь е чиста наша бьлгарска, А на коренныи слогъ на рѣчь тж ὕδωρ кату ґудиме изгубенѫ тж диґамѫ съ гласа β, виждаме іавно F-υδ—βυδ, нашее вуд, вуда. Ные казахме другадѣ чи Бьлгари тѣ по нѣгдѣ си таѭ рѣчь пройзносѭть и безъ диґамѫ, какъ то уда, а по нѣгдѣ си съ диґамѫ, какъ то в-уда.

Послѣ Платонъ показва и народъ не-еленскы Фригы тѣ, кои то изговаріали тжй вышеречены тѣ рѣчы: φανεροί τ'εἰσὶν οὕτως αὐτὸ καλοῦντες Φρύγες, σμικρόν τι παραχλίνοντες, καὶ τὸ γε ὕδωρ, καὶ τὰς κύνας, καὶ ἄλλα πολλά.— А това е важно за нашъ прѣдмѣтъ; зашто то Фриги тѣ сж были Пелазги, спорядь сички тѣ стары повѣствуватьлны остатки кои сж забѣлѣжили сами тѣ еленски писатели и днѣшни тѣ академици въ рѣчницы тѣ: —Phrygie, Phrygia, contrée de l'Asie-Mineure, dont l'étendue varia beaucoup suivant les époques. Les Phryges ou Bryges appartenaient à la race pélasgique, ainsi que le prouvent les traditions anciennes, les restes de leurs monuments, qui présentent une singulière analogie avec les ruines de Tirynthe et de Mycènes, et leur religion orgiastique, semblable aux mystères des Pélasges de Samothrace.—

Знаманитое же лице Dardanus=Дар-Данъ былъ отъ Фригиѭ, (коіа то носила и имя то, Dardania—Дарданиіа), кому приписважть чи устроилъ толкова приселеныя въ Европѫ и другадѣ. Ные о тому штѣмъ говори другадѣ съ по-обширны разіасненыя.

Послѣ Платонъ ся продьлжява въ разговора:

Σω. Τὶ οὖν ἡμῖν ἦν τὸ μετὰ τοῦτο; Ερμ. Ὧραι, ὦ Σώκρατες, καὶ ἐνιαυτὸς καὶ ἔτος. Σω. Αἱ μὲν δὴ ὧραι δραι Ἀττικιστὶ ὡς τὸ παλαιὸν ῥητέον, εἴπερ βούλει τὸ εἰκὸς εἰδέναι· ὧραι γὰρ εἰσὶ διὰ τὸ ὁρίζειν χειμῶνάς τε καὶ θέρη καὶ πνεύματα καὶ [τοὺς καιροὺς πρὸς] τοὺς καρποὺς ἐκ τῆς γῆς· ὁρίζουσαι δὲ δικαίως ἂν δραι καλοῖντο. Ἐνιαυτὸς δὲ καὶ ἔτος κινδυνεύει ἕν τι εἶναι· τὸ γὰρ τὰ φυόμενα καὶ τὰ γιγνόμενα ἐν μέρει ἕκαστον προάγον ἐς φῶς, καὶ αὐτὸ ἐν αὐτῷ ἐξετάζον, τοῦτο, ὥσπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τὸ τοῦ Διὸς ὄνομα δίχα διῃρημένον, οἱ μὲν Ζῆνα, οἱ δὲ Δία ἐκάλουν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα οἱ μὲν ἐνιαυτὸν, ὅτι ἐν ἑαυτῷ, οἱ δὲ ἔτος, ὅτι ἐτάζει· ὁ δὲ ὅλος λόγος ἐστὶ, τὸ ἐν αὐτῷ ἐτάζον τοῦτο προσαγορεύεσθαι ἓν ὂν δίχα, ὥστε δύο ὀνόματα γεγονέναι, ἐνιαυτόν τε καὶ ἔτος, ἐξ ἑνὸς λόγου.—

Тукъ Платонъ иска да даде право то значение на *ὧραι*, кое е значило

чясове тѣ, лѣто то и годинѫ тѫ, и казва чи *ὥραι* было ушь по право и отъ него ся упрѣдѣляло истино то значение: διὰ τὸ ὁρίζειν χειμῶνας τε καὶ θέρη καὶ πνεύματα, καὶ [τοὺς καιροὺς πρὸς] τοὺς καρποὺς ἐκ τῆς γῆς.— т. е. зашто то упрѣдѣлѭть зимѫ тѫ, и лѣто то и вѣтрове тѣ и времена та на плодове тѣ отъ земѭ тѫ.

Нъ ако Платонъ бы знаилъ чи *ὥρα* е българскаіа рѣчь *іара*, коіа значи свѣтлость [въ коѭ е и топлина та], лесно бы разтьлкувалъ рѣчь тѫ *ὥραι*, зашто има тыя значеныя; зашто то стари тѣ сѫ узначили чясове тѣ по іарѫ тѫ [свѣтлость тѫ] сльнца, какъ то и различны тѣ годишны времена, какъ то и плодове тѣ отъ земѭ тѫ безъ сльнчовѫ тѫ іарѫ [топлинѫ] не могѫть да станѫть *ὥριμα*=*γιάρενα*, уз-іарели, узрѣли! Ные о тому говорихме и другадѣ и читатели тѣ имѫть знание отъ рѣчь тѫ *іара*.

Послѣ продьлжява:

Σω. ὦ μακάριε, οὐκ οἶσθ' ὅτι τὰ πρῶτα ὀνόματα τεθέντα, κατακέχωσαι ἤδη ὑπὸ τῶν βουλομένων τραγῳδεῖν, περιτιθέντων γράμματα καὶ ἐξαιρούντων, εὐστομίας ἕνεκα, καὶ πανταχῇ στρεφόντων, καὶ ὑπὸ καλλωπισμοῦ καὶ ὑπὸ χρόνου . . . . . .

Σω. Ἐν μὲν τοίνυν ἄρτι που ἐπορισάμεθα, ὥστε δοκεῖν τι λέγειν ἀποκρινόμενοι. Ἑρμ. Τὸ ποῖον τοῦτο; Σω. Φάναι, ὃ ἂν μὴ γιγνώσκωμεν, βαρβαρικόν τι τοῦτ' εἶναι· εἴη μὲν οὖν ἴσως ἄν τι τῇ ἀληθείᾳ καὶ τοιοῦτον αὐτῶν. Εἴη δὲ κἂν ὑπὸ παλαιότητος τὰ πρῶτα τῶν ὀνομάτων ἀνερεύνητα εἶναι· διὰ γὰρ τὸ πανταχῇ στρέφεσθαι τὰ ὀνόματα, οὐδὲν θαυμαστὸν ἂν. εἴη εἰ ἡ παλαιὰ φωνὴ πρὸς τὴν νυνὶ βαρβαρικῆς μηδὲν διαφέροι. . . . .

Σω. Γελοῖα μὲν οἶμαι φανεῖσθαι, ὦ Ἑρμόγενες, γράμμασι καὶ συλλαβαῖς τὰ πράγματα μεμιμημένα κατάδηλα γιγνόμενα· ὅμως δὲ ἀνάγκη· οὐ γὰρ ἔχομεν τούτου βέλτιον εἰς ὅ,τι, ἐπανενέγκωμεν περὶ ἀληθείας τῶν πρώτων ὀνομάτων· εἰ μὴ ἄρα δὴ, ὥςπερ οἱ τραγοδοποιοὶ, ἐπειδάν τι ἀπορῶσιν, ἐπὶ τὰς μηχανὰς καταφεύγουσι, θεοὺς αἴροντες, καὶ ἡμεῖς οὕτως εἰπόντες ἀπαλλαγεῖμεν, ὅτι τὰ πρῶτα ὀνόματα οἱ θεοὶ ἔθεσαν, καὶ διὰ ταῦτα ὀρθῶς ἔχει ἄρα, καὶ ἡμῖν κράτιστος οὗτος τῶν λόγων, ἢ ἐκεῖνος, ὅτι παρὰ βαρβάρων τινῶν αὐτὰ παρειλήφαμεν· —εἰσὶ δὲ ἡμῶν ἀρχαιότεροι οἱ βάρβαροι— ἢ ὅτι ὑπὸ παλαιότητος ἀδύνατον αὐτὰ ἐπισκέψασθαι, ὥσπερ καὶ τὰ βαρβαρικά.—

—Сокр. О любезный, не знашь ли чи пьрвы тѣ гудены имяна сѫ затьмнены отъ пѣвцы тѣ, кои сѫ прибавяли и изваждали буквы, ради благозвучия, и сѫ гы всякоіако убьртали, за украшение и за врѣмя [т. е. за краткы и дьлгы]. . . . .

Сокр. Ѥдно убо прѣдь малко добыхме, штото да ся виждаме чи казваме нѣшто си въ отговоры тѣ си. Ермог. Кое е това? Сокр. Да казваме, за онова кое то не знайме чи е варварско; може бы негли въйстинѫ и такова да е нѣкое си отъ тѣхъ, а може бы поради старинѫ тѫ пьрви тѣ имяна сѫ

нейспытны. Зашто то, поради различно то приубрьштанье на имяна та, никакъ не бы было чюдесно ако старый іазыкъ сравненъ съ днѣшный никакъ не ся разликува. . . . . .

Сокр. Смѣшно истинѫ мыслѭ ште ся види, ô Ермогени, да извади въ іавность чьловѣкъ значение то на имяна та, кату кажи чи нѣшта та сѫ по подражяние названы, кое е въ самы тѣ буквы и слогове; обаче е нужда; зашто то нѣмаме друго отъ това по-право на кое бы прибѣгнали за истинѫ тѫ на пьрвы тѣ имяна; освѣнь ако и ные бы стрували кату писатели тѣ на жялостны тѣ игры, кои кога то незнаѭть нѣшто си, прибѣгвѫть въ льжовны приструваныя, движяшты богове, и ные тѫй кату кажиме да ся отьрвеме, чи пьрвы тѣ имяна богове тѣ сѫ гы гудили, и за това сѫ правы ушь, и за насъ това слово бы было по-здраво а нѣ онова, чи отъ нѣкои си варвары (неелены) сме гы зѣли;—варвари тѣ же сѫ отъ насъ по-стари—или чи поради древность тѫ невъзможно е да сѫ узнаѭть тыя какъ то и варварскы тѣ.—

Забѣлѣшка. Тукъ Платонъ іавно говори какъ е крывенъ іазыка отъ пѣвцы тѣ, кои сѫ прибавіали и изваждали буквы въ рѣчы тѣ спорядъ въображение то си и спорѣдь потрѣбѫ тѫ размѣра си. Послѣ иска да кажи чи незнание то на истинно то значение на рѣчы тѣ произходи едно отъ древность тѫ, а друго чи тии сѫ зѣти отъ варвары тѣ, и чи не е чюдно кату ся сравнѭть да ся види чи еленскый іазыкъ нѣма разликѫ отъ варварскаго. Ные наведохме такива примѣры, врьху тѫ смѣсь, коѭ и Платонъ е іоште магаждалъ и признавалъ. Платонъ признава чи варвари тѣ сѫ по-стари отъ Елены тѣ, т. е. чи еленско то племя отъ послѣ ся е поіавило съ това имя, и чи іазыка си е смѣсило съ другы.

Отъ сичкы тыя, наши тѣ наведены до сега врьху еленскыи мнимъ за пьрвобытенъ іазыкъ ся потвьрдѣвѫть необоримо.

Нека видиме іоште какво мыслѭть о тому и днѣшни тѣ учени Грьци врьху той-зи прѣдмѣтъ: Генадый кой е былъ единъ отъ добры тѣ Елинисты въ послѣдны тѣ годины и негова та граматика е приѣмната въ сичкы тѣ почти еленскы училишта, говори слѣдныя:

Πολλῶν πολυσυλάβων ῥιζῶν καὶ τώρα δύνανται νὰ γνωρισθῶσιν, αἱ πρωτότυποι καὶ ἁπλαὶ ῥίζαι· ἐπειδὴ τὸ ἁλίσκω, φορέω, στερίζω, παράγεται ἀπὸ τὸ *ἁλ, φερ, στερ.* Πολλῶν ὅμως ἡ πρωτότυπος σώζεται ἐν ἄλλῃ τινὶ γλώσσῃ συγγενεῖ τῆς ἑλληνικῆς· οἷον, τὸ *ἀγγέλλω* ἔχει ῥίζαν τὸ *γελ*, ἡ ὁποία σώζεται ἐν τῷ τῆς γερμανικῆς *gellen*, τὸ ὁποῖον σημαίνει, βομβεῖν, ἠχεῖν.

—На млого млогосложны корены (!) и сега могѫть имъ ся узна пьрвобытни тѣ и несложни тѣ корени*): зашто то ἁλίσκω [ловѭ], φορέω [носѭ],

*) Забѣлѣжваме тукъ чи ученый Грькъ не дава право назначение на корены тѣ въ рѣчы тѣ, назоваюшть πολυσυλλάβων ῥιζῶν=млогосложни корени. Ако е коренъ на рѣчы тѣ, той не можы да е млогосложенъ, зашто то въ обштѣ корены тѣ рѣчы сѫ еднословни или двословны; нъ кога то чьловѣкъ гы не познава, разумѣва ся чи ште гы кажи млогосложны корены, какъ то и пьрвобытны рѣчы!

στερίζω (подкрѣпявамъ) пройсходи отъ *ἁλ, φερ, στερ=ал, фер, стер*, На много обаче първобытный коренъ ся находи въ другъ нѣкои си языкъ сроденъ еленскому; какъ то, ἀγγέλω —ангело има коренъ *гел*, кой коренъ ся е съхранилъ въ нѣмскаѭ рѣчь gellen=геленъ, коіа значи *бухти, ихчи*.

(Γεναδίου γραμματική τῆς Ἑλλ. γλωσ. παραγωγὴ λέξεων, стрьн 132).

Забѣлѣшка. Тукъ какъ то видиме ученый Грькъ, коренныи слогъ на ἁλίσκω, казва отъ ἁλ и приѣмаго за чисто еленско! Нъ ные като го сравниме съ турко-татарское ал, зѣми, хвати, улови, видиме чи има и въ това нѣшто си варварско спорядь Платона! ἁλίσκω же въ първобытно значение, значи ловѭ, хваштамъ, зѣмамъ. А на στερίζω, казва стер и мысли го и него за чисто еленско, а то е отъ στάω=стоѭ, στερίζω значи въ първобытность застоіавамъ нѣшто си, гуждамъ нѣшто си подпоркѫ до друго, подкрѣпямъ го и пр. Колко то за ἀγγέλω што говори: ἔχει ῥίζαν γελ и было отъ сродно то германскаго іазыка gellen—геленъ, кое значило βομβεῖν ἠχεῖν и то, по нашему мнѣнию, не е право. Ные мыслиме чи по-право можи ся произведи отъ турко-татарское *гел*, дойди, (гелмекъ=доходити) ἄγ-γελος=онъ-зи кой е дошалъ отъ нѣгдѣ си и носи вѣсть. Знайно е чи въ сичкы тѣ стары іазыцы коренни тѣ първобытни рѣчи или слогове сѫ имали най-напрѣдь естествено то си значение, т. е. такова сѫшто кое значи вешть та коѭ то сѫ искали да изражѫть първи тѣ створители іазыка; а приносны тѣ и отвлечены тѣ значеныя отъ послѣ ся сѫ поіавили, иначе не е могло да бѫди. А кой не знай чи първи тѣ чьловѣци, до дѣ іоште нѣсѫ имали писменность, а и сега іоште млого племена, вѣсти тѣ си сѫ давали чрѣзь чьловѣцы кои сѫ ходили и доходили нарочно за това? штото ἄγ-γελος не е друго освѣнь дошавшый да донесе вѣсть гелмишь, турскы, и прочее.

Учени тѣ грьцы, само на еленски іазыкъ, никогы не могѫть изучи добрѣ іазыка си, поради таѭ страннѫ смѣсь, и посрѣштнѫть твьрдѣ голѣмы затрудненыя, впуштаюшти ся въ вдно дьлбоко заблѫждение безкрайнаго словопройзводства.

Ето што казва, се врьху той-зи прѣдмѣтъ, и другъ единъ ученъ Грькъ даже и рѣчникописатель:

—Ἐκτὸς δὲ τούτων, πλείστας λέξεις παρέλαβον, ὡς γνωρίζομεν, οἱ προπάτορες ἡμῶν ἀπ' ἄλλων ἐθνῶν, μετὰ τῶν ὁποίων εἶχον ἐπιμιξίαν. Καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ οἱ Φοίνικες, καὶ οἱ Πέρσαι, καὶ οἱ Σκῦθαι αὐτοὶ μετέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὄχι μόνον τὰς τέχνας των καὶ τὰ προϊόντα των, ἀλλὰ καὶ τὰς λέξεις των τῶν ὁποίων εἶνε περιττὸν, ἐὰν οὐχὶ καὶ γελοῖον, νὰ ἀναζητῇ τὶς τὴν ἑτοιμολογίαν ἀλλοῦ. —

—Освѣнь же тыя множьство рѣчы сѫ зѣли, какъ то знайме, праотци тѣ ни отъ другы народы, съ кои то сѫ имали смѣшение. И Египтіани тѣ, и Финикиіани тѣ, и Перси тѣ, и сѫшти тѣ Скыти принесли сѫ въ Елада не само художьства та си и пройзводы тѣ си, нъ и рѣчы тѣ си (іазыка си), на кои то рѣчы излышно бы было, ако не и смѣшно, да изисква нѣкои си другадѣ етимологиѭ тѫ имъ (пройзведение то имъ).

(Вишь въ прѣдговору: Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης συντεθὲν ὑπὸ Σκαρλάτου Δ. τοῦ Βυζαντίου. Издад. 1852 въ Атины).

Забѣлѣшка. Той-зи ученъ Грькъ си казва право то врьху смѣсь тѫ елинскаго іазыка и народа, само што не говори ништо за Пелазгы тѣ т. е. какъвъ іазыкъ ся говорили тии и кои сѫ рѣчы тѣ што сѫ зѣли отъ тѣхъ Елени тѣ. Причина того е чи грьцки тѣ учени твьрдѣ нѣштѫть да издирвѫть той-зи прѣдмѣтъ, ако и стари тѣ и пьрви тѣ имъ историци, какъ то Иродотъ и други, да сѫ забѣлѣжили твьрдѣ іасно и положительно чи Пелазги тѣ нѣсѫ были Елени, ни то сѫ говорили еленскы іазыкъ, нъ другъ особенъ свои іазыкъ.

Нека дойдиме сега на нашыи главенъ прѣдмѣтъ, т. е. да докажиме: когы ся сѫ въвели въ еленскыи ꙗзыкъ тѣй-зи нашы толкова бьлгарскы рѣчы, какъ то изложихме нѣколко си за примѣрь. Нъ тукъ напомняме пакъ читателѣмъ си двѣ главны нѣшта. Пьрво чи ные зѣхме еднѫ тиьрдѣ старѫ повръменность еленскаго іазыка, какъ то е Омираваіа, дѣ находиме тыя нашы бьлгарскы рѣчы, штото не можи ся каза чи таіа смѣсь е отъ познаты тѣ въ повѣстность тѫ повременности, когато Бьлгари тѣ сѫ владали нѣколко си вѣка Моріа. Второ чи таіа смѣсь не е отъ Хиндистанъ отъ древны тѣ времена, кога то іоште ꙗриꙗнско то голѣмо плѣмя не е было раздѣлено, т. е. прѣды приселение то му отъ Хиндистана въ Европѫ, нъ таꙗ смѣсь или той-зи заѣмъ ꙗзыка е станѫлъ тукъ въ Европѫ, въ непознаты и незабѣлѣжены отъ повѣстность тѫ времена. А на това имаме необоримы доказатълства въ сравнение то самскрытаго и зандскаго ꙗзыка съ еленскаго тѫй какъ то ся находи днѣсь писменъ и въ сравнение то нашего писменаго и говоренаго ꙗзыка съ тѣхъ ꙗзыцы.

РАЗЫСНЕНИЕ. Истинѫ чи кога то разглѣдаме и сравниме млого отъ коренны тѣ слогове на еленскыи ꙗзыкъ, какъ то и на другы тѣ индо-европѣйскы ꙗзыцы, съ самскрытъ ꙗзыкъ, нахождаме гы исты, нъ тии коренни слогове, въ грьцкыи ꙗзыкъ и въ индо-европѣйскы тѣ іазыцы, тѫй усамени не изражявѫть цѣло значение, какъ то сѫ въ самскрытъ и бьлгарскы ꙗзыкъ. А рѣчы тѣ кои то видиме зѣты отъ бьлгарскы ꙗзыкъ въ еленскы, нѣсѫ коренни слогове, штото да можи нѣкои си да кажи чи и Елены тѣ сѫ гы зѣли отъ самскрытъ ꙗзыкъ, нъ цѣлы рѣчы по истый крой и по истое значение какъ то гы днѣсь говори Бьлгарина съ живъ гласъ и съ живо значение. Изоставена та же F дигама, какъ то видѣхме, потвьрдѣва наше то мнѣние. Въ рѣчь тѫ ὄρος, Fορος, *гора* бьлгарскы, на самскрытъ ꙗзыкй е *gairi* или *giri*, какъ то и рѣчь та ἀρχή, F-αρχη, вьрхъ бьлгарскы е иста съ самскрытаіа *vĭrh* и др. мл., штото ако бы искалъ нѣкои си коренный слогъ на рѣчь тѫ ὄρος, *ор*, въ самскрытъ ꙗзыкъ, какъ то и на рѣчь тѫ ἀρχή, *арх*, не бы гы никакъ найшалъ тѫй безъ дигамѫ. А цѣли тѣ рѣчи чисти бьлгарски въ еленскы ꙗзыкъ, выкѫть грьмогласно и потвьрдѣвѫть чи той-зи заѣмъ е станѫлъ тукъ въ Европѫ, а нѣ въ Хиндистанъ!

Кату зѣмиме сички тѣ записаны отъ стары тѣ грьцкы писатели врьху

Пелазгы тѣ, това толь голѣмо племя, какъ то го тии прѣдставлѭть, врьху съхранены тѣ нѣколко си рѣчы, кои само въ българскый іазыкъ ся находѭть, никакво съмнѣние не ни остава чи то пелазгичьско племя е было стари тѣ Българи или Словени, отъ кое една твьрдѣ малка часть е погьрчено съ измянение то іазыка си, а по-голѣма та му часть си остала съ пьрвыи и старыи іазыкъ, разпространивши ся по Европѫ чрѣзь Малѫ-Азиѭ, и кое днѣсь носи общто то имя *Славіани*, а частно имя Българи, Сьрби, Чехи, Хьрвати, Поліаци и други. Руси тѣ ся изключявѫть отъ това, т. е. тии нѣсѫ дошли сички чрѣзь Малѫ-Азиѭ въ Европѫ, нъ дошли сѫ съ друго едно отдѣлѣние кое е дошло чрѣзь Кавкашкы тѣ стрьны, какъ то и една часть отъ Българы и други сѫ дошли се по него направление въ Европѫ, млого по-сѣтнѣ отъ Пелазгы тѣ, подь имя то Κίμβροι и Κιμμέριοι, какъ то о тому штѣмъ говори въ общырность по-долѣ.

Наше то твьрдо мнѣние е чи таіа смѣсь въ еленскы іазыкъ е отъ Пелазгы тѣ, стари тѣ Българи, и чи Пелазги тѣ могѫть ся зѣ за пьрво познато повѣствуватьлно приселение на іариіанско то племя въ Европѫ, *пьрво познато историчьскы* казваме, зашто то прѣды него може да е было и друго нѣкое си за кое то повѣстность та не говори ништо положитьлно.

Единъ отъ учены тѣ іазыкойспытатели ся зближява нѣшто си съ наше то мнѣние врьху той-зи прѣдмѣтъ, кой то говори:

Fidèle aux limites que nous nous sommes posées, et ne voulant citer que quelques-unes des preuves qui etablissent d'une manière évidente l'étroite affinité des langues slaves avec le sanscrit, nous n'epuiserons pas les immenses ressources qu'offrirait le vocabulaire de ces langues, qui, à chaque page et presque à chaque ligne, présente des mots analogues aux mots indiens. Au lieu de longues listes de racines qui ne sauraient trouver place dans cet ouvrage, nous nous attacherons de préférence aux formes grammaticales, à la dérivation et à la flexion des mots, noms, verbes ou particules, communs aux differents idiomes. Ainsi la comparaison aura le double avantage de prouver à la fois leur identité primitive et la structure spéciale que chacun d'eux a adoptée dans le cours des siècles.

Les racines ou éléments constitutifs de toutes les langues indo-européennes étant originairement les mêmes, les mots seraient parfaitement identiques si la prononciation nationale, déterminée par les localités, les climats et mille autres circonstances accessoires, n'avait successivement changé, dans les lettres de même organe, les fortes en faibles, les faibles en aspirées, les aspirées en fortes, et confondu même des lettres d'organes tout opposés. Ces mutations, qui s'observent dans tous les idiomes du vaste système japhetique, se rencontrent aussi dans les langues Slaves, quoiqu'à un degré beaucoup moins sensible que dans celles des Celtes et des Germains. Leur parenté avec la langue indienne, presque aussi

intime que celle du latin, surpasse quelquefois celle du grec même par la reproduction exacte des initiales. C'est donc immédiatement après les idiomes pélasgiques qu'elles viennent se placer dans l'ordre de dérivation; ce qui semble prouver que la migration des Slaves du centre de l'Asie en Europe a eu lieu vers le même temps que celles des Celtes et des Germains, à une époque où la langue sanscrite était déjà complètement fixée.

—Вѣрни на границы тѣ кои то сме си положили, и не ишташти да наведеме освѣнь нѣколко си отъ доказатьлства та кои то установлавѫть чрѣзъ единъ ꙗвенъ начинъ тясно то сродство на славꙗнскы тѣ ꙗзыцы съ самскрытыи, ные нештѣмъ изчьрпи безконечны тѣ источницы кои можи показа рѣчника на тыя іазыцы, кой то, на всѣкѫ стрьницѫ и почти на всѣкъ рядъ, прѣдставя рѣчы подобны на индийскы тѣ рѣчы. Вмѣсту да прѣдставиме дьлгы листы на коренны рѣчы въ настоіаштее съчинение, ные ся ограничваме съ прѣдпочитание на граматичьскы тѣ формы, въ пройзведение то и въ състава на рѣчы тѣ, имяна та, глаголы тѣ или чясты тѣ на рѣчы тѣ, обшты въ разны тѣ нарѣчыя. Така сравнение то ште има двоенъ успѣхъ да докажи изеднѫшь пьрвобытно то имъ единство и особныи съставъ кого всѣко отъ тѣхъ е приѣмнѫло въ течение то на вѣкове тѣ.

—Корени тѣ или елементи тѣ кои то съставьѭть сичкы тѣ индо-европѣйскы ꙗзыцы сѫшти въ пьрвобытность исти, рѣчи тѣ бы были съвьршенно еднакви ако народно то пройзношение, упрѣдѣлено отъ помѣстыя та, климаты тѣ и тысяшты другы особны обстоіатьлства, не бы послѣдоватьлно промянило, въ буквы тѣ истаго органа, силны тѣ въ слабы, слабы тѣ въ придыхатьлны, придыхатьлны тѣ въ силны, и размѣсило даже буквы на органы съвсѣмъ противоположны. Тѣй-зи измяненыя, кои то ся виждѫть въ сичкы тѣ нарѣчыя на голѣмѫ тѫ іафетичьскѫ системѫ, срѣштѫть ся также въ славꙗнскы тѣ іазыцы, ако и въ единъ стѫпень млого по-малко чювствителенъ нежели въ іазыцы тѣ на Келты тѣ и на Германцы тѣ. Тѣхно то сродство съ индийскый ꙗзыкъ, почти тѫй тясно какъ то е сродство то латинскаго ꙗзыка, надминува нѣкогашь сродство то грьцкаго іазыка съ индийскыи даже въ точно то възпройзведение на начялны тѣ буквы. Такъ убо, славꙗнски тѣ іазыци, идѫть тутакъ-си въ ряда подирь пелазгичьскы тѣ нарѣчыя, кое то ся види да доказва чи приселение то на Славꙗны тѣ отъ срѣдѫ тѫ на Азиѭ за въ Европѫ е станѫло въ сѫшто то врѣмя съ Пелазгы тѣ, по-сѣтнѣ отъ Келты тѣ и Германцы тѣ, въ еднѫ повременность кога то самскрытый іазыкъ е былъ вѣкы подьлно установенъ.—

(Вишь Histoire de la langue et de la litterature des Slaves, Russes, Serbes, Bohêmes, Polonais et Lettons, considerées dans leur origine Indienne, leurs anciens monuments, et leur état présent. Par F. G. Eichhoff, docteur és-lettres,

bibliothécaire de S. M. la Reine, auteur de parallèle des langues de l' Europe. Paris, 1839).

Забѣлѣшка. Това съчинение е важно въйстинѫ, нъ съчинитель му е зѣлъ за славіанскы старъ іазыкъ приправеныи отъ Русы тѣ въ чьрковны тѣ книгы іазыкъ, безъ да е познавалъ истирный му источникъ, какъ то и писаны тѣ до него врѣмя врьху славіанскаго іазыка неправы значеныя; штото не е можалъ да вникни въ корена му и да узнай онова што искаме ные да докажиме чрѣзь българскаго іазыка, кого той и никакъ не споминува! Види ся да е ималъ исчтайнѫ тѫ мысьль, чи българскый іазыкъ е нѣкое си татарско нарѣчие, коіа и до сега сѫштествува въ главы тѣ на нѣкои си учены, разпространена най-много отъ названаго патриарха на славіанскѫ тѫ филологиѭ Шифарика въ съчинение то Славіански древности, чи Българи тѣ были ушь татарскаго племени!!!

Тукъ ни ся дава поводъ да покажиме колко сѫ заблѫдени нѣкои си учени врьху българско то родопоколение и врьху іазыка имъ.

Единъ отъ днѣшны тѣ пьрвы учены, въ іазыкоиспытание то, кой то има голѣмо уважение между ученому свѣту, P. Max Müller, упрѣдѣліаштъ славіанскыи іазыкъ въ свое то съчинение. La science du langage — говори слѣдныя :

—La cinquième branche des langues aryennes, qui est ordinairement appelée la branche *Slave*, me paraît être désignée plus exactement pas le nom de *windique* le terme *winidæ* ètant une des appellations les plus anciennes et les plus générales qui servent aux premiers historiens de l' Europe pour designer les tribus dont nous avons maintenent à nous occuper. Nous devons diviser ces peuples en *Lettes* et en *Slaves*, et subdiviser ces derniers en *Slaves du sud-est*, et en *Slaves de l' ouest*.

Le rameau *lette* se compose de langues qui ne sont guère connues des littérateurs, mais qui sont pleines d'une grande importance pour le linguiste.

Le *lette* est parlé aujourd' hui dans la Courlande et dans la Livonie. Le *lithuanien* est l' idiom d'une population d'environ 200,000 âmes dans la Prusse orientale, et de plus d' une million dans les parties limitrophes de la Russie. Le plus ancien monument écrit du lithuanien est un petit catéchisme composé en 1547*). Dans ce catéchisme, et même dans le parler actuel du paysan lithuanien, nous trouvons quelques formes grammaticales plus primitives, et qui avoisinent plus le sanscrit que les formes corrélatives en grec et en latin.

L' ancien prussien, qui se rappochait beaucoup du lithuanien, s' est éteint au dix-septième ciècle, ne nous laissant d' autre monument écrit qu' un vieux catechisme.

Le *lette*, ainsi que nous venons de le dire, est l'idiome de la Courlande et de la Livonie: sous le rapport de la grammaire, il est beaucoup plus moderne que le lithuanien, dont cependant il ne dérive pas immédiatement.

Nous arrivons maintenant aux langues *slaves* proprement dites, qui se

*) Schleicher, Beiträge, 1, 19.

divisent en deux rameaux distincts, ainsi que nous l'avons fait observer un peu plus haut. Le rameau oriental comprend le *russe* avec divers dialectes locaux, le *bulgare* et *l'illyrien.* Le plus ancien document de ce groupe de langues est la version de la Bible en *ancien bulgare,* appelé aussi quelquefois le *slave ecclésiastique,* faite par Cyrille et Methodius au milieu du neuvième siècle, et qui est encore adoptée aujourd'hui par toute la rase slave*). Dans l'étude des langues slaves, l'ancien bulgare accupe le même rang et donne les mêmes lumières que le gothique dans l'etude des langues germaniques. Le bulgare moderne, au contraire, est le plus pauvre en formes grammaticales de tous les dialectes de cette classe.

L'*illyrien* est un nom plus ou moins commode pour comprendre le *serbe,* le *croatien* et le *slovénien.* Du slovénien, il nous reste des fragments qui remontent au dixième siècle [2])

Le rameau occidental des langues slaves comprend les dialectes de la *Pologne,* de la *Bohême* et de la *Lusace.* Le plus ancien monument du polonais, le Psautier de Marguerite, appartient au quatorzième siècle. Naguère encore on croyait possèder des fragments du bohémien du neuvième siècle; mais aujoud'hui la plupart de ces vieux poëmes bohémiens sont regardés comme apocryphes, et l'on a même élevé des doutes sur l'antiquité d'une ancienne traduction interlinéaire de l'évangile de saint Jean, qui était rapporter au dixième siècle [3])

Le dialecte de la Lusace est parlé par une population d'environ 150,000 âmes, que l'on connaît en Allemagne sous le nom de Wendes.

Забѣлѣшка. Ученый Max Müller причислѣва славіанскыи названъ іаыкъ кату пята отрасль іариіанскаго іазыка и казва чи было по-право за той-зи іазыкъ название то *Windique*=Венетскы; зашто то *winidœ* было едно отъ най-стары тѣ и отъ най-обшты тѣ названыя кое то е служило на пьрвы тѣ историцы Европы, да назоважть въ старость племена та, кои то днѣсь ся зовжть *Славіанскы племена.* Колко то за пьрво то, т. е. чи славіанскыи іазыкъ былъ пята отрасль іариіанскаго, ные никакъ нѣсме съгласни на това, а наши тѣ изслѣдованыя го показважть зашто. Колко то же за второ то, т. е. чи имя то *Венти* или *Венети* е по право да изражи най-старо то имя на това голѣмо плѣмя, ные сме подпьлно съгласни, нъ само за еднж чясть на това племя, и то іоште потвьрдѣва нашж тж рѣчь чи славіанскый іазыкъ не е пятаіа отрасль іариіанскаго, и чи *Словены тѣ* сж Пелазги тѣ, коихъ іазыкъ никакъ не можи да бжди пятаіа отрасль іариіанскаго іазыка!

[1]) Le plus ansien manuscrit de cette traduction qui porte une date est celui qui fut ecrit en 1056, pour le prince Ostromir. Il en existe cependant d' autres plus anciens, ecrits en lettres glagolitiques. Schleicher, Beiträge vol. 1, p. 20.

[2]) Idem. ibid., p. 20.

[3]) Schleicher, Deutsche Sprache, p. 77.

Ето што говори Стравонъ за Венды тѣ подъ имя то Ἐνετοὶ съ F дигамж F-ενετοί, Венети, Венти, Венди:

Οἱ μὲν οὖν Κελτοὶ τοῖς ὑπεραλπείοις ὁμοεθνεῖς εἰσί, περὶ δὲ τῶν Ἐνετῶν διττὸς ἐστὶ λόγος· οἱ μὲν γὰρ καὶ αὐτοὺς φασὶν εἶναι Κελτῶν ἀποίκους τῶν ὁμωνύμων παρωκεανιτῶν, οἱ δ' ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μετ' Ἀντήνορος σωθῆναι δεῦρό φασι τῶν ἐκ τῆς Παφλαγονίας Ἐνετῶν τινας· μαρτύριον δὲ τούτου προφέρονται τὴν περὶ τὰς ἱπποτροφίας ἐπιμέλειαν, ἣ νῦν μὲν τελέως ἐκλέλοιπε πρότερον δ' ἐτιμᾶτο παρ' αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ζήλου τοῦ κατὰ τὰς ἡμιονίτιδας ἵππους· τούτου δὲ καὶ Ὅμηρος μέμνηται "ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων„ καὶ Διονύσιος ὁ τῆς Σικελίας τύραννος ἐντεῦθεν τὸ ἱπποτροφεῖον συνεστήσατο τῶν ἀθλητῶν ἵππων, ὥστε καὶ ὄνομα ἐν τοῖς Ἕλλησι γενέσθαι τῆς Ἐνετικῆς πωλείας καὶ πολὺν χρόνον εὐδοκιμῆσαι τὸ γένος.—

Ἔπειτα ἡ Παφλαγονία καὶ οἱ Ἐνετοὶ· ζητοῦσι δὲ τίνας λέγει τοὺς Ἐνετοὺς ὁ ποιητὴς ὅταν φῇ „Παφλαγόνων δ' ἡγεῖτο Πυλαιμένεος λάσιον κῆρ ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων·" οὐ γὰρ δείκνυσθαι φασὶ νῦν Ἐνετοὺς ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ οἱ δὲ κώμην ἐν τῷ Αἰγιαλῷ φασι δέκα σχοίνους ἀπὸ Ἀμάστρεως διέχουσαν. Ζηνόδοτος δὲ „ἐξ Ἐνετῆς" γράφει, καὶ φησὶ δηλοῦσθαι τὴν νῦν Ἀμισόν· ἄλλοι δὲ φῦλόν τι τοῖς Καππάδοξιν ὅμορον στρατεῦσαι μετὰ Κιμμερίων, εἶτ' ἐκπεσεῖν εἰς τὸν Ἀδρίαν· τὸ δὲ μαλισθ' ὁμολογούμενον ἐστιν ὅτι ἀξιολογώτατον ἦν τῶν Παφλαγόνων φῦλον οἱ Ἐνετοί, ἐξ οὗ ὁ Πυλαιμένης ἦν· καὶ δὴ καὶ συνεστράτευσαν οὗτοι αὐτῷ πλεῖστοι, ἀποβαλόντες δὲ τὸν ἡγεμόνα διέβησαν εἰς τὴν Θρᾴκην μετὰ τὴν Τροίας ἅλωσιν, πλανώμενοι δ' εἰς τὴν νῦν Ἐνετικὴν ἀφίκοντο· τινὲς δὲ καὶ Ἀντήνορα καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ κοινωνῆσαι τοῦ στόλου τούτου φασὶ καὶ ἱδρυθῆναι κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Ἀδρίου, καθάπερ ἐμνήσθημεν ἐν τοῖς Ἰταλικοῖς· τοὺς μὲν οὖν Ἐνετοὺς διὰ τοῦτ' ἐκλιπεῖν εἰκὸς καὶ μὴ δείκνυσθαι ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ.

—Келти тѣ сж единородни съ отвьдалпийцы тѣ, а за Венеты тѣ двѣ мнѣныя има; нѣкои си казвжть чи и тии сж приселение на отвьдьокеанскы тѣ имъ единоймяны, други же казвжть чи отъ Тройскыи бои нѣкои си отъ Пафлагонскы тѣ Венеты сж спасли тукъ; свидѣтьлство же навожджть занѣтие то имъ въ конскы тѣ завъды, кое сега ако и да е изчезло, нъ прѣжде ся цѣнѣше у тѣхъ отъ стараж имъ ревность за отвъждание на мазгы (катьркы); това же и Омиръ възпомянува „отъ Венетовъ отъ дѣ излизжть добри мазги" а и Дионисый сикелийскый господарь отъ тамо си завъди варны тѣ (бьрзы за пьприште, надварянье) коние, штото и имя е остало между Еленамъ *венетскы зъвѣдъ* и млого врѣмя е успѣвалъ той сой (родъ) . . , ...

—Послѣ Пафлогония и Венети тѣ. Изисквжть же кои Венеты казва твореца (Омир) кога говори=*Пафлагонскы тѣ пълчишта прѣдвождаше царь Пилѣменъ отъ Венетовъ, дѣ ся въдѣжть добри мазги*—зашто то, думжть, не ся вижджть сега Венети въ Пафлагониж; а други казвжть чи десять личянскы

(σχοίνους) далѣчь отъ Амастра ся находи близо до Ѣгиела единъ градецъ. Нъ Зинодотъ (отъ Венедскѫ земьѭ) пиши и казва навѣштаюштъ днѣшны Амисонъ: други же казвѫть чи едно плѣмя съсѣдно на Каппадокы тѣ съвоевало съ Кимерии тѣ и послѣ испаднѫло и достигло около Йдьрско-Море. А най-вѣрно и познато е чи между Пафлагонцы тѣ най-знамянито племя сѫ были Венети тѣ, отъ дѣ е былъ и Пилѣменъ, съ кого съвоювахѫ тии множьство, оставивши же прѣдводителя си минахѫ въ Тракиѭ послѣ привзѣтие то града Троіа и скытаюштн ся достигнахѫ въ днѣшнаѭ Венетскѫ земьѭ. А нѣкои си думѫть чи и Антиноръ съ сынове тѣ си участвувалъ въ това приселение и ся установили въ Йдьрскыи Заливъ, какъ то спомянѫхме въ описание то за Италийцы тѣ. За таѭ убо причинѫ (зашто то ся приселили) не устали Венети въ Пафлагониѭ.—

Въ Манасийнъ же лѣтописъ попъ Филипъ, описаюштъ Тройскаѭ биткѫ казва чи Ахилеюви тѣ *Мирмидони* были Българи; какъ то и други наши памятници доказвѫть чи Българи тѣ въ стары времена живѣли по малѫ Азиѭ и отъ тамо прѣзь Въспора и Дарданелѭ дошли въ Европѫ и ся разпрострьнили. А млого мѣстны имянованыя на горы, рѣкы и прѣдѣлы сѫштествувѫть остали на българскы ꙗзыкъ по тѣхъ мѣста, за кое не ни е тукъ прѣдмѣтъ да ся впуштаме въ изслѣдование. Нашъ прѣдмѣтъ е тукъ да докажиме чи Пелазгы тѣ сѫ были стари тѣ наши праотци Българи. Видѣхме же чи Фриги тѣ или по-право Вриги тѣ были пелазгичьско племя, Пафлагонци тѣ же и Фриги тѣ е се едно и исто племя, а Пафлагонци тѣ и Венети тѣ (признати вѣкы отъ сичкы тѣ учены за *Славіаны*, а отъ насъ за *Словены*) были едно и исто племя, и тии, спорядь грьцкы тѣ писатели сѫ приселили отъ Малѫ Азиѭ по Европѫ, штото наша та рѣчь е основана на истинѫ тѫ.

Колко то же за раздѣление то и подраздѣление то што прави Г. Max Müller на славіанскыи іазыкъ и му дава разны наймянованыя и то не е право; господству му ся води по Шлейчера въ тѣхъ си знаныя и види ся чи нѣма понѣтие отъ по-послѣдны тѣ изслѣдованыя и открытыя отъ нѣкои си Славіаны учены. А смѣшно то е чи Г. Max Müller, кату самъ казва какъ то видѣхме: Най-старыи документъ на тѣй-зи іазыцы е привода на Библиѭ тѫ на *старобългарскы іазыкъ*, назоваемъ *чьрковнославіанскы*, и пр; послѣ въ исчисление то на финскы тѣ ꙗзыцы *Classe Finnoise*, съпричислѣва и българскыи ꙗзыкъ! Каква голѣма неразмысленность за единъ такавъ ученъ чьловѣкъ! Славꙗнскый ꙗзыкъ былъ пятаꙗ отрасль ꙗриіанскаго ꙗзыка, най-стари тѣ же документи славꙗнскаго ꙗзыка были на *старъ българскы іазыкъ*, а българскы іазыкъ былъ *финскы*! чюдно умствованье!

Послѣ казва: Le rameau bulgare comprend les Tcheremissiens et les Mordviniens, épars le long du Volga et entourés de dialectes russes et tartares.—

Българска та вѣтва (ꙗзыка) обѣма Черемесинскы тѣ и Мордвинскы тѣ (ꙗзыцы) разсѣіаны около Волгѫ рѣкѫ и обиколены отъ рускы и татарскы нарѣчыя.

Послѣ навожда и слѣднаѭ таблицѫ за сравнение.

TABLEAU COMPARATIF

des noms de nombre des quatre rameaux de la classe finnoise, montrant le degré de leur parenté.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tschoude, finnois	yksi	kaksi	kolme	neljä	viisi	kuusi	seitsemän	kahdeksan	yhdeksan	kymmenen.
— esthonien	iits	kats	kolm	nelli	wiis	kuus	seitze	kattessa	üttesa	kümme.
Bulgare, tcheremissien . . .	ik	kok	kum	nil	vis	kut	sim	kändäxe	endexe	lu.
— mordvinien	vaike	kavto	kolmo	nile	väte	kóto	sisem	kavsko	väïkse	kämen.
Permien, siranien	ötik	kyk	kujim	njolj	vit	kvait	sizim	kökjâmys	ökmys	das.
Ougrien, ostiake	it	kat	chudem	njeda	vet	chut	tabet	nida	arjong	jong.
— hongroise	egy	ket	harom	negy	öt	hat	het	njolcz	kilencz	tiz.

Всѣкъ види и можи да разсѫди въ каквѫ странность е дошалъ Г. Max Müller съприсляюштъ и нашый ꙗзыкъ съ тыя, кой то нѣма ни най-малкое сродство съ тѣхъ!

Не знайме отъ дѣ е чѣрпалъ господство му тыя знаныя врьху мечтайнаго отъ него за българскы ꙗзыкъ! Види ся чи учени тѣ кату ся е втѫлпило единъ пѫть въ главы тѣ имъ: чи българско то пьрво поіавление было ушь при Волгѫ рѣкѫ, искѫть да измѫдрувѫть и мечтаенъ нѣкои си другъ българскы ꙗзыкъ!

Ные казахме другадѣ чи штѣмъ разіасни това волжянско приселение какъ е было и какъ сѫ были и тамо Българи тѣ. За сега же прикѫсваме до тукъ изслѣдованыя та си врьху прѣимѫштество то българскаго ꙗзыка надъ старогрьцкаго, а въ втораѭ книгѫ штѣмъ продьлжи изслѣдованыя та си, изложивши въ обшырность доказатьлства за Пелазгы тѣ, за пьрво то поꙗвление на Елены тѣ, за имя то Еленъ и Грькъ, што значѭть, за пьрвѫ тѫ основѫ еленскаго ꙗзыка или особно то имъ старо нарѣчие кое е говорило то горско еленско племя прѣды да ся помѣси съ еднѫ чясть отъ Пелазгы тѣ и съ другы народы и да състави ꙗзыка какъ то го видиме писменъ.

(Слѣдова въ II-тѫ книгѫ).

За Османъ.

На 1877. годъ Россія дали свободи отъ проклетото
турско иго и отправенство. Войскі на Дунавъ на Іюнії 26:
Знаменна дорога донемъ, тъ назадъ Іюнії 30: въ него
дорѣ Нашій вели. Александра Николаєвича братъ му
Николай Николаєвичъ, който бѣше Главнокомандъ.
на Сѣверна армія за въ Болгарія.

Горнитѣ дунавскі катодорога отраха добрѣ и са
варнаха тамъ назадъ. Подъ дорога въ Плевна конница
дратуни и единъ полкъ свежій пѣхота и са отставиха батуръ
срещу марене... и като по сворачиваха цѣло лѣто съ
турскитѣ турци. и тъй като не знаха русскіте
турско позиціи и отпослѣ столучиха тур. та обраха обривати
на-чобра. Подъ тур. пакъ тѣха да са осилватъ и прие
единъ батальонъ малалата Плевнатовци, а нови единъ
на са отлашихи и по-нѣсколко нещо отъ кѣщата са
въ Плевнія тия тръгнали въ военно. время градовіте са
единъ преданъ, а нови Іоши в. несвѣжи подъ единатъ
стопка. и тѣй невреди си тоякъ обривенитѣ отъ
и изнесли дрехитѣ по манастирите и по другі мѣста
и при сварешвамъ то на вѣтовъ. като по-много
русската сила пакъ си варнахме дрехитѣ.

И тѣй на 22: ноемв. като осилиха турци
тъ съ пре отромна сила, и като узнаха, съ стѣмно,
на русскіте силатѣ, и напрнаха на Плевна та
убраха донякъ пъ селдна стѣнъ и колко то стоя
хора намрѣха ти и сплаха и изтрихя на-най богатъ
кѣщата, изтрихя около 45: Заптіе тѣхъ и при
красвій мусаинъ изтрихя половина нея, а нови
единъ съ колибитѣ по бѣжаніе на філовскіте
лѣда, и по околнитѣ села и по миналовенитѣ лѣда.
тотъ кѣщо: турцитѣ и русскіте и тъй-нато!

турцвитѣ ~~се остановиха въ Елена, защо~~

турцвитѣ се остановиха въ Елена, защо то, тѣ тръгна калѣбри
бѣха
риха при отромни, храни, почто: прѣнесени отъ калѣбритѣ
да привѣфнѣтъ дъръ. азъ забравихъ да пишa колко бѣше
турската сила и колко рѣсната. не калѣбри листа, номер. —
=60.
и тамъ чити.

КИМБРИ

или

КИМЕРИИ.

Първи тѣ потомци на Иріяны тѣ, Гъбри тѣ, [рѣчь та *Гъбри* искрывена отъ стары тѣ Грьцы на *Κίμβροι*, а по послѣ на *Κιμμέριοι*], дошавшии нѣколко си вѣка прѣды Хріста отъ Севѣрь въ Българиѭ, смѣсивши же ся въ Тракиѭ*) съ по-прѣжны тѣ Иріяны, кои сѫ были дошли чрѣзъ Малѫ-Азиѭ, а имяно чрѣзъ Въспора и Дарданелѭ тамъ, подъ познато то въ повѣстность тѫ имя *Пелазги*, съставили сѫ голѣмыи народъ Тракийскы, Българо-Словени тѣ, кого Иродотъ описва чи былъ най-голѣмъ народъ на свѣта послѣ Индийцы тѣ. Отъ тѣхъ е приносено и Заратово то вѣройсповѣдание, какъ то и особны тѣ свойства зандскаго іазыка, коймъ остаткы цѣлы видѣхме въ българскыи днѣсь народъ и въ тѣхныи говоренъ и писменъ іазыкъ.

Между францушкы тѣ и германскы тѣ учены было е за дьлго врѣмя обширно прѣние врьху Келты тѣ. Германски тѣ учени сѫ искали да докажѫть че Келти тѣ сѫ были *тевтонско то* [нѣмско то] племя, и слѣдоватьлно тѣхни праотци; а францушки тѣ учени сѫ постоянствували въ мыслы тѣ си чи тѣ, Келти тѣ, были *голско* или *галатско* племя и тѣхни праотци. Источници тѣ же, врьху тыя мнѣныя, на едны и на другы были сѫ записани тѣ и разсѣяни тѣ остатки въ старогрьцкы тѣ и латинскы тѣ списатели о Келтамъ, Кимбрамъ, Галатамъ, Фрѫгамъ и проч.; какъ то и нѣколко си рѣчи и имяна, записаны се отъ тѣхъ съ тьлкуваныя та имъ по *Келто-Кимбришкаго* іазыка.

Освѣнь тыя историци тѣ сѫ чьрпали и отъ нѣколко си другы остаткы записаны по-послѣ, въ хрістиянскыи вѣкъ, врьху тыя стары народны имяна и врьху старо то имъ вѣройсповѣдание *Друидизма*, кое ся е съхранѣвало іоште за дьлго врѣмя подирь принѣтие то хрістиянства отъ потомцы тѣ на тѣхъ стары народы.

Най-послѣ Французи тѣ сѫ написали своѭ тѫ повѣстность, а имянно ученый историкъ M. Amédée Thierry, приѣмши положитьлно чи *Келти тѣ* и

*) Ные тукъ Тракиѭ зѣмаме въ обширнѫ смысьль за цѣлѫ европѣйскѫ днѣсь названѫ Турциѭ, какъ то е носила това имя тогава.

Кимбри тѣ были дѣйствитьлно тѣхни тѣ праотци и, слѣвши нѣколко си народы или народны имяна въ едно, извадили са отъ сичкы тѣхъ *Французи* тѣ!

Ные штѣмъ изслѣдова той-зи прѣдмѣтъ се по истый пѫть какъ то сѫ искали вышепомянѫти тѣ учени, съ разликѫ тѫ обаче чи штѣмъ изложи живы примѣры врьху слѣдныя точкы:

1) Чи приписаемый старъ ıазыкъ *Келто-Кимбрамъ* ся е съхранилъ ıавно съ кроя си ı съ значеныя та си въ нашъ говоренъ и писменъ българскы ıазыкъ; и чи сичкы тѣ почти собствены имяна отъ тѣхъ народы, какъ то гы тълкувѫть учени тѣ *Академици*, съхранили значение то си въ нашъ ıазыкъ, а нѣкой си отъ тѣхъ остали ıоште цѣлы до днѣсь въ нашъ народъ, какъ то и наймянованыя та на нѣкои си прѣдѣлы и рѣкы, кои то сѫ забѣлѣжили учени тѣ по *старокелтскы ıазыкъ*.

2) Чи старо то вѣройсповѣдание *Келто-Китбришко* (Друидизма), какъ то го описвѫть учени тѣ, съхранило ся е въ нашъ народъ, т. е. въ вѣрвание то ıоште на простонародие то ни въ общтѣ, въ стары тѣ ни пѣсны, обряды и проч.

3) Ште изслѣдоваме познато то въ повѣстность тѫ дохожданье въ Българиѭ (280 г. прѣды Хріста) на Тектосагы тѣ=Tectosages (Галати тѣ), подь прѣдводитьлство то *Брена* и *Болга*, дѣ тии найшли, въ Старѫ-Планнѫ, единъ *Тракийскы народъ*, съ него ся били крьвопролитно, послѣ ся примирили и отишли заедно да биѭть грьцкѫ тѫ остаткѫ и да имъ уплѣчкѫть Делфийскыи храмъ. Врьху това отгорѣ штѣмъ наведи живы възпомянаныя съхранены въ Българы тѣ за *Галаты тѣ*, т. е. пѣсны пѣıаны днѣсь отъ народа ни за тѣхъ *Галатскы събытыя*.

4) *Тектосаги тѣ* и *Тълстобои тѣ* (имяна зѣты отъ историцы тѣ за народны) носили най-старо народно имя *Belgarum*=Българи, въ непознатѫ отъ повѣстность тѫ древность, спорядь свидѣтьлство то на стары списателы, признаты и уважены отъ учены тѣ.

5) Най-послѣ штѣмъ наведи и повѣствуватьлны доказатьлства отъ нашы народны памятницы чи Българи тѣ носили древлѣ и имя то *Кимбри* или *Кимерии* и чи тии дошли въ Европѫ отъ Севѣрь ıоште прѣды познатаѭ поврѣменность Александра Македонскаго; какъ то и за *Брена* и *Болга* чи сѫ познати въ нашы тѣ старонародны памятницы, Царственика и въ другы, за българскы царие и проч., *Бренъ* подь имя то *Брѣмъ*, а *Болгъ* се пакь *Болгъ*.

Нъ да бы дошли до тѣй-зи особны прѣдмѣты ные штѣмъ мѣтна прѣдваритьлно единъ кратакъ поглѣдъ врьху главны тѣ чьрты на най-старѫ тѫ повѣстность Французовъ, т. е. да видиме на кой начинъ тии ся казвѫть потомци Фрѫговъ [des Franks], какъ тълкувѫть това си народно имя, какъ же Фрѫзи тѣ сѫ были потомци *Келто-Кимбровъ*, отъ когы е познато имя то

Фрѫговъ и проч.; нъ по начина по кого то е изслѣдована и написана, въ растоіание то на толкова вѣкове, повѣстность та имъ, прѣды да убрнѫть внимание на самскрытѫ тѫ старѫ книжнинѫ, т. е. на новѫ тѫ установенѫ наукѫ сравнитьлнаго любословия, и да почнѫть вѣкы най-учени тѣ имъ любословци да назовавѫть *Ѧриіаны тѣ* свои праотцы, положивши начяло то: *un des moyens les plus sûrs de remonter à l'origine d'un peuple et de reconnaître sa race, était d'analyser à fond sa langue et de la rapporter à sa famille. —Едно отъ най-вѣрны тѣ срѣдства да ся достигнѣ на начяло то едного народа и да ся узнай негово то племя (родъ), было е да ся разложи коренно іазыка му и да ся доведе до негоѫ тѫ фамилиѫ.—*

Ако ся отправѣше въпросъ ученимъ Французамъ: ой ви вась учений днѣсь Французи! Какво имя сте носили и какавъ народъ сте были вые въ старость? Дѣ най-напрѣдь сте ся поіавили въ Европѫ и какавъ іазыкъ сте говорили тогава? Какво старо вѣройсповѣдание и богослужение сте имали тогава, какво же правление и законы?....

Кату разглѣдаме и разсѫдиме написаны тѣ до сега врьху тыя прѣдмѣты виждаме чи тии учени Французи, по *еленскы тѣ* и *латинскы тѣ* историцы, штѫть ся отговори по слѣдному:

1) За народно то си имя: чи ся сѫ звани: Κελτοί=Celtes=Келти; Κίμβροι или Κιμμέριοι=Cimbres, Cimmeriens=Кимбри, Кимерии; Γᾶλλοι и Γαλᾶται-Galls ou Gaëls, Galli, Galats, Gaulois=Гали, Галати, Голи; Φράγγοι=Francs ou Franks=Фрѫзи; и най-послѣ Français=Французи.

1) За народопоколѣние то си, разумѣва ся чи по *еленскы тѣ* источницы трѣба да ся кажѫть Σκῦθαι καὶ βάρβαροι=Скыти и варвари, Celto-Scythes—Келто-Скыти, какъ то сѫ гы записали еленски тѣ стари списатели; заштото тии сичкы тѣ тыя имяна сѫ хвьрлѣли въ дьлбокаѭ и непристѫпнаѭ тѣмъ ѩмѫ скытскаго народа!...

3) За мѣсто то пьрваго имъ поіавления и старихъ имъ жилиштахъ, пакъ по еленскы тѣ и отъ части по латинскы тѣ источницы, трѣба да започнѫть отъ Каспийско то море и да гы скытѫть по цѣлѫ Европѫ и Африкѫ; по двѣ тѣ стрьны на Алпийскы тѣ горы —Gaule Transalpine et Gaule Cisalpine— Голиѩ Отвъдь-Алпийска и Голиѩ Отсам-Алпийска. Отъ тамо же по Старѫ-Планинѫ, по Македониѫ и Грьциѫ, по Малѫ-Азиѫ и обратно; по Испаниѫ и обратно въ Голиѫ, по цѣлѫ Италиѫ, по дунавскы тѣ стрьны, по Великѫ Бретаниѫ и проч. Трѣба іоште да гы мѣсѫть съ Иберийцы тѣ, съ Бои тѣ и Тьльсто-Бои тѣ, съ Римляны, съ Белгы, съ Тектосагы (Tectosages=Belgarum!), съ Албанцы и най-послѣ съ Вандало-Аланы, и отъ Вандало-Аланы да гы слѣѫть въ едно и да извадѫть днѣшны тѣ Francs—Français=Фрѫзи—Французи!

Нѣштѫть гы остави при томъ неприкѫсновены и отъ Финикиѩны тѣ и стары тѣ Елено-Грьцы (въ отдалнѫ древность) и іоште отъ нѣкакавъ си днѣсь непознатъ народъ —de population aujourd'hui inconue— какъ то ся изражява единъ отъ пьрвы тѣ имъ историцы.

А други учени съ правописание то Cymris=Кимри, мѫдрувѫть другъ съвсѣмъ народъ, германскаго поколения, кой ушь въ пьрвыи вѣкъ прѣды Хріста живѣлъ на мѣсто, кое по тѣхно то имя ся звало Chersonése Cimbrique (Jutland). Въ Голиѭ же, Отвьдь-Алпийскѫ и Отсамъ-Алпийскѫ, правѭть раздѣлѣныя и подраздѣлѣныя и приброѩвѫть едно голѣмо число отъ разны имяна народовъ се Голи=Gaulois!

Тыя и подобны тѣмъ срѣпта чьловѣкъ въ описанѫ тѫ повѣстность Французовъ отъ учены Историцы и Академицы, за поѩвление то и имяна та на народа или племя то, за негово то скытанье по свѣта, до дѣ то най-послѣ ся съставилъ отъ него францушкый народъ подь имя то Franks=Фрѫзи, отъ кое тутакъ-си иди Français=Французи. Штото кату размысли чьловѣкъ зрѣло, види чи и таѩ е една втора скытска іама въ коѭ то Елиногрьци тѣ другочь сѫ натрупали толкова несѫштествувавшы никогда собственно за народны обшты имяна!

Нъ отъ какъ то започнѫли стари тѣ Римляни да нападѫть на Голиѭ и да ѭ освоіавѫть (154 до 59 прѣды Хріста) и отъ поіавление то днѣшнаго имъ имяни Francs=Фрѫзи, тии имѫть по-обшырны извѣстыя въ повѣстность тѫ си, а най-паче отъ времени крьштения имъ.

Подъ имянемъ Franks=Фрѫзи, казвѫть учени тѣ повѣствуватели, звалъ ся е единъ съѭзь —conféderation— отъ германскы (!) племена, іоште отъ трѣтіаго вѣка прѣды Хріста; а имя то Frank=Фрѫгъ значило, по *келтокамбрикы* іазыкъ: fier, intrepide, feroce, какъ то латинское *ferox*, т. е. гордый, прѣдприѣмливый, свирѣпый. Тии ушь живѣли подъ различны имяна около рѣкытѣ Weser латинск. Visurgis; Mein латинск. Manus или Maganus; Rhin латинск. Rhenus, грьцки Ῥῆνος.

Фрѫзи тѣ станѫли ѩвни въ повѣстность тѫ, подъ това имя Franks, за пьрвы пѫть въ врѣмя императора Гордия III, спорядь едно нападение по лѣво то крайбрѣжие на рѣкѫ тѫ Rhin=Рейна и отъ него врѣмя насамъ се ся усилѣлъ той народъ подъ това имя. А въ 358 л. Іулиѩнъ допустилъ едному фрѫжескому отдѣлению (кое носило имя *Saliens*=Салиѩни (селѩни), отъ мѣсто то дѣ тии живѣли въ вѫтрѣшности Голий *Ussel* или *Sala*, *Уселъ* или *Сала)* да живѣѭть въ Токсандрѫ, Toxandrie (Braband), подь нѣкаквы си условыя; и тѫй то имя Franks=Фрѫзи се расло и ся увеличяло до времени Clovis или Clodovvig, Кловисъ или Клодовиѩъ 481 г. и проч.

Клодовигъ покрьстившъ ся 481—511, съединилъ сичкы тѣ Фржзы и сичкж Голиѭ подь елнж власть.

4) За старо то вѣройсповѣдание на Фржзы тѣ, прѣды принѣтие то имъ хрістиѧнства, спорядь нѣмскы тѣ списателы, вѣрвали ушь бога *Odin*, главное божьство скандинавско Woden, Wodan-Оденъ, Воденъ, Воданъ. А тѣхни тѣ праотци Келто-Кимбри тѣ, отъ кои то сж тии пройзвождѫть, вѣрвали Друйдизма.

5) За законы тѣ Фржговъ, казвѫть учени тѣ чи носили имя *Saliques*, Салишки, отъ племя то *Saliens*=Салиѧни, и тии закони не отивѫть по-далѣчь отъ Дагоберта, кому приписвѫть чи гы прикроилъ и положилъ въ рядъ *).

6) За іазыка Фржговъ или праотцовъ имъ учени тѣ, какъ то и другадѣ казахме, събрали сж остаткы само разсѣіаны тукъ тамъ вь стары тѣ списатели съ тьлкованыя та имъ. А днѣшна та наука на іазыкойспытание то, съ искусно то разложение, признава положитьлно чи въ днѣшны тѣ новолатинскы названы іазыцы, Францушкый, Испанскыи, Португалскый, Талиѧнскыи, и други, освѣнь латинскы тѣ рѣчы и освѣнь познаты тѣ другы, кои сж остали въ тѣхъ ꙗзыцы, отъ смѣсть тж на другы народы, смѣсь позната въ повѣстность тж, освѣнь тѣхъ, нахождѫть ся други по-стари рѣчи, собствены имяна и имянованыя на рѣкы. прѣдѣлы, горы и другы, кои то никакъ нѣсж нахождѫть въ латинскыи ꙗзыкъ, нито въ познатж тж смѣсь отъ другы народы. Тѣхъ рѣчы нова та наука иска да докажи за най-старъ іазыкъ *Фржговь* или *Келто-кимбровг*, имѣюшта за мѣрило старыи самскрытъ іазыкъ.

Тыя ся въ кратцѣ и въ обштѣ отговори тѣ на въпроси тѣ, кои то прѣдизложихме, написаны въ разны списаныя отъ учены тѣ изслѣдователы.

Забѣлѣшка. Отъ съвременницы тѣ Атиловы, списателы, вижда ся іавно, чи народи тѣ отъ кои то ся сж съставили Фржзи тѣ (les Franks), нѣсж были Нѣмцы (германци) и нѣмскаго поколения, нъ звали ся сж отъ Римляны тѣ Вандали и Алани. Напусто Нѣмци тѣ искѫть да гы нѣмчѫть! Тѣхны тѣ же стары жилишта нѣсж извѣстны въ точность; само то е знайно чи Римляни тѣ имъ сж давали това имя Вандали; а то ся види іавно чи е приубрнѫто отъ Венды или Венеты, Ванды и Вандалики по нѣмскому свойству іазыка имъ.

Въ Атилово то врѣмя Вандало-алански тѣ владѣтели сж познати кои сж были, и между имъ ся сж случали распри въ кои то ся е помѣсилъ и Атила и Римляни тѣ. Тии Вандалски владѣтели ся споминувѫть отъ латинскы тѣ списатели, подъ имя то *Meroveus* или *Miroveus*=Миривой; *Clovis* или *Clodovlad*, Кловисъ или Клодовладъ. Міровоюва та же порода е царувала надь Фржзы тѣ, въ Голиѭ, отъ 458 до 754 л. послѣ Хріста, подь имя то *Merovinges*=Меровинги т. е. Мировоюнчи.

*) Дагобертъ пьрвы царь Фржговъ, въцарилъ ся въ 631 л. Той, какъ то го уписвѫть, былъ раскошнаго поведения чьловѣкъ, кату еврѣйскый царь Соломонъ. Той избилъ 10,000 семѣйства Бьлгары, прибѣгшы въ негово то царство и ималъ бой съ Бьлгарина Сама, кой е былъ съсрѣдоточилъ тогава ушь Бьлгары тѣ въ едно и станѫлъ имъ главатарь. (Вишь обширно о тому въ Histoire des Gaulois—Amédée Thierry и др).

Изложивши въ кратцѣ главны тѣ чьрты въ общтѣ на французшкѫ тѫ повѣстность, нека дойдиме сега въ подробно то разложение и изслѣдование на прѣдначьртаны тѣ нашы точкы.

I.

ИМА ТО FRANK=ФРЖГЪ.

Учени тѣ Французи тьлкувѫть и сѫ записали въ рѣчницы тѣ си рѣчьтѫ *Franc* или *Frank* чи по старь имъ ꙗзыкъ значила: intrepide, fier, feroce, bandit и др.; на българскы *дьрзостенъ, прѣдприѣмливъ, гордъ, свирѣпъ, извьрганъ* и друг. Нъ тука ся ражда въпросъ: какъ таꙗ рѣчь да има това толкова обширно и приносно значение? и на кой отъ днѣшны тѣ живы ꙗзыцы, или и отъ стары тѣ мьртвы, можи й ся намѣри истино то естествено пьрвобытно значение, отъ кое да е дошла на такова приносно, кату ся разложи до еднословныи си съставъ, по ново то искуство ꙗзыкоиспытания?

Подобно изслѣдование врьху таꙗ рѣчь направено отъ учены тѣ нѣ сьмъ видѣлъ до сега!

Таꙗ рѣчь е чиста българска и днѣсь іоште ся употрѣблѣва въ българскыи говоренъ ꙗзыкъ и въ пьрвобытно то си и въ приносно то си значение, и ето какъ: Въ писменыи старобългарскы ꙗзыкъ ся пиши *Фржгъ*; нъ кату разложиме буквѫ тѫ *ж* на *ьн*, въ право то й произношение, кое отъ чясти ся е съхранило въ народа ни, тогава *Фржгъ* става *Фрьнгъ*. На българскы ꙗзыкъ буква та *в* ся измянува чясто на *ф* и обратно въ изговора отъ народа, въ начяло то и въ края на рѣчы тѣ, какъ то *вьрліамъ* и *фьрліамъ*, *вьрка* и *фьрка*, *Стоіановъ* и *Стоіанофъ*, *поповъ* и *попофъ* и друг. млого; штото *Фржгъ*, *Фрьнгъ* става и *врьнгъ*; а буква та *г* сѫшто ся измянува на *к*, какъ то: *рогъ* и *рокъ*, *помагъ* и *помакъ* и др., и тѫй *фржгъ*, *фрьнгъ*, *врьнгъ* става, *врьнкъ* и *фрьнкъ*. Да видиме сега какво значение има на българскы рѣчь та *врьнгъ* и *врьнкъ* или *фрьнкъ*; глаголя *врьнгамъ*, *фрьнкамъ* или *фьргамъ* значи чисто *хвьрліамъ*, *извьргаѭ*, отъ дѣ и *извьрженъ*, *исхвьрленъ* и друг., и послѣ отдалѣчявамъ едно нѣшто отъ друго, отдѣліамъ и проч., штото *врьнгъ*, *фрьнгъ* и *фрьнкъ*, а послѣ безъ буквѫ тѫ *н*, *врьгъ*, *врагъ*, значи: отдѣленъ, *извьрганъ* отъ едно общтество, *bandit*, какъ то го тьлкувѫть учени тѣ Французи, и приносно свободенъ отъ всѣкѫ обвѣзаность закона, *врагъ*=враждебникъ, неприѣтель общтества. На българскы ꙗзыкъ имаме й глаголь: *врьнкамъ* въ значение то *закачямъ* (по грьцкы πειράζω): *стига мя врьнка*=стига мя закача, и *не мя врьнкай*=не мя закачай.

Врьнкъ убо, *вранкъ*, *франкъ*, *врьнгъ*, *фржгъ* се исто значение имѫть.

А кату разложиме рѣчь тѫ *Фржгъ* до пьрвобытны тѣ й послѣдны слогове нахождаме слѣдны тѣ: *фъ=въ-ръ-нъ-гъ*, а по-послѣдны попьлнены слогове *въ-ра-на-гъ*, кои то сичкы ся нахождѫть и отдѣлно и съставено въ рѣчы тѣ нашего говоренаго и писменаго іазыка, и всѣкъ отъ тыя слогове, има особно то си наймянование въ чясты тѣ слова и упрѣдѣлено значение, пьрвобытно или приносно, штото и отъ того ся доказва необоримо чи тіа рѣчь *Frank=Фржгъ*, е съставена отъ чисты елементы нашего българскаго іазыка и има цѣло гавно значение *въръньгъ*, врьнгъ, фрьнгъ, фржгъ, frank: *извърганый*, *немирный*, *движяштый ся непрѣстано*, *свирѣпый*, *bandit*, какъ то нѫ и дѣйствитьлно тьлкувѫть французки тѣ академици.

Разіаснение на слогове тѣ:

Чястица та *въ* е названа въ нашъ іазыкъ *прѣдлогъ*, зашто то *граматици тѣ* сѫ нѫ забѣлѣжили само чи ся прѣдлага въ начяло то на рѣчы тѣ, и видѣли сѫ чи дѣ то ся тя прѣдложи дава іоште едно понѣтие на рѣчь тѫ, н. п. кату кажижь *село* имашь едно понѣтие за село само; нъ кату кажишь *въ село*, тогава имашь и друго едно понѣтие, т. е. вѫтрѣ *въ село* и то значение, што додава тукъ прѣдлога *въ*, е мѣстно; а кату кажишь *петакъ*, имашь само едно понѣтие за деня кой въ седмицѫ тѫ е названъ *петакъ*, нъ кату кажишь *въ петакъ*, тогава имашь и друго едно понѣтие, нъ нѣ вѣкы мѣстно, какъ то *въ село*, нъ врѣменно, т. е. *въ деня петака*; кату кажишь *кѫсо врѣмя*, имашь понѣтие само отъ *кѫсо* и отъ *врѣмя*, нъ кату кажишь *въ кѫсо врѣмя*, тогава имашь и друго понѣтие, т. е. чи нѣшто си станѫло въ кѫсо врѣмя, а тука значение то на прѣдлога *въ*, ни то е *мѣстно*, ни то е *временно*, какъ то въ вышейзложены тѣ примѣры, нъ узначява начина; штото сички тѣ прѣдлози, какъ то въ рѣчы тѣ тѫй и въ глаголы тѣ, подложени сѫ на това тройно значение.

Нъ по нашый *ключь българскаго іазыка* значение то на тѣйзи чястицы слова, койхъ то *граматици тѣ* сѫ назвали само прѣдлозы, можи ся иска и въ срѣдѫ тѫ на рѣчы тѣ, а нѣ само въ края, и по нашыи ключь ные разлагаме и разглобяваме сичкыи іазыкъ на еднословны слогове и не нахождаме ништо повѣчь отъ названы тѣ прѣдлозы, два главны глагола, *бъ=ба=бы=бы-ти*, и *дъ=да=да-ти*, личны тѣ еднословны мѣстоймяныя, и два другы слога *ра* и *ла*, кои то не вхождѫть въ ни едно отъ тыя раздѣлѣныя, нъ кои то си имѫть свое то особно значение; штото всѣка рѣчь можи ся разложи на еднословны слогове и всѣкому слогу можи ся иска особно то значение. А по той-зи начинъ разложения ся открыва тайна та: зашто една рѣчь да има толкова значеныя? зашто то всѣкъ слогъ прибавенъ при пьрвобытныи коренъ слогъ, да състави рѣчы тѣ какъ то гы изговаряме и видиме днѣсь написаны

попьлнены, додалъ му е свое то значение (кое, какъ то видѣхме, въ общтѣ е тройно).

Тука е тайна та пьрвобытнаго іазыка въ едносложие то, нъ ако искаме да идиме іоште по-надалѣчь, до онаѭ границѫ отъ коѭ то по-нататакъ вѣкы не можи ся оти, тогава дохождаме съ разложение то до съставенье то, по чьловѣшкы тѣ орѫдыя, на пьрвобытны тѣ гласны и съгласны и на пройзводны тѣ отъ тѣхъ, и тѫй можиме ся *допипа*, тѫй да кажиме, до пьрвобытныи іазыкъ чьловѣка, кой е съвремено появление съ него на свѣта и въ кого виждаме само то дѣйствие природы *).

Нека сега дойдиме пакъ на рѣчь тѫ *въ-рь-нь-гъ*, *въ-ра-на-гъ*, въ коѭ видѣхме пьрвый и начялный й слогъ *въ* што значи; чястица та же *рь=ра*, значи всѣкогы въ природность: *твьрдина* или *движение твьрдо* и *неупрѣдѣлно*, и въ колко то рѣчы ся находи тиа, въ българскыи нашъ іазыкъ, кату гы размысли и разсѫди чьловѣкъ по природному, ште види чи тии сички имѫть нѣкакво си твьрдо или неупрѣдѣлнаго движения значение, н. п. *грьмъ*, *порой*, *вѣтьръ*, *хвьрліамъ*, *берѫ*, *сьрбамъ*, *карамъ ся* и други; нъ тукъ трѣба да забѣлѣжиме чи и тии имѫть пьрвобытно и приносно значение, какъ то на примѣрь *караѭ* или *карамъ*=правѭ да прави, кому каренныи слогъ е *кар* и значи *выкъ*, *ѣлчь*, въ пьрвобытность, нъ зашто то *каранье* то не е ставало другче, въ пьрвы тѣ времена, освѣнь съ *выкъ*, за това *карамъ* има и значение то je fais faire= правѭ да прави, т. е. накарвамъ нѣкого си да прави нѣшто си, ако и пьрвобытно то му значение да е *выкамь*. А чястица та *ла*, напротивъ, въ колко то рѣчы ся находи, има едно тихо, мягко или умилно значение по природному. н. п. *лѭѭ*, *лой*, *полѣна*, *слѣнина*, *платъ*, *платно*, *постеліа*, *плочѭ* и други; нъ и тукъ трѣба да забѣлѣжиме чи въ млого рѣчы буква та *р*, е замянена въ *л*, а особито малки тѣ дѣца кога учѭть іазыка подпадѫть въ това т. е. вмѣсту *р* пройзносѭть *л*, а и само то дьлговѣчно влияние на врѣмя то и мѣста та е дѣйствувало на това измянение, штото въ такива рѣчы не ся види вѣкы забѣлѣжено то по-горѣ значение на слога *ла*, и въ тѣхъ рѣчы трѣба да ся измяни на *ра*, за да можи да имъ ся узнай пьрвобытно то значение. Примѣри: *кликъ*, *клепало*, *гѣлчь*, кои въ пьрвобытность сѫ: *крикъ*, *крепало*, *гѣрчь*, имѣюшти коренъ слогъ *кѣр*, въ кого е значение то *выкъ*. Рѣчь та *миръ*=тишина, разіаснѣва твьрдѣ добрѣ наше то мнѣние врьху природно то значение на *ра* и *ла*. Тиа какъ то ѭ видиме е съставена отъ два слога *ми* и *ръ*, пьрвый слогъ е лично мѣстоймяние какъ то го видиме, вторый же е *ра*, кой не подпада ни ти въ прѣдлозы тѣ, ни ти въ два та главны глагола, ни ти въ мѣстоймяныя та, какъ то выше казахме, нъ кому значение то е упрѣдѣлено,

*) Ные сме говорили о тому въ обшырность въ съчинение то си Ключь българскаго іазыка.

какъ то го показахме. Штото ако бы искали истино то значение на рѣчь тж *миръ*, по разложение то на слогове тѣ, не бы видѣли упрѣдѣлено то значение на частицж тж *ра* въ тажь рѣчь *миръ*=тишина; нъ кату измѣниме *р* на *л*, *миръ* става *милъ*, тогава видиме іавно зашто рѣчь та *миръ* значи тишина.

Частица та же *нь*=*на* е знайно вѣкы чи кату прѣдлогъ има тройно значение, т. е. мѣстно, времено, начина. А послѣдныи слогъ *гъ* е лично мѣстоимяние първобытнаго кроя, кое попьлнено е станжло отъ *гь*, *гьь*, *гъ*, *го* и послѣ *его*, какъ то ся находи въ чърковныи ни ıазыкъ; штото кату събереме сички тыя разіаснены частицы въ еднж рѣчь *въ-ра-на-гъ* въ *фржгъ*, *фрьнгъ*, *фрьнкъ*, *Frank*, и гы разтьлкуваме по първобытно то имъ значение, виждаме чи тии трѣба да значьть въ купѣ улицетворено: *той* или *онъ е въ движение неупрѣдѣлно* или *твърдо*=*свирѣпо* или *той е хварленъ* на нѣшто си и *оставенъ тамо*, отъ коихъ пройзходи приносно то значение *гордъ*=fier, *дързостенъ*=intrepid, *свирѣпъ*=feroce, *изверганъ*=bandit и .проч.

Това истинно и право разложение и разıаснение можи ся дади на рѣчь тж *Frank*=*фржгъ*, по ключа българскаго ıазыка.

А кату отвориме листове тѣ *повѣстности*, какъ то сж ıж изслѣдовали и написали сами тѣ учени Французи и други, видиме дѣйствитьлно чи той-зи народъ въ кого то ся е поıавило това имя *фржгъ*, или по право да кажиме чи тии свободни чети, кои сж най-напрѣдь носили това имя, съставили ся сж отъ юнацы и свободнаго духа чьловѣци, кои въ тѣхъ времена сж бранили своıж независимость и нѣсж щтѣли да ся покорьть никому; а зашто то сж нападали и на другы народы, то отъ того първо то значение на имя то имъ дошло да ся зѣма въ лошо значение за извърганы=bandits, разбойници, враги и неприѣтели. Такива сж были и неотколѣшни тѣ чети скытавшии ся нѣколко си годины по Българиıж, кои подь имя то *Кърцили* (скытници по поле и по горы) бѣхж ся съставили изъ първо съвсѣмъ подь другж цѣль, т. е. непризнаваюшти султановаıж власть надъ себе си. Нъ отъ послѣ почнжвши да нападжть на едного и другаго, да грабьть и да убивжть, добраıа и праведнаıа първа имъ цѣль ся убърна въ злж, т. е. въ разбойничьство, и тии прѣдь очы тѣ на другы тѣ чьловѣцы станахж *враги*, извърганн-bandits.

Въ тѣхъ, сжшто какъ то и въ стары тѣ *фржзи*, имаше отъ разны народы смѣсени, а най-паче отъ Българы; нъ тии не имахж нѣкогоси *Клодовлада* какъ то Фржзи тѣ, да гы подь имя то *Кърциали* задьржи, съставившъ гы въ едно тѣло и въ еднж дьржавж. Тѣхни тѣ главатари, *Кара-фенъзъ*, *Еминъ-ага*, *Кушанц-Али*, *Инце-Войвода*, *Кара-Колю*, *Конда*, и други, не бѣхж съгласни помежду си за такавж великж и славнж цѣль, коıа бѣ влѣзла въ главж тж храбраго *Пазвантоу.гу*, родомъ Българинъ, кой ся труди да гы съсрѣдоточи въ едно и да основе дьржıавж си въ Видинъ, тии главатари, казваме,

нѣмахѫ Клодовичово то достойнство, ако и времена та да имъ бѣхѫ твърдѣ благоволны, иначе и тии быхѫ съставили едно господарство въ Турскѫ Европѫ и бы ся поіавила една нова народность подь имя то *Кърцали*=Горско-полски-бродіаци, за кое толкова юнашкы ся бори вышепомянѫтый Пазвантоулу*)!

Стари тѣ *Фрѫзи* (Вьрьнги) не само въ Голиѭ сѫ боравили, дѣ ся сѫ съставили тии независими свободни чети, нъ и по-далѣчь сѫ ходили въ отдѣлѣныя и пьлчишта, та ся сѫ наѣмали и въ службѫ другимъ народамъ, (какъ то нѣкогашь е было и до скоро іоште бѣше *арбанашкое* племя) спорядь нихнѫ повѣстность.

Ето и Руски тѣ *Рурикови Варіаги, Вьрьнги, Фрѫзи*, отъ дѣ си тѣглѭть начяло то и зашто въ тѣхъ ся виждѫть Словенскы имяна; зашто то по-голѣмаіа чясть Фрѫговъ или почти сички изъ начяла сѫ были *Словени*, какъ то гы очевидно показвѫть цѣли остатки отъ ꙗзыка имъ, кои никакъ не ся нахождѫть въ латинскы ꙗзыкъ, и имяна имъ въ общтѣ, кои то штѣмъ изслѣдова и разіасни по-долу, и сама та имъ повѣстность чи отъ тѣхъ, Фрѫговъ, ся е съставило пьрвое обштество кое е завладало отъ послѣ цѣлѫ Голиѭ, оставивше и до днѣсь народно то имя Французовъ надь толкова милионы народъ, и чи то фрѫжьско обштество е имало най-прѣдь прѣймѫштество то въ военны тѣ и гражданскы тѣ дѣла, то владѣло най-прѣдь земѭ тѫ, т. е. имало остановены *села* и законы *селіашкы*, сирѣчь отличявало ся отъ другы тѣ кои то іоште не были ся сѫ заселили постоіанно, ни то сѫ имали *селіашкы*, обштествены законы, нъ скытали сѫ ся свободно.

Тѣхъ *Фрѫзи* Византийци тѣ сѫ записали подь имя то *Βαράγγοι, Φαράγγοι, Φράγγοι*, кое послѣдно имя ся е съхранило и до днѣсь въ простогрьцкы ꙗзыкъ и подь кое ся назначявѫть сички тѣ Западни Европѣйци. Това же исто название, се въ тѫѭ смысьлъ, приѣмнѫли сѫ отъ Византийцевъ завладѣтели тѣ имъ Турци тѣ, изговаряюшти *Фрѐнкь*, обаче тии Нѣмцы тѣ изключявѫть отъ това и казвѫть гы *Нѣмце*, кое сѫ зѣли отъ Българы тѣ.

Отъ тѣхъ *Βαράγγοι* нѣкои сѫ служили при Византийскыи дворъ въ царскѫ тѫ стражѭ до XI и XII вѣкъ, коимъ Византийци тѣ сами можи бы нѣсѫ знаили истинное старо начяло или нѣсѫ штѣли да запишѭть нѣшто си право за тѣхъ и за ꙗзыка имъ, какъ то сѫ сторили и за другы млогы

*) Ные имаме повѣствуватьлны доказатьлства за Пазвантоолу чи е былъ родомъ Българинъ, кое и знаменитыи пѫтишественикъ въ Българиѭ, Каприіанъ Робертъ е издирилъ и споменува въ съчинение то си „Славіани тѣ въ Турско,“ какъ то и за тайно то посолство што е проваждалъ въ Цариградъ, състоіаште се отъ двама Българы, за придатьлство то едного Гърка митрополита Видинскаго, кого е Пазвантоолу наказалъ смьртиѭ.

народы, съ кои сж имали сношеныя, написавши по нѣшто си твьрдѣ мимоходомъ и то тьмно и искрывено; заштото тии въ обштѣ сж прѣзирали сичкы другы народы и ıазыцы, и тѣхны тѣ описаныя сж или тьржествены похвалы за свои тѣ (панегирицы) или прѣстрасны укуреныя, измышленыя и въображеныя лукаваго имъ духа за другы тѣ!

Днѣшни тѣ же нѣкои си учени Европѣйци, безъ по-обшырны здравомысленны изслѣлованыя и разборы, врьху *Βαράγγοι* тѣ, рѣкли гы: peuple de Norvége=народъ отъ Норвегиıж, и тамо сж остали! А отъ другж стрьнж имя то имъ пройзвождѫть отъ *Warg*, bani=*вьргъ, вьрганъ, из-вьрганъ, изгоненъ,* bandit, кае пройзведение не е друго освѣнь онова исто кое то ные изложихме за Franks=Фржзи тѣ.

II.

Приписаемыи старъ ıазыкъ *Келто-Кимбрамъ* или имянованыя на прѣдѣлы, рѣкы и собствены имяна прѣдводителевъ *Галато-Фржговъ*, какъ то и народны имяна на цѣлы племена, принадлѣжѧшты на таıж народность, споредь историцы тѣ, съхранили ıавно и живо значение то си въ нашъ българскы ıазыкъ.

Видѣвши обшто то имя *Frank=Фржгъ*, што значи и што сж были въ сжштность *Фржзи тѣ*, нека изслѣдоваме и имяна та на нѣкои си рѣкы и прѣдѣлы кои то учени тѣ тьлкувѫть по *Келто-Кимбришкы* старъ ıазыкъ и пр.

Фржзи тѣ живѣли, казвѫть учени тѣ, подь различны имяна около рѣкы тѣ *Weser*, латинскы *Visurgis*. Рѣчь та *Weser=Везерь* ся вижда ıавно чи е *Езеро* съ придыхатьлное *в*, *Везерь*.

Rhin, латинскы *Rhenus*, грьцкы Ῥῆνος, учени тѣ пройзвождѫть таıж рѣчь отъ *Reu-ain* и казвѫть чи то значило *бьрзотекжшта;* нъ ные видиме нашаıж чистж българскж рѣчь *Rhin=Руенъ*, рулштый, течяштый бьрзо. Сравни *рой*=тече бьрзо, рой=текъ, по-рой и др.

Rhône, Ῥοδανὸς, *Rhed-an* et *Rod-an*, eau rapide, Ронъ, отъ *Rod, an* и значило, казвѫть бьрза вода. А то е видно въ таıж рѣчь се коренныи слогъ *рои*, тече бьрзо. (Adelung. Mithridat. tom. II. p. 68).

Едно отдѣлѣние Фржговъ, казвѫть учени тѣ, кое живѣло въ вѫтрѣшности Годий, на мѣсто назоваемо *Ussel* или *Sala*, носило название то *Saliens;* тии были установили тамъ и законы познаты съ имя то *Saliques*, раздѣливши земıж тж въ постоıано притяжание; тому же отдѣлѣнию допустилъ

Иулиіанъ (въ 358. л.) да ся установи въ Токсандрж, Toxandrie (Braband) и да живѣе тамо подь нѣкаквы си условыя й проч.

Рѣчь та *Ussel*, *Усел*, не е друго освѣнь *у сел*, т. е. *у села*, а то ся доказва іоште отъ *Sala*, *Сала*, кое не е друго освѣнь наше то *Села*, Селеныя. А прилагатьлно то имя *Saliens* кое носили тии, не е друго освѣнь наше то *Селіани*, чьловѣци заселивши ся и нескытаюшти ся вѣкы. Послѣ имянование то на законы тѣ *Saliques* е се пакъ нашаіа рѣчь *Селіашки*.

Забѣлѣшка. Разумѣва ся чи скытаюшти тѣ ся народи штомъ ся установѣть въ постоіанны жилишта, сирѣчь штомъ ся заселѣть, тутакъси ся ражда нужда та за законы, кой какъ да стжпани земж тж коѭ е заузѣлъ, добытакъ имъ по кои мѣста трѣба да ходи и проч., т. е. право то притяжания; какъ да вардѣть прѣдѣла си отъ нападаюшты тѣ гы непріѣтели и проч., кои закони съобразно съ обштествены тѣ имъ нужды ся усъвьршенствувжть и развывжть.

Подобна рѣчь съ исто значение на рѣчь тж *Saliens* е съхранена въ Влашко въ наймянование то на *Селашы тѣ*, кои не бѣхж клакаши, какъ то други тѣ, нъ притяжятели на *селеныя* та си, т. е. имахж своѭ земѭ и съставѣхж *села* свободны отъ болѣры тѣ, подложени само на мѣстны тѣ законы правитьлства.

Въ това сравнение, какъ то всѣкъ види, нѣма никакво си отвлѣчено умствование, ни ти далѣко-сходни догатки, нъ чистичко и цѣличко ся види *Усел*, *Села*, *Селіани*, *Селіашки*, рѣчи български, пройзведены по сичкыи крои іазыка ни отъ *Село*, *Селіани*, *Селіашки!*

Млогочисленый народъ кого дѣлѭть на нѣколко си чясти и го скытжть по разны мѣста и прѣдѣлы подь имянемъ *Boiens*, *Boii*, по францушкы, а *Boioarii*, *Baiuarii*, *Baubari* (искрывено по нѣмскы отъ българское *Боіари*), а по другимъ Tolistoboïi (отъ кои то были и Галати тѣ въ Малж Азиѭ), кого народа най-послѣ учени тѣ сливжть въ *Franks*=*Фржзи* и въ *Gaulois*=*Голи*, и вадѭть днѣшныи народъ *Французи*, тому народу, казвамы, най-учени тѣ любословци и историци тьлкувжть имя то, по *Старо-Келтскы іазыкъ*: *Boies ou Bogs*=hommes guerriers c'est à dire hommes terribles=Бои или Боги=чьловѣци военни, сирѣчь чьловѣци страшни! Ные же Българи тѣ, по нашъ говоренъ и писменъ іазыкъ го тьлкуваме или, по-добрѣ да кажиме, сочиме имъ рѣчьтж: *бои*, бытка=la guerre и бой—война=la guerre, отъ коѭ пройзходи прилагатьлнаіа рѣчь *Boin*=Военъ или воен. Послѣ имъ прѣдставіаме и слѣдуюшты тѣ рѣчы: *бой*=биіанье, удренье; *бой*=стасъ, высочина, и съставены отъ буй (бой): *буй-волъ*=высокъ, голѣмъ волъ и съкратено *биволъ*, *буй-злакъ*, высока трѣва (зеленчукъ, бузалакъ), *буйна планина*; *буенъ-огьнь*=голѣмъ, силенъ

или страшенъ огьнь и друг. млого; штото отъ сичкы тѣ тыя ся доказва свѣтло кату сльнце то: чи тая рѣчь или това народно имя кое отдавжть учени тѣ на *Boiens* е наше чисто българско и то е принадлѣжяло нашему народу, т. е. нашъ българскы народъ е носилъ нѣкогашь това имя.

Народъ нашъ и до сега е съхранилъ живо попрѣдание чи Българи тѣ нѣкогашь носили имя *Бойки* или *Бойковци*, юнаци: Boisci=Бойски des hommes guerriers=Boiens.

Ученый Amédée Thierry (Hitoire des Gaulois introduction pag. 49) говорящтъ за *Cimbri*, *Kimmerii*, *Кимбри*, *Кимерии* казва:

Le plus ancien écrivain qui fasse mention des ces *Kimbri* est Philémon, contemporain d'Aristote: suivant lui, ils appelaient leur Océan. *Mori—Marusa*, c'est à dire *mer morte*, jusq'au promontoire *Rubéas*; au delà ils le nommaient *Cronium*. Ces deux mots s'expliquent sans difficulté par les langues que nous pouvons à bon droit considérer comme des restes des vieux idiomes gaulois: *môr* en Cambrien, signifie mer, *marw*, mourir, *marwsis*, mort; et *crwnn*, *coagulé*, gelé; en gaelic, *cronn* a la même valeur; *Murchroinn*, la mer glaciale *).

—Най-старый списатель кой спомянува за *Кимбры тѣ* е Филимонъ, съвременикъ Аристотеловъ: спорядь него, тии звали Океіана си *Мори-Маруза*, сирѣчь *море мьртво* до мыса *Рубѣасъ*; по-нататакъ тии го звали *Кроницум*. Тѣй-зи двѣ рѣчи ся тьлкувжть безъ затруднение отъ іазыцы тѣ кои то ные можиме съ пьлно право да сматраме кату остаткы на стары тѣ Галатскы нарѣчыя: *môr=мор* на кимбрийскы значи *море*, *маре*, мрѣти, *марвсисъ*, моръ (смьрть); и *крьвнъ*, сгжстено, замрьзнжло; на гаелскы *кронъ* има сжшто значение; *Муркроинъ*, *замрьзнжло то море*. —

Забѣлѣшка. Стари тѣ Кимбри завали океана си *Mori-Marusa*, кое Плиный тьлкува *mortuum mare*, мьртво море, а Г. *Amédée Thierry*, казва положительно: c'est à dire *mer morte*=то есть море мьртво. На Българскы іазыкъ море то го казваме м о р и а м а р у з а не е друго освѣнь з а м р ь з н ж л о т о м о р е, а нѣ м ь р т в о м о р е, францускый историко-филологъ ся труди, какъ то всѣкъ види, да разтьлкува рѣчь тж *Marusa* чрѣзь *marw* и *marwsis*, нъ ако бы познавалъ нашъ іазыкъ, и бы сравнилъ рѣчы тѣ м р а з ъ или м о р о з ъ (по руское свойство), з а - м р ь з н ж л о, кои сички значжть *gelé*, а нѣ *mort*—моръ, лесно бы узналъ чи *Mori—Marusa* е з а м р ь з н ж л о е м о р е, а нѣ мьртвое!

Ето што говори единъ ученъ Французинъ, врьху най-пьрвы тѣ жителы въ Голиж, въ свое то си съчинение Histoire Littéraire de la France avant le douzième siècle, par M. J. J. Ampère, Paris 1839:

*) Philemon *Morimarusam* a Cimbris vocari, hoc est, *mortuum mare*, usque ad promontorium *Rubeas*, ultra deinde *Cronium*. Plin. l. IV. C. 13.

En remontant aussi haut que possible dans le passé, on trouve en Gaule deux classes de populations, les populations Ibériennes, et les populations celtiques.

Les Ibéres semblent avoir formé le bataillon d'avant-garde dans cette vaste armée de nations émigrées d'Orient en Occident qu'un mouvemenl immense apporta dans les Gaules. Les Ibères se trouvent à l'ouest de toutes les autres races. De plus, c'est une particularité de leur langue, que le mot *étranger* veuille dire ce qui est par derrière. Si les étrangers étaient derrière le peuple Ibérien, c'est qu'il marchait le premier. —Кату ся възкачиме до най-высокѫ тѫ възможнѫ отдалность на прошедше то, нахождаме въ Голиѭ двѣ народонаселеныя Иберийцы тѣ и Келты тѣ.

Вижда ся чи Иберийци тѣ сѫ съставіали полка на прѣдстражие то того голѣмаго войнства на приселившы тѣ ся народы отъ Въстокъ на Западь коихъ нѣкое си велико движение доведи въ Голиѭ. Иберийци тѣ ся нахождали най камъ Западь отъ сичкы тѣ другы племена. Притомъ, по сднѫ особность іазыка имь рѣчь та *étranger* (страненъ) значи онова кое е отзадѣ. Ако странни тѣ сѫ были отзадѣ (подирѣ) отъ Иберийскаго народа, то е защто той е вървѣлъ напрѣдь.

Забѣлѣшка. Кату разглѣдаме рѣчь тѫ *étranger* видиме чи тіа има нѣкакво си сходство съ нашѫ тѫ рѣчь страненъ, от-стрьненъ отъ насъ, т. е. на стрьны; а съ сьрбскѫ тѫ рѣчь уз-страгъ, узадѣ, съзвучи нѣкакъ си и вижда ся кату едно и сѫшта рѣчь притьрпѣвша измѣнение въ реда на буквы тѣ.

учени тѣ казвѫть чи les Ligures=Лигури тѣ были се Иберийци, а рѣчь та *Li-gorach=ли-ьоракъ* или *Li-gura*, тьлкувѫть montagnard=горецъ, горакъ, въ коѭ е видна рѣчь та *гура!*

Учени тѣ казвѫть за едно племя чи сѫ звало *Morins—Моріани*, приморци, qui habitaient la côte de detroit de Bretagne=кои то обитавали крайбрѣжие то на Бретанскыи проливъ!

Tarbelles=Тьрбели (Τρίβαλλοι въ Тракиѭ) живѣли на близо съ Воїі=Бои тѣ!

Bellovâkes=Бѣловачи, были смѣсени съ Белгы тѣ!

Тыя имяна нѣштѫть никакво си тьлкуванье на българскы.

Bren, Brenin, roi: en latin *Brennus*. Les Romains prirent ce nom de dignité pour le nom propre de chef gaulois, —*Бранъ, Бранѣнъ*, царь; на латинскы *Бреннюсъ*. Римлани тѣ зѣли това имя достойнства (чина) за собствено то имя Галатскаго начялника—казва ученый *Тиери*.

На нашъ българскы ıазыкъ *брань* [сравн. из-бранъ] значи le chef, коренный слогъ *бер*, берьж, отъ дѣ *из-бираж*, *из-бирамъ*, из-бранъ и др., штото и таıа *Келто-Кимбришка* рѣчь е чиста наша българка!

Галати тѣ звали на ıазыка си *обѣды тѣ*: πέρναι, спорядь грьцкы тѣ списателы: Κάλλισται μὲν γὰρ αἱ Γαλατικαὶ πέρναι. (Athen. L. VI. C. 13) —Весели сж Галатски тѣ пирове (пиршества).

На чьрковны нашъ ıазыкъ *пиръ* значи *събрание на ѣденье* и *пиıане*, пиршество, а коренное е *бер*, отъ кое прилагатьлно *берна*=събрание. Грьци тѣ не имѣюшти буквж *б*, написали вмѣсту *берна* πέρνα съ буквж π, множественъ брои *берни*, πέρναι. И днѣсь іоште тии ако бы писали българскаж рѣчь *берна* написали быхж ыж πέρνα или μπέρνα по-приближитьлно.

Учени тѣ Фржнцузи въ рѣчника: Dictionnaire général de Biographie et de mythologie, d'histoire de géographie ancienne et moderne, comparée etc. par M. Ch. Dezobry etc. 1857. Paris. —въ рѣчь тж Noms Propres=собствены имяна, тьлкувжть нѣкои си имяна праотцевъ си Фржговъ по слѣдному начину: Les Franks ne portaient qu'un nom, et il avait un sens: *Clodion*, illustre; *Mérovée*, éminent guerrier; *Childéric*, fort ou brave au combat; *Clovis*, illustre guerrier; *Théodoric* ou *Thierry*, brave ou puissant parmi le peuple; *Clodomir*, chef célébre; *Childebert*, brillant dans le combat; *Clotair* célébre et éminent; *Chilpéric*, brave ou puissant à secourir; *Théodebert*, brillant parmi le peuple; *Théodebald*, hardi parmi le peuple; *Charibert*, brillant dans l'armée; *Sigebert*, brillant par la victoire; *Gontrant*, fort au combat; *Dagobert*, brillant comme le jour etc. Т. е. Фржзи тѣ имали по едно само имя и то имало значение то си, сирѣчь было прилагатьлно имя, какъ то *Клодионъ*, свѣтлый; *Міровей*, величественъ юнакъ и проч.—

Ные штѣмъ разложи и изслѣдова тѣй-зи имяна едно по едно и штѣмъ видѣ чи това значение кое имъ отдавжть учени тѣ Академици е истино въ обштѣ, нъ нѣ точно, и чи тии сж гы тьлкували безъ да разложыжть всѣкж рѣчь и безъ да покажыжть да ли е проста или съставена, и зашто да има това приносно значение; ни ти въ кои отъ днѣшны тѣ живы ıазыцы ся нахожджть тѣй-зи сжшти рѣчи съ това значение кое то имъ давжть тии учени; нъ ако бы имъ ся отправилъ въпросъ о тому, тии не бы имали другъ отговоръ освѣнь чи тии сж *старо-келтскы рѣчи* и по него ıазыкь имжть това значение, забѣлѣжено въ разсѣяны тѣ остаткы на писателы тѣ.

Прѣдваритьлно же забѣлѣжваме чи тии имяна (рѣчи) нѣсѫ ся произносили тѫй какъ то ся днѣсь пишѫть и произносѫть въ говору на днѣшныи французкы ꙗзыкъ, нъ измѣнили ся сѫ малко или млого. А на това никой не можи да противорѣчи, понеже доказатьлство живо и необоримо е разновидно то произношение на буквы тѣ въ днѣшны имъ французкы ꙗзыкъ, кое е забѣлѣжено отъ граматицы тѣ.

Нека убо започниме разложение то.

Merovée на латинскы ꙗзыкъ е писано *Meroveus* или *Miroveus;* слогъ *us* е приубьрнѫто по свойству того ꙗзыка, штото *Miroveus* е было *Міро-вей* или *Міро-вой* на българскы. Това имя, какъ то е видно, съставено е отъ двѣ рѣчы: *Міръ,* свѣтъ и отъ *вой*, война, *бой*, и значи буквално *воюꙗштый міра*, éminent guerrier, точно по французкому тьлкуванию. А то е сходно съ нашы тѣ българскы рѣчы: *Влады-міръ, Страшы-міръ, Боры-міръ, Гоны-міръ, Враны-міръ, Огне-міръ* и друг., кои ся нахождѫть въ писменыи ни старъ ꙗзыкъ за собствены имяна.

Българскый нашъ говоренъ и писменъ ꙗзыкъ е твърдѣ богатъ отъ такива съставены хубавы рѣчы и твърдѣ удобенъ да съставя новы по потрѣбѫ тѫ си. П. р. *Чьрно-окъ, сиво-окъ, кратко-глѣдъ, крыво-глѣдъ, русо-косъ, чьрно-косъ, дѣло-ликъ, выто-вѣжда, дѣлго-нюса, кратко-думъ, сладко-думъ, пѣсно-поецъ, пѣсно-пойка, сладко-гласъ, бьрзо-ходъ, мѫдро-нюсъ, разно-глѣдъ, плоско-носъ, крыво-устъ, крыво-кракъ, крыво-шыя, выхро-гонъ, дьрзо-сьрдъ, велико-душенъ* и други множьство.

Clovis тьлкувѫть академици тѣ: illustre guerrier=славенъ военны. Тая рѣчь не е сложна, т. е. съставена. Ные кату отдадемы старо то и истино то произношение на французкѫ тѫ буквѫ *c* на *s*, тогава *Clovis* става на *Slovis*=Словис; а кату махниме окончяние то *s*, нахождаме българско то *Словы* или Славы, Славъ. Българи тѣ и до днѣсь имѫть такива собствены и мѫшкы и женскы имяна, н. п. *Славъ, Славы* и *Славчо* умалитьлно; *Слава* и *Славка.* А въ старость сме имали *Свѣто-Славъ, Беры-Славъ, Беры-Слава. Влады-Славъ, Родо-Славъ,* (кое и до днѣсь сѫштествуе) и други млого; штото Frank *Clovis* не е было друго нъ чисто българско: *Славъ, Славы.* Днѣшни тѣ убо зовими потомци Фрѫговъ имѫть право да тьлкувѫть въ академичьскы тѣ си рѣчницы *Clovis*=illustre, славный (отъ славѫ=gloire), нъ *guerrier*=военныи е излышно тьлкувание. заштото рѣчь *clovis, славъ,* нѣма такова значение. Истинѫ чи той *Clovis*=*Славъ,* е былъ guerriere=юнакъ, нъ отъ того не слѣдова чи въ рѣчь тѫ *Clovis* ся заключява и значение то guerrier; то значение ся е ꙗвило въ неговы тѣ дѣла и подвигы.

Clodomir, тьлкувѫть: chef célébre=главатарь—владѣтель славный. То е видно чи е съставено отъ двѣ нашы българскы рѣчы *clod* и *mir*=*клодъ* и *миръ.*

Клодъ е наше то *кладъ*, какъ то е наше и *міръ*, *Клодо-міръ*, *кладо-міръ*=*кладіаштый*, *полагаштый доло*, *побѣждаюштый свѣта*, *людие то*, и отъ того приносно *chef célèbre*=главатарь славенъ. Гласна та буква *о* и *а* въ млого рѣчы ся замѣнява една въ другѫ, какъ то на българскы *клатьк*, на рускы *колотить*, на бълг. *кладенець*, на рускы. *колоденець* и друг., такъ исто и въ другы млого іазыцы измянение то гласнихъ и съгласнихъ едно въ друго познато е добрѣ отъ іазыкоиспытателы тѣ.

Clotair=célèbre et éminent; таіа рѣчь не е съставена нъ е чиста отъ *clot* нашее *клотъ* или *клатъ*, прилагатьлно *клотаръ* или *клатаръ*=клатіаштый, боріаштый=éminent, юнакъ приносно.

Charibert, тьлувѫть: brillant dans l'armée=свѣтьлъ въ бранѣхъ. Таіа рѣчь е съставена отъ *chari*=шары, хары, отъ дѣ *шарено-шарно* или *харно*=свѣтло. На самскрытъ и на българскы іазыкъ имаме рѣчь тѫ *harnô*=*харно*, кое съотвѣтствува съ *зарно*, отъ корена *зар-зар-а*, свѣтлость, отъ дѣ и персийское *зер* и *заривъ*=свѣтлый; *зерзеле*=свѣткавица; и отъ рѣчь тѫ *bert*, *бертъ*, *из-братъ*, избраныи (по другы крой свойства іазыка ни), въ кое ся заключява и значение то *брань*=борба, бой, война и проч., *charibert*=*шарыбертъ* убо значи буквално: *харны-борецъ* или *свѣтлѣ-борецъ* (приносно) brillant dans l'armée.

Sigebert тьлкувѫть: brillant par la victoire=свѣтлы чрѣзь побѣдѫ тѫ. Таіа рѣчь исто е съставена отъ двѣ рѣчы: *sige*=*сѣчь* и *bert*=*братъ*, *sigebert*=*сѣчы-братъ* и отъ того изходи приносное значение; brillant par la victoire=свѣтьлъ чрьзь побѣдѫ тѫ. Тукъ можиме сравни и турское изражение *кескинъ кьлѫчли*=лютъ на сабьѭ тѫ си т. е. сѣче люто, остро съ сабьѭ тѫ си и отъ того добылъ имя *sigebert*, сечи-братъ избранъ въ сѣченье то; brillant par la victoire.

Dagobert тьлкувѫть: brillant comme le jour=свѣтлы кату день. Въ таѭ рѣчь, коіа е тоже съставена отъ *dago* и *bert*, остае да узнайме што значи рѣчь та *dago*—*даго*. На французкы днѣшны писменъ и говоренъ іазыкъ има рѣчь *digue*=*дигъ*, извышеность, плетъ, прѣграда и рѣчь *digon* или *dignon*, *дигонъ* или *дигнонъ*, коіа значи: малыи знамянъ, кой е извышенъ, *из-дигнѫтъ* на вьрховетѣ кореблениихъ стьлповъ; а тіа е равна съ нашы тѣ рѣчы *из-вышено*, *дигнѫто* (сравн. *дигнахме знамянъ*). На самскрытъ іазыкъ има рѣчь *dagu*, коіа тьлкувѫть съ рѣчь тѫ *guru*, сравни нашее *гура*, въ говоренъ іазыкъ, кое значи: *дигнѫто*, *високо мьсто*. *Dagobert*=*Даго-бертъ* убо значи буквално: дигнатый, извышеный въ бранѣхъ, отъ дѣ доходи и приносно то му значение *brillant comme le jour*, или *Даго-бертъ*=высокойзбраный.

Подобно на тыя собствены старофрѫжескы имяна имаме и собственое имя едного българскаго прѣводителя, познатаго добрѣ въ повѣстность тѫ, подь имя то *Кубратъ*. Таіа рѣчь е съставена отъ *куп*=*digue* или *dago*, и отъ

братъ=bert, *Куп-братъ*; высокый, славный въ бранѣхъ, какъ то и дѣйствитьлно е былъ той Българинъ *Dagobert;* или по-іасно іоште да кажиме: отъ *купъ* и *ратъ* (съвокупление войны), воюштый юнашкы, *guerrier*: *Куп-ратъ*, буквата *п*, на *д* приубърната, какъ то *бобъ* и *бопъ*, *ропъ* и *робъ*, по народному изговору, *Кубратъ*, съвокупштый *ратъ*, военный юнакъ, *brave guerrier*.

Колко сѫ смѣшни нѣкои си историци и любословци, между коимъ и млоги *Славіани* зовими, въ очы коимъ е была таіа рѣчь кату трьнъ татарштины и отъ того сѫ искали да заключѭть и рѣшѭть чи дошавшый отъ Волжянскы тѣ стрьны *Кубратъ* съ едно военно отдѣлѣние былъ *Татаринъ*, той и негово то отдѣлѣние; кой кату завладалъ нѣколко си *Славіанскы племена*, (кои были ушь по-напрѣдь отишли въ днѣшнѫ Българиѭ), завладалъ гы и далъ имъ имя то *Българи*, зашто то той *Кубратъ* былъ Българинъ, нъ родомъ Татаринъ и іазыкъ му былъ татарскы, мѫдрувѫть тии учени!!! А отъ него мечтаенъ татарскы іазыкъ никаквы чьртицы, ни ти остатки остали, нъ слѣлъ ся ушь и ся изгубилъ въ мечтаемый отъ тѣхъ *Славіанскы іазыкъ*. Чюдотворно приключение и хубава легенда!

Въ това разіаснение, на вышейзложены тѣ *старо-фрѫжьскы* собствены имяна, нѣма никакво си насилно и отвлѣчено умствование. Тии ся виждѫть чисты нашы българскы рѣчы въ коимъ твьрдѣ малко измянение ся вижда въ пройзношение то само на нѣкоѭ си буквѫ. А въ слѣдуюшты тѣ ся види едно чювствитьлно измянение по влиѭнию еленскаго и латинскаго іазыка, штото разложение то имъ не гы показва чисты какъ то сѫ гы тьлкували Академицы тѣ:

Clodion, тьлкувѫть: illustre=свѣтлый, въ кое видиме *clod*, какъ то въ рѣчь тѫ Clodo-mir, съ окончяние то *ion*, кое никакъ не е свойствено старофрѫжьскому ѭзыку; *clod* же видѣхме чи значи *клад*, кладѭштый, полагаюштый доло, побѣждаюштый.

Théodoric ou Thierry тьлкувѫтъ: brave ou puissant parmi le peuple = похваленъ или силенъ между народу. Въ таѭ рѣчь видиме *Theodor*, Теодоръ (Θεόδωρος грьц.) съ окончяние *іс*, *ичь* и друго ништо повѣчь; штото подобно тьлкувание си нѣма мѣсто то!

Théodebert, тьлкувѫть: brillant parmi le peuple=свѣтлый между народу; и въ таѭ рѣчь видиме странное, (не фрѫжьско) *Théod*, кое е сходно съ грьц. Θεὸς и *bert*, братъ, кому значение то видѣхме по-горѣ.

Childeric тьлкувѫть: fort ou brave au combat=силенъ или похваленъ въ быткѫ тѫ. Тукъ ако промяниме пройзношение то *chil* на *жил*, видиме рѣчь тѫ *жила*, жиліастый, и приносно силный, fort, какъ то го тьлкувѫть.

Chilperic, тьлкувѫть: brave ou puissant à secourir: юнакъ или силенъ въ

помошть тж. Въ тажь рѣчь истое *chil*, измянено на *жилъ*, *а peric* на *beric*, показва значение то й.

Gontran, тьлкувжть: fort au combat=силенъ въ биткж тж. Въ пьрвытѣ слогове *gon* ся види наше то *гон*, гоняштыи, отъ кое можи да стани *гонатъ*, гоняштый, (на *атъ* окончляюшти ся стари рѣчи въ нашъ ꙗзыкъ имжть значение дѣйства, какъ то *богатъ*, *крылатъ* и друг.), и по другы крой *гонатаръ*, и *гонатаранъ*, по свойство то нашего іазыка отъ кое ся е съкратило и прибьрнжло на Gontran, fort au combat.

Ученый Amédée Thierry (Histoire des Gaulois introduction, pag. 51) казва: Il faut ajouter que *Ceso-rix* et *Boio-rix*, noms des chefs de l'armée cimbrique, ont toute apparence de noms gaulois — Трѣба да прибавиме чи *Сезорикс* и *Боіюрикс*, имяна на главатары тѣ на Кимбришко то войнство, имжть всѣкж вѣроіатность на *Галатскы* имяна, т. е. сж галатскы имяна.—

Cesorix ся види да е *Сезоричь* (съставено отъ *се* и *зоричь*), всѣсвѣтлыи. А *Boiorix* е *Боіаричь* т. е. боіарскы сынъ. Ные имаме и днѣсь подобны имяна *Боіаровъ*, *Боіаровичь* и другы.

Brace, fleur de farine, suivant Pline, qui donne ce mot pour gaulois: en *gael*, *bracho*, *braich*, signifie l'orge germé, le malt; en Kymr. brag. На българ. *брашно* е la farine!

Tol. dol. élevation, excroissance. „Toles lingua gallica dicuntur quae in faucibus intumescere solent.“ Jsid Origin. II, I. — Gael. *tol*; corn; arm. tal; Kymr. tul — на българсы *долъ* има сжшто то значение, а на гаелск. што тьлкувжть *Tol—толъ* съ *corn*=, има сжшто значение и на нашъ ꙗзыкъ, какъ то и *тулъ* затулено мѣсто, рогъ и проч.—

Кату зѣми чьловѣкъ сичкыи ꙗзыкъ Французовъ и изслѣдова рѣчы тѣ, кои то нѣсж нахожджть въ латинскыи рѣчникъ, изключивъ и познаты тѣ рѣчы отъ смѣсь другихъ народовъ, што гы найди почти сичкы тѣ въ нашъ българскы ꙗзыкъ, съ малко или млого измянение гласопройзношения, кое сж притьрпѣли въ смѣсь тж французкаго іазыка, нъ въ нашъ іазыкъ остали въ пьрвобытныи крои *старокелтскаго іазыка*.

Нъ тукъ можи нѣкои си да противоположи: чи тии рѣчи, (по изслѣдовано то общто сравнение на индоевропѣйскы тѣ іазыцы съ самскрытаго) ся нахожджть въ общтыи старъ ꙗриꙗнскы іазыкъ. Да! нахожджть ся, нъ нѣ цѣли, какъ то ся нахожджть въ нашъ българскы іазыкъ, ами само коренни тѣ

имъ рѣчи, и то кату ся разложѫть съ голѣмо затруднение и пакъ не сички тѣ! Наши тѣ изложены до сега примѣри, мыслиме, сѫ доволни да потвърдѫть това наше мнѣние и открытие.

Ученый Amédée Thierry говоріаштъ — de l'affinité des langues gaelique et kymrique et de leur commune origine — казва слѣдныя:

J'ai déja dit que les langues gaelique et kymrique ont entre elles des ropports étroits: elles forment en effet deux rameaux d'un même famille que les philologues appellent la famille celtique, et qui se rattache elle-même au grand tronc des langues indo-européennes, dont le sanscrit est l'idiome le plus ancien et le plus parfait. On retrouve dans le sanscrit, non seulement la plupart des radicaux des langues celtiques, mais encore leurs formes grammaticales; en un mot, presque tous leurs éléments primordiaux. De savants travaux faits en France et en Allemagne ont amené à l'état de vérité incontestable cette affinité des langues celtiques, au sanscrit, et probablement à une langue anterieure, parlée sur le plateau central de l'Asie, par une grand partie de la famille humaine à l'origine des temps historiques.

Il resulte des traveaux dont je parle, et de la comparaison des idiomes Kymro-gaeliques avec les autres idiomes indo-européens, que le groupe celtique se serait séparé un des premiers du tronc commun, et aurait précédé en Europe les langues germaniques et slaves;

Que, bien qu'on retrouve dans le sanscrit l'ensemble du système phonétique de ce groupe, il présente dans quelques-uns de ses éléments vocaux des modifications regulières qui le caractérisent et le séparent fortement des autres grupes indo-européens.

Et cn ce qui concerne les rapports du gaelique et du kimrique, la philologie démontre:

Que ces deux rameaux, après leur séparation de la souche originelle, ont dû se développer indépendamment l'un de l'autre, dans des circonstances particulières, et suivant des lois propres à chacun d'eux; qu'ils ont à la fois un caractère commun qui en fait une même famille, et des caractères individuels qui en font deux langues distinctes;

Que le gaelique, le plus riche des deux en radicaux sanscrits, parait avoir, avec la langue sacrée de l'Inde, des liens plus directs et plus nombreux; ce qui ferait supposer que la race parlant gaelique se serait séparée la première du centre commun des populations indo-européennes, et n'aurait pas subi de grands mélanges.

Si nous appliquons à l'histoire ces données da la philologie, nous en conclurons que la famille kymro-gaelique ou gauloise est originaire des contrées orientales du monde; qu'elle a précédé en Europe la famille germanique, venue

comme elle de l'Asie centrale, et probablement aussi la famille des peples slaves; que la race parlant le gaelique, séparée la première du tronc indo-européen, a dû arriver la première dans l'occident de l'Europe; qu'enfin la race parlant le kymrique ne se serait de nouveau réunie à la race gaelique qu'après avoir longtemps séjourné, soit sur la limite de l'Europe et de l'Asie, soit dans les vastes contrées de l'Europe septentrionale. —

Ные наведохме тыя мнѣныя францускаго историка, събраны отъ учены тѣ изслѣдователы, врьху древность тѫ *Келто-кимбришкаго* ꙗзыка, за да покажиме читателѣмъ си каквѫ повременность и каквѫ важность му отдавѫтъ учени тѣ. А наше то мнѣние е чи той ꙗзыкъ не е другъ освѣнь истый *Зандскы* ꙗзыкъ, кой въ тѣхъ племена е зѣлъ разны кроюве, промянившъ разновидно първо то си гласопройзношение, а въ насъ Българы тѣ ся съхранилъ въ удивитьлно единство, какъ то отъ чясти до сега показахме, и поради таѭ причинѫ *старо-келтски тѣ* толкова рѣчи, имяна и другы, съхранили въ нашъ говоренъ и писменъ ꙗзыкъ подпьлно значеныя та си, а нѣкои си остали и до сега цѣлы. Ные врьху той-зи прѣдмѣтъ ште имаме приликѫ да говориме и другадѣ въ обшырность.

III.

СТАРО ТО ВѢРОЙСПОВѢДАНИЕ

КЕЛТО-КИМБРОВЪ или ДРУИДИЗМЯ.

Голскаꙗ стара вѣра, спорядь записаны тѣ остатки отъ еленскы тѣ и латинскы тѣ списателы, была е *Друидизма*, le Druidisme; а жрьци тѣ или свяштеноначялници тѣ ся звали *Druides* на Еленскы Δρουΐδαι.

Les Druides ou *hommes* des *chênes* devaient ce nom à la vie solitaire qu'ils menaient dans de vieilles forêts consacrées au culte, et qui étaient de préférence des forêts de chênes. —Друйди тѣ или *чьловѣци дѫбовци* зѣмахѫ това имя отъ усамены животъ кого прикарвахѫ въ стары тѣ горы посвятены на вѣрослужение то, и кои то прѣдпочитатьлно сѫ были дѫбравы, т. е. гори отъ дѫбове.—

Учени тѣ академици пройзвождѫть рѣчь тѫ *Druides* отъ *Derw*=*дѣрв*, коꙗ рѣчь по *старокелтскы ꙗзыкъ* значила ушь *derw*, chêne=дѫбъ. Тии прѣдставлѭть и рѣчь *кимбришкѫ Derwydd*, *Dervyddon*, *дѣрвидъ*, *дѣрвидонъ*. При томъ казвѫть чи тии *друидски* жрьци носили и имя то *Semnothes*, кое тьлкувѫть: *чьловѣци живѣишти въ усамены и непристѫпны мѣста*, т. е. *Самноти*, Самоци!

Тии *Друйди* испьлнѣвали богослужение то си подь нѣкои си избраны

голѣмы, стары дрьвеса (Гьбьри най-млого) въ посвятены тѣ Богу *джбравы*. Вѣра та же имъ была твьрдѣ важна за тѣхъ врѣмена, т. е. тии признавали всесилие боговъ или по право едного Бога, безмьртие душы, бѫдѫшты свѣтъ, наказание и възнаграждение по дѣламъ и проч.. Тии были лѣкари, естествословци, гадатели и Ѕвѣздобройци; а брой времени былъ у тѣхъ лунный и пр.

Тии освѣнь вѣройсповѣднаѭ власть имали въ рѫцѣ си и гражданскаѭ, народное възпитание, законодавство то се въ тѣхны рѫцѣ были.

Забѣлѣшка. Ето нѣколко си отломкы врьху вѣрваныя та на Друиды тѣ отъ стары тѣ Еленскы списатели:

—'Αφθάρτους λέγουσι τὰς ψυχὰς καὶ τὸν κόσμον· ἐπικρητήσειν δέ ποτε καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ. (Strab. liv. IV. p. 197).

—'Ενισχύει παρ' αὐτοῖς ὁ Πυθαγόρου λόγος, ὅτι τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀθανάτους εἶναι συμβέβηκε, καὶ δι' ἑτῶν ὡρισμένων πάλιν βιοῦν, εἰς ἕτερον σῶμα τῆς ψυχῆς εἰσδυομένης. (Diodor. l. v. 28).

—Διὸ καὶ κατὰ τὰς ταφὰς τῶν τετελευτηκότων ἐνίους ἐπιστολὰς γεγραμμένας τοῖς οἰκείοις τετελευτηκόσιν ἐμβάλειν εἰς τὴν πυρὰν, ὡς τῶν τετελευτηκότων ἀναγνωσομένων ταύτας· (Diodor. l. V. 28).

—'Εν δὲ τῷ ὠκεανῷ φασὶν εἶναι νῆσον μικρὰν, οὐ πάνυ πελαγίαν, προκειμένην τῆς ἐκβολῆς τοῦ Λείγηρος ποταμοῦ· οἰκεῖν δὲ ταύτην τὰς τῶν Σαμνιτῶν (Ναμνιτῶν) γυναῖκας... (Strab. l. IV. p. 198).

—Φιλόσοφοι καὶ θεολόγοι. (Diodor. l. V. 31).

—Δρυΐδαι καὶ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ἀσκοῦσι. (*Strab.* l. IV. p. 197).

—Οὐάτεις 'Ιεροποιοὶ καὶ φυσιολόγοι. (Strab. l. IV. p. 197).

—Οὗτοι δὲ διά τε τῆς οἰωνοσκοπίας καὶ διὰ τῆς τῶν 'Ιερείων θυσίας τὰ μέλλοντα προλέγουσι. (Diodor. *Lic.* l. c.).

—Φασὶν εἶναι νῆσον πρὸς τῇ Βρετανικῇ, καθ' ἣν ὅμοια τοῖς ἐν Σαμοθρᾴκῃ περὶ τὴν Δήμητραν καὶ τὴν Κόρην 'Ιεροποιεῖται. (Strab. l. c.—).

Освѣнь избраны тѣ дьрвета подь кои то сѫ испьлнѣвали Друиди тѣ богослужение то си, тии сѫ имали и нѣкаквы си каменыя голѣмы, гудены и намѣстены по нѣкои си мѣста, по единъ или по нѣколко си, кои то учени тѣ завьѫть *dolmens*, *долмени*. Врьху тѣхъ каменыя, кои ся нахождѫть по разны мѣста има и разны попрѣданыя.

Най-главни тѣ чинове были: *Друиди́*, собствено да ся кажи. *Ovates* ou *Vates*, [грьцкы Οὐάτεις, въ голскы тѣ же попрѣданыя *Ovydd]*, *Овати* или *Вати*, и *Bardes*, Барди.

—Овати тѣ сѫ испьлнѣвали вьнкашнѫ тѫ и вештественѫ тѫ чясть на вѣрослужение то и тьржьство то на жьртвопринесеныя та. Тии сѫ изучявали въ особности естествены тѣ наукы приложены на вѣройсповѣдание то: Ѕвѣздобройство то, налучвание чрѣзь птицы тѣ или птицезрѣние то и въ утробы тѣ на жьртвы тѣ, лѣкарство то и проч. Тии сѫ живѣли въ обштество-то и управляли сѫ движеныя та му; въ градишта та, въ дворове тѣ на

главатары тѣ, послѣдовали сѫ войнства та, въ сичкы тѣ обстоятьлства живота, тии сѫ налагали народу волѭ тѫ силнихъ коимъ сѫ были прѣдставители; никакво народно или чястно тьржьство, никакво гражданско или религиозно дѣло не е могло да ся испьлни безъ тѣхно то посрѣдствие.—

—Барди тѣ же сѫ были пѣвци тѣ на религиозны тѣ и свѣтовны тѣ пѣсны. Тии сѫ живѣли свѣтскы животъ какъ то Овати тѣ, възпѣваюшти, въ народны тѣ събраныя, народны тѣ попрѣданыя (народнѫ тѫ повѣстность), а въ домове тѣ на главатары тѣ семѣйны тѣ подвигы. Тии сѫ усьрчявали войницы тѣ на бойно то поле, прославляли сѫ славѫ тѫ имъ послѣ успѣха, отдавали сѫ всѣмъ похвалы или укуреныя съ най-голѣмѫ тѫ свободѫ. Тии сѫ были и искусни гуслари, а грайно то орѫдие съ кое сѫ свирили звало ся *rotte=ротъ*.

Чинъ друйдскы е былъ избырателенъ:

L'ordre des druides était électif, et comme il possedait le monopole de l'éducation, il pouvait à loisir se former des adeptes au moyen desquels il se recrutait. Le temps du noviciat, mêlé de sévères épreuves, et passé dans la solitude au fond des bois ou dans les cavernes des montagnes, durait quelquefois vingt ans; car il fallait apprendre de mémoire cette immense encyclopédie poétique qui contenait la science du sacerdose. Chacune des deux classes inférieures de la hiérarchie étudiait la partie relative à son ministère; mais le druide devait tout savoir. Un druide suprême ou grand pontife investie, pour toute sa vie, d'une autorité absolue, veillait au maintien de l'institution; à sa mort, il était remplacé par le druide le plus élevé en dignité après lui; s'il se trouvait plusieurs pretendants dont les titres fussent égaux, l'ordre prononçait, en conseil général, à la pluralité des voix. (Вышь Histoire des Gaulois, Livr. IV, ch. 1, p. 502 par Améd. Thierry).

Друиди тѣ имали, казвѫть, и нѣкаквѫ си писменость, отъ коѭ сега нѣма никакви си остатки. А поучение то имъ ся съкратѣвало въ слѣдныя тры начяла: *Славы Бога или богове тѣ; не струвай зло; брани ся юнашкы.*

Друди тѣ въ лѣкуванье то си при даванье то на былкы тѣ (трѣвы тѣ) употрѣблѣвали сѫ и нѣкаквы си баяныя; а отъ былкы тѣ што сѫ употрѣблѣвали, най-важна е была *джбова та имила*, коѭ сѫ брали на новѫ тѫ си годинѫ съ голѣмо вѣройсповѣдно тьржьство.

Тии носили, въ знакъ чина си, закачено на шии тѣ си, единъ валіакъ кату іайце: *anguinum ovum=зъминско іайце, œuf de serpent*, и владало е вѣрванье чи то іайце ся было съставѣло отъ плюнкы тѣ (пѣнѫ тѫ) на множьство събрани ведно зъми, сплитаюшти ся и приплитаюшти ся; а въ него валіакъ, *зъминское іайце*, имало, вѣрвали тии, чюдотворнѫ силѫ. Ето какъ описва това *зъминско іайце* Г. Amédée Thierry: Ce prétandu œuf, qui paraît bien

n'avoir été autre chose, qu'une *échinite* ou pétrification d'oursin de mer, présentait la figure d'une pomme de moyenne grosseur dont la substance dure et blanchâtre était recouverte de fibres et d'excroissances pareilles au tentacules du polype. La religion n'était pas étrangère au choix que les druides avait fait de ce fossile et à l'origine qu'ils lui supposaient, car ces idées d'œuf et de serpent rappellent l'œuf cosmogonique des mythologies orientales, ainsi que la mètempsycose et l'éternelle rénovation dont le serpent était l'emblème. Au reste, ils répandaient sur la formation et sur la conquête de ce précieux talisman des fables absurdes, auxquelles portant le plus célèbre des naturalistes romains semble ne pas refuser toute croyance. „Durant l'été, raconte-t-il, on voit se ressembler dans certaines cavernes de la Gaule des serpents sans nombre, qui se „mêlent, s'entrelacent, et avec leur salive, jointe à l'écume qui suinte de leur „peau, produisent cette espèse d'œuf. Lorsqu'il est parfait, ils l'élèvent et le „soutiennent en l'air par leurs sifflements; c'est alors qu'il faut s'en emparer, „avant qu'il ait touché la terre. Un homme aposté à cet effet s'élance, reçoit „l'œuf dans un linge, saute sur un cheval qui l'attend, et s'éloigne à tout bride, „car les serpents le poursuivent jusqu'à ce qu'il ait mis une rivière entre eux et lui.“ Pour que cet œuf fût réputé de bon aloi au jugement des druides, il devait surnager lors qu'on le plongeait dans l'eau, même entouré d'un cercle d'or; il fallait aussi qu'il eût été enlevé, à une certaine époque de la lune. Quand il avait été éprouvé, on l'enchâssait prècieusement, et on le suspendaient à son cou; il était doué d'une vertu miraculeuse pour faire gagner les procès et ouvrir un libre accès auprès des rois. Les druides le portaient parmi leurs ornements distinctifs; ils ne refusaient pourtant pas de s'en défaire, à très-haut prix, en faveur des riches Gaulois qui avaient des procès ou voulaient fair leur cour aux puissants. (Histoir des Gaulois, l. IV, chap. 1, p. 492).

Забѣлѣшка. Народъ Голии е убожавалъ и рѣкы тѣ, горы тѣ и грьма и испьлнѣвалъ е нѣкаквы си вѣройсповѣдны обряды за тѣхъ. Отъ богове тѣ же Голии ся споманувѫть отъ латинскы тѣ списателы *Bélen* или *Bélénus*, Бѣленъ и Бѣленус (богъ сльнца); *Taran* или *Taranus*, Таранъ или Таранусъ (богъ грьма) и други. Нъ тии вѣрваныя, казвѫть нѣкои си учени, сѫ въвели тамо отъ Латины тѣ, а имянно отъ времени Кесаря, кой почна да завладѣва Голиѭ, да гони друйдизма и да увожда силомъ и крьвопролитиемъ латинское млогобожие, какъ то и латинскыи іазыкъ.

Нъ друйдизма не можаше тѫй лесно да ся изкорени отъ Голиѭ, защто то той бѣше тясно свьрзанъ съ гражданскаѭ власть, т. е. Друиди тѣ бѣхѫ и свѣшеннопачалници и военни прѣдводители, какъ то казахме, за това то вѣрвание траѣ іоште за дьлго врѣмя, по нѣкои си мѣста въ Голиѭ, и послѣ крьштение то Галатовъ. Пьрви тѣ же двигат ли хрістіанства, по тѣхъ мѣста, имали сѫ доста голѣмы борбы и тии сѫ го искоренили най-послѣ конечно.

Въ 658 л, дьржалъ ся е съборъ въ града Нанти противъ народное вѣрванье за

нѣкои си дѫбове и каменыя съкрыты въ горы тѣ, прѣдь коимъ народъ е ходилъ да струва нѣкаквы си жьртвоприносеныя и да пали огнюве.

Между Друйды тѣ е имало и жени въ иночьшкѫ службѫ, а най-паче *дѣви* кои ся сѫ занимавали въ *гаданыя* и *чародѣйства*; съхранило сѫ имя на еднѫ отъ тѣхъ: *Milne*, *Милна*, *Милка*.

Това е въ кратцѣ за *Друйдизма* и Друйды тѣ по днѣшнимъ ученимъ. А въ стары тѣ Гърцы ся възпомянува вѣрвание за *Δρυϊάδαι*, Дриіадѣ, коѭ рѣчь учени тѣ пройзвождѫть отъ *δρῦς*=дѫбъ. Тии сѫ гы вѣрвали за нѣкаквы си полубожны *дѣвы*, живѣѭшты по горы и по дѫбравы, любѭшты граіа и пѣсны тѣ прѣстрастно и занимаюшты ся само съ игры и свирны около нѣкои си дьрвета.

Нъ това вѣрванье въ стары тѣ Грьцы ся относи на най-стары тѣ времена, кога то горско то племя кое е носило имя Еленъ=Грькъ (гьркъ=горакъ), е слѣзло отъ горы тѣ и ся е смѣсило съ Арии тѣ. Земедѣлцы тѣ Пелазгы въ Аттикѫ, и при другы тѣ е научило и приѣмнѫло пелазгичьското вѣрванье; а отъ послѣ смѣшивше ся и съ другы пришелцы тамъ отъ разны мѣста народы, помѣсило и разны другы вѣрваныя и накычили сѫ поетитѣ му *Олимба* съ разны тѣ божьства.

Изложивши въ кратцѣ главны тѣ чьрты *Друидизма*, нека сега го сравниме съ наше то старобългарско вѣрванье, съхранено, какъ то другадѣ казахме, въ простонародие то ни и до сега, въ неговы тѣ нѣкои си обряды, пѣсны и другы.

Нъ прѣды да дойдиме на тѣхъ сравненыя нека наведеме нѣшт„ си отъ европѣйскы тѣ учены врьху старо то вѣрвание въ общтѣ на Славяны тѣ, а отъ Византийцы тѣ чястно за Бьлгары тѣ. Ето што казвѫть тии учени врьху той-зи прѣдмѣтъ:

Un fois arrivés chez les Slaves qui jadis occupaient les pays connus aujourd'hui sous les noms de Russie, Pologne et Bohême, nous trouvons des peuples repoussants la fatalité, croyant à un Dieu et à l'immortalité de l'âme. Les forêts leur servaient de temples, et leurs prêtres reunissaient sonvent l'autorité spirituelle et temporelle; aussi le pouvoir du grand prêtre égalaient celui du roi. — Достигши у Слявяны тѣ, кои сѫ занимавали познаты тѣ днѣсь мѣста подь имя то, Русиіа, Полша и Боемиіа (Чешко), нахождаме народы отхвьрляюшты слѣпѫ тѫ честь (счястие то) и вѣрваюшты въ единаго Бога и въ безмьртие то душы. Гори тѣ имъ сѫ служили за храмове и попове тѣ имъ многажды сѫ были духовни и граждански имъ управители; а власть тѫ великаго имъ попа, была е равна съ царскаѭ, т. е. тои е былъ и царь. (Вышь Mythologie Pittoresque ou histoire methodique universelle etc. Par J. Odolant-Desnos. Paris 1855).

Тукъ всѣкъ види чи приписаное старо вѣройсповѣдание *Славіанамъ* е едно и исто съ главны тѣ начяла *Друидизма.*

А Византийци тѣ, и други стари списатели, пишѫть имянно за Българы тѣ, чи тии имали за вѣрѫ ушь *Шаманизма*, нъ тѣхни тѣ жрьци и попове, кои сѫ звали *Шамани* (Самани, Самоци, Самнити?) были страшни чяродѣйци и умаѩтели. Тии, какъ то и друйдски тѣ, съдружвали войнства та въ биткы тѣ, усьрчявали войницы тѣ, и умайвали ушь съ чярадѣйства та си противницы тѣ си до толкова, штото имъ ся вдьрвѣвали рѫцѣ тѣ и послѣ гы клали немилно!

На такавѫ причинѫ отдавѫть византийски тѣ писатели, историци, славнаѭ побѣдѫ българскѫ, надь нѣколко си *ромео-грьцкы* пьлчишта (легеоны), кои сѫ погинѫли всейстрѣбитьлно въ едно сражение при рѣкѫ тѫ Зуртѫ, въ Тракиѭ, коѩ днѣсь не ся знай дѣ е.—

Нека сега дойдиме на прѣдмѣта си т. е. на сравнение то *Друидизма* съ нашы тѣ живы българскы остаткы.

Рѣчь та *derw*, (коѭ учени тѣ академици тьлкувѫть *chêne*=дѫбъ), е наша чиста българска рѣчь: *дьрв, дьрво.* Отъ неѭ же произвождѫть *dervydd*, кое е нашее *дьрвид*, и послѣ искарвѫть *Druide.* Грьцкаѩ же рѣчь *Δρυΐδαι* или *Δρυάδαι* (отъ коѭ ся види е станѫло днѣшно то францушко *Druides*), ся производи отъ *δρῦς* (chêne), коѩ кату ся напиши съ F *δρυF-ς*, става се пакъ нашаѩ *δρυβ-ς, дрьв*, дърво.

Знайно е чи грьцко то *υ* ся произносило кату *у* и *в* и безъ обширно то разѩснение на изгубенѫ тѫ дигамѫ, за коѭ толкова хортувахме.

Druide, дьрвид, казвѫть значило *hommes des chênes, чьловѣци дѫбовци*, т. е. живѣюштий въ дѫбовы, въ дѫбравы и проч., нъ ные сме въ мнѣние чи рѣчь *drew* не е значила изключитьлно само chêne=дѫбъ, какъ то искѫть да ѭ тьлкувѫть учени тѣ, ами въ обштѣ всѣко *дьрво.*

Може бы, нъ невѣроѩтно, изъ начяла рѣчь та *derw*, да е значила само *chêne*, дѫбъ, нъ отъ послѣ достигла и станѫла обща да ся зѣма за сѣко дьрво, какъ то отъ *дѫбъ* е станѫло *дѫбрава* на българскы, и значи въ обштѣ *гѫста гура отъ разны дьрвета,* а нѣ само отъ *дѫбове,* какъ то е трѣбало, спорядь произведение то си да ся зѣма. Така и *лѣсь* или *лѣсиште* ся зѣма въ обштѣ, а нѣ само за *лѣшталъ, лѣшникова гура.*

На тыя основаныя, а и само то обшто употрѣблѣние на рѣчь тѫ *дьрв, дьрво*, за всѣко дьрво, ные мыслиме чи *дьрвиди, друйди* сѫ были истинѫ оныя кои сѫ живѣли въ обштѣ въ *горы, дѫбравы* и *лѣсишта*, и испьлнѣвали сѫ богослужение то си не само подъ *дѫбовы* дьрвета, нъ и подь *гьбьровы* (гьбьри, отъ дѣ и имя то гьбри, гебри, втѣсту изкрывено то отъ грьцы тѣ Κίμβροι) *глоговы*, и другы, какъ то ся доказва то отъ днѣшны тѣ остаткы,

кои сѫ ся съхранили въ селцы тѣ Българы, за тыя древеса, да гы мыслѭть за нѣкакъ си усвяштены и да не смѣѭть да гы сѣкѭть никакъ си!

Забѣлѣшка. За глогово то дърво селци тѣ сѫ съхранили нѣкаквы си страшны мысли и страхувѫть ся да минѫть при глогынякъ близо, разказваюшти чи томо живѣли лошавы и страшны сѫштества! Това же можи ся сравни съ остатны тѣ описаныя за друидскы тѣ горы.

Нашый народъ и до днѣсь е съхранилъ іоште множьство вѣрваныя за *Змѣюве* и *Змѣйцы*, за *Само-Дивы* и *Горскы-Дивы*, или *Само-Вилы*, за Юды (Ajiuda на самскр. іазыкъ е Змѣй), и вѣрва гы дѣйствительно чи тии живѣли въ гѫсты дѫбравы, лѣсишта, и горы, а най-паче въ усамены тѣ и непристѫпны тѣ мѣста; въ горскы тѣ пештеры и ниришта и отдава имъ нѣкаквѫ си полубожнѫ силѫ. Описвѫть имъ тѣлесныи видъ и стасъ, и хубость извьнрядняѫ; отдавѫть имъ съвьршено знание и искуство въ лѣкарство то, знание то бѫдуштности. Казвѫть іоште чи тии имали сношение и съ чьловѣцы тѣ и давали своимъ любезнимь нѣкакво си *чюдотворню кравайче*, кое наричѭть *змѣюво то кравайче* и кое, вѣрвѫть, чи лѣкувало сичкы тѣ болести!

Забѣлѣшка. Въ Хиндистанъ ся е съхранило іоште то старо вѣрванье да вѣрвѫть въ обштѣ невидимы духове, злы и добры, и противо злы тѣ ся заштитіавѫть съ разны кѫденыя и чяродѣйства; имѫть и кравайче кое зовѫть на тамошенъ іазыкъ павитрѫ, (повито нѣшто=кравайче).

Това кравайче правѭть отъ пять или седемъ стьбла трѣвы, назоваюшти гы дарби, т. е. имѣюшты дарбѫ, силѫ чюдотворнѫ былкы (трѣвы), и жрьци тѣ кату го усвятѭть съ приписаны тѣ молитвы, дѫѭть го народу, да си го има за прѣдухранительно свято нѣшто, противъ злы тѣ духове. Види ся іавно чи и въспомянаемое отъ Българы тѣ чюдотворно змѣюво кравайче да е истое съ индийское павитра, вѣрванне принесено отъ Хиндастанъ заедно съ толкова другы коихъ до сега показахме.

При томъ нашый народъ [разумѣваме простонародие то ни] вѣрва чи *Змѣюве тѣ* и днѣсь іоште ходили невидими въ биткы и прѣдвождали войнства, помагаюшти народамъ коимъ тии благоволѭть, и млого пѫти сѫ враштали отъ биткы тѣ наранени, нъ не умирали отъ раны тѣ, заштото тии знаили и познавали силѫ тѫ на сичкы тѣ былкы и можяли да ся излѣкувѫть съ тѣхъ.*)

Възпомянувѫть ся іоште и до днѣсь, по разны прѣдѣлы въ Българиѭ, по горы тѣ мѣста упрѣдѣлены и познаты съ наймянованыя та: *Само-Дивишки кладенци*, *Само-Дивишки игришта*, *Само-Дивишки полѣни*, *Змѣюви пештеры*, *Змѣюви Ниришта*, *Змѣюви Дупки* и друг.; а по нѣкои си мѣста

*) За былкы тѣ въ Българиѭ имѫть обшто вѣрванье чи сички тѣ безъ изключения сѫ цѣровити; и чи сички тѣ болести и недѫгы, каквы и да сѫ, се имѫть по нѣкоѭ си былкѫ коіа можи да гы изцѣри. Даже и за подновение живота, вѣрвѫть, чи имало нѣкаква си былка, нъ Змѣюве тѣ само ѭ знаили, какъ то и за моминскѫ водѫ, коѭ Само-Диви тѣ знаили!

Змѣюве-Дѣлове и *Змѣюве Грамады*, дѣ ся виждѫть каменыя голѣмы натрупаны нѣкогашь отъ чловѣшкѫ рѫкѫ, и кои сѫ подобны на описаемы тѣ друидскы *долмы*, *dolmes*.

Простонародие то же ходи по тѣхъ мѣста на поклонение или за изцѣленйе отъ нѣкаквы си недѫгы и болесты, какъ то за *изсѫхнѫлы* рѫцѣ, крака и другы.

Вѣрвѫть іоште чи Змѣюве тѣ, Змѣици тѣ, Само-диви тѣ, и Горски тѣ Диви были прѣдстатели и прѣдстателкы юнакамъ и пастухамъ; а най-паче онимъ кои знаѭть да свирѭть добрѣ съ гайдѫ или съ гайдѫ мѣшницѫ, съ свыркы и другы; въ тѣхъ даже ся и залюбвали по нѣкогашь Змѣйци тѣ и Горски тѣ Диви!

Въ народны тѣ нн стары пѣсны, а най-паче въ прикаскы тѣ, Змѣюве тѣ и Змѣйци тѣ, какъ то и Само-Диви тѣ, описвѫть ся въ подробность, какавъ видъ сѫ имали, каквы дрѣхы носили, каквы свадбы правили, въ каквы колесницы ся возили, каквы коние сѫ ѣздили и каквы дарбы имъ приносилъ народъ.

Старци и баби, въ Бьлгариѭ, ходѭть іоште до днѣсь тайничко та приносѭть приноси и жьртвы прѣдь нѣкои си дьрвета и каменыя, а най-паче подь стары гьбьры и подь голѣмы дьрвета, и кату сѣднѫть та ся понаѣдѫть и си попиѭть, казвѫть, по хрістиіанско изражение, чи ходили та си *чьркували!*

Друиди тѣ, какъ то и выше казахме, употрѣблѣвали *дѫбовѫѭ имилѫ*, gui de chêne за свято и вселѣковито нѣшто. Тии ѭ брали прѣзь Декемврия мѣсеца на новѫ тѫ си годинѫ. Главный Друидъ ся е качвалъ на дѫба и отрѣзвалъ ѭ съ злато сьрпче (косѣрче), други же попове сѫ ѭ поѣмали отъ долѣ съ страхопочитание и на новѫ годинѫ ѭ раздавали народу. Тии вѣрвали чи *имила* е прѣдухранитьлно нѣшто отъ всѣко умайванье, вьлшебство и отъ отровѫ (іадь, зехирь турс.); цѣрь кой причинѣвалъ чядородие, очиститьлна вода, съ еднѫ рѣчь всецѣлебно лѣкарство!

Имила ся ражда по сичкы-тѣ почти дьрвета зимѣ и тіа е *бобончици* на клончета жьлтобѣлизнявъ цвѣтъ (шаръ) имѣюшта. Живѣюштии по горскы тѣ мѣста Бьлгари сѫ увардили най-млого и до сега сѫшты тѣ вѣрваныя за неѭ кои то сѫ имали и стари тѣ Друиди.

Тии ѭ берѫть дѣйствитьлно прѣчь Декемврия мѣсеца; а по высокы тѣ вьрхове на дьрвета та, дѣ не могѫть да ся качѭть, фьрлѭть съ пушкѫ и ѭ събарѭть долѣ. Дѣвици тѣ и млади тѣ жени ѭ носѭть натѫкнѫтѫ на главы си, почитаюшти ѭ за най-добьръ накытъ; безчядни (ґалови) жени ѭ пиѭть да добыѭть ушь чяда; недѫгаби ѭ пиѭть за изцѣление отъ недѫгы тѣ си, а най-паче вмѣсту учиститьлнѫ (слабитьлнѫ) водѫ ѭ

употрѣблѣвѫть млоги, коіа и дѣйствитьлно има такавѫ силѫ, т. е. кара на вънъ и учистіа чьловѣка.

Млоги же ѭ затѫквѫть по стаи тѣ си и мыслѭть чи имѫть нѣшто си драгоцѣнно. А нѣкои си вѣрвѫть чи *имила та*, коіа ся раждала на оряхово дьрво, или не помнѭ добрѣ на какво друго, тіа ушь имала силѫ да притвори мѣдь на срьбро и злато; нъ тіа, казвѫть, рядко ся находила!

Ето и ученый Amédée Thierry што говори врьху *имилѫ тѫ* на Друиди тѣ:

Mais de tous les spécifiques de la medecine druidique, aucun ne pouvait être mis en parallèle avec le fameux gui de chêne; il réunissait à lui seul plus de vertus que tous les autres ensemble, et son nom exprimait l'etendue de son efficacité: les druides l'appelaient d'un mot qui signifiait *querir-tout* *).

Le gui est une plante vivace et ligneuse qui ne croît point dans la terre, mais sur les branches des arbres où elle semble greffée; elle y végète dans toutes les saisons, et s'y nourrit de leur séve par ses racines fixées dans leur écorce. Ses fleurs taillées en cloche, jaunes et ramassées par bouquets, paraissent à la fin de l'hiver, en fevrier ou en mars, quand les forêts sont encore dépouillées de feuilles: elles produissent de petites baies ovales, molles et blanches, qui mûrissent en automne. Le gui se trouve communément sur le pommier, le poirier, le tilleul, l'orme, le frêne. le peuplier, le noyer etc., rarement sur le chêne dont ses radicules ont peine à pénétrer l'écorce.

A cette rareté qui avait mis en grand credit le gui né sur cet arbre, se joignait la vénération dont le chêne lui-même était l'objet; car les druides habitaient des forêts de chênes et n'accomplissaient aucun sacrifice ou le chêne ne figurât. Il croyaient qu'il y était semé du ciel par une main divine. L'union de leur arbre sacré avec une plante dont la verdure perpétuelle rappelait l'éternité du monde, était à leurs yeux un symbole qui ajoutait aux propriétés naturelles du gui des propriétés occultes. On le cherchait avec soin dans les forêts; et lors qu'on l'avait trouvé, les prêtres se rassemlaient pour l'aller cueillir en grande pompe. Cette cérémonie se pratiquait en hiver, à l'époque de la floraison, lorsque la plante est le plus visible, et que ses longs rameaux verts, ses feuilles et les touffes jaunes des ses fleurs, enlacés à l'arbre dépouillé, présentent seuls l'image de la vie au milieu d'une nature stérile et morte.

C'était le sixième jour de la lune que le gui devait être coupé, et il devait tomber non pas sous le fer, mais sous le tranchant d'une faucille d'or. Une foule immense accourait de tóutes parts pour assister à la fête, et les apprêts d'un grand sacrifice et d'un grand festin étaient faits sous le chêne privilégié. A l'instant marqué, un Druide en robe blanche montait sur l'arbre, la serpe d'or à la main, et tranchait la racine de la plante, que d'autres Druides

*) *Omnia sanantem* appelantes suo vocabilo. Plin. L. XXI, *C*, 44.

recevaient dans une saie blanche, car il ne fallait pas qu'elle touchât la terre. Alors on immolait deux taureaux blancs dont les cornes étaient liées pour la première fois, et l'on priait le ciel de rendre son présent salutaire à ceux qu'il en avait gratifiés. Le reste de la journée se passait en réjouissances.

Le gui de chêne, comme nous l'avons dit, était aux yeux des Gaulois un reméde universel; specialement il passait pour un antidote à tous les poisons. et, pris par infusion, il guerissait la stérilité. Tout porte à croire que les druides faisaient commerce de cette panacée, dont la vente devait produire à leur ordre une source inépuisable de revenus.—

Забѣлѣшка. Плиный казва чи Друйди тѣ на свой іазыкъ звали имила тѫ, съ рѣчь коіа значила *Omnia sanantem=guerir-tout*, всецѣлитьлно. Нъ за жялость не ни казва и самѫ тѫ рѣчь на него друйдскы іазыкъ. Кату разложиме нашѫ тѫ рѣчь имила, видиме истинѫ едно общто значение, умилности, знайно е чи рѣчь та мила, има такова едно значение, кое можи ся зѣ и за изцѣление: болѣсть та или рана та си умили, т. е. услади, а умиление то на сдиѫ болесть или рана не можи да бѫди ако изцѣлѣние то не почни.

Кату измѣнние първоѭ буквѫ въ рѣчь тѫ и-мила на у-мила, види ся іоште по-іасно значение то кое то е имала тіа рѣчь въ друиды тѣ, т. е. у-мила, умиляюшта, услаждаюшта былка, и приносно изцѣліаюшта. На рускы іазыкъ имила́ та ся казва омѣ́ла. А въ: Опытъ областнаго великорускаго рѣчника рѣчьта имало, а, е, ся тьлкува и чюдо.

Видѣхме чи *Друиди тѣ* носили на шии тѣ си единъ валякъ, за кого сѫ имали толкова пустовѣрыя. Въ Голиѭ же ся съхранѣвало обичаи за дьлго лрѣмя да носѭть на шии тѣ си нѣкои си каменья, коихъ зовали: Pierres de serpents=зьминскы каменья и проч.—

Наши нѣкои си Българи и до сега вѣрвѫть чи имало змии съ рогче на главы и многи съ прилѣжность голѣмѫ ся трудѭть да найдѫть такавѫ нѣкоѭ си зьмѭ, да бы добыли рогче то й. Тии вѣрвѫть чи въ него рогче имало драгоцѣнно свойство, т. е. то было хубаво за всѣко нѣшто, да го има чьловѣкъ при себе си! Умайванье или строи (направена магиіа) не го было хваштало; пушка не го биіала! Ако въ случаи бы го отровилъ нѣкой си, кату настьржи малко отъ него и го испие, размѣсено съ водѫ, тутакъ-си ся изцѣлявалъ отъ отровѫ тѫ и отбѣгвалъ смьрть тѫ. Най-послѣ тии го вѣрвѫть за всецѣлитьлно нѣшто какь то сѫ вѣрвали Галати тѣ друидско то *зьминско іайце!*

А нѣкои си старци Българи вѣрвѫть и приказвѫть чи кога ся случи да види чьловѣкъ млого змии ведно сплѣтени, кое и дѣйствитьлно ся случва чясто въ първаѭ пролѣть, кога тии излѣзвѫть отъ земное си *мьртвило,* и почвѫть да ся *мрьцкѫть* (събирѫть ся мѫшко съ женско), ако, видѣвшый гы тѫй сплетены, знай да хвьрли дрѣхѫ тѫ си отгорѣ имъ, штѣлъ ушь да

намѣри, послѣ кату ѭ открые, голѣмо съкровиште тамъ оставено отъ зымытѣ! Отъ того остало и пословица между старцы тѣ Българы: *Зымы завывамъ, иманье открывамъ.* Това же вѣрванье е сѫшто съ онова што сѫ вѣрвали Галати тѣ въ врѣмя. Плиния, чи онъ-зи чюдотворенъ и скѫпоцѣненъ валіакъ, кого сѫ носили *Дрьвди-тѣ* на шии тѣ си закаченъ: anguinum ovum = зьминско ѩйце, съставѣлъ ся ушь отъ плюнкы тѣ, запянение то на млого-сплѣтены ведно зымы.

Българи тѣ іоште до крьштение то Прѣславскаго двора имали нѣкакавъ си камень, общто познатъ за цѣлебенъ и въ общто употрѣбление отъ народа какъ то ся види въ познаты тѣ 106 въпроса Борисоваго посолства въ Римъ камъ папа Николая I. въ 866 л.*)

Такавъ нѣкой си камень и до сега ся употрѣблѣва по нѣкои си мѣста въ Българиѭ, а имянно въ Видинскаѭ обльсть, отъ селцы тѣ, кога боли нѣкого си глава, гуждѫть го на чело му и казвѫть чи ся залѣпалъ самъ и кату изтѣглялъ болесть тѫ, отлѣпялъ ся пакъ самъ. А по нѣгдѣ си гы казвѫть *разбойны каменья*, т. е. каменья разбиваюштс болѣсть тѫ.

Отъ сичкы тыя живы остаткы, съхранены въ днѣшны тѣ Българы, доказва ся необоримо: чи приписаныи *Келто-Кимбармъ*, и послѣ тѣхнимъ потомкамъ *Галатато-Фржгамъ*, Друидизмъ е сѫшта та българска стара вѣра.

Да бы же потвърдили сичкы тѣ нашы казаны до сега врьху той-зи прѣдмѣтъ съ іоште по-необоримы живы доказатьлства, навождаме и нѣколко си народны нашы стары пѣсны пѣяны днѣсь отъ народа българскы въ общтѣ.

СТАРОНАРОДНИ БЪЛГАРСКИ ПѢСНИ, РАЗИСНѢЮШТИ ДОСТА ОБШЫРНО ЖИВОТА НА ДРУИДЫ ТѢ, ЖИВШИИ НѢКОГАШЬ ДѢЙСТВИТЬЛНО ПО ГОРЫ ТѢ И ПЕШТЕРЫ ТѢ, УСАМЕНИ ОТЪ ОБШТЕСТВО ТО НАРОДА, А ОТЪ ПОСЛѢ ДОСТИГШИ ЗА БАСНОСЛОВНЫ СѪШТЕСТВА, ПОДЬ ИМЯ ТО ЗМѢЮВЕ И ЗМѢИЦИ, САМО-ДИВИ, ГОРСКИ-ДИВИ, ЮДИ И ПР.

1.

Само-Диви тѣ искѫть да придумѫть и отведѫть момѫ Миріанѫ да ѭ направѭть само-дивишкѫ попадѭ и проч.

Дѣто си сльнце ꙁасѣда
Тамъ има мома ꙁаспала.
На лошо мѣсто ꙁаспала.
На самодивишко игриште,
На говидарско пладнило.
Спала е мома, што спала,
Катꙋ сѧ отъ сьнь събꙋди
При ней сѣдѭть тры моми

*) Responsa ad Consulta Bulgarorum, ed. Hardouin, acta Consiliorum, V. 353—386.

Три моми, три Самодивн!
Пьрва си отговараше:
Хайди! да зѣмимь Мирїанкѫ
За само-дивскѫ попадѭ
Втора си отговарїаше:
Какъ штѣмь си зѣ Мирїанкѫ,
Катꙋ е една ꙋ майкѫ,
Тїа за сынъ, тїа за дьштерѭ!
Трѣтїа си отговараше:
И ные таквѫ-съ тьрсиме,
Коїа е една ꙋ майкѫ;
Чиште мама й да плачи,
Да плачи да ны весели
Въ пондѣлникъ на корито то,
Ꙋ вторникъ въ малкѫ градинѫ,
На нивѫ їоште на лози.
Чи си Мирїанки дꙋмахѫ:
Ѩ стани, стани Мирїанке,
Стани иди си ꙋ вазы,
Да кажишь ты мами си,
Чи штѣмъ да тѧ зѣмиме
За само-дивскѫ попадѭ.
Да додишь на нашы мѣста,
Да видишь какъ е хꙋбаво!
Не придемь Мирке, не тьчемь,
Ката день съ игры съ цыгꙋлкы;
Ката день игрѫ играйме,
Ката день ѣдемь и пиемь!
Да ти сѧ мама ти надꙋма,
Надꙋма їоште наглѣда;
Катꙋ си ꙋ тѣхъ отиди,
До дѣ мами си изкажи,
Тїа сѧ отъ дꙋшѭ отдѣли!

РАЗЯСНЕНИЕ.

Съдържаиие то на таѭ пѣсень е важно, зашто то сама тїа ни разїаснѣва млого нѣшто врьху Само-диви тѣ: *Тамъ дѣто си слньце засѣда*, значи мѣсто на нѣкои си высокы горы. Простонародие то е мыслило чи на заходъ слньца, кату ся то закрые отъ очы тѣ имъ, задь высокы тѣ горы, тамо и засѣда. Нѣкоїа си мома Миріанка заспала, на *само-дивишко игрище*, т. е. мѣсто дѣ то играѭть *Само-диви тѣ*. Миріанка ся събудила и видѣла при ней си да сѣдѭть *тры моми, тры Само-диви*. Какво е то нѣшто *Само-диви*? Сама та рѣчь показва едно твьрдѣ отдално вѣрвание остало въ Българы тѣ отъ древны времена, кому начяло то отива въ Хиндистанъ. Таїа рѣчь, какъ то е видна, съставена е отъ двѣ рѣчы, *Сама*, и *Дива*, кои и двѣ тѣ си имѫть значение то їавно въ самскрытъ їазыкъ. *Сама*, значи на самскрытскы се исто какъ то и въ нашъ българскы їазыкъ, и отъ неѭ рѣчь какъ то и другадѣ показахме, има съставени млого и знамянити рѣчи на святыи индийскы їазыкъ; а най-важни тѣ сѫ: *Сама-Вѣда*, свята та имъ книга, какъ то и наймянование то священаго имъ їазыка, *Самъ-съкрытъ*, *Самскрытъ*. Втора та же рѣчь *Дива*, исто има важны значеныя на самскрытъ и не зандскы їазыкъ; въ пьрвыи значи *божьство* или *добьрь духъ*, въ вторыи же *духъ*, въ злѫ смысьль. Сѫдїашти буквално по рѣчы тѣ, отъ кои то е съставено това имянование *Само-Дива*, трѣба да го разтьлкуваме: *дѣва* (мома) божествена или по-їасно да кажиме: *дѣва придадена съвсѣмъ въ божественѫ службѫ*. На самскрытъ

языкъ ся находи и рѣчь тж *дѣва* състъвена въ имя то *Дѣва-Кали*, богыня, една отъ Сивовы тѣ жены. *Три моми, три Само-диви* ся іавѣвжть Миранки, въ пусто, горско и усамено, *лошо мѣсто* (непристжпно отъ народа), и разговаржть ся съ ней, приканіашти ѭ да гы съдружи да ѭ заведжть въ тѣхны тѣ жилишта и да постжпи въ тѣхныи чинъ, *да ѭ направѭть самодивишкж попадѭ*, т. е. да ся посвяти и тіа въ божественж службж, да стани *Само-Дива*. Тиз й описвжть и живота кого то живѣѭть, чи не приджть, ни то тѣкжть, какъ то други тѣ мірски жени, нъ занимавжть ся съ игры и съ пѣсны, ѣджть и пиѭть; какви то сж дѣйствитьлно были и възпомянаеми тѣ *Друїдаі* отъ еленскы тѣ списателы, и жены тѣ на *Самноты тѣ*, Самоцы тѣ друйдскы. А кату зѣмиме живота на *Баіадеркы тѣ*, посвятены тѣ *дѣви* въ индийскы тѣ храмове, видимс единство съ живота на нашы тѣ Само-дивы. Никаквж силж не употрѣбліавжть, нъ ѭ придумвжть, прѣдставлаюшти й хубавыи животъ кого то тѣ живѣѭть, и іоште й давжть волѭ да иди да ся упрости съ майкж си, *да й ся мама й наглѣда* и *надума*, зашто то като постжпи тіа веднжшь въ той-зи животъ, трѣба вѣкы да ся откажи отъ родителы тѣ си, неште й бжди вѣкы допустено да ся възвьрни въ мірскый животъ, нъ трѣба да прикара животъ си въ свѣштеныи чинъ само-дивишкы.

Въ таѭ пѣсень, какъ то всѣкъ види, нѣма никаквы си творичьскы въображеныя, ни то нѣшто си извьнестествено, нъ чисто е повѣствуватьлна, съхранивша намъ едно истино събытие, кое не можи ся отнеси на другж повременность, освѣнь *на друйдскж тѭ*, кога то тии живѣли по горы тѣ и по пештеры тѣ, испьлнаюшти тамо богослуженыя та си, какъ то ни гы е съхранила повѣстность та.

2.

Радкина женидба съ Змѣіа.

Мама си Радкж згѹдѣва,
Яла си Радкж не пыта!
Радка мами си дѹмаше:
Гѹдишь ма мамо женнишь ма,
Яла ма мене не пыташь!
Мене ма мамо Змѣй либи!
Змѣй си на бой отиди
И менѣ заржкъ заржча:
Чѣкай ма Радке, чѣкай ма,
Чѣкай ма девѧть годины.
Яко са Радке не вьрна,
Гѹди са Радке жени са!
До дѣ си Радка издѹма,
Чимширь са врата отвори,
Радка насрѣштж излѣзи,
Змѣюве въ дворы влѣзохж,
На выхрогонцы конне ѣздѣхж;
Змѣици въ дворы влѣзохж,
На позлатены колескы.
Та чи Радки си дѹмахж:
Съблѣчи Радке вашж примѣнж,
Да та съсъ нашж облѣчеме;

Разплити Радке вашы плетенкы,
Да та уплетемь по нашы.
Пакъ сѫ си Радкѫ завели,
Въ дьлбокы тѣ си пештеры.

Тры мѣсецы гѹдежь правили,
Годинѫ свадбѫ свьршили,
До дѣ сѫ свадбѫ свьршили,
Мѫшко са е дѣте родило!

РАЗЯСНЕНИЕ.

Тукъ ся описва свадба Змѣя съ Радкѫ. Змѣя ходилъ на бой и кату ся възвьрнѫлъ дошалъ съ сватове кои ѣздили на *выхрогонцы* (бьрзи кату выхръ) кониe, съ сватицы, Змѣйцы, кои ся возили на позлатены колесницы. Радкини тѣ двори имали врата отъ *чемширь*, и колесницы тѣ влѣзли въ двора й, значи чи и тіа е была отъ богатѫ челядь. Змѣйци тѣ, сватици тѣ, й донесли примянѫ, какваѫ то тии носили, и уплѣли й плетенкы по тѣхнѫ труфѫ, то значи чи тии были отъ другѫ и отъ по-голѣмѫ *кастѫ* и отличявали ся и по облѣкло то и по плетенье то на косы тѣ си. Завели ѭ въ обиталишта та си, въ *шырокы тѣ си пештеры*, дѣ веселби тѣ на гудежя ся продьлжили тры мѣсеца, а на свадбѫ тѫ годинѫ.

Подобни великолѣпни свадби ся възпомянувѫть въ нашы тѣ народны пѣсны, въ кои сѫ подигали отъ *девять села сватове, а отъ десято кумове!* Такива исты великолѣпни свадби ся описвѫть и въ стары тѣ самскрытскы книгы, а и днѣсь іоште въ независимы тѣ мѣста Хиндистана ставѫть подобни свадби.

Въ Българиѭ іоште до днѣсь ся е съхранилъ, по нѣкои си мѣста, старый обрядь на свадбы тѣ, да подигѫть *сватове* и *сватици*, *кумове* и *кумици*, *дьверы* и *под-дьверы*, *свахы*, *зьлвы* й проч. *); нъ нѣмѫть вѣкы онъ-зи старъ блѣскъ, какъ то кату когы то сѫ были Българи тѣ свободни!

Понеже рѣчь та ни е тукъ за стары тѣ свадбы, мыслиме, чи не бы было излышно да разіасниме, што значи и сама та рѣчь *свадба*. Таіа рѣчь по истино то си значение значи *сважданье*, *скарванье*. Нъ ные видиме чи свадба та не е такова нѣшто, нъ напротивъ любовь, зближение съ веселбѫ и съ добрѫ волѭ! Да бы узнали какъ е дошла таіа рѣчь да ся зѣма днѣсь за бракосъчитание, трѣба да идиме до старыи и истинныи источникъ іазыка ни. Въ самскрытскы тѣ книгы ся описва на кои начинъ ся е испьлнѣвалъ *гудежа*, т. е. каквы постѫпкы е трѣбало да направи най-напрѣдь момака да му ся даде дѣвойка та коѭ то е искалъ да зѣми въ бракосъчитание. Отъ стрьны на дѣвойчинъ башта, кога то ся е прѣдставліаль нѣкои си момакъ да поишти дьштерѭ му въ бракъ, овѣвлявело ся е по околошны тѣ мѣста, чи што жени дъштерѭ си и упрѣдѣлѣло ся а день *пьпришта*, т. е. день прѣзь

*) Вишь обшырно описание на българскы тѣ свадбы въ пьрваѭ часть Показалеца, издаденъ въ Одесѫ 1859.

кого то е трѣбало да ся збиржть момци тѣ, прѣдь дѣвойчины тѣ домове, дѣ ся назначявало мѣсто на кое е трѣбало всѣкъ отъ тыя момцы да покажи достойнство то си, не само на тѣлесны тѣ си силы и упражненыя, нъ и на умны тѣ си. Тамо е ставало едно общто прѣние и *сважданье* между момцы тѣ и кой то е прѣудолѣвалъ надь сичкы тѣ, нему ся е давала дѣвойка та, коіа е стоіала на высоко мѣсто дома си, придружена отъ брата си (или въ случаи ако не е имала брата отъ най-ближнаго си сродника) и глѣдала е сичкж тж таіж *свадбж* на момци тѣ. Братъ й іж придавалъ побѣдителю, и послѣ сж испьлнѣвали брака т. е. другы тѣ обряды домашны и вѣройсповѣдны. Това дѣйствие ся казва на самскрытъ іазыкъ *swayambara*, кое учени тѣ индиіанисти тьлкувжть: choisir son époux=избирати себе мжжя. Нъ таіж рѣчь о сьставена отъ двѣ рѣчы: *swayam*, кое е равно съ нашее *своемъ, своего* и *bara*, *берж*, брати, из-бирати, т. е. буквално таіа рѣчь значи *своего-избирати*.

Ето сега зашто въ нашъ іазыкъ рѣчь та *свадба*, (коей пьрвобытно то значение е *сважданье)* има значение *бракъ*. Нъ въ насъ ся зѣма безъ разликж *свадба* и отъ стрьны момака и отъ стрьны дѣвицы, т. е. и момака казва имамъ *свадбж*, и дѣвица тж казва се истое, а нѣ какъ то въ самскрытъ іазыкъ ся зѣма *swayambara* за дѣвойкж тж само, чи избира своего.

При томъ забѣлѣжваме чи българско то имя *Рада* на самскрытъ іазыкъ е пакъ *Râdhâ*, съ разликж само на *dh* придыхатьно.

3.

Женидба Стоіанова съ Само-Дивж.

Стоіанъ си тѣлцы пасѣше
По Само-Дивишкы игричта,
И съ мѣшнйцж си свирѣше.
Само-Диви сж събрали,
Събрали и сж играли,
Играли и сж уморили.
Чи сж высоко фрькнжли,
По зелены тѣ бѣхицы,
При студны быстры кладенцы,
По равны гладкы полѣнкы,
По цвѣтны росны моравкы.
Тры са сж голи съблѣкли,
Чи си сукманы съблѣкли
И златокрайкы привѣзкы,
И зеленъ поіасъ моминскы,
И само-дивско забунче.
Стоіанъ си чырдж покара,
Чи іж на валіакъ привали,
Само-Дивы си издѣбна,
Та имъ сукманы открадна.
Само-Диви сж излѣзли
И тры тѣ голи безъ ризы.
Тры тѣ са молжть Стоіану:
Стоіане, младо овчарче!
Дай ни Стоіане сукманы,
Сукманы само-дивишкы!
Стоіанъ имъ гы не дава!
Пьрва Стоіану думаше:

Дай ми Стоѩне сѹкманче,
Чи имамъ майкѫ маштихѫ,
И майка ми мѧ ѹбива!
Стоѩнъ й ништо не каза,
Нъ й сѹкманче подади.
Втора Стоѩнѹ дѹмаше:
Дай ми дрѣхы тѣ Стоѩне!
Чи имамъ до девѧть братѩ,
И тебе и мень ѹбивѫть!
Стоѩнъ й ништо не каза,
Нъ й дрѣхы тѣ подади.
Трѣтѩ зовѣхѫ Роданка,
Тѩ си Стоѩнѹ дѹмаше:
Дай ми Стоѩне дрѣхы тѣ,
Чи сьмь си една ѹ майкѫ,
За сынецъ и за дьштерѭ;
Ты да не сѣкашь Стоѩне,
Само-Дивѫ женѫ да водишь!
Само-Дива домъ не събира,
Ни ти дѣца отглѣжда!
Стоѩнъ си тихо говори:
Ѧсь таквѫ-сь момѫ си търсѭ,
Да бѫди една ѹ майкѫ.
Чи си ѭ ѹ тѣхъ заведи,
Съ дрѹгы ѭ дрѣхы облѣчи,
И сѧ за неѭ ѹжени.
Тры годины сѧ водили,
Станѫла трѹдна неволна,
Мѫшкѫ е рожбѫ добыла.
Понѹдѫ мѹ сѫ сторили
И имѧ мѹ сѧ гѹдили,
Та сѫ го Данчо нарѣкли.
Катѹ годинѫ изпьлнилъ,
Годинѫ мѹ сѫ напили.
Ѣли сѫ іоште пили сѫ,
Кѹмецъ Стоѩнѹ дѹмаше:
Ѩ да ми кѹме посвиришь
Съсъ твой тѫ гайдѫ мѣшницѫ,
Кѹмица да ми пойграй,
Какъ Само-Диви играѭть!
Стоѩнъ съ мѣшницѫ засвири,
Ѧ Роданка си зайгра,
Какъ то хора та играѭть.
Кѹмъ си Роданки дѹмаше:
Роданке мила кѹмице!
Што ми кѹмичке не играйшь,
Какъ то Само-Диви играѭть!
Роданка кѹмѹ дѹмаше:
Моли сѧ кѹме Стоѩнѹ,
Нѣка ми дрѣхы т'извади,
Дрѣхы тѣ само-дивишкы.
И кѹмъ мѹ сѧ е помолилъ,
Ѧ Стоѩнъ сѧ е придѹмалъ.
Самъ си сѧ Стоѩнъ изльга,
Катѹ мѹ е рожбѫ добыла,
Чи неште назадь помысли.
Чи й сѹкманче извади,
Сѹкманче само-дивишко,
Извади та й подади.
И Роданка сѧ завьртѣ,
Чи изъ кѹмина изфрькна,
Чи на кѫшты е кацнѫла,
Само-дивишкы си засвири
И Стоѩнѹ си дѹмаше:
Нѣ-ли ти рѣкохъ Стоѩне,
Само-Дива домъ не домѹва!
Плѣснѫла рѫцѣ писнѫла,
И е высокѹ хврькнѫла,
Та е далѣкѹ отишла,
Ѹ пѹсты горы зелены,
До само-дивишкы селишта
На моминскы кладенцы.
Тамъ сѧ Роданка ѹкѫпа
Моминство й сѧ повьрна,
Чи ѹ майкѫ си отидѣ!

РАЗЯСНЕНИЕ.

Въ таѭ пѣсень видиме похыштение то на еднѫ Само-Дивѫ отъ Стоіана мірянина (не друйдина), кой издѣбнѫлъ Само-Дивы тѣ кату сѫ кѫпали и взѣвшъ имъ самодивскы тѣ дрѣхы, усвоилъ еднѫ отъ тѣхъ кату на силѫ, завелъ ѭ у тѣхъ си и ся уженилъ съ неѭ; водили ся тры годины, добыли мѫшкѫ рожбѫ, правили *понудѫ*, гудили имя на дѣте то, и кату му напивали годинѫ, кумъ имъ поискалъ да му проиграй Роданка самодивишкы игроводъ, кого тіа не можила да играй освѣнь съ свои тѣ си *самодивишкы* дрѣхы, кои то Стоіанъ дьржялъ іоште съкрыты, зашто то, какъ то видиме въ пѣсень тѫ, той ѭ былъ ублѣкалъ съ другы дрѣхы. Стоіанъ помыслилъ чи тіа подирь толкова врѣмя, што е живѣла съ него, а и кату е добыла іоште и дѣте, не пте помысли вѣкы да ся върни на задѣ, т. е. при Само-Дивы тѣ, далъ й дрѣхѫ тѫ, тіа ѭ облѣкла, и съ силѫ тѫ на неѭ дрѣхѫ хвръкнѫла и отишла пьрво на *моминскы кладенцы*, дѣ кату ся укѫпала, добыла пакъ моминство то си, т. е. станѫла пакъ *дѣва*, отишла при майкѫ си.

Само-дивски тѣ дрѣхи ся описвѫть въ таѭ пѣсень именно: сукмань, златокрайкы привѣзкы, зеленъ моминскы поіасъ, и забунче *само-дивско*.

Въ народны тѣ ни приказкы, кои ся приказкѫть врьху Само-Дивы тѣ, казва ся чи сила та имъ была въ дрѣхы тѣ, и кату гы издѣбни нѣкои си да имъ зѣми *само-дивишкы тѣ дрѣхы*, тии вѣкы нѣмали силѫ да хвьркѫть, нъ оставали се кату другы тѣ человѣци!

Роданка моліашта ся Стоіану да й даде дрѣхы тѣ и да ѭ не зѣма за женѫ, казва му явно: *ты да не сѣкашь Стоіане Самодивѫ женѫ да водишь! Само-дива домъ не събира, ни то ти дѣца отглѣжда!* и кога то побѣгнѫла казала му и му напомнила истое. Отъ того ся доказва явно чи Само-Диви тѣ, по чина си, не сѫ могли да ся бракосъчитавѫть съ другы тѣ людие освѣнь се пакъ отъ чина си, или какъ то ся приказва за жены тѣ на *Самнотѣ тѣ*, чи живѣли особно отъ мѫжие то и само единъ пѫть ходили въ годинѫ тѫ да ся събирѫть съ мѫжие и призоры ся врьштали пакъ въ усаменены тѣ мѣста дѣто сѫ живѣли. Тѣмъ ся е приписвало едно голѣмо искуство въ чяродѣйство то и въ другы. Ето што говори Amédée Thierry врьху той-зи прѣдмѣтъ:

Des magiciennes et des prophétesses étaient affiliées à l'ordre des druides mais sans partager ni les prérogatives, ni le rang élevé du sacerdose: elles servaient d'instrument aux volontés des prêtres; elles rendaient des oracles, présidaient à certains sacrifices, et accomplissaient des rites mystérieux, d'où les hommes étaient sévérement exclus. Leur institut leur imposait, de la façon la plus bizarre, tantôt la violation des lois de la pudeur, tantôt la violation des lois de la nature: ici la prêtresse ne pouvait dévoiler l'avenir qu' à l'homme qui l' avait

profanée; là elle se vouait à une virginité perpétuelle; ailleurs. quoique mariée, elle était astreinte à de longs celibats. Quelquefois ces femmes devaient assister à des sacrifices nocturnes, toutes nues, le corps teint de noir, les cheveux en désordre, s'agitant dans des transports frénétiques, une torche enflammée à la main.

C'était sur des écueils sauvages, au milieu des tempêtes de l'archipel armoricain, que les plus renommées de ces magiciennes avaient placé leur résidence. Le navigateur gaulois n' abordait qu'avec respect et terreur leurs îles redoutées; on disait que plus d'une fois des étrangers, assez hardis pour y descendre, avaient été repoussés par les ouragans, par la foudre et par d' effrayantes visions.

L'oracle de *Séna*, plus que tous les autres, attirait les navigateurs de la Gaule. Cette île, située vis-à-vis du cap le plus occidental de l'Armorike, renfermait un collége de neuf vierges qui, de son nom, étaient appelées *Sénes*. Pour avoir le droit de les consulter, il fallait être marin, et encore avoir fait le trajet dans se seul but. On croyait à ces femmes un pouvoir illimité sur la nature: elles connaissaient l'avenir, elles guérissaient les maux incurables; la mer se soulevait ou s'apaisait, les vents s'éveillaient ou s'endormaient à leurs paroles; elles pouvaient revêtir toute forme, emprunter toute figure d'animaux.

Un autre colège de prêtresses, soumises à une autre règle, habitait un des îlots qui se trouvent à l'embouchure de la Loire. Celles-ci appartenaient toutes à la nation des Namnètes. Quoiqu' elles fussent mariées, nul homme n'osait approcher de leur demeure; c' étaient elles qui, a des époques prescrites, venaient visiter leurs maris sur le continent. Parties de l'île, à la nuit close, sur de légères barques qu'elles conduisaient elles-mêmes, elles passaient la nuit dans des cabanes préparées pour les recevoir; mais dès que l'aube commençait à paraître, s'arrachant des bras de leurs époux, elles couraient à leurs nacelles et regagnaient leur solitude à fors de rames*).—

Страшны тѣ чяродѣйства нашый народъ отдава на *Бродницы тѣ* и вѣрва чи тѣ снѣмали мѣсеца, сльнце-то и звѣзды тѣ, и были въ състояние да прибьрнѫть самѫ тѫ природѫ въ какво то иштѫть и пр.!

Нѣма никакво съмнѣние врьху единство то на приписаемы тѣ на *самнотскы тѣ* жены съ остало то вѣрванье нашего простонародия врьху *Юдытѣ* и *Бродницы тѣ* относитьлно за чяродѣйства та и пр.

Забѣлѣшка. Въ таѭ пѣсень видѣхме чи Стоіанъ кату засвирилъ съ мѣшницѫ тѫ си, Само-Диви тѣ ся събрали, играли и ся веселили, и послѣ отишли да ся кѫпѭть въ студны тѣ кладенцы, дѣ Стоіанъ гы издѣвнѫлъ, зѣлъ имъ дрѣхы тѣ и усвоилъ еднѫ отъ тѣхъ за женѫ; то значи чи Стоіанъ былъ добьръ и искусенъ свирецъ.

*) Ἐν δὲ τῷ ὠκεανῷ φασὶν εἶναι νῆσον οὐ πάνυ πελαγίαν, προκειμένην τῆς ἐκβολῆς τοῦ Λείγηρος ποταμοῦ· οἰκεῖν δὲ ταύτην τὰς τῶν Σαμνιτῶν (Ναμνιτῶν) γυναῖκας ... Strab. L. IV. p. 198.

Да бы дали едно кратко понѣтие врьху народно то ни свиренье, чи си тѣгли и то начало то се отъ Хиндистанъ, трѣба да изслѣдоваме най-стары тѣ имянованыя на свиралны тѣ орждыя кои то възпомянува народъ нашъ въ стары тѣ ни пѣсны, и отъ кои то нѣкои си и до днѣсь сж остали въ народа ни:

Гайда. На зандскы іазыкъ гай значи грайны гласъ (музика); а грай на самскрытъ іазыкъ има сжшто то значение какъ то гаи на зандскы. Отъ гай става гайда на зандскы, и има значение грайно орждие, т. е. орждие кое издае гай (музикалепъ гласъ). Въ народны тѣ ни пѣсны, а особито въ само-дивишкы тѣ, срѣшта ся рѣчь гайда и мѣшница, а упрѣдѣлительно гайда мѣшница, зашто то гайда=грайно орждие има и безъ мѣха.

Българи тѣ въ старо врѣмя сж имали грайны тѣ си орждыя въ доста голѣмо съвьршенство; а то ся доказва се пакъ отъ стары тѣ ни народны пѣсны, дѣ ся възпомянувжть: срьбьрни и позлатени свырки, мѣдни и костіани свырки, тржби и рогове, кавалы (кое сочи на еврѣйское кимбалъ); послѣ тжпаны, зурни, цыгулкы, а особито грайно орждие българско чисто, носяште и народное ни имя е сладкогласнаіа Булгарина, кое е подобно на таліанское ментулино. Днѣшни тѣ же живи остатки доказвжть нашж тж о тому рѣчь.

Въ всѣко село въ Българиж ся нахожджть свирци Българи, кои доста порядочно свирьжть съ гайды мѣшницы, съ цыгулкы, съ разновидны свиркы и въ обштѣ съ булгарины; а най-паче овчари тѣ съ мѣдны или отъ іаворово дьрво направены кавалы, свирьжть твьрдѣ сладкограйно, кату ся съдружьжть нѣколко си заедно.

Въ стары тѣ времена кога то сж ходили Българи тѣ на бои, имали сж рядъ военаго устройства и употрѣблѣвали сж и грайны орждыя, а нѣй-паче тржбы и мѣдны рогове, съвременно же пѣіали и възторгны пѣсны.

Стары тѣ елепскы писатели, какъ то и въ Омира, споманувжть народъ подъ имянемъ Παίονες=Пѣіани, и отдавжть му жилишта въ днѣшнж Българиж; той народъ же былъ пелазгичьско племя. Тии Пѣіани кога ходили на бои пѣіали пѣсны, а найпаче кога то ся врьштали побѣдоносци. Тѣхъ пѣсны еленскы тѣ стари писатели назовали παιανικοὺς ὕμνους, пѣіаничьскы пѣсны; съставили си и глаголъ παιανίζω= пѣжь побѣдительнж пѣсень или побѣждамъ приносно и проч. Всѣкъ види тукъ очевидно чи Παίονες никакъ не е еленска рѣчь нъ чиста наша българска, пѣіани=пѣюштии, а глагола παιανίζω е пѣжь. Най-стари тѣ възпомянаныя въ еленскы тѣ списателы врьху пѣсны тѣ и граіа (музика та) сж: чи тии си увели въ Еладж отъ Тракиж, а имяно отъ Орфея, какъ то и отъ Фригиж, дѣ ся възпомянувжть и стары пѣвцы Κορύβαντες. Кату отдадемы на тажь рѣчь пьрвобытно то й гласопройзношение, кое е грьцкыи іазыкъ искрывилъ, тіа става Горыванти, дѣ видиме кореннаж рѣчь гора, montagne отъ коиж прилагатьлное горыванъ и по другы крои българскаго іазыка горыванатъ montagnard. На зандскы іазыкъ е gerevantô. И дѣйствительно чи тии стари пѣвци въ Фригиж сж были горци тѣ кои сж пѣли и свирили около храмове тѣ, и въ празницы тѣ на богынж Кибелж. А на имя то Ὀρφεύς, кату додадемъ изгубеныи гласъ на F γ, става Γορφεύς, измѣнивши же буквж тж φ на в става Γορβεβς и попьлнено горовевъ, видиме еднж іавнж ближность съ рѣчь тж горыванати=горци. А можи бы и само то имя Орфевс да е было Горевъ, какъ то имаме и собствено имя въ народны тѣ си имяна Гора, Горчу и друг.—

Ладины тѣ и Колѣдны тѣ пѣсны съ игроводы тѣ имъ заедно, кои то народъ испьлнѣва свято и до днѣсь, въ Колѣдванье то и въ Ладуванье то, сѫ остатки живи отъ тѣхъ древны времена.

Наша та повѣстность и стари тѣ ни пѣсны доказвѫть іавно: чи Българи тѣ войници кога то отхождали на бой, отхождали съ пѣсны, какъ то и кога то ся врьштали побѣдоносци; народъ же гы съпроваждалъ и посрѣшталъ съ пѣсны, и дѣвишкы ликъ съ цвѣты и вѣнцы пѣіалъ е задружно.

Великый Симеонъ, кому народъ е съхранилъ пѣсень и до днѣсь и пѣе го: ой Семо, Семо, българскы царю,*) кога ся е заврьшталъ отъ Царыграда побѣдоносецъ, народъ отъ сѣкадѣ излѣзвалъ съ пѣсны да го посрѣшни; а дѣвишкы ликове, съ бѣло облѣчены млади дѣви, съ шиты полы по бѣлы сукманы, съ златокрайкы привѣзкы, съ зелены на крьста опасы, носили сѫ вѣнцы въ рѫцѣ и пѣіали сѫ сладкограйны пѣсны въ славѫ великому царю и побѣдителю Ромео-грьковъ царю Симеону! Народъ е постилалъ по поды (пѫтишта, улицы) обично лилѣкѫ, на онова мѣсто по кое то е минувалъ царь, какъ то и младоженцамъ въ голѣмы тѣ свадбы.

Повѣстность та съхранила чи Пѣіани тѣ нѣсѫ ся никакъ покорили Александру Македонскому, нъ имали сѫ своего царя, и Александръ гы е ималъ спомоштницы кога е воювалъ въ Азиѭ, дѣ ся сѫ тии били отлично. Имя то же Словіанъ, Словіанинъ или Словенинъ послѣ Александра Македонскаго ся іавѣва въ повѣстность тѫ, и то, по нашему мнѣнию, не е друго, нъ равно съ Пѣіанъ; παιανίζω, пѣѭ побѣдоносно словѭ или славѭ е се едно. Съхранило ся е іоште и въ повѣстность тѫ чи ушь Александръ великый былъ далъ това имя Славіани, славни въ бранѣхъ, нѣкому си тракийскому народу кой съвоювалъ съ него въ Азиѭ!

Ако разглѣдаме разсѫдительно, виждаме чи имя то Словени за пьрвы пѫть ся поіавѣва отдаваемо Македонскимъ Българамъ отъ дѣ и святобългарскыи чьрковенъ старъ іазыкъ е зѣлъ имя то Словенскы іазыкъ, какъ то и чьрноризецъ Храбръ тѫй го нарича. Отъ послѣ же сѫ го присвоили и други тѣ съ приѣмванье то на чьрковно то писание, а най-паче Руси тѣ, приубьрнѫвши го на Славіанскы, кое е и до днѣсь остало въ писменыи іазыкъ. А рускый самый народенъ старъ памятникъ, (кой то ся види да е былъ въ пьрвобытность написанъ на чистъ старобългарскы іазыкъ, а отъ послѣ порусенъ нѣшто си), Несторовaіа лѣтопись, іавно говори чи Словени тѣ за дьлго врѣмя живѣли около Дунава и послѣ ся разпростьрнили по другы мѣста; какъ то и въ великорускы тѣ народны стары пѣсны ся възпомянува Дунава и вінограды кои никакъ не сѫштествувѫть въ Великѫ Русиѭ!

Имя то Словіанъ, Словіанинъ или Словенинъ е приложено на старонародно то ни имя Българинъ, кое въ пьрвобытность си е значило: Беріаштыи, сѣіаштый, Житъ или Житовъ, (множ. бр. Житови), познатое общто имя Agyas=орачь, ѣдіаштый жито или българь, бльгурь и булгурь; а послѣ приносно чьловѣкъ или народъ изобрѣтшый орачьство, състворившый себе постоіанны жилишта, общественны обвѣзаности и законы, и питаюштый ся съ събрано благо, (бльгурь) а нѣ вѣкы съ корены и дивы плодове, какъ то е имало другы племена кои сѫ живѣли іоште по дивъ начинъ, т. е не оряшти и не сѣіашти.

*) Вишь въ съчинение то: Нѣколко рѣчи о Асѣню пьрвому и проч., цѣлѫ пѣсень обнародованѫ.

Съ другы рѣчы да книжиме: имя то Бьлгаринъ, Бльгаринъ или Булгаринъ, поставше народно имя значило е вѣкы въ приносиѫ смысьль: народъ кой ся е ублагородилъ сравнительно съ Еленъ=Гъркъ=Гъркъ=Горакъ, кой е най-близо живѣлъ около Пелазгы тѣ=Бьлгаро-Словены тѣ, нъ въ лѣсове тѣ и въ горы тѣ, не оріаштъ іоште й не сѣіаштъ, ни ти събираюштъ благо (бьлгурь), какъ тѣ Бьлгари тѣ да ѣма (ѣде), нъ търгаюштъ корены за припитание си, ὁ τρώγων!.....

Ные въ вторѫ тѫ книгѫ сме говорили обширно о тому въ разіасненіе то за пьрво то поіавление на Елено-Гърци тѣ и проч.

4.

Еню Миховъ и прѣдстатьлка Стада му Горска-Дива.

Запасалъ е Еню Миховъ
ой Колѣдѣ, мой Колѣде *)!
Запасалъ е сиво стадо
Подпладни го подь орѧхче,
Подь орѧхче столовато,
Столовато, крьстовато.
Стигна сѣнка, не достигна!
Чи си кацна Горска-Дива,
Горска-Дива, Само-Дива.
Подмѣтна си дѣсно крыло,
Стигна сѣнка и ꙁамина!
Отговарѧ Еню Миховъ:
Ой тѧ тебе Горска-Диво,
Горска-Диво, Само-Диво!
Да тѧ дарѭ добрѫ дарбѫ,
Да тѧ дарѭ шаро агне.
Отговарѧ Горска-Дива,
Горска-Дива Само-Дива!
Ой тѧ тебе Еню Миховъ;!
Да быхъ брала се по агне
Поле быхъ си побѣлила!
Пакъ говори Еню Миховъ:
Ой тѧ тебе Горска-Диво,
Горска-Диво, Само-Диво!
Да тѧ дарѭ съсъ дȣкато!
Отговарѧ Горска-Дива.
Горска-Дива, Само-Дива:
Да быхъ брала по дȣкато
Поле быхъ си посрьбрила.

РАЗЯСНЕНИЕ.

Знайно е чи овчяри тѣ лѣтѣ по пладнѣ, като почни да пече силно сльнце то, запладнѣвѫть стада си подь сѣнкы, дѣ гы дьржѫть до дѣ ся позахлади и пакъ гы карѫть на пашѭ. Еню Миховъ си запладнилъ сиво то стадо подь оряхче *столовато, крьстовато* т. е. дьрво оряхово кое е было тѫй гѫстокытно и изглѣдвало кату столъ или кату крьсть. Сѣнка та не достигнѫла да му закрые сичко то стадо, нъ Горска-Дива, прѣдстатьлка пастухамъ кацнѫла на оряхче то, подмѣтнѫла си дѣсно то крыло, и тѫй кату ся покрыло подь сѣнкѫ сичко то му стадо, іоште надминала сѣнка та! Еню поискалъ да благодари за това Само-Дивѫ тѫ и ѭ попыталъ, ако приѣма да ѭ *дари добрѫ дарбѫ*, едно шаро агне или едно срьбьрно дукато. Тіа ся показала

*) Това ся повтаря подирь сѣкѫ слокѫ пѣсны.

великодушна и не приѣмнжла никакъ прѣдложенаѭ дарбж, отговоривша ся чи ако бы брала агнета и дуката, толкова млого бы събрала, штото бы побѣлила и посрьбрила поле то!

Отъ таѭ пѣсень видиме іавно чи кога то вѣкы *Само-Диви тѣ* достигли за баснословны сжштества, народъ гы мыслилъ чи были *дѣвицы крылаты*, и тѣ были прѣдстатьлки на сичкы тѣ овчяры, какъ то же отъ другы пѣсны ся вижда чи и на сичкы тѣ добры юнацы. Приноса же или по-право дарба та коѭ имъ е дарѣвалъ народа, была по едно *шаро* (пьстро) агне и по едно срьбрно дукато.

5.

Умьртвеный Стоіанъ отъ Само-Дивж, помоштиѭ на Выхрове тѣ и Выхрушкы тѣ.

Мама Стоіанꙋ дꙋмаше:
Стоіане сынко Стоіане!
Не си стадо то разтирай
Изъ само-дивишкы джбржвы,
Или катꙋ го разтиріашь
Съ тьнкж си свиркж не свири!
Да ми та Дива не чюе,
Дива та Само-Дива та,
Да ся не бори съсъ тебѣ!
Стоіанъ майкж си не слꙋша,
Най-си стадо то разтири
Изъ само-дивишкж джбржвж,
Съ тьнкж си свиркж засвири,
Само-Дивж си покани
Да доди да ся поборѭть.
Само-Дива ся вѣстила
Кѫтъ малко момче рохаво!
Плѣснжли и ся вловили,
До тры дны ся сж борили,
Стоіанъште да й надвие!
Само-Дива ся провыкна:
Выхрове сестры Выхрꙋшкы!
Днѣсьште ма Стоіанъ надвие!
Выхрове ся сж спꙋснжли
Выхрꙋшки ся сж съвыли,
Чи сж Стоіана дигнжли
Отъ дьрво въ дьрво слагали,
Отъ врьхь на вьрхь дигали,
Кжсъ по кжсъ го скжсали,
И стадо мꙋ сж прьснжли!

РАЗЯСНЕНИЕ.

Въ таѭ пѣсень видиме іавно исто то вѣрванье за Само-Дивы тѣ чи можяли да ся приструвѫть въ какво то искѫть — *Само-Дива ся вѣстила кату малко момче рохово* (рунтово, несчесано); и чи дигали *Выхрове тѣ* и *Выхрушкы тѣ* противъ кого то сж искали, какъ то ся е вѣрвало и за *Самнѫткы тѣ* жены въ старость.

Нъ въ прѣдидуштаѭ пѣсень видѣхме чи Горска-Дива или Само-Дива заштитяла Еню Михово то стадо и имала разговоръ благоволенъ съ него, а тука видиме напротивъ борбж на Само-Дивж и Стоіана и послѣ умьртвение

то му оть неѭ помоштиѭ на Выхрове тѣ и Выхрушкы тѣ? То доказва чи *дуализма* (вѣрванье въ добро и зло начяло) былъ и тогава въ Вьлгары тѣ кога то сѫ вѣрвали тыя работы.

Послѣ видиме и улицетворение на Выхрове тѣ и Выхрушкы тѣ, кое вѣрванье и днѣсь іоште сѫштествуе въ простонародие то ни. Кога вѣѭть и ся съвывѫть такива силны вѣтрове, нѣкои си старци и баби казвѫть чи то сѫ *зли тѣ духове*, и бѣгѫть да ся не наидѫть на тавѣ, зашто то млого пѫти, казвѫть, въ такива случаи, зѣмали рѫцѣ и крака, кое наричѭть іоште *нападнѫло го злина!*

6.

Неволна любовь Тодорова съ Змѣйцѫ и изцѣлѣние му съ умразны Змѣіамъ и Змѣницамъ былкы (трѣвы).

Мама Тодȣра пыташе:
Тодȣре сынко Тодȣре!
Като ми ходишь сынко льо
седемь годины младъ овчарь
сѣкога веселъ идѣше
Ѹ баштины си дворове;
Я сега сынко Тодȣре
Што ми си толко нажаленъ,
нажаленъ іоште наскьрбенъ
и въ лицѣ мами потьмнѣлъ?
Да ли сѫ сынко не здȣмвашь
съсъ твоѭ младѫ дрȣжинѫ,
Та ми си такъвъ повѣнѫлъ,
Повѣнѫлъ въ лице посьрнѫлъ?
Тодȣръ мами си дȣмаше:
Катȣ мѫ пыташь да кажѭ,
Што сьмь си мамо повѣнѫлъ!
Отъ скоро е мамо почнѫла
Млада Змѣйца да иди,
Вечарь тѭ да мѫ находи!
Яко огьнь гори край назы
Тѭ при огьнѫ доходи,
Гльвны изь огнѫ си зѣма
Съ тѣхъ дрȣжинѫ тѫ бие,
Па при менѣ дохожда,
При менѣ лѣга да спиме.

Тодȣрȣ майка дȣмаше:
Чи каква ми е Змѣйца?
Тодȣръ мами си дȣмаше:
Хȣбава мамо на лице,
Катȣ ѭ мамо поглѣдна,
Лице й свѣти къть сльнце!
На снагѫ тьнка высока
Рȣса й коса златѭна!
Мама Тодȣрȣ дȣмаше:
Тодȣре миличакъ майци,
Не ходи стадо да пасешь!
Мама штѫ пыта, разпыта,
Съсъ былкы да тѫ укѫпи,
Змѣйца да тѫ намрьзи.
Пытала и разпытвала,
Чи си мама мȣ испыта
Былкы змѣйчаны умразны
Па си Тодȣра укѫпа.
Рано ранилъ младъ Тодоръ,
Та си на горѫ отидѣ,
Сиво си стадо да пасѣ.
Кога е было вечарь тъ,
Тии си огьнь наклали
И край огьнѫ заспали,
Младъ Тодȣръ не заспалъ!
Катȣ си дошла Змѣйца.

Право при огню отишла,
Гльвны изъ огнѧ зѣмаше
Сичкѫ дрѹжнѭ биѩше!
Па при Тодѹра отиде,
Катѹ при него приближи,
Змѣйца отъ него побѣгна,
Въ гѫстѫ горѫ прифрькна,
Катѹ Змѣйца пиштеше
Цѣла гора ихтѣше,
Сичкы овчарь събѹди!

Забѣлѣшка. Въ тѫ пѣсень сѧ описва и хубость тѫ на Змѣйцы тѣ: хубава, на лице свѣтла кату сльнце, тьнка высока, русо-злато-коса. А за Змѣюве тѣ приказвѫть въ приказкы тѣ, чи были хубави млади момци, чьрно-коси, высоки въ стасъ и покрыти съ златы луспы по тѣло то си, нъ имали и крыла и нѣшто си кату упашкѫ, дѣ имъ стоіала сичка та сила!

7.

Похыштение Радино отъ огнянаго Змѣіа.

Рада за водѫ ходила
На пѹсты Змѣйскы Кладенцы,
Ходила и сѧ вьрнѫла.
Срѣшта й идѫть два Змѣѧ,
Два Змѣѧ, два огнѧника.
По-старый Радѫ замина,
По-младый Радѫ запира.
И кьрчазы й напива.
Чи си Змѣй Ради дѹмаше:
Радо льо либе, Радо льо!
Сѣкы вѣчарь ми дохождашь
По смѣснѫ кыткѫ доносѣшь,
То-сь вечарь што не донеси?
Рада си Змѣю дѹмаше:
Змѣю льо ты Огнѧнико!
Пѹсни мѧ Змѣю да мина,
Да мина да си замина.
Майка ми болна си лѣжи,
Колко е болна отъ болѣсть
Два пѫти гори за водѫ!
Змѣй Ради си дѹмаше:
Радо льо мома хѹбава,
Льжи ти Радо дрѹгиго,
Най си Змѣѧ не льжи!
Змѣй си хвьрка высоко
И глѣда Змѣй шыроко!
Сега надь вази прифрькнахъ,
Майка ти сѣди въ горны кѫтъ,
Сѣди та си ѹмайва!
Майка ти маіосница та,
Майка ти ѹмайница та!
За тебѣ ризы съшива,
Сѣкаквы былкы въшива,
Сѣкаквы былкы ѹмразны,
Ѹмразны былкы раздѣлны!
Дано тѧ Радо намрьзѭ!
Майка ти маіосница та,
Майоса горѫ и водѫ!
Живѫ е зьмѭ хватила,
Въ ново ѭ гьрне тѹрила,
Съ бѣлъ го бодиль подклала;
Зьмѩ сѧ въ гьрне выѩше,
Выѩше іоште пиштѣше;
Я майка ти нарича:
Какъ то сѧ вые та-сь зьмѩ,
Тѫй да сѧ выѭть за Радѫ,
За Радѫ момци хѹбави!
Дано ѭ Змѣйкѹ намрьзи,
Намрьзи да ѭ остави!
До дѣ не тѧ е цѣрила,

Ясь штж та задигна.
Дорь това си Змѣй издума
И Радж си е задигнжлъ,
Издигнжлъ горѣ въ небеса,
До высокы тѣ дѣлове,
Дѣлове стѣны каменны,
Ѵ шырокы тѣ пештеры!

8.

Саракыня измамва любовника си Змѣя да й кажи раздѣлны былкы, научена отъ любовника си міріанина.

(Пѣе ся отъ македонскы Бьлгары).

Саракыно малка моме,
Саракыно посестримо!
Тѹкь ма лажишь не ма зѣмвашь,
Сега има тры годины,
Тры годины на четиры!
Износи ми тры перваци,
Тры перваци кѹприпены,
Тры прьстана бѹрмалии!
А бре лѹдо неженено!
Нѣ-ли ма пыташь да ти кажемъ:
Мень ма либи Змѣй отъ горж,
Тѹкъ ма либи не са лжчи,
Сега има тры годины,
Тры годины на четиры!
Саракыно мала моме,
Саракыно посестримо!
Кога дойди Змѣй отъ горж,
Ты мѹ кажи: Тата има,
Тата има бѣлж кравж,
Бѣлж кравж, чьрно теле,
Тѹкь иж цыцка, не са лжчи,
Не са лжчи, не са гони;
Сега има тры годины,
Тры годины на четиры.
Кога дошель Змѣй отъ горж,
Саракыня го пытала:
Ой ты Змѣю, прьвна любо!
Тата има бѣлж кравж,
Бѣлж кравж, чьрно теле,
Тѹкъ иж цыцка, не са лжчи,
Не са лжчи, не са гони,
Сега има тры годины,
Тры годины на четиры;
Какъ да чини, какъ да стори,
Оно отъ неиж да са лжчи?
Саракыно мала моме,
Саракыно посестримо,
Да н'е това дѣволштина?
Ой та Змѣю, прьвно либе,
Яска тебе не та лажимъ,
Тѹкѹ право ти казѹвамъ.
Саракыно мала моме,
Саракыно посестримо!
На-ль пыташь да ти кажж:
Ты мѹ кажи на тата ти,
Онъ да зѣмва чьрно-трьнотъ,
чьрно-трьнотъ, косто-ломотъ,
Да гы клада въ ново гьрне,
Въ ново гьрне да са вари,
На петокотъ на вечара,
На петокотъ спротъ саботж,
Да попрьска чьрно теле
То отъ неиж да са лжчи.
. . . . . .

Забѣлѣшка. Въ тыя двѣ пѣсны видиме чародѣйства та кои то сѫ употрѣблѣвали съ былкы умразны, противъ любовь тѫ на Змѣюве тѣ и Змѣицы тѣ, и даже имяна та на тыя былкы. Въ македонскѫ тѫ же пѣсень видиме рѣчь *первазъ,* кое е равно съ привѣзь, привѣзка, забрадка, ако и да ся види чи е едно съ мнимое турско *первазь,* кое е се нашее при-вѣзь, нѣшто съ кое то привѣзваме на около.

Македонскаіа пѣсень ся види новосъставена отъ стары отломкы на змѣйскы тѣ пѣсны.

9.

Нено и Юда ся надварѣть, той съ свирнѣ тѫ, а тя съ игрѫ тѫ си и пр.

(Македонска пѣсень).

Свири Нено свири,
Дѣ го дочѹ Юда
Юда Само-Вила.
Та мѹ вели, вели:
Іой ты Нено, Нено,
Нено, бре чобано!
Ты да свиришь Нено,
Ѧзи да играѭ.
Ѧзъ казалъ чина:
Яко Нено надсвиришь
Ке ти дадемъ Нено,
Най малкѫ тѫ кѣркѫ,
Юда Гелмарѹда.
Яко те надиграѭ,
Ке ти зема Нено,
Тоѭ тѫ рѹсѫ главѫ!
Свирилъ Нено, свирилъ
Тры дны и тры нощты,
Играла е Юда!
Тры дны и три нощты,
умори сѧ Юда!
Доста Нено, доста.
Доста немой свиришь!
Ке ти дада Нено
Най-малкѫ тѫ Юдѫ,
Юдѫ, Гелмарѹдѫ.
Те чиниѫ свадбѫ,
Ожени се Нено,
Калесалъ Калита
И добыѫ мѹшко дѣте
Калесаѫ Калитата,
Да нмъ крьсти мѹшко дѣте,
Кьрстиѫ, сѣднаѫ,
Сѣднаѫ да рѹчѣть.
Прѣдговорилъ Калитата:
Кѹмице, кѹмице!
Ты да ми играшь
Юдинско то хоро.
Калитате, Калитате!
Постой и почѣкай
Да си накизаѭ (бузаѭ=кьрмѭ)
Мѹшко-то дѣте,
Да го клада
Ѹ златнѫ тѫ люлкѫ.
Зѣла да играе.
Закачила горѣ,
Горѣ и планины.

РАЗЯСНЕНИЕ.

Въ тая пѣсень исто видиме женидбѫ Нена съ Юдѫ, Само-Вилѫ, какъ то видѣхме и женидбѫ Стояновѫ съ Само-Дивѫ. Нъ тукъ вѣкы женидба та Ненова не става съ измамѫ и издѣбванье, какъ то Стоянъ е сторилъ, нъ съ обзалогъ, Нено да свири, а Юда та играе, и кои то повѣчь врѣмя издржи, той да добые. Обзалога былъ за Ненѫ Юдина та най-малка дьштеря *Гелмаруда*, а за Юдѫ, Ненова та руса глава, т. е. смьрть та му! Нено добылъ и ся уженилъ съ *Гелмарудѫ*, нъ тіа, послѣ кату родила, побѣгнѫла пакъ по горы тѣ и планины тѣ, т. е, отишла въ Само-Дивишкы си чинъ и животъ.

10.

ЖЕНИДБА ИВА ОТЪ МЕГЛЕНА, БЪЛГАРСКА ВОЙВОДА

*Въ царствувание то царя Шишмана.**).

Иво е посвьршилъ надалекꙋ мома,
На далекꙋ преко слано море,
Преко слано море, града Бѣломѣтка.
Па се врати Иво, назадь си доходи,
Испрашта го него негова та тьшта
На Ива говори съ рѣчы немилы:
Море зѣте мой, зѣте непознаты,
Кога дойдешь тꙋка по дьштерѭ моѭ,
Ты да доведишь тры хилѧды свата,
Яко не доведешь безчестенъ ште си идешь!

* * *

Кога Иво дома скьрбенъ си се врати,
Прѣчека го него, негова та майка
Ива како виде токꙋ си го позна,
Съ невесело лице, ѹфилено сьрдце!
Добромь дойде сынꙋ, што си невесело?

*) Таіа пѣсень е обнародована въ 439ꙋ брой царыградскагс Вѣстника (1859), изпроводена, мыслиме, до редакциѭ тѫ отъ познатаго Бьлгарина Юрдана Хаꙗ. Костадинова. Тіа е изпѣіана на Спасовъ день прѣдь цѣлъ Прилѣпскы народъ отъ нѣкого си Спаса Георгиева.

Да ли благо нѣмашь или приѣтелы?
Или нѣшто си се въ момѫ прѣварило,
Или ти се твоꙗ тьшта подсмѣꙗла?

* * *

Тога й выка Иво на своѭ тѫ майкѫ:
Благо доста имамъ, приѣтелы имамъ,
Момина та майка лошо ми зарѫча,
Когаште си дойдишь назадь по невѣстѫ,
Да доведешь море тры хилѧды свата,
Яко не доведешь назадьште те вратамъ!

* * *

Мати мꙋ се смѣе, тихо мꙋ говори:
Сладкый сыне мой, приѣтелы имашь,
Ѩйдѣ да идишь въ Видина града,
Да си канишь тамо бьлгарскаго царѧ,
Бьлгарскаго царѧ силна Шишманина,
Да си канишь него кꙋма Господина,
Онъ е самодьржецъ на нашѭ тѫ земѭ,
Тойште ти доведе тры хилѧды свата!
Послѣ да си канишь Мирчета войвода,
Мирчета войвода отъ старѫ Охридѫ:
Него да си канишь по-стары дѣвера,
Тойште ти доведе до хилѧдо свата!
Послѣ да си идишь въ равнѫ Добрꙋжѭ,
Тамо да си канишь Лютвида войвода,
Той да ти бꙋди по-малы дѣвера,
И той ште доведе до хилѧдо свата.

* * *

Та отидѣ Иво въ Видина града,
Да си кани кꙋма царѧ Шишманина,
И си покани Мирчета войвода,
И отъ Доброжѭ Лютвида войвода.
Дорꙋ дома дойде сватове сѧ збрахѫ,

Отъ царѧ Шишмана тры хилѧды свата,
Ѧ съ Мирчета хилѧда сватове;
Дойде Лютвидъ съ хилѧдо свата,
Отъ Меглена събрахѫ до хилѧдо свата.

* * *

Отидохѫ по невѣстѫ младѫ,
Приближихѫ по край приморие,
Проговори Мирче отъ Охридъ войвода:
Свѣтлый царе! наша българска похвало!
Наши свати силни приличѭть на войскѫ,
Да йдиме въ кралѧ Бѣломѣтскы,
Да плѣниме града Бѣломѣтка,
Да познае кои сме мы Бѹлгари,
Да не мами Ива отъ Меглена,
Славнаго ни Тесалскы войвода!

* * *

Царь Шишманъ тихо проговори:
Не прилѣга намъ това да правиме!
Таковъ вычаи да не оставаме!
Сиротинѣмъ тѧшко да не быде!
Царь Шишманъ това заостави.
Прѣвозихѫ прѣко синьо море,
Па развыхѫ кьрстаты заслоны,
Развѣѭны отъ свилено платно,
Извезаны львовы отъ злато,
Пропѹштены ресары отъ срьбро;
Засвирихѫ свиркы отъ рогове
И влѣзохѫ въ града Бѣломѣтка.

* * *

Причака гы кралотъ Бѣломѣтскы,
Гоштѣва гы за недѣлѭ выше.
Тога й рѣче Мирче отъ Охридѫ:
Да ли чюешь крале Бѣломѣтскы?

Скоро давай нашаго залога,
Ныe сме си отъ бѹлгарскѫ земѭ,
Мыслѭть за насъ наши тѣ роднини,
И се чюдѭть што се закѫснѣхме.
Давай честно нашаго залога!
Да не їоште сватове ти дойдѫть!

* * *

Изведохѫ хѹбавѫ дѣвойкѫ,
ѭ качихѫ на юначка конѧ.
Всичкы она дарбѫ гы дарѹе.
На Шишмана срьбрьнѫ тепсиѭ,
въ тепснѭ змиѭ позлатена,
въ уста й камень безцениты,
Да вечерꙗ свѣшта да мѹ свѣти,
Да мѹ звижда кага Змѣи гьрмѫть.
На Мирчета дарбѫ мѹ дадохѫ,
Бѣла конѧ съ двѣ крылѧ златны.
На Лютвида дарбѫ мѹ дадохѫ,
Отъ желѣзо дамаскынѭ сабѭ.
На сватове дарбѫ дадохѫ,
По два лѫкта свилѧно кадифе.

* * *

Походъ ходѭть по слано то море
И се возвѫть въ бойнѫ корабѫ.
Тогай поче момина та майка
Да си плачи и люто да кьлне:
Ты глѹпавы крале Бѣломѣтскы,
зашто дади дштеркѫ за Бѹлгара?
Въ нашѭ земѭ мѣсто нѣмаме ли?
И юнацы како въ Бѹлгары?

* * *

Проговори кралотъ Бѣломѣтскы:
Ѹтѣши се кралице прѣкрасна,

Мы имаме змѣя троеглава,
Койште зѣми назадь дьштеркж ни.
Кралотъ позва Змѣя троеглава,
Айде Змѣе дѣсно крыло мое:
Да пропастишь бойнж тж корабж,
Да ми хванишь царя Шишманина.
Да ми го доведешь жива въ Бѣломѣткж.
Да ми играе хоро дѣвойчьско!

* * *

Змѣотъ тихо кралю се поклони
И отлѣтн сыньо то море.
Гласъ испѹшта, хѹлны рѣчы збори:
Бѹлгарине царе Шишманине!
Врати назадь кралевж дьштеркж,
Да ти не чинимъ голѣмж срамотж!
Па и дары што ви даровали,
Назадь честно да ми гы дадете!

* * *

Нъ што бѣхж до тры законицы,
Не даважть кралевж тж дштеркж!
Разлюти се Змѣотъ Бѣломѣтскы,
И испѹшти единъ силенъ вѣтьръ,
Съ вѣтаротъ еднж сылнж росж,
Се разигра това слано море,
Ште пропаднжть въ море кораби,
Ште пропаднжть шесть хилади свата!

* * *

Гласъ невидимъ отъ въздѹха выка:
Чѹете ли царе Шишмане!
Те поздрави Милка Само-Дива,
Отъ Перѹна Неда Самоходка:
Та пѹштайте мачкы отъ корабы,
Нѣка стоижть корабы въ море!

Змѣотъ има до тры ѕавычай:
Єдинъ вычай силенъ вѣтьръ дꙋха,
А дрꙋгый сытнѫ росѫ роси,
А трѣтый силенъ гратъ ми тьлче.
Почѧкайте тры чѧсове врѣмѧ,
Дꙋри лѣжи внетрѣ въ корабѧ,
И силѝ мꙋ вѣкы ште прѣйдѫть
Како пиѩнь той ште да се валка.

* * *

Токъ пꙋштихѫ мачкы (котвы) отъ корабы,
Н ѕастоѩ тры чѧсове врѣмѧ,
Така Змѣотъ отъ силѫ ослабна,
Като мьртовъ въ корабѧ лѣжи.

* * *

Па се врати царе Шишмане,
Н извади таѭ острѫ сабѭ
И иа Змѣѩ до тры главы прѣсче,
И въ море всы тры гы ѕамѣтна.
Тогай ми се море разиграло
Игра море корабы примѣтка!
Се провыкна царе Шишманине:
Што да правнмь кытены сватове?

* * *

Гласъ невидимъ отъ въздꙋха дойде:
Ободри се царе Шишманине!
Те поздрави Вьрбѧна Вьрбица,
Самохотка Креша Подгорница,
Потьрпите їоште до тры чѧса,
Дꙋри да пропаднѫть тры главы подь водѫ,
Говорейки Вили Самодивки,
Се ꙋтиши това синьо море.

*
* *

Излѣзохѫ на българскѫ земѭ,
Си дойдохѫ въ Меглена града,
Си вѣнчѣхѫ младѫ тѫ невѣстѫ,
Целувахѫ вѣнцы младоженскы.
Три недѣлы веселбѫ правихѫ,
Иво дары честны гы дарува.
Испратихѫ царѫ Шишманина,
Въ Сватѫ-Горѫ поклоникъ отидѣ,
Да целува мошты сватитьлскы
И отъ тамо въ Видинъ си отидѣ.

РАЗЯСНЕНИЕ.

Таіа пѣсень е важна въ двѣ отношеныя: по повѣствуватьлно то си съдьржяние и по баснословно то, въ кое играе и высоко творичьско въображение.

Отъ повѣствуватьлнѫ тѫ. чясть видиме великолѣпнѫ свадбѫ едного българскаго войвода, кой е управліалъ Тесалиѭ, въ Меглена града (?). Той призовава на свадбѫ тѫ си българскаго самодьржца царь Шишмана, Мирча войвода отъ Охридѫ, и Лютвида войвода отъ Доброжьѭ. Сватове ся събиржть до шесть хиляди и отивѫть по море въ Бѣломѣтка града (?) за дѣвойкѫ, коіа е была дьштеріа Бѣломѣтскаго краля.

Да ли е была дѣйствитьлно таіа свадба и когы, за сега не ни е възможно да ся впустиме въ разборы.

А отъ баснословнаѭ чясть видиме *Трыглавыи Змѣи*, имяна та на нѣколко си Само-Дивы, прѣдстатьлкы даже царю: *Милка*, *Неда отъ Перуна Само-ходка*, *Вырбяна Вырбица*, *Самоходка Креша Подгорница*. Ные казахме другадѣ, чи между Друйды тѣ имало и жены и на еднѫ ся съхранило и имя то *Milne*, а тукъ видиме *Милка*, кое е се едно и исто имя: *Мила*, *Милна*, *Милка*. А въ грьцко то баснословие, какъ то и о тому другадѣ споминѫхме, съхранило ся попрѣдание то чи нѣкоіа си горска нимфа Нéба (Горска Дива) отхранила Zевса въ горы тѣ и проч., тукъ же видиме исто то имя: *Неда отъ Перуна Самоходка*.

Отъ сичкы тыя вышейзложены пѣсны, види ся іавно и въ обширность чи тии български *Змѣюве* и *Змѣйци*, *Горски-Диви*, *Само-Диви* и *Само-Вили*, нѣсѫ были друго ништо повѣчь освѣнь най-стари тѣ *Самоци*, *Дрьви*, и посвятени тѣ Богу *Дѣви*, кои сѫ славили Бога, въ най-отдалнаѭ древность,

по горы тѣ, въ ниришта та (пагоды тѣ), а кату изчезнжлъ той чинъ съ врѣмя, народъ гы притворилъ въ баснословны лица.

Самскрытска та стара книжница и днѣшни тѣ іоште остатки на тѣхъ чинове выкжть грьмогласно чи ные Бьлгари тѣ сме си гы принесли отъ тамо и отъ чясти съхранили и до днѣсь!

Тии сж были, какъ то и другадѣ казахме, не само свштени имъ начялници, нъ и военни прѣдводители, учители народни, лѣкари и гадатели, а жени тѣ *Пытии* (отъ пытаж, пытамь глаголь) коимъ народъ е управліалъ разны *пытаныя* за бждоштность и проч.; а кату такива тии ся сж отличявали отъ другаго народа и въ начина живения си, въ облѣкло то си и др., какъ то гы описвжть доста подробно народни тѣ ни стари пѣсни.

Любопытно е чи въ само-дивишкы тѣ пѣсны *Стоіанъ* играе голѣмо дѣйствие съ свож тж *тынкж свиркж*, *гайдж* или *гайдж мѣшницж*. Той е лице то кое стари тѣ Грьци сж назвали *Аполонъ*, кой тоже е ималъ да прави съ *Мусы тѣ* [Само-Дивы тѣ], нъ тии го укычили! А іоште по-любопытно е чи имя то *Стоіанъ* ся находи и на самскрытъ іазыкъ: *Sthanou*=le Stable, un des noms de Çiva=Стану, Стайный, едно отъ сивовы тѣ имяна. Ные имаме на бьлгарскы собствены имяна: Станю, Стана, Стаю, и друг., кои имжть едно и исто значение съ *Стоіанъ*, отъ глагола Стаж, Стати, Станъ и проч.

IV.

ГАЛЯТИ ТѢ ВЪ БЬЛГАРНІЖ

Подь прѣдводитьлство то Брена и Болга (280 год. прѣды Хріста) и живо то възпомянание на тѣхъ събытыя отъ днѣшны тѣ Бьлгары.

Сички тѣ историци съгласно казвжть чи въ 279 или 280 прѣды Хріста, едно галатско войнство нападнжло на Грьциж и уплячкало Делфийскыи храмъ, послѣ же една чясть отъ тѣхъ ся изтрѣбило въ боюве тѣ, други ся вьрнжли назадь отъ дѣ то были дошли, а други стоѣли дьлго врѣмя въ Тракиж, послѣ минжли въ Малж-Азиж а имяно въ Фригиж, дѣ сж съставили *Галатское царство* кое е сжштествувало до завладение то отъ Римляны тѣ на тѣхъ мѣста.

Едни же отъ историцы тѣ гы наричжть Κελτοί=Келти, други Κίμβροι=Кимбри, а други Γαλᾶται и прѣдставжть гы се за единъ и исты народъ.

Нъ Келти тѣ сж имали сношеныя и съ Александра Великаго іоште въ

340 прѣды Хріста. Ето што говори Стравонъ врьху това: Ἀλέξανδρος γὰρ ὁ Φιλίππου κατὰ τὴν ἐπὶ Θρᾷκας τοὺς ὑπὲρ τοῦ Αἵμου στρατείαν ἐμβαλὼν εἰς Τριβαλλοὺς, ὁρῶν μέχρι τοῦ Ἴστρου καθήκοντας καὶ τῆς ἐν αὐτῷ νήσου Πεύκης, τὰ πέραν δὲ Γέτας ἔχοντας, ἀφῖχθαι λέγεται μέχρι δεῦρο, καὶ εἰς μὲν τὴν νῆσον ἀποβῆναι μὴ δύνασθαι σπάνει πλοίων (ἐκεῖσε γὰρ καταφυγόντα τὸν τῶν Τριβαλλῶν βασιλέα Σύρμον ἀντισχεῖν πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν), εἰς δὲ τοὺς Γέτας διαβάντα ἑλεῖν αὐτῶν πόλιν καὶ ἀναστρέψαι διὰ ταχέων εἰς τὴν οἰκείαν, λαβόντα δῶρα (παρὰ) τῶν ἐθνῶν καὶ παρὰ τοῦ Σύρμου· φησὶ δὲ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου κατὰ ταύτην τὴν στρατείαν συμμίξαι τῷ Ἀλεξάνδρῳ Κελτοὺς τοὺς περὶ τὸν Ἀδρίαν φιλίας καὶ ξενίας χάριν, δεξάμενον δὲ αὐτοὺς φιλοφρόνως τὸν βασιλέα ἐρέσθαι παρὰ πότον τί μάλιστα εἴη ὃ φοβοῖντο, νομίζοντα αὐτὸν ἐρεῖν· αὐτοὺς δ' ἀποκρίνασθαι ὅτι οὐδὲν πλὴν εἰ ἄρα μὴ ὁ οὐρανὸς αὐτοῖς ἐπιπέσοι, φιλίαν γε μὴν ἀνδρὸς τοιούτου περὶ παντὸς τίθεσθαι.—

—Александръ Филиповъ въ войнѫ тѫ противъ отвьдь-старопланинскы тѣ Тракийцы нападнѫлъ на Тривалы тѣ (Тржбели), зашто то гы глѣдалъ чи достигнѫли до Дунава и до острова Пѣвка, а отвьдныѭ тѫ стрьнѫ ѭ владали Гети тѣ (Жити тѣ), казвѫть чи до тамо само достигнѫлъ, и не можялъ да освои острова ускѫдности ради на корабы (тамъ бо былъ прибѣгнѫлъ царь Сирму Тривалскый и противостоіалъ на Александрово то прѣдприѣтие), и минѫлъ Дунава бивъ ся съ Геты тѣ и освоивъ имъ единъ градъ отъ дѣ же скоро ся вратилъ у своѭ си земѭ. Птолемѣй же Лаговъ казва чи въ таѭ войнѫ дошли и ся срѣшнѫли съ Александра Келти отъ Ѝдьрско то море ради приѣтьлства и посѣштения, царь же гы приѣлъ приѣтьлскы и въ разстоіание то на обѣда гы попыталъ: отъ кое нѣшто гы е найстрахъ на свята, мыслѭть чи штѫть каза отъ него. Нъ тии отговорили чи отъ ништо друго не гы е страхъ само отъ небе то да не падне отгорѣ имъ, а приѣтьлство то едного таковаго мѫжя млого почитѫть.—

Дунавскы тѣ Галати (зашто то казвѫть учени тѣ чи и по дунавскы тѣ стрьны имало Галати) почнѫли да ся мѣсѭть въ работы тѣ на народы тѣ въ Старопланинскыи Полуостровъ послѣ смьрти Александра великаго, кога то, новосъставено то македонско царство отъ того великаго мѫжя почна да пропадва и покорени тѣ отъ него царства и области почнѫхѫ да гонѭть Александровы тѣ войводы и да ся биѭть помежду си. Галати тѣ ся наѣмали по-напрѣдь съ платѫ да ся биѭть за тѣхъ, е послѣ почнѫли и да нападѫть по тѣхъ мѣста за плѣчкы и грабежы съ цѣлы обобны пьлчишта.

А около 281 год. прѣды Хріста, казвѫть историци тѣ, чи ся навило едно приселение отъ Тектосагы (Tectosages) по дунавскы тѣ равнины, кои то носили общто народно имя *Bolgs*=Болги, кое имя имъ отдавали Гало-Иберци тѣ. Тии изишли ушь отъ Голиѭ: Les émigrants, quel que fût le motif de

leur départ, sortirent de la Gaule par la forêt Hercynie et entrerent dans la vallée du Danube—казва Amédée Thierry — Нъ ные мыслиме чи тии мѣста іоште нѣсж носили общто имя *Голиіа* и живѣли тамо народи подь другы имяна! Ето какъ описва Стравонъ неж горж: Ὁ δὲ Ἑρκύνιος δρυμὸς πυκνότερός τέ ἐστι καὶ μεγαλόδενδρος ἐν χωρίοις ἐρυμνοῖς κύκλον περιλαμβάνων μέγαν, ἐν μέσῳ δὲ ἵδρυται χώρα καλῶς οἰκεῖσθαι δυναμένη, περὶ ἧς εἰρήκαμεν· ἔστι δὲ πλησίον αὐτῆς ἥτε τοῦ Ἴστρου πηγὴ καὶ ἡ τοῦ Ῥήνου καὶ ἡ μεταξὺ ἀμφοῖν λίμνη καὶ τὰ ἕλη τὰ ἐκ τοῦ Ῥήνου διαχεόμενα· ἔστι δ' ἡ λίμνη τὴν μὲν περίμετρον σταδίων πλειόνων ἢ πεντακοσίων, δίαρμα δὲ ἐγγὺς διακοσίων· ἔχει δὲ καὶ νῆσον, ᾗ ἐχρήσατο ὁρμητηρίῳ Τιβέριος ναυμαχῶν πρὸς Οὐινδολικοὺς· νοτιωτέρα δ' ἐστὶ τῶν τοῦ Ἴστρου πηγῶν καὶ αὕτη, ὥστ' ἀνάγκη τῷ ἐκ τῆς κελτικῆς ἐπὶ τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν ἰόντι πρῶτον μεν διαπεραῖσαι τὴν λίμνην, ἔπειτα τὸν Ἴστρον, εἰτ' ἤδη δι' εὐπετεστέρων χωρίων ἐπὶ τὸν δρυμὸν τὰς προβάσεις ποιῆσθαι δι' ὀροπεδίων· ἡμερήσεον δ' ἀπὸ τῆς λίμνης προελθὼν ὁδὸν Τιβέριος εἶδε τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς. προσάπτονται δὲ τῆς λίμνης ἐπ' ὀλίγον μὲν οἱ Ῥαιτοί, τὸ δὲ πλέον Ἑλουήττιοι καὶ Οὐινδολικοί . . . καὶ ἡ Βοίων ἐρημία μέχρι Παννονίων πάντες, τὸ πλέον δ' Ἑλουήττιοι καὶ Οὐινδολικοι, οἰκοῦσιν ὀροπέδια. Ῥαιτοὶ δὲ καὶ Νωρικοὶ μέχρι τῶν Ἀλπείων ὑπερβολῶν ἀνίσχουσι καὶ πρὸς τὴν Ἰταλίαν περινέουσιν, οἱ μὲν Ἰνσούβροις συνάπτοντες οἱ δὲ Κάρνοις καὶ τοῖς περὶ τὴν Ἀκυλήιαν χωρίοις· ἔστι δὲ καὶ ἄλλη ὕλη μεγάλη Γαβρῆτα ἐπὶ τάδε τῶν Σοήβων, ἐπέκεινα δ' ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς· ἔχεται δὲ κἀκεῖνος ὑπ' αὐτῶν.—

Какь и да е Тектосаги тѣ ся смѣсили съ по-прѣжны тѣ *галатскы* названы пьлчишта и прѣдприѣли познатаж общтж войнж противъ Македониж и послѣ противъ грьцкж тж остаткж.

Главный войвода или царь надь това смѣсено войнство былъ *Бренъ*, отъ племя то на *Praus*=Правси тѣ, кое значило, (казва Amédée Thierry) *hommes terribles*=чьловѣци страшни и за кое Стравонъ говори тжй: Τὸν Βρένον, τὸν ἐπελθόντα ἐπὶ Δελφοὺς, Πραῦσον τινὲς φασιν· ἀλλ' οὐ δὲ τοὺς Πραύσους ἔχομεν εἰπεῖν, ὅπου γῆς ὤκησαν πρότερον (Strab. L. IV, p. 187). Вторый же былъ *Болгъ* кого Павсаный пиши Βόλγιος, а Іустинъ *Belgius*, кой былъ родомъ отъ Тектосагы тѣ.

Бренъ въ той-зи си походъ разположилъ войнство то си по точкы тѣ мѣстоположения. Ето какъ гы описва Amédée Thierry: Des régions de Haute-Mecédoine, comme d'un point central, partent quatre grandes chaînes de montagnes. La plus considérable, celle de mont Hémus, se dirige vers l' est, entoure la Thrace, berde le Pont-Euxin et envoie une branche de collines vers Byzance et vers l'Hellespont. Une seconde chaîne se détache du plateau de la Haute-Mecédoine en même temps que l'Hémus, mais se prolonge vers le sud-est; c'est le Rhodope. Une troisième court de l'est vers l'ouest, celle des monts

que les Galls avaient nommés *Alban*. Enfin la quatrième, s'étendant au sud et à l'est donne naissance à toutes les montagnes de la Thessalie, de l'Epire, de la Grèce propre et de l'Archipel *). Conformément à cette disposition géographique, le Brenn dirigea sur trois points les forces de l'invasion. Son aile gauche, commandée par Céréthrius entra dans la Thrace avec l'ordre de la saccager et de passer ensuite dans le nord de la Macédoine, soit par le Rhodope, soit en côtoyant la mer Égée. Son aile droite marcha vers la frontière de l' Épire pour envahir de ce côté la Macédoine méridionale et la Théssalie, tandis que lui-même, à la tête de l'armée du centre, pénétrait dans les hautes montagnes qui bornent la Macédoine au nord. Ces montagnes servaient de retraite à des peuplades sauvages d'origine thracique et illyrienne, continuellement en guerre avec les Galls. Il importait au succès de l'expédition et à la sauvegarde des tribus gauloises, durant l'absence d'une partie de ses guerriers, que ces peuplades ennemis fussent ou soumises ou détruites dès l'ouverture de la campagne: mais retranchées dans d'épaisses forêts, au milieu de rochers inaccessibles, elles surent resister plusieurs mois à tous les efforts du Brenn. Celui-ci n'épargna aucun moyen pour en triompher. On pretend qu'il empoisonna des bandes entières avec des vivres qu'il se laissait enlever dans des fuites simulées; enfin ces peuplades furent exterminées par le fer, le feu et le poison, ou contraintes de livrer au vainqueur, sous le nom de soldats auxiliaires, l' élite de leur jeunesse. Le Brenn songea alors à descendre le revers meridional de l' Hémus, pour aller rejoindre en Macedoine la division de Céréthrius et l'armée de droite; mais, comme on le verra tout à l' heure, des événements contraires l' arrêtèrent dans sa marche et le firent changer de résolution.

Tandis que le Brenn bataillait contre les montagnards de l' Hémus, l'aile droite arriva sans difficulté sur la frontière occidentale de la Macédoine; elle avait pour chef un guerrier probablement tectosage, appelé *Bolg* ou *Belg*.

— Отъ стрьны тѣ на Горньж-Македониж кату отъ еднж точкж срѣдотъчия, започвжть четири голѣми планински цѣпове. Най-знамянитый, Ѣмскый (Старо Планискый), ся простира камъ Въстокъ, обикала Тракиж, достигва до Чьрно Море и спушта едно разклонение отъ хълмове камъ Визж (Царыградъ) и камъ Дарданелы. Единъ вторы цѣпъ ся отдѣла отъ высокиж равнинж на Горньж Македониж, сжшто какъ то Ѣмъ ,нъ той ся простира камъ Юго-въстокъ; той е Родопъ планина. Трѣты цѣпъ ся спушта и слѣдова отъ Въстокъ камъ Западъ, а то сж планини тѣ кои то Галли тѣ сж назвали *Албанъ*. Най-послѣ четвертый, простираюштъ ся камъ Югъ и камъ Въстокъ, дава рождение то на сичкы тѣ планины въ Тесалиж, Ипиръ, въ Грьциж и Архипелагъ. Съобразно

*) Maltebrun Géograph. de l'Europe, vol. VI, pag. 185 et suiv.

на това земеописно разположение, Бренъ отправи нопадатьлны тѣ силы на тры точкы. Лѣво то му крыло, прѣдвождаемо отъ Серетрия, встжпи въ Тракиѭ съ заповѣсть да ѭ ограби и да мини послѣ на сѣвернж стрьнж Македоний, или прѣзь Родопъ-планинж или по крайбрѣжие то на Ѣгейско то море. Дѣсно то му крыло трьгна камъ границж тж на Ипира да завладѣе отъ тажь стрьнж южнж Македониѭ и Тесалиѭ, а той истый (Бренъ), прѣдвождаюштъ главно то войнство, проникваше въ высокы тѣ планины кои то граничѭть Македониѭ отъ севѣрнж стрьнж. Въ тѣй-зи планины живѣіахж оттѣглини горски народи отъ тракийскы и илиричьскы родъ, кои то непрѣстано сж ся биіали съ Галли тѣ. Было е необходимо за успѣха на похода и за заштиштение то на голскы тѣ племена, въ разстояние то отсжтствия на едниж чясть на тѣхны тѣ войницы, штото тѣй-зи неприѣтьли народи ди ся покорѭть или истрѣбѭть въ само то отваранье на войнж тж. Нъ тии укрѣплени въ гжсты тѣ горы, между непристжпны каменны стѣны, умѣхж да противостоѭтъ млого мѣсецы срѣшту сичкы тѣ Бреновы усиленыя. Тойже не поштяди никакво срѣдство да гы побѣди. Искжть да кажѭть чи той отровилъ цѣлы четы съ ѣденья кои то ся е оставѣлъ да му отѣмнжть въ присторены бѣгства; най-послѣ тѣй-зи народи ся истрѣбихж (!) съ оржжие, съ огьнь и съ отровж, или унуждени да придадѭть побѣдителю, подь имя то на рядовно войнство, найотбраны тѣ си млады момцы. Бренъ смысли тогава да слѣзи обратно южнж тж стрьнж Ѣма, да иди да ся съедини въ Македониѭ съ Серетрово то отдѣление и съ дѣсно то крыло войнства; нъ, какъ то штѣмъ видѣ тутакъ-си, противни случаи го опрѣхж въ хода му и направихж го да промяни рѣшение то си.

Дори ся биіаше Бренъ съ старопланинскы тѣ горцы, дѣсно то крыло достигна безъ мжкж на западнж тж границж Македоний. То имаше главатарь едного юнака вѣроятно Тектосагъ, назваемаго *Болгъ* или *Белгъ*.

Забѣлѣшка. Въ нашыи прѣдмѣтъ входи най-паче ди докажиие чи Българи тѣ сж съхранили живы възпомянаныя отъ тыя галатскы събытыя, за това штѣмъ ся ограничи на това, оставивши настрьны изслѣдование то цѣлаго похода.

Видѣхме чи Бренъ самъ прѣдвождалъ главно то срѣдоточно войнство и той прѣдприѣлъ да проникни въ высокы тѣ планины кои то граничѭть Македониѭ отъ севѣрнж тж й стрьнж. А тии сж Пиринъ, Родокопъ, Витошь и Рилска та планина, коихъ раздѣліа Струма рѣка истичаюшта отъ тѣхъ; старопланинскыи хрѣпть насрѣштж имъ простираюштъ грыдж тж си до Черно Море.

Въ тѣхъ планины имало народъ отъ *тракийскы* и *илиричьскы* родъ, кой былъ въ непрѣстанны боюве съ галатскы тѣ племена, какъ то казва г. Amédée Thierry и трѣбало на сѣкы начинъ да го побѣдѭть Галати тѣ.

Бренъ отворилъ войнж тж съ тѣхъ, нъ тии горди ся дѣржяли противъ сичкы тѣ неговы усиленыя млого мѣсецы. Бренъ не поштядилъ никакво срѣдство само и само да гы побѣди и най-послѣ прибѣгнжль на срѣдство то да отрови ѣстыя и да ся приструва чи бѣга та гы оставꙗ, отъ кои то отровны ѣстия млого четы ся истровили, а послѣ събралъ отъ тѣхъ отборъ млады момцы и съпричислившъ гы кату рядовны войницы въ войнство то си отишалъ тогава камъ южны тѣ стрьны Македоний и отъ тамо въ Грьциж.

Францускый историкъ тукъ сплита нѣкакъ си повѣствувание то си: On pretend qu'il empoisonna des bandes entières avec des vivres qu'il se laissait enlever dans des fuites simulées—историци тѣ кои то сж записали той-зи случаи не *претендувжть*, нъ говорьть положительно: Οἱ Κελτοὶ τὰς τροφὰς καὶ τὸν οἶνον πόαις δηλητηρίοις καταφαρμακέυουσι, καὶ καταλιπόντες ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτοὶ νύκτωρ ἔφευγον. (Polyoen, Stratag. L. VII, C. 24. Athen. l. X. C. 12.) — Келти тѣ ѣстыя та и вино то съ ꙗдове тровѣхж, и кату гы оставѣхж въ шатры тѣ си тии бѣгахж ноштьж.—

Ные же прибавꙗме чи не само ѣстыя та и вино то сж тровили, нъ іоште и воды тѣ по кладенцы тѣ, кое то по-долѣ штѣмъ доказа.

Послѣ казва: *Enfin ces peuplades furent exterminées par le fer, le feu et le poison.* Това никакъ не можи го приѣмна здравый разумъ, да ся сж истрѣбили=*exterminées* тии народи само за нѣколко си мѣсеца и дѣ? въ такива непроходимы планины (а най-паче въ тѣхъ врѣмена) кои ся простиржть, какъ то казахме, отъ Витоша и Ридж до Чьрно море и има толкова и такива обшырны обитаемы закжтаны мѣста измѣжду! За истрѣбление то на тѣхъ народы е трѣбало годины и крьвопролитны биткы и пакь успѣха не е можялъ да бжди извѣстенъ. Колко то же чи зѣлъ отъ тѣхъ, Брнеъ, отборъ момцы и гы причислилъ въ войнство то си, то е истинж, нъ то исто упровьргава мнѣние то францускаго историка чи Бренъ гы *истрѣбилъ!* Истина та е чи подирь нѣколко си сраженыя, и подирь отровъ тж, тии ся сж сприѣтелили и договорили да ударьть заедно Грьцы тѣ, какъ то о тому штѣмъ говори по-долѣ.

А тукъ ся ражда въпросъ: Бренъ и Болгъ отъ какавъ родъ сж были? Едина былъ отъ Πράβσοι=Правси тѣ, за кои то стари тѣ списатели ништо не знаьть, дѣ сж живѣли тии Правси? Какъ убо францускый историкъ го прѣдставя за Галатинъ—Gaulois?! Болгъ же былъ отъ Тектосагы тѣ, кои то тоже нѣсж были Gaulois=Галати! Отъ дѣ на кадѣ излиза и той Галатинъ?! И да ли войнство то кое то е прѣдвождалъ Бренъ сж были се Галати, или по-голѣмаꙗ му понѣ часть? а нѣ напротивъ главно то войнство е было другъ народъ, а една твьрдѣ малка часть, нѣколко си пьлчишта само сж были Галати, кои то минахж отъ послѣ подь това имя въ Малж-Азиьж, повлѣкши и другы народы заедно съ себѣ си? . . .

Въ старо-планинскы тѣ горы живѣли (280 год. прѣды Хріста) *des peuplades sauvages d'origine thracique et illyrienne=народи отъ тракийскы и илиричьскы родъ*, казва францускый историкъ, нъ какавъ ся языкъ говорили тии народи и има-ли нѣкаквѫ си остаткѫ отъ тѣхъ днѣсь, той ништо не говори, а и нити знай нѣшто си о тому! само што гы назовава *sauvages*=диваци! А ные знайме чи Тракийци тѣ и Илири тѣ нѣсѫ были диваци и стари тѣ еленски списатели, съ сичкѫ тѫ си прѣстрастность за варвары тѣ, тѣхъ прѣдставлѭть съвсѣмъ другче и признавѫть чи тракийскый народъ былъ най-голѣмъ на свѣта, послѣ Индийцы тѣ; ималъ законы, правленыя и пр., отъ тѣхъ же были *Орфевсъ* и *Евмолпъ*, пьрви тѣ просвѣтители на Елины тѣ и проч.!

Прѣды да дойдиме на разіасненыя то на тыя въпросы, т. е. какавъ народъ е было войнство то кое е прѣдвождалъ *Бренъ* и *Болгъ*, и какавъ народъ е былъ онъ-зи тракойлиричьскъ народъ кого сѫ тии найшли въ Старѫ-Планинѫ и ся сѫ съѭзили съ него, нужда е да наведеме пьрво живы тѣ въспомянаныя кои ся сѫ съхранили днѣсь въ Бьлгары тѣ за тѣхъ събытыя.

НАРОДНИ БЬЛГАРСКИ ПѢСНИ

ВЪСПОМЯНАЮШТИ ГАЛАТЫ ТѢ ВЪ БЬЛГАРИНѪ, ПѢНѬТЬ СЯ И ДО ДНѢСЬ ОТЪ НАРОДА.

Смьрть Драганкина отъ Галатскѫ тѫ (отровенѫ тѫ) водѫ.

Драганка ходи изъ лозье
Изъ лозье изъ бѣло гроздье.
Драганка люто ожаднѣ,
Срѣдь лозье быстьръ кладенецъ,
Драганка водѫ ште пие.
Край лозье сѣди овчарче,
Съ мѣднѫ си свыркѫ свырѣше,
Свырка мꙋ тихомъ говори:
Не пий Драганке тѫ-съ водѫ,
Та-зи вода е Галатска,
Галатска іоштемрьтвечка!
Сношты Галати миниѫ,
Мьртво Галатче носѣхѫ,
Въ тѫ-зи го водѫ кѫпахѫ,
Люты мꙋ раны мыѣхѫ,
Ленѭны кьрпы пирѣхѫ!
Драганка овчарче не слꙋша,
Посѣгна водѫ да пие.
Срьбна Драганка не гльтна,
Люто ѭ глава заболѣ,
Грозна ѭ трѣска ꙋтрѣси
Драгана жално выкаше:
Клѣта мꙋ дꙋша проклѣта,
Кой то овчарче не слꙋша!
Дорь-дѣ Драганка издꙋма
И сѧ отъ дꙋшѫ раздѣли!

Истая пѣсень другче пѣяна.

Драганка ходи изъ лозье
Изъ лозье изъ росно гроздье.
Сичко е лозье обишла,
Едно е зрьнце зобнѫли.
Край лозье стꙋденъ кладенецъ.
Драгана водѫ ште пие,

Овчарче выка огторѣ:
Како льо, како Драгано!
Стой не дѣй пи тж-съ водж!
Та-съ водаемжтнаГалатска!
Сношты минахж, минахж,
До седемдесать юнацы,
Седемъ ранены носѣхж
Люты имъ раны тѹкъ мыхж,
Единъ си дрѹгимъ дѹмахж:
Нѣма-ли нѣкой отъ нѣгдѣ,
Раны тѣ да ни изцѣри?
За башта штемь го хваниме,
За башта за побаштима,
За майкж за помайчинж!
. . . . . .

РАЗЯСНЕНИЕ.

Тыя пѣсни ся пѣѭть и до днѣсь по Бьлгариѭ отъ народч, и, какъ то гы види всѣкъ, въ тѣхъ нѣма никакво си творичьско въображение, ни то баснословно украшение, какъ то въ другы, дѣ ся възпѣвѫть извьнестественны случкы и събытыя, творимы отъ высшы и невидимы сѫштества и проч.; нъ сказва ся чисто едно повѣствуватьно жялостно събытие: *смьрть тж* на нѣкоѭ си женж или дѣвицж на имя *Драганка*, причиненж минутно отъ пиіанье то на водж отъ едно кладенче. Тіа водж (спорядь описиние то се пакъ въ таѭ пѣсень) была *галатска, мрьтвешка*, чи *Галати* минжли отъ тамо при него кладенче носили *мьртво Галатче, люты му раны мыли въ него кладенче*, и *леняны кърпы прали*, разумѣва ся чи тѣхъ кьрпы съ кои то сж были вьрзани рани тѣ му. Кладенче то было срѣдь едно лозье, а въ лозье то имало по него врѣмя и гроздье, отъ кое то Драганка е ѣла, какъ то ся разумѣва, послѣ ожяднѣла и отишла да пие водж отъ него кладенче. Тамъ близо имало нѣкое си овчярче и то разказало сичко това Драганки, за *Галаты тѣ*, и ѭ отканіало де не пие отъ това кладенче, чи была *мрьтвешка* (смьртноносна), *галатска* вода та му. Драганка не послушала овчярче то, нъ срьбнжла само, не *глѣтнжла*, и тутакъ-си ѭ заболѣла люто глава, втрѣсло ѭ грозна трѣска, и едвамъ извыкала та усждила сама себѣ непослушство то си и ся отдѣлила отъ душж тж си, т. е. изджхнжла, умрѣла!

Въ вторж тж же пѣсень видиме іоште по-ꙗвны разіасненыя врьху това повѣствуватьно жялостно събытие: Драганка ако и да е обиходила сичко то лозье, дѣ имало *росно гроздье*, нъ само едно зрьнце *зобнжла* [хапнжла] т. е. тука съ другы рѣчы иска да кажи: чи Драганка не ся ѭ наѣла млого гроздье и послѣ да ся напие студенж водж, отъ кое дѣйствитьно е могло да ѭ втрѣсе и да й стани злѣ, или да й ся причини смьрть отъ того, нъ само *едно зрьнце зобнжла*, и смьрть й причинена ꙗвно отъ водж тж. Тукъ вѣкы, въ вторж тж пѣсень, овчярче то не свыри съ мѣднж тж си свыркж, коіа тихомъ да говори Драганки вышейзложены тѣ за кладенче то и за водж тж, какъ то въ пьрвж тж пѣсень, нъ то выка отъ горѣ, разумѣва ся отъ нѣкои

си высокъ ржтъ или могилж, коіа е была близо при лозье то, то выка, какъ то видиме, нѣкакъ си бьрзо и усилно, какъ то обично ся случва кога то искжть да прѣдизвѣстьжть нѣкого си за опасно нѣшто наши тѣ Българи: *Како Драганке! стой не пий тж-съ водж! та-съ вода е мжтна, галатска!* (такавж смысьль има това бьрзо и ускорено изражение), зашто то, продьлжявало овчярче то, минжлж тж ношть (сношть) минахж отъ тамо седемдесять юнаци, *Галати*, между коимъ бѣхж седемь ранени, мыхж имъ тамъ люты тѣ раны, и іоште си говорѣхж единъ другиму, да найджть нѣкого си да имъ изцѣри раны тѣ и проч.

Тыя сичкы подробны обстоіатьлства кои овчярче то приказва, разумѣва ся чи гы е видѣло съкрыто тамъ наблизо, ноштьж, чюло гы кату сж говорили между си и разбрало чи искали да найджть нѣкого си лѣкаря да имъ изцѣри раны тѣ. То ште кажи съ другы рѣчы: чи овчярче то разбирало *галатскы* іазыкъ, и разбирало го добрѣ, кату само отъ едно прислушванье разумѣло іасно разговора имъ, заштото, ако то е было на іавѣ при тѣхъ и ако тии быхж ся отправили на него чрѣзь нѣкого си тьлмачя, то пѣсень та въ коіж то ся прѣдставя овчярче то да приказва толкова обстоіатьлствено това събытие, тж го бы прѣдставила да кажи: *пытахж мя*, а нѣ *единь другиму думахж*; а и тии ако бы видѣли овчярче то, въ такавж неволіж сжшти, тутакъ-си бы го пытали или отправили даже да имъ доведе нѣкого си лѣкаря. Нѣма никакво съмнѣние чи овчярче то гы е прислушало, а найпаче ноштьж, затулено нѣгдѣ си, какъ то обично струвжть овчяри тѣ и до седа да прислушвжть млого пжти горскы тѣ юнацы и да ся крыжть отъ тѣхъ кога то гы не видьжть тѣ.

Тукъ видиме іавно чи причина та на Драганкинж тж смьрть ся отдава на водж тж, чи ушь Галати тѣ кжпали въ неіж мьртво Галатче, прали леняны отъ раны тѣ му кьрпы и мыли си раны тѣ въ него кладенче и вода та станжла *галатска, мьртвешка*, и кату *срьбнжла* само, не *глътнжла*, Драганка тутакъ-си изджхнжла, безъ да има врѣмя да вовори млого, т. е. смьрть такава коіж то само най-силная отрова можи да причини на той-зи начинъ; а то е очевидно чи Галати тѣ сж отровили него кладенче.

Ето какъ е съхранилъ народъ нашъ това познато въ повѣстность тж събытие, кое вышейзложихме, чи дошавшии Галати тры вѣка прѣди Хріста, въ Старж Планинж, подь прѣдводитьлство то *Брена* и *Болга*, употрѣбили таіж лукавштинж т. е. да оставьжть отровены гозбы въ шатры тѣ си, да тровьжть воды тѣ въ кладенцы тѣ, да бы могли на той-зи мьршавъ начинъ да умалжть силж тж на тогашны тѣ Старопланинцы Българы и тжй да гы покорьжть, и пакъ неможяли, нѣ принудили ся да ся примирьжть, постжпили въ съюзъ съ тѣхъ и ходили заедно та были Грьцы тѣ и имъ уплѣчкали

богатства та Делфийскаго храма. Възвративши же ся, по другы историцы, въ Старж Планинж, принесли и нѣкои си грьцкы кумиры и за присмѣвъ и поржгание, клали говяда и другы животны, мѣсо то пекли и ѣли, а чьрва та и тьрбухы тѣ горили и кждили съ тѣхъ грьцкы тѣ кумиры! Заштото тѣхно то тогашно вѣройсповѣдание, какъ то другадѣ говорихме, не вѣрвало ржкотворны богове и богыны!

Отъ умразж тж же коиж то сж имали тагашци тѣ Българи противъ Галаты тѣ, заради неиж отровж, што сж гуждали въ гозбы тѣ и въ воды тѣ, та имъ сж причинѣвали толкова смьрти, остала и до сега въ българскы language рѣчѣ та *Галатско,* да ся зѣма за най-лошо нѣшто, както и *угалатило ся* — да ся зѣма за: *умьрсило ся.*

Народъ же нашъ кой пѣе тыя пѣсны, ако го попыташь: каква е была таіа галатска мрьтвешка вода? Какви сж были тии ранени Галати кои ся сж скытали тогава по горы тѣ ни? Ништо не знае да кажи о тому!. Самый отговоръ му е слудный: *тжй сме сынко запомнили отъ бабж* и *отъ дѣда* и *тжй пѣйме!*

Каквж важность, каквж драгоцѣность има таіа съхранена и до днѣсь въ народа ни пѣсень, за нашж тж народнж най-старж повѣстность, и какъ въ свѣтъ разлива тіа въ нашж тж народнж книжнинж, всѣкъ здравомысліаштъ Българинъ можи да рѣши единъ пжть за всегда: *чи наша та най-стара истинна повѣстность въ насъ само е съхранена* т. е. *въ нашы тѣ чистонародны памятницы!*

Сега ные имаме право да отправиме камъ сичкы тѣ Европѣйскы учены, а най-паче камъ Нѣмцы тѣ, кои то сж писали на лѣво и на дѣсно за насъ Българы тѣ и въ общтѣ за Словены тѣ разны неосновны нѣшта, да отправиме, казваме, слѣдныи въпросъ: Ако Българи тѣ нѣсж были три вѣка прѣды Хріста въ Старж Планинж отъ дѣ е остало да ся пѣжть и до днѣсь, найпаче отъ жетелы тѣ на Старж Планинж, тыя живы възпомянаныя за Галатскы тѣ събытыя, кои то Европѣйска та повѣстность тжй обстоятьлствено е съхранила? Могжть ли измждрува и врьху това нѣшто си? . . . .

Нека додиме и на въпроса: какъвъ народъ е былъ трако-илиричьскый той народъ кого е Бренъ найшалъ въ Старж Планинж [тры вѣка прѣди Хріста), направилъ нѣколко си сраженыя съ него, послѣ ся съжзили и отишли заедно противъ Гърцы тѣ; Бренъ же и негово то войнство, освѣнь Галаты тѣ, какъвъ народъ е былъ и проч?

Знайно е чи стари тѣ историци, Еленски и Латински, *Келты тѣ, Кимбры тѣ* или *Кимерии тѣ* и *Галати тѣ* ги зѣмжть безъ разликж въ общтѣ за единъ и исты народъ, и врьху това могжть ся наведи тысяшты отломкы. Нови тѣ же историци, а най-паче Французки тѣ, сливжть сичкы тѣ тыя имяна въ едно, какъ то и другы млого, и вадьжть едно общто имя Галли тѣ les Gaulois и послѣ Фржзи тѣ, Французи тѣ, основаюшти ся се на тѣхъ стары отломкы врьху тожьство то на имяна та! На тыя исты основаныя ные штѣмъ доказа чи дошавши тѣ съ Брена войницы сж были исты и единъ народъ съ оныя народы отъ трако-илиричьскы родъ, кои то сж найшли въ Старж Планинж и ето какъ:

Знайно е чи въ стары тѣ историчьскы времена имя *Тракиѭ* ся е отдавало почти на сичкѫ днѣсь названѫ *Турскѫ Европѫ* и чи то мѣсто е было заселено іоште прѣды поіавление то на имя то *Еленъ*. Връху това имаме доста обшырны доказатьлства въ най-стары тѣ списателы, а имяно въ Орфеювы тѣ остаткы. Най-старый же и най млогочисленый народъ, кого спомянувѫть чи населѣвалъ това мѣсто былъ е *Пелазгичьскыи*. Иродотъ же кой несъмнено е познавалъ добрѣ тыя мѣста, кату най-ближны при Еладѫ и найпристѫпны въ тѣхъ времена, описва той-зи Тракийскы народъ по слѣдному: Θρηικῶν δὲ ἔθνος μέγιστον ἐστι μετά γε Ἰνδοὺς, πάντων ἀνθρώπων· εἰ δὲ ὑπ'ἑνὸς ἄρχοιτο ἢ φρονέοι κατὰ τὠυτὸ, ἄμαχον τ'ἂν εἴη καὶ πολλῷ κράτιστον πάντων ἐθνέων κατὰ γνώμην τὴν ἐμήν· ἀλλὰ γὰρ τοῦτο ἄπορον σφι καὶ ἀμήχανον μὴ κοτε ἐγγένηται· εἰσὶ δὲ κατὰ τοῦτο ἀσθενέες· οὐνόματα δὲ πολλὰ ἔχουσι κατὰ χώρας ἕκαστοι· νόμοισι δὲ οὗτοι παραπλησίοισι πάντες χρέονται κατὰ πάντα, πλὴν Γετέων καὶ Τραυσῶν καὶ τῶν κατύπερθε Κρηστωναίων οἰκεόντων.— Тракийци тѣ сѫ най-млоголюденъ народъ на свѣта, послѣ Индийци тѣ. Ако быхѫ ся управлѣли отъ еднѫ главѫ или ако быхѫ ся съгласили сички въ едно, тии быхѫ были непобѣдими и най-силни отъ сичкы тѣ народы по моему мнѣнию. Нъ това го нѣма въ тѣхъ, и не е было нейспьлнимо, а спорядь това сѫ слаби. Тии имѫть млого имяна всѣкъ по прѣдѣла си. Закони тѣ же имъ сѫ исти на сичкы въ всѣко отношение, освѣнь на Геты тѣ, на Травсы тѣ и на обитающты тѣ отвьдъ Кристонийскы тѣ горы.—

Се пакъ по Иродотово то свидѣтьлство около седмыи вѣкъ прѣды Хріста дошли *Кимбри тѣ* или *Кимерии тѣ*, кои то живѣли около севѣрны тѣ крайбрѣжыя Чьрнаго и Каспийскаго моря, между Дунава и Дона и въ полуострова, кои то отъ тѣхъ ся назваль *Кърьмъ*, дошли, казва той, и населили ся въ Тракиѭ, а една чясть отъ тѣхъ минѫли въ Малѫ-Азиѭ, и населили ся около Синапъ.

Бренъ дошалъ въ Тракиѭ тры вѣка прѣды Хріста, т. е. четиры вѣка послѣ дохожданье то на Кимерии тѣ тамо, *Бренъ* и негово то войнство были *Келти*, *Кимбри*, *Галли*, *Галати*, имяна едного народа и племени, спорядь историцы тѣ. То значи и выка грьмогласно чи Бренъ найшалъ въ Тракиѭ свои единородны и единоплемены!

А нова та наука не можи отказа чи Пелазги тѣ сѫ пьрви тѣ, познати въ повѣстность тѫ, приселци отъ Азиѭ въ Европѫ Иріяни; Кимбри тѣ же, по нашему мнѣнию, нѣсѫ други освѣнь *Гебри тѣ*, познати тѣ тоже найправи потомци на Занды тѣ, Иріяны тѣ, штото дошавшы тѣ въ седмыи вѣкъ прѣды Хріста Гебри (Занди) въ Тракиѭ, найшли свои тѣ единородны тамо братыя. Любословно то разложение българскаго іазыка, сравнено съ самскрытыи и зандскыи іазыкъ, сѫ живы тѣ доказатьлства на това наше мнѣние, какъ то и сравнение то индийскаго и зандскаго вѣройсповѣдания съ съхранены тѣ въ насъ Българы тѣ, отъ кои то до сега нѣколко си показахме и имаме іоштѣ да покажиме въ продьлжение то настоіаштаго си съчинения.

Нъ тука ся ражда въпросъ и въпросъ важенъ: Той-зи млогочисленъ тракийскы народъ, коѝ то носилъ разны имяна по прѣдѣлы тѣ си, ималъ обшты законы и управлѣлъ ся отъ свои войводы, што е станѫлъ? и имали

днѣсь народъ кой то съ пьлно право да кажи чи е неговъ чистъ потомецъ? той-зи въпросъ штѣмъ ся потруди да разясниме:

Кату съображи чьловѣкъ днѣшно то положение на *Словены тѣ* съ тогавашно то положение на него млогочисленъ тракийскы народъ, вижда самж тж истинж на това Иродотово свидѣтьлство въ всѣко отношение. Не трѣба освѣнь да мѣтни чьловѣкъ единъ поглѣдъ само въ Турскж Европж, дѣ обитава днѣсь народъ близо до десять милиона, носіаштъ общто народно имя, *Словени*, вижда чи той носи и чястно нѣколко си имяна главны кату народны, а іоште другы нѣколко си по-чястны по прѣдѣлы тѣ си или по другы качьства, а тии сичкы говорьжть единъ истъ іазыкъ съ малкж разликж на мѣстны тѣ си изрѣчыя и пройзношеныя, съхранили исты тѣ си старонародны обряды, обычаи, пѣсны, народны отъ древности празницы и проч., носьжть же едно всеобщто народно имя *Словени!*

Забьлѣшка. Българи тѣ сж близо до седемь милиона души, кои носьжть това общто имя Българинъ, Бльгаринъ или Булгаринъ, нъ имжть іоште и особны нѣколко си имяна, какъ то срѣдь Старо-планинци тѣ Българи назовавжть живѣіашты тѣ въ тракийскы тѣ равнины свои единородны Ромжнцы и мѣсто то имъ Романж, отъ познато то завладѣние на тѣхъ мѣста отъ Римліаны тѣ. А живѣіашты тѣ на сѣверны тѣ стрьны Българы, се въ Старж-Планинж до подножыя та й, назовавжть Загорцы, разумѣва ся чи по мѣстоположение то. Живѣіашты тѣ же въ Видинскж тж обльсть и въ Македониж около Струмж рѣкж, назовавжть Шопы; другы же Поліанцы, Рупцы, Дуплювцы и другы другче; а тия сички сами себе си назовавжть Българы, Бльгары и Булгары.

Тъй жито и Сьрби тѣ имжть, освѣнь имя то Сьрбинъ, и нѣколко си другы особны имяна, какъ то Чьрно-Горцы, Ерцеговци, Бошніаци и другы; а и въ самж тж малкж, въ юнашкж Чьрнж Горж, имжть и нѣколко си іоште чястны имяна, какъ то Пипери, Бѣлопавловци, Кучяни и другы, а сички носьжть общто имя Сьрби.

А колко то за млогочисленость тж на него тракийски народъ што го сравнѣва Иродотъ съ Индийцы тѣ и казва положитьлно чи той былъ наймногоброенъ народъ на свѣта послѣ тѣхъ, и то е една необорима истина за тогашны тѣ врѣмена и знаныя кои то е ималъ Иродотъ за народы тѣ; заштото днѣсь іоште, кату мѣтниме единъ кратакъ поглѣдъ врьху многочисленность тж въ общтѣ на *Словенскыи* родъ, сравнитьлно съ латинскыи и германскыи, съсъ сичко то число кое сж тии послѣдниии слѣди въ себѣ си, т. е. *полатинчили* и *понѣмчили*, пакъ вижда въ сжштность едно прѣвъсходно число *словенскаго* рода надъ тѣхъ, кои съставьжть най-голѣмы тѣ народности въ Европж!

Ные о тому штѣмъ има приликж да говориме іоште по-обширно и другадѣ; а за сега казваме само толкова: чи написаны тѣ народны имяна въ повѣстность тж изчезвжть замяняюшты ся въ другы, а народи тѣ си оставжть, т. е. потомци тѣ имъ; заштото народи тѣ нѣсж кату штурци тѣ (скакалци тѣ) да ся заровьжть въ земьж тж и да ся затриьжть и изчезнжть сички тѣ изеднжшь и за всегда, освѣнь въ случаи всеобштаго потопа или всейзтрѣбитьлныя болести, за кои то отъ Иродотово то врѣмя на насамъ, нѣмаме нѣкое си доказатьлство, ни ти спомянь да сж послѣдовали!

ПРИБАВКА.

Понеже прѣдмѣта ни е за Александровѫ тѫ повременость, мыслиме, чи не бы было излышно да опишиме въ кратцѣ негово то рождение и военныи походъ кого е ималъ противъ тракийско то голѣмо плѣмя, кой походъ е ималъ главнѫ цѣль да гы съѭзи въ едно и тогава да удари на грьцкѫ тѫ остаткѫ и послѣ да прѣдприѣмни голѣмыи походъ въ Азиѭ, какъ то и быде.

Александръ македонскый ся е родилъ 356 г. прѣды Хріста въ пьрвенствуюштыи градъ македонскаго тогдашнаго царства, кого града еленски тѣ списатели по іазыка си пишѭть Πέλλα, а Македонци тѣ по іазыка си го звали *Бѣла*. Той градъ былъ между градове тѣ *Бериѭ* (Берово днѣсь) и *Воденъ*, подь планинѫ тѫ *Беримъ* или *Перинъ*, на плодоносно то хубаво поле, близо до езеро то *Петричь* (при Енице), на мѣсто кое ся зове *Παλλάτια* днѣсь, при рѣкѫ тѫ *Бѣлица*, коѭ Грьци тѣ пишѭть и изговарѭть *Μπαλούτζια*. На него мѣсто, кое по турскы днѣсь носи имя *Алах-клисеси*, находи ся едно малко селце бѣлгарско. Старыи же градъ Бѣла е разорилъ Римскый военачялникъ Павелъ Емилый подирь падение то Македонскаго царства.

Александръ ся е въцарилъ 336 л. прѣды Хріста на мѣсту башта си Филипа.

Пьрва та грыжа негова е была да покори конечно Грьцы тѣ, дѣло кое-то башта му Филипъ бѣ започнѫлъ и оставилъ несвьршено; нъ това не можяше да ся испьлни, какъ то и выше казахме, безъ съѭза тракийскаго народа, за това той въ сѫштѫ тѫ годинѫ въцарения си започнѫлъ, въ пролѣть тѫ. похода си противъ тѣхъ, похода си казваме, заштото млоги отъ тѣхъ нѣсѫ ся склонѣли да минѫть подь негово то главно начялство.

Съсѣдни жѣ народи около Македоныѭ, кои сѫ были се единъ родъ *Тракийци* подь разны имяна, были сѫ слѣдниии: Тракийци тѣ около Одринъ градъ (Андриянополъ), *Търбели тѣ* (Τριβαλλοί) въ собственѫ Бьлгариѭ, Жити тѣ (Гети) и Даги тѣ (Δάκες=Горци тѣ,) въ Влахо-Богданско, Пѣіани тѣ (Παίονες) и Агриіани тѣ (Αγριᾶνες = не-Горяни, Полѣнци) въ горнѭ Македониѭ (Битоліа и на около), Илири тѣ и Тавланти тѣ въ Албаниѭ, Добровникъ (Рагуза) и Далматиіа.

Александръ е трьгнѫлъ отъ отечьство то си Бѣлѫ прѣзь Солунъ съ войнство то си, колко то е ималъ тогава, и достигнѫлъ е на *Амфиполъ*, въ устие то на Струмѫ рѣкѫ при Сѣрь, развалини тѣ кого града сѫ на мѣсто кое носи днѣсь имя *Чай-Аза* по турскы. Отъ тамо же, прошавшъ прѣзь градове тѣ, кои днѣсь носѭть имя *Орфани* и *Кавала*, оставилъ е на лѣво старыи градъ *Филипи* и горѫ тѫ *Орвилъ*, кой е отрасль великаго Ѣмя [Старыя Планины], достигнѫлъ при рѣкѫ тѫ *Кара-су*, днѣсь зовимѫ; коѭ минѫвшъ, какъ то и градове тѣ *Еница* и *Пловдивъ* [Филипополъ], достигнѫлъ най-послѣ за десять дны прѣдь Старѫ-Планинѫ, дѣ ся е въспрѣлъ. По тѣхъ же мѣста живѣли, сказвѫть единогласно сички тѣ стари грьцки писатели, *независыми тѣ Траки*=Αὐτόνομοι Θρᾶκες, народъ не-еленскы.

Колко входустыя проходимы е имала тогава Стара-Планина не е познато, обаче Александръ ся е рѣшилъ да мини прѣзь *Шипкѫ*, близо до *Казанлѫкъ*. Грьцки тѣ историци казвѫть чи по върхове тѣ и по тяснины тѣ

на Старж-Планинж ся събрали млоги *Траки независими*, и въоржжили ся да въспржть минуванье то Александрово. Тии были събрали млого голѣмы празны колиа, напьлнили ты съ каманья и гудили ты по высокы тѣ тясны мѣста, съ цѣль, ако Александръ насили да прѣмини съ войнство то си, тии да ты пуснжть и стъркулжть противъ него.

Алекснадръ же нарядилъ войнство то си, най-напрѣдь стрѣлцы тѣ, и имъ заповѣдалъ да вървжть напрѣдь съ внимание и штомъ виджть колиа та да ся спуснжть, тии да ся раздѣлжть надвы настрьны и тжй да отбѣгржть удара. Ако ли же мѣсто то е тясно, тии да лѣгжть доло на земж тж и да сключжть добрѣ отгорѣ си штитове тѣ си, до дѣ да заминжть отгорѣ имъ колиа та безъ да ты повреджть! кое то и станжло, казвжть грьцки тѣ историци, безъ да ся убие ни единъ Македонецъ! чюдо голѣмо! На той-зи начинъ кату ся усьрчило Македонско то войнотво, втурнжло ся противъ Тракийцы тѣ, а Александръ съ царскыи си полкъ и съ тѣлохранителы тѣ си, между коимъ имало и Агриани, разбили Тракийцы тѣ, уморили 1500, а живы не уловили никакъ, заштото были *бързоноги!* само жены, дѣца заробили и плѣчкы млого зѣли, кои проводили въ Македониж. Така Александръ отъ Шипчянско то входустие на Старж-Планинж минжлъ прѣзъ Габрово и Търново [πόλιν δυνατὴν τῶν Τριβαλλῶν=силенъ градъ на Търбелы тѣ] и достигнжлъ при рѣкж тж Лигинонъ (Λύγινον), коиа отстоиавала тры деня пжть отъ Истера (Дунава) при Доростолъ (Силистра) и Рошаво (Арсова).

Царь тъ же Трьбеловъ,*) *Сурмъ* (сравн. *Сур*=свѣтлость, *Сурмъ*=свѣтлый) кату ся извѣстилъ одавно за Александровыи противъ него походъ, жены тѣ и дѣца та проводилъ сичкы тѣ камъ Дунава, съ заповѣсть да минжть отсрѣштж въ нѣкои си островъ *Пѣвкж* названъ, дѣ были прибѣгнжли прѣдь млого и Тракийци тѣ, съсѣди тѣ Трьбеловъ.**) Послѣ и самъ Сурмъ побѣгнжлъ и ся утвьрдилъ въ него островъ. А множьство отъ Трьбелы тѣ и Троглодиты тѣ (τῶν Τρωγλοδυτῶν) были зѣли направление то, по горны тѣ стрьны Дунава, камъ другъ единъ островъ, противъ кои то былъ отправилъ понапрѣдь Александръ войнство то си, дѣ кату ты посрѣшнжлъ избилъ до тры хиляды, живы твьрдѣ малко уловилъ, а отъ Македонцы тѣ само единайси коняника и четиридесять пешаци сж убили, спорядь Птолемѣіа!...

*) Ето што ровори единъ грьцкы историкъ, Диониcый Пиру, за тѣхъ Трьбелы: Οἱ Τριβαλλοὶ ἦσαν πρόγονοι τῶν νῦν Σερβῶν καὶ Βουλγάρων τῶν ἐλθόντων ἀπὸ τὸν Βόλγαν ποταμὸν τῆς Κασπίας θαλάσσης, οὗτοι δὲ ἐκατώκουν ἀπὸ τὴν Σεμένδραν τῆς Βουλγαρίας ἕως τὸ δυτικὸν στόμα τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ καὶ ὅλην τὴν Βουλγαρίαν, οἵτινες ὕστερον πολὺ ἐτάραξαν τὴν Ἑλλάδα. (приводъ) Трьбели тѣ сж праотци тѣ на Сьрбы тѣ и Българы тѣ дошавши тѣ отъ Волгж рѣкж Каспийскаго моря, тии сж обитавали отъ Смѣдерово въ Българиж до западно то устие Дунава и сичкж Българиж,. кои то послѣ сж потьрсили млого Еладж.—

Ако Александрови тѣ Трьбели сж были Българи и Сьрби, какъ исти тѣ грьцки историци, Византийци и други, казвжть чи Българи тѣ ся поіавили пить вѣка подирь Хріста въ Европж, а Сьрби тѣ іоште по-кжсно? Смѣшни сж Грьцки тѣ историци-сами себѣ противорѣчящти, а іоште по-смѣшни сж европѣйски тѣ кои то даромъ приѣмжть такива неосновны и лъжливы записки!

**) Островъ Пѣвка былъ между Дунавскы тѣ устия Солина и Св. Георгя, и той былъ най-голѣмъ островъ на него мѣсто.

Отъ тамо ся отправилъ Александръ съ войнство то си да удари прибѣгшы тѣ въ островъ Пѣвкѫ *Трьбелы* и *Тракы*, нъ неможѣлъ ништо да имъ стори, заштото острова былъ добрѣ утвьрденъ, съ высокы, казвѫть, крайбрѣжыя. Той тогава минѫлъ Дунава близо при Браилѫ, съ цѣль да удари Житы тѣ [τοὺς Γέτας], кои ся были оттѣглили по ближны тѣ горы и пустыны. Той тогава уплѣчкалъ единъ тѣхенъ градъ и притѫпкалъ имъ сѣйдбы тѣ.

Така кату побѣдилъ (!?) (κατετρόπωσε τοὺς Γέτας καὶ τοὺς Τριβαλλοὺς), дошли му посланици отъ Келты тѣ [Δαλμάτες=Далмати гы казва вышепотянѫтый грьцкы историкъ], кои то приѣмнѫлъ добрѣ, угостилъ гы и направилъ договоры съ тѣхъ. Тии, кату гы попыталъ отъ кого ся боѭть най-много, казали: чи гы е страхъ само да не падни небо то и гы затисни!

Кату свьршилъ Алекандръ договоры тѣ си съ Келты тѣ, отправилъ ся противъ Агриіаны тѣ и Пѣоны тѣ, кои то живѣли въ Македониѭ, около Бытоля и Прилѣпъ, съ тѣхъ ся съѭзилъ и заедно отишалъ и ся билъ съ Тавлантии тѣ, кои то имали млого градишта: Драчь, Кроя, [отьчьство Скендеръ-бега, Георгя Кастриота], Которъ, Бератъ; а пьрвенствующты имъ градъ былъ Скадаръ.

Въ това сѫшто врѣмя Грьци тѣ въ Тивы [Θῆβαι] отстѫпили отъ Македонскѫ тѫ власть и избили Александровѫ тѫ стражѭ до едного. Александръ ся унуждилъ да иди противо тѣхъ тутакъ-си. Той пойскалъ да му придадѫть пьрвы тѣ виновницы въстания, нъ тии не му гы придали и тѫй той ся унуждилъ да гы удари. Битка та дьржяла млого врѣмя, зашто то ся стекли на помощть сички тѣ Елени, нъ Александръ гы побѣдилъ и ризорилъ конечно града Тивы.

Това въстание подигнѫли Атинѣйчяни тѣ, до дѣ то Александръ былъ противъ Трьбелы тѣ, чрѣзь познатаго вытыя [ритора] Димостена. Това же было 335 л. прѣды Хріста.

Елени тѣ побѣдени конечно отъ Александра уплашили ся твьрдѣ млого и, по негово то исканье, придали му главны тѣ виновницы да гы накажи какъ то си штѣлъ.

Отъ тамо кату ся възвратилъ Александръ приготвилъ ся да встѫпи въ Азиѭ заедно съ съѭзницы тѣ си Тракийцы, кои сѫ имали всѣко плѣмя особны пьлчишта.

Спорядъ грьцкы тѣ историцы сичко то Алдксандрово войнство сѫ ушь състоѣло отъ слѣдныя:

ПЕШАЦИ.

Македонци	13,000
Съѭзници безъ имя	7,000
Странни наѣмнѫти	5,000
Удричи [Ὀδρυσσοί], Трьбели и Илирци	5,000
Агриіани (Поліанци) стрѣлци	1,000

КОННИЦА.

Македонци	1,800

Тесалци	1,800
Елени	600
Траки и Пѣіани	900
Сичко . . .	36,100

Кога то же Александръ трьгнжлъ за въ Азиѭ млоги отъ побѣдены тѣ му подданы Елено-Гърци прибѣгнжли и отишли въ Азиѭ при Персы тѣ за да противодѣйствувжть Александру.

Той ималъ и военны корабы кои то отъ послѣ умножилъ.

Ные наведохме таѭ краткѫ забѣлѣшкѫ толкова колко то ся относи на нашъ прѣдмѣтъ; а имаме іоште да забѣлѣжиме, чи по само то свидѣтьлство на грьцкы тѣ историцы, кога то Александръ говорилъ слово на войнство то си на *македонскы іазыкъ*, малко то число на Елено-грьцы тѣ кое то е было помѣсено въ него, не разбирало *македонскыи іазыкъ* и той ся унуждалъ да имъ говори елено-грьцкы! То выка грьмогласно чи македонскый іазыкъ былъ съвсѣмъ другъ отъ еленскаго и непонѣтенъ Еленамъ, а сички тѣ други съѭзници го разбирали, т. е. тии говорили единъ и истъ ꙗзыкъ съ Македонцы тѣ. Иначе Александръ, кои и най-малкы тѣ работы самъ лично е управлѣлъ, ако тии толкова съѭзницы не бы были разбирали *македонскыи іазыкъ*, той бы былъ имъ говорилъ на тѣхныи іазыкъ чрѣзь тьлмачи (ако не го е знаилъ), заштото другоꙗче не е можялъ да гы управлꙗ въ похода си!

А какавъ и кой е быль той Македонскы ꙗзыкъ, отъ кого никаквѫ ꙗснѫ остаткѫ не сѫ записали грьцкы тѣ историци? То ся разбира отъ самосебе-си чи той ꙗзыкъ е былъ обштый Тракийскы ꙗзыкъ, а съ другы рѣчы *Българо-Словенскыи*, за кого ученый любословецъ Иконому говори (въ съчинение то си дѣ сравнѣва еленскыи ꙗзыкъ съ славꙗнскаго): Ἡ ἑλληνική καὶ ἡ σλαβική γλῶσσα εἰσὶ δύο ἀδελφαὶ παραφυάδες τῆς θρακο-ἰλλυρικῆς γλώσσης —т. е. еленскыи и славіансыи ꙗзыкъ сѫ двѣ сестри отрасли отъ Трако-илиричьскаго ꙗзыка.

Ные же доказахме въ настоꙗштее съчинение*) самѫ тѫ истинѫ врьху той-зи прѣдмѣтъ съ доста обшырны и никакъ необоримы живы доказатьлства.

V.

ТЕКТОСЯГИ ТѢ И ТОЛИСТО-БОИ ТѢ,

ИМЯНА ЗѢТЫ ОТЪ ИСТОРИЦЫ ТѢ ЗА НАРОДНЫ, НОСИЛИ НАЙСТАРО НАРОДНО ОБШТО ИМЯ BELGARUM=БЪЛГАРИ.

Историци тѣ причислѣвжть *Белгы тѣ* или по-право *Болгы тѣ* за вторѫ отрасль на Голы тѣ и казвжть чи Арморикы тѣ и Белги тѣ (Les Armorikes et les Belges) были единъ и исты родъ.

*) Вишь: Прѣимѫштество то Българскаго іазыка надъ Еленскаго или истинныи съставъ Еленскаго іазыка. Стрьн. 81.

Тии спорядь друйдскы тѣ попрѣданыя, дошли въ Голиѭ отъ Севѣрь, нъ, отъ дѣ и когы имянно, това е нейзвѣстно. Тии были голѣмъ и знамянитъ народъ и съ тѣхъ искѫть да смѣсѭть и единъ другъ народъ подь имя то *Volkes*=Волки, кой ся дѣлилъ на Арекомикы и Тектосагы (Arecomikes et Tectosages).

А Стравонъ ето што говори за Белгы тѣ:

Ἐφεξῆς δ'ἐστιν ἡ ὑπὲρ τῶν Ἄλπεων Κελτικὴ· τάυτης δὲ καὶ τὸ σχῆμα ὑπογέγραπται πρότερον τυπωδῶς καὶ τὸ μέγεθος· νυνὶ δὲ λεκτέον τὰ καθ'ἕκαστα· οἱ μὲν δὴ τριχῇ διῄρουν Ἀκυιτανοὺς καὶ Βέλγας καλοῦντες καὶ Κέλτας, τοὺς μὲν Ἀκυιτανοὺς τελέως ἐξηλλαγμένους οὐ τῇ γλώττῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς σώμασιν ἐμφερεῖς Ἴβηρσι μᾶλλον ἢ Γαλάταις, τοὺς δὲ λοιποὺς Γαλατικοὺς μὲν τὴν ὄψιν, ὁμογλώττους δ'οὐ πάντας, ἀλλ'ἐνίους μικρὸν παραλλάττοντας ταῖς γλώτταις· καὶ πολιτεία δὲ καὶ οἱ βίοι μικρὸν ἐξηλλαγμένοι εἰσίν. Ἀκυιτανοὺς μὲν οὖν καὶ Κέλτας ἔλεγον τοὺς πρὸς τῇ Πυρήνῃ, διωρισμένους τῷ Κεμμένῳ ὄρει· εἴρηται γὰρ ὅτι τὴν Κελτικὴν ταύτην ἀπὸ μὲν τῆς δύσεως ὁρίζει τὰ Πυρηναῖα ὄρη, προσαπτόμενα τῆς ἑκατέρωθεν θαλάττης τῆς τε ἐντὸς καὶ τῆς ἐκτὸς· ἀπὸ δὲ τῶν ἀνατολῶν ὁ Ῥῆνος παράλληλος ὢν τῇ Πυρήνῃ· τὰ δ'ἀπὸ τῶν ἄρκτων καὶ τῆς μεσημβρίας τὰ μὲν ὁ ὠκεανὸς περιείληφεν ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν βορείων ἄκρων τῆς Πυρήνης μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥήνου, τὰ δ'ἐξ ἐναντίας ἡ κατὰ Μασσαλίαν καὶ Νάρβωνα θάλαττα καί αἱ Ἄλπεις ἀπὸ τῆς Λιγυστικῆς ἀρξάμεναι μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Ῥήνου· τῇ δὲ Πυρήνῃ πρὸς ὀρθὰς ἧκται κέμμενον ὄρος διὰ μέσων τῶν πεδίων, καὶ πάυεται κατὰ μέσα πλησίον Λουγδούνου, περὶ δισχιλίους ἐκταθὲν σταδίους· Ἀκυιτανοὺς μὲν τοίνυν ἔλεγον τοὺς τὰ βόρεια τῆς Πυρήνης μέρη κατέχοντας καὶ τοῦ Κεμμένου μέχρι πρὸς τὸν ὠκεανὸν τὰ ἐντὸς Γαρούνα ποταμοῦ, Κέλτας δὲ τοὺς ἐπὶ θάτερα μέρη καθήκοντας καὶ τὴν κατὰ Μασσαλίαν καὶ Νάρβωνα θάλατταν, ἁπτομένους δὲ καὶ τῶν Ἀλπεινῶν ὀρῶν ἐνίων, Βέλγας δ'ἔλεγον τοὺς λιποὺς τε τῶν παρωκεανιτῶν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥήνου καί τίνας τῶν παροικούντων τὸν Ῥῆνον καὶ τὰς Ἄλπεις· Οὕτω δὲ καὶ ὁ θεὸς Καῖσαρ ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν εἴρηκεν· ὁ δὲ Σεβαστὸς Καῖσαρ τετραχῇ διελὼν τοὺς μὲν Κέλτας τῆς Ναρβωνίτιδος ἐπαρχίας ἀπέφηνεν, Ἀκυιτανοὺς δ'οὕσπερ κἀκεῖνος, προσέθηκε δέ τετταρεσκαίδεκα ἔθνη τῶν μεταξὺ τοῦ Γαρούνα καὶ τοῦ Λίγηρος ποταμοῦ νεμομένων· τὴν δὲ λοιπὴν διελὼν δίχα τὴν μὲν Λουγδούνῳ προσώρισε μέχρι τῶν ἄνω μερῶν τοῦ Ῥήνου, τὴν δὲ τοῖς Βέλγαις.

Μετὰ δὲ τὰ λεχθέντα ἔθνη τὰ λοιπὰ Βελγῶν ἐστιν ἔθνη τῶν παρωκεανιτῶν ὧν Οὐένετοι μὲν εἰσιν οἱ ναυμαχήσαντες πρὸς Καίσαρα . . . .

Τούτους οἶμαι τοὺς Οὐενέτους οἰκιστὰς εἶναι τῶν κατὰ τὸν Ἀδρίαν· καὶ γὰρ οἱ ἄλλοι πάντες σχεδόν τι οἱ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Κελτοὶ μετενέστησαν ἐκ τῆς ὑπὲρ τῶν Ἄλπεων γῆς, καθάπερ καὶ οἱ Βόιοι καὶ Σένονες· διὰ δὲ τὴν ὁμωνυμίαν Παφλαγόνας φασὶν αὐτούς.

Οἱ δὲ Τεκτόσαγες καλούμενοι τῇ Πυρήνῃ πλησιάζουσιν, ἐφάπτονται δὲ μικρὰ καὶ προσαρκτίου πλευροῦ τῶν Κεμμένων, πολόχρυσόν τε νέμονται γῆν· ἐοίκασι δὲ καὶ δυναστεῦσαι ποτε καὶ ἐυανδρῆσαι τοσοῦτον ὥστε στάσεως ἐμπεσούσης ἐξελάσαι

πολὺ πλῆθος ἐξ αὐτῶν ἐκ τῆς οἰκίας· κοινωνῆσαι δὲ τούτοις καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων ἐθνῶν· τούτων δ'εἶναι καὶ τοὺς κατασχόντας τὴν Φρυγίαν τὴν ὅμορον τῇ Καππαδοκίᾳ καὶ τοῖς Παφλαγόσι· τούτου μὲν οὖν ἔχομεν τεκμήριον τοὺς ἔτι καὶ νῦν λεγομένους Τεκτοσάγας· τριῶν γὰρ ὄντων ἐθνῶν, ἓν ἐξ αὐτῶν τὸ περὶ Ἄγκυραν πόλιν Τεκτοσάγων λέγεται, τὰ δὲ λοιπὰ δύο ἐστὶ Τρόκμοι καὶ Τολιστοβώγιοι· τούτους δ'ὅτι μὲν ἐκ τῆς Κελτικῆς ἀπῳκίσθησαν μηνύει τὸ πρὸς τοὺς Τεκτόσαγας σύμφυλον, ἐξ ὧν δὲ χωρίων ὡρμήθησαν οὐκ ἔχομεν φράζειν· οὐ γὰρ παρειλήφαμεν οἰκοῦντας τινας νυνὶ Τρόκμους ἢ Τολιστοβωγίους (οὐτ) ἐκτὸς τῶν Ἄλπεων οὐτ'ἐν αὐταῖς οὐτ' ἐντὸς· εἰκὸς δ'ἐκλελοιπέναι διὰ τὰς ἀθρόας ἀπαναστάσεις, καθάπερ καὶ ἀπ'ἄλλων συμβαίνει πλειόνων. Ἐπεὶ καὶ τὸν ἄλλον Βρέννον τὸν ἐπελθόντα ἐπὶ Δελφοὺς Πραῦσον τινές φασιν· οὐδὲ τοὺς Πραύσους δ'ἔχομεν εἰπεῖν ὅπου γῆς ὤκησαν πρότερον.—

Забѣлѣшка. Стравонъ описваіштъ Келтскѫ тѫ (Галатскѫ тѫ) земѭ іавно говори чи народи тѣ кои то обитавали тамо ся дѣлили на тры, Аквитани, Келти и Белги, и чи тии не говорили сички тѣ единъ іазыкъ, кое съ другы рѣчы значи, чи не были единъ народъ. Той упрѣдѣліа въ подробность и границы тѣ имъ, т. е. дѣ имянно е живѣлъ всѣкъ отъ тыя тры народа.

Послѣ казва чи крайморци тѣ Белги были едно съ Венеты тѣ, кои то живѣли около Ѭдърско то море, и кои то сѫ исти тѣ Пафлагонци Венети.

А за Тектосагы тѣ, описваіштъ тоже жилишта та имъ, казва чи были нѣкогашь владѣтели голѣми и множьство народъ, и поради това излѣзли отъ отъчьство то си, съ кои то кату ся смѣсили и други людие отъ другы народы отишли и завладали Фригиѭ, съсѣднаѭ съ Кападокиѭ и Пафлагониѭ. На това же наводи доказатьлство само то имя на Тектосагы тѣ кое то ся іоште съхранѣвало до негово то врѣма на тѣхъ фригийскы мѣста. Нъ тамъ прибавіа іоште двѣ имана, Трокми и Толистобои, и показва чи около Ангира имало градъ на Тектосагы тѣ. Тии казва были едно племя (σύμφυλον) и чи сѫ отселили отъ Келтскѫ тѫ земѭ, нъ отъ кои мѣста сѫ изишли о тому ништо не е извѣстно, заштото подобны имяна, Трокми и Толистобои, нигдѣ не ся виждали по Алпийскы тѣ мѣста.

Послѣ казва чи Бренъ кой то нападнѫлъ на Делфийскыи храмъ былъ отъ Правсы тѣ, за кои то тоже ништо ся не знай дѣ сѫ живѣли отъ първо.

Отъ сичкы тыя ся види іавно чи днѣшни тѣ историци никакъ не могѫть упрѣдѣли въ точность, какавъ народъ сѫ были тогава Белги тѣ, Тектосаги тѣ, Трокми тѣ и Толистобои тѣ, ни ти какавъ сѫ іазыкъ говорили, ни ти по кои мѣста ся сѫ най-напрѣдь поіавили.

Ные имаме да забѣлѣжиме, споредь Стравона, чи Белги тѣ были единъ родъ съ Венеты тѣ (а за Венеты тѣ ные говориме другадѣ какавъ родъ сѫ были и отъ дѣ ся сѫ приселили около Ѭдърско то море), Тектосаги тѣ же были единъ родъ съ Белгы тѣ, Трокми тѣ и Толистобои тѣ были едно племя съ Тектосагы тѣ, то значи чи Венети, Белги, Тектосаги, Трокми и Толистобои были се едно и исто племя. За Венеты тѣ же е доказано чи сѫ приселивши тѣ ся въ древность Пелазги, Българо-Словени, отъ Малѫ-Азиѭ, а имянно отъ тѣхъ исты мѣста, по кои то ся враштѫть, послѣ нѣколко си вѣка, Тектосаги тѣ и Толисто-бои тѣ, та гы освоіавѫть пакъ на ново и съставыѭть познато то Галатско царство. Това, събытие не е една проста случайность, да стани единъ народъ съ челяды тѣ си заедно отъ едно толкова отдално мѣсто и да иди да ся останови въ непознаты мѣста! Врьху това трѣбало е да ся размисли много и зрѣло и тогава да ся започни такова едно прѣдприѣтие! А зашто Тектосаги тѣ и Толистобои тѣ, въ той-зи си походъ, кату бѣхѫ освоили хубавы тѣ и плодоносны тѣ Тракийскы мѣста, не остахѫ тамо, нъ минахѫ въ Малѫ-Азиѭ и право въ Фригиѭ? Зашто то народи тѣ въ попрѣданыя та си помнѭть старо то си отъчьство и привличя гы камъ него единъ естественъ нагонъ.

Франчушкый историкъ Г. Amédée Thierry въ своѭ тѫ си Histoire des Gaulois (introd. p. 39) стараѩтъ ся да докажи единство то на Волкы тѣ (les Volkes) съ Белгы тѣ говори слѣдныя:

Mais quels pouvaient être ces envahisseurs arrivant du nord, et dont les Volkes auraient fait partie, sinon les Belges? Les Belges étaient récents en Gaule; ils appartenaient au second rameau gaulois, lequel, suivant la tradition druidique, avait occupé d'abord le pays situé au delà du Rhin et les bords de l'océan septentrional. César, qui reconnaît bien positivement les Belges pour Gaulois, les fait venir également d'outre-Rhin, de la Germanie, comme on disait de son temps où, par suite de l'extension des peuples Germains, le Rhin était devenu la limite séparative des races Gauloise et teutonique. Il est donc probable que cette invasion dont nous parlons était celle des Belges, et que les Volkes en faisaient partie.

Pour suivre l'hypothèse où nous sommes entré, examinons quel rapport ce nom de *Volke* peut avoir avec d'autres noms déjà connus: et disons d'abord qu'on le trouve écrit très diversement dans les auteurs. Strabon et Tite-Live, qui ont fourni l'orthographe vulgaire, écrivent Volcœ (Οὐολκαὶ, Volcœ), et César constamment Volgœ.*) Ausone, né dans le midi de la Gaule, poëte amoureux de son pays dont il célèbre l'histoire, nous informe que *Bolgœ* avait été le nom primitif des Tectosages.**) Enfin, Cicéron, ayant à parler de ces mêmes Tectosages dans son plaidoyer pour Fontéius, les appelle *Belgœ:* les meilleurs manuscrits portent cette version, soutenue par les plus savants éditeurs.***) J'ajouterai qu'un des chefs de l'émigration tectosage en Grèce reçoit indifféremment dans les historiens le nom de *Bolgius* et celui de *Belgius*, comme si ce n'était que deux formes du même mot. Qu'on nous permette de dire ici en passant que les traditions gaeliques d'Irlande nomment *Bolg* et *Volg [Bholg]* les peuplades belges venues du continent gaulois dans cette île. Il n'y aurait donc pas lieu de s'étonner si *Bolg*, *Volg*, *Volc* ou *Volk* n'étaient autres que le mot B*elg* lui même, alteré suivant le génie de la langue des Galls, au milieu desquels les Belges-Tectosages et Arécomikes avaient établi leur colonie.

—Нъ кои сѫ могли да бѫджть тѣй-зи завладѣтели пришедши отъ Севѣрь, и съ кои то сѫ зѣли участие Волки тѣ, иначе Белги тѣ? Белги тѣ сѫ были скорошни въ Голиѭ; тии принадлѣжяли на вторѫ тѫ отрасль голскѫ, коіа то, спорядь друйдско то попрѣдание, занимавала изначяла мѣсто то отвьдь-Рина и крайшта та севѣрнаго океана. Кесарь, кой признава твьрдѣ положитьлно Белгы тѣ за Голы (Галаты), казва тоже чи дошли отвьдь-Рина, отъ Германиѭ, какъ то ся е говорило въ негово то врѣмя когы то, поради

*) Les meilleurs manuscrits et les premières éditions n'ont pas d'autre version: ce sont les éditeurs qui ont introduit dans le texte, fort gratuitement, l'orthographe prise dans Strabon.

**) Usque in Tectosagos primævo nomine Bolgas, Totum Narbo fuit.
(Ausone, Narb. v, 9).

***) Tous les manuscrits portent Belgarum, à l'exception d'un cité par Faerne qui donne Vulgarum. C'est encore une correction tout à fait gratuite que nous devons à Graevius. (V. les notes des édit. de Ciceron. Amstel. 1724, et de celle de Graevius, 1665).

разпространение то на Германскы тѣ народы, Ринъ е былъ раздѣлна та граница на галатско то и тевтонско то племя. Вѣроятно е убо чи това завладение о кому говориме было е на Белгы тѣ, и чи Волки тѣ сѫ зѣли участие въ това.

Да бы слѣдовали прѣдположение то въ кое то сме внишли, нека испытаме какво отношение можи да има това имя *Волкъ* съ другы имяна познаты вѣкы: и нека кажиме прѣдварительно чи то ся находи писано твьрдѣ различно въ списателы тѣ. Стравонъ и Титъ-Ливый, кои сѫ дали обштое правописание, пишьѫть го *Волки* (Οὐολκαὶ, Volcœ), и Кесарь постоянно *Волги.**) Озонъ, роденъ въ южны тѣ стрьны Голий, творецъ залюбенъ въ отьчьство то си кому той слави повѣстность тѫ, извѣстѣва ны чи *Болги* е было пьрвобытно то имя на Тектосагы тѣ. Най-послѣ Цицеронъ, имѣюштъ да говори за тѣй-зи сѫшты тѣ Тектосагы въ слово то си за Фонтейя, назовава гы *Белгы*: най-удобрени тѣ рѫкописи носьѫть той-зи приводъ, поддьржени отъ най-учены тѣ издателы.**) Ште прибавіа чи единъ отъ главатары тѣ на тектосагско то нападение въ Гърциѭ ся пиши отъ историцы тѣ безъ разликѫ когы *Болгый,* когы *Белгый,* кату едно и исто имя подь двѣ формы. Нека ни ся допусти да кажиме тукъ мимоходомъ чи гаелски тѣ попрѣданыя въ Ирландѫ назовавѫть *Болгъ* и *Волгъ* белгийскы тѣ племена кои то сѫ дошли на той-зи островъ отъ Голскѫ тѫ земьѭ. Не трѣба убо да ся чюдиме ако *Болгъ Волгъ; Волкъ* нѣсѫ были друго освѣнь истое *Белгъ,* приубьрнѫто по духу языка на Галлы тѣ, между коимъ Белго-Тектосаги тѣ и Арекомики тѣ были сѫ установили приселение то си.—

РАЗБОРЪ.

Отъ сичкы тѣ тыя наведены отъ Г. Amédée Thierry доказва ся іавно чи *Тектосаги-тѣ* носили пьрвобытно имя *Belgarum* или *Vulgarum,* кое е наше то народно имя *Белгари* (Българи) или *Вулгари,* какъ то ны сѫ записалы грьцки тѣ списатели и ны до сега наричьѫть на іазыка си. А пьрвыи кроѝ былъ *Bolg* ou *Belg, Volg, Болгъ* или *Белгъ, Волгъ.*

Важно и твьрдѣ важно е единство то на таѭ измянѫ въ пьрвобытно то имя на Тектосагы тѣ, написано отъ толкова стары упознаты списатели, единство то, казваме, съ сѫштествуюштѫ тѫ и до днѣсь истѫ измянѫ на наше то народно имя!

Ные не можиме да пропустиме той-зи въпросъ тѫй мимоходомъ безъ да ся отправиме камъ сичкы тѣ европѣйскы учены историцы и любословцы, а най-паче языкойспытателы, и да гы помолиме да ни покажьѫть: какво значение има това пьрвобытно народно имя на Тектосагы тѣ *Belgarum,* безъ

---

*) Най-удобрени тѣ рѫкописи и пьрви тѣ изданыя не го привождѫть другче: то сѫ издатели тѣ кои сѫ въвели въ текста, твьрдѣ неразмыслено, правописание то зѣто въ Стравона.

**) Сички тѣ рѫкописи носьѫть Белгари, съ изключение то на едно имянование отъ Фаерна кой го дава Вулгари. Това же е една поправка съвсѣмъ даромъ за коѭ сме длъжни на Граевия. (Вишь забѣлѣшкы тѣ на издан. Цицер. Амстел. 1724, и на Граевиювы тѣ, 1665).

латинско то му окончяние Belgar, *Белгари?* и на кой отъ индо-европѣйскы тѣ мьртвы и живы іазыцы принадлѣжи той-зи крой народнаго имяни, кой, нѣма никакво противорѣчие, ся е съставилъ отъ *Белг*, *Белгар*? кату имъ прѣдложиме необоримо то начяло чи сички тѣ народны имяна сѫ качьствены, т. е. имѫть едно и какво да е значение и иначе не можи да бѫди? . . .

Това имя Belgarum кое ся въ старость (нѣколко си вѣка прѣды Хріста) носили Тектосаги тѣ за народно пьрвобытно имя, спорядь голскаго поета Озона, не е друго освѣнь исто то наше народно имя *Българи*, кому само въ нашыи іазыкъ можи ся узна значение то, и ето какъ:

Ные сме говорили и другадѣ съ примѣры, въ настоіаштее си съчинение, чи нашый писменъ и говоренъ българскы іазыкъ има свойство то при коренны тѣ пьрвобытны слогове да прибавіа по нѣколко си окончяныя, кои окончятьлни слогове, додавѫть на пьрвобытны тѣ, значеныя увеличитьлны, събиратьлны, притяжятьлны и пр., а тии пьрвобытни коренни слогове, кату ся отдѣлѭть отъ додадены тѣ имъ отъ послѣ, оставѫть пакъ рѣчи имѣюшти цѣло особно значение, свойство кое има самскрытый іазыкъ въ най-голѣмѫ обшырность, какъ то е доказано отъ най-учены тѣ индиіанисты. По това свойство іазыка си ные штѣмъ разложи народно то си имя *Българи* и штѣмъ доказа какъ е съставено и што значи:

Кореннаіа рѣчь е *бълг* или *блъг*, коіа съотвѣтствува съ образованѫ тѫ отъ неѭ *благъ*, *благый* и пр.; съ окончяние то же на слога *ар* става *Българ* или *Блъгар*, попьлнено съ удвоеныи *ъ*, става *Българъ*, *Блъгаръ*; а съ додаденыи іоште слогъ на *инъ*, *Блъг-ар-инъ*, кой слогъ дава на таѭ рѣче іошть едно по обшырно, по-разпростьрнено значение. Подобно съставены рѣчы въ іазыка си имаме млого, отъ кой то забѣлѣжваме слѣдныя: Отъ *овць* (овца) става прилагатьлно *овчь* [овчы мѣсо казваме]; отъ *овчь* же съ додаденое *ар* става *овч-ар*, а іоште съ додаденыи слогъ на *инъ*, става *овч-ар-инъ*, и значи онъ-зи кой то притяжава и пасе овцы: Отъ *грьнць*, става *грьнчь*, *грьнч-ар*— *грьнч-ар-инъ*, и значи онъ-зи кой то има заведение и прави грьнцы, и другы млого.

Нека сравниме и отъ самскрытъ іазыкъ еднѫ рѣчь коіа ся съставя въ него іазыкъ по истыи крои какъ то и въ нашъ іазыкъ.

На самскрытъ іазыкъ кореннаіа рѣчь на *земьк тѫ* е *зем*, отъ коѭ става прилагатьлна *земен* или *земею*, какъ то ни ѭ пишѭть учени то индиіанисти; отъ *земен* же става съ окончяние то на *ат*, *земен-ат*, а съ окончяние то на *ар*, става *земен-ат-ар*, коіа учени тѣ ни прѣдставлѭть съкратена *зементар*, и тьлкувѫть ѭ чи значила: онъ-зи кои то наѣма зѣмьѭ да ѭ работи, равно съ fermier. Таіа же рѣчь и днѣсь е въ употрѣблѣние въ Хиндистанъ, т. е. наѣмаюшти тѣ земы за равотанье ся назовавѫть *зементари*.

Сега кату видѣхме какъ ся е съставила таіа рѣчь *блъг-ар-инъ*, по истото свойство самскрытаго іазыка, нека видиме и што значи.

Видѣхме чи кореннаіа рѣчь е *блъгъ* равна съ рѣчь тѫ *благъ*, *благый*; рѣчь та же *благъ* има нѣкоко си значеныя приносны, кои сѫ: *кроткый*, *мирный*, *пытомый*, *счастливъ*, (благополучный), богатый, имотный (сравн. благо и благайницѫ) *благо-родныи*, и друг., штото ако ѭ тьлкуваме по тыя значеныя, трѣба

да ѭ разтлкуваме: *Българинъ=онъ-зи кой то принадлѣжи на кроткы ты, мирны ты, упытомены тѣ, счастливы тѣ, богаты тѣ, имотны тѣ, благородны тѣ.* Това е значение то на *Българинъ* въ приноснѫ смысьль.

Нъ ные казахме другадѣ и положихме начяло то чи сички тѣ пьрвобытны рѣчы имѫть естествено значение, дадено имъ отъ пьрвы тѣ створителы ѩзыка, по самы тѣ вешты или дѣла, а приносны тѣ значеныя отъ послѣ сѫ имъ дадены, штото трѣба да искаме и пьрвобытно то й значение. Коренный слогъ на рѣчь тѫ *Българинъ*, е *бьл*, кой то тѫй какъ то е нѣма пьрвобытно то си значение ѩвно, нъ кату измяниме буквѫ тѫ *л* на *р*, става *бьр*, кое е *бер*, берѫ, събирамъ *); отъ кое слѣдова необоримо чи трѣба да истьлкуваме пьрвобытно то значение на рѣчь тѫ *Българинъ* съ: *онъ-зи кой то събира*, т. е. чьловѣкъ кой то принадлѣжи на онѣй-зи кои то събырѫть. Нъ што сѫ събирали Българи тѣ когы то имъ ся е дало това народно имя? Знайно е чи пьрви тѣ чьловѣци кога то сѫ іоште живѣли въ диво то състоѩние и нѣсѫ іоште имали обштества та, пьрво нѣшто на свѣта за кое то ся сѫ грыжили было е да ся прихранѭть, и пьрво нѣшто кое сѫ почнѫли да *берѫть* были сѫ земеродны тѣ плодове, а кату сѫ изнамѣрили *жито то*, отъ кое то сѫ видѣли чи могѫть да *живѣѭть*, почнѫли сѫ да го *събирѫть* и да го *сѣѭть*. Тутакъ си ся е родила нужда та да ся застоѭть на постоѩны жилишта, да си направѭть хижы около *сѣйдбы тѣ* си и да съставѭть пьрвы тѣ обштества и селеныя; пьрви тѣ обштествены законы притяжяния, пьрвы тѣ съѭзны сношеныя за отбранѫ отъ звѣрове тѣ и отъ нападателы тѣ скытницы іоште, пьрва та постѫпка въ образование то и пр., съ другы рѣчы пьрво то поѩвление на *орачьство то*. А тии кои то сѫ направили таѭ пьрвѫ постѫпкѫ, т. е. кои то сѫ почнѫли да сѣѭть *жита*, да си направѭть хижы и домове, селеныя и да събирѫть мѫкѫ тѫ си назвали ся сѫ *Берги*, *Бергари*, въ пьрвобытно значение. А заштото тии, сравнительно съ другы тѣкои то іоште нѣсѫ были достигли въ подобно състоѩние, были сѫ вѣкы отлични въ начина живота си, за това то имя отъ пьрвобытно то си значение Бергари=*беряющи*, зѣло приносно то значение *Българи=кротки*, *мирни*, *постоіани въ жилишта та си*, *имотни*, богати, *благо-получни* и прочее.

Учени тѣ признавѫть за най-старъ народъ, познатъ на свѣта, Арии тѣ (les Aryas) и тѣхно то имя пройзвождѫть отъ коренныи слогъ *ар*, кое тьлкувѫть *ор-ачи*, сѣѩштии, а послѣ благородни, въ отношение на чьрно то индийско плѣмя, кое то іоште не о было ублагородено и пр.

Ные въ нашъ ѩзыкъ имаме рѣчы *орѫ*, *орачь*, кое нѣма никаквѫ разликѫ отъ *Ариіа*, какъ то го тьлкувѫть днѣсь учени тѣ индиѩнисти, и кое е едно и исто съ рѣчь тѫ *Българинъ*, какъ то ѭ разложихме и разѩснихме!

Нека кажеме іоште нѣшто си.

Пьрви тѣ арии=орачи, нѣсѫ тутакъ-си почнѫли да мелѭть жито то на брашно и да си мѣсѭть хлѣбъ, нъ ѣли сѫ го тѫй сурово, послѣ сѫ почнѫли да го варѭть цѣло, послѣ да го чукѫть по-дрѣбно, да го правѭть на бьлгурь и да варѭть, и млого по-послѣ да го мѣлѭть на брашно, да си

*) Ные говорихме другадѣ обширно въ настоіаштее съчинение по какво правило или на какво основание ся измѣнува въ нашъ ѩзыкъ *л* на *р* и обратно.

варьжть кашьж или мамалигж*), и най-послѣ да си мѣсьжть прѣсенъ безъ квасъ хлѣбъ, и тжй постжпено сж дошли до днѣшно то съвьршенство, нъ нѣ пакъ іоште сички тѣ, заштото има іоште млоги плѣмена кои то живѣьжть по старому. Въ нашъ іазыкъ имаме рѣчь тж *бългурь, бльгурь* и *булгурь*, кое нѣкакъ си съотвѣтствува съ народно то ни имя, въ измянение то, *Българинъ, Бльгаринъ и Булгаринъ*. А бългурь е счукано то жито на дрѣбно, кое варьжть и ѣджть Българи тѣ, и кое ся види чи значи *българско ѣденье*, т. е. българско изобрѣтение.

Въ народны тѣ ни же обряды *бългуря* и варено то жито играьжть едно твьрдѣ обширно тайнствено дѣйствие. Кога ся роди дѣте на понуджтж му (понуда=приносъ Богу) варьжть *бългурь*, кога гуждьжть имя на дѣте то варьжть *бългурь*, кога му напивжть годинж творьжть истое. Свадби тѣ почвжть отъ *засѣвкы* на жито т. е. чисти ся жито за *бългурь*, кого варьжть на свадбж тж. На мьртвеца варьжть и раздавжть жито пьрвыи день, въ трытыны тѣ, девятины тѣ и такъ далѣ. Тука ся крые една голѣма тайна коіа никакъ не е отъ хрістиіанскаго вѣка, нъ остатка іавна отъ най-древны тѣ времена, кога то е изнайдено орачьство то, и жито то е было твьрдѣ драгоцѣнно нѣшто, штото ся увело въ религиозны тѣ тайнства!

Нека направиме и едно друго съображение, основано на живы доказатьлства.

Кату зѣмиме познаты тѣ земедѣлцы народы кои живѣьжть въ подножыя та на Ѣмалайскы тѣ горы, подь имя то *Сѣйкы* (сѣьжшти=орачи), дѣ видѣхме чи ся нахождьжть нѣколко си прѣдѣлы, рѣкы, градове, кои то носьжть исты тѣ имяна съ нашы нѣкои си прѣдѣлы и градишта въ днѣшнж Българиж, а послѣ слѣдоваме това исто имя съ познаты тѣ въ повѣстность тж *Сакы*, Жети (Житы, Житичи=сѣіаштии), и Маса-Жети въ Българиж, нѣколко си вѣка прѣды Хріста, видиме іавно исто то имя на *Арии тѣ*=орачи тѣ и на Българы тѣ=орачи тѣ!

Наши тѣ старци и баби въ Българиж, кога то разкопаьжть чьловѣчьскы стары косты, нѣшто си цо-іадры отъ днѣшны тѣ обичны чьловѣшкы косты, казвжть: *тѣй-зи сж отъ стары тѣ Житове*, коіа рѣчь е равна въ значение то си съ *Арии, Българи, Сѣйкы, Жети или по-право Жити*. Исто то възпомянание ся е съхранило и въ влашкыи народъ въ подобны случаи, кой казва: астж сжнтъ *ориіаши веки*, т. е. тѣй-зи сж стари тѣ орачи, Арии и пр.

А това выка грьмогласно и доказва едно друго направление за въ Европж на Арии тѣ прѣзь Каспийско то море и пр.

---

*) Въ Българиж по нѣгдѣ си мамалигж тж ж казвжть дивіаникъ, рѣчь коіа съдьржава повѣствуватьлно значение. Ако ж тьлкуваме по самскрытско то й значение дива става: ѣстие божьствено, ако ли по значение то днѣшнаго ни іазыка, значи: ѣстие кое то ѣджть диви тѣ чьловѣци кои то іоште не знаьжть да ся мѣсьжть хлѣбъ.

VI.

НАРОДНИ БЪЛГАРСКИ ПОВѢСТВОВАТЕЛНИ ПАМАТНИЦИ

ПОТВЪРДѢЮШТИ

ЧИ БЪЛГАРИ ТѢ ДРЕВЛѢ НОСИЛИ И ИМЯ ТО *КИМБРИ* ИЛИ *КИМЕРИИ* И ЧИ *БРЕНЪ* И *БОЛГЪ* БЫЛИ БЪЛГАРСКИ ЦАРИЕ.

Прѣды да изложиме тыя памятницы мыслиме за нуждно да кажиме нѣшто си врьху нашж тж народнж книжнинж:

Българска та наша народна книжнина е почнжла да страдае іоште отъ поіавление то хрістиіанства въ Македонскы тѣ Българы поради наводнение то *елинизма*, кого е разпространнѣвало грьцко то племя за политичьскж тж си цѣль съ сичкы тѣ си възможны срѣдства. Всѣкогы кога то погьрчена та вѣкы Византийска империя е прѣудолѣвала надь Българы тѣ (а най-наче отъ дасятаго вѣка, кога то грьцкый языкъ измѣсти латинскаго) най-голѣмо то й старание е было да притопи българскыи народъ въ себѣ си съ уничтожение то на книжнинж тж му. Това ся види отъ самы тѣ грьцкы нѣкои си писатели, кои то ся изражяватъ чи той-зи въпросъ былъ за *смьрть тж* или за *живота* на еленизма!

Само то прибѣжиште на българскж тж народнж книжнинж е было въ прѣдѣлы тѣ на Старж-Планинж въ непокрьстены тѣ тогава Българы, дѣ ся е съхранѣвала принесена та имъ отъ Азиж старо-тракийскж отъ пьрво книжнинж, въ древны тѣ времена, а нѣколко си вѣка прѣды Хріста, принесена та второ отъ Гебры тѣ (Кимбри тѣ) Зандска книжнина. Нъ въ крьштение то Прѣславскаго двора (866) и тіа пострада кату *нечестива!* Доказатьлство необоримо при другы тѣ е и въпроса кого то отправия Борисово то посолство на Папа Ніколая I. *„Што да сториме съ нечестивы тѣ книгы, кои то сме получили отъ Саракины тѣ и гы имаме?“* Папа же имъ отговорилъ: *„Непрѣменно да гы изгорите!“* *) какъ то и имяна та на самы тѣ възпомянаемы въ неж истж повременость книгы: *Грьмникъ, Колѣдникъ, Мысленикъ, Пжтникъ, Пять-Звѣди* и проч., кои то нѣмжть ни най-малкое сходство ни съ еленскж тж, ни съ латинскж тж книжнинж. **)

Въ царствувание то же Алексия Комнена (1118) кога то ся бѣхж усилили *Богомилци тѣ*, кои искахж да въведжть пакъ старо-индийско то си вѣройсповѣдание въ Българиж, по заповѣсть тж того византийскаго императора (заштото Византийци тѣ владѣіахж тогава Българиж), изгорихж жива

*) Вишь о тому въпросъ 103, въ Responsa ad consulta Bulgarorum, ed Hardouin, acta Conciliorum, v. 353—386.

**) Ные о тому штѣмъ говори обширно въ вторыж книгж настоіаштего съчинения.

главатаря Богомилскы Василия лѣкаря и изгорихѫ множьство старо-българскы книгы, кату испроводихѫ нѣколко тысящты домородства въ вѣчно заточение отъ вьнъ Българиѭ, отъ коихъ множьство достигнахѫ въ Францѫ, а имянно въ Лионъ и около Лионъ и заселихѫ ся тамо.

А въ завладѣние то Българии отъ Турцы тѣ, въ продьлжение то на седемдесять и пять годишны крьвипролитны и упустошительны общты и чястны боюве, всѣкъ можи да си въображи какво е пострадала бѣдна та старобългарска книжнина! Минува завладение то и ся установѣвѫть Турци тѣ въ Българиѭ, нъ іавѣва ся другъ по-голѣмъ и по-хытаръ неприѣтель на българскѫ тѫ книжнинѫ и въ общтѣ на всѣко што е Българско народно! А той е грько-фенерско то лукаво свештенство ведно съ грько-фенерскы тѣ князове, кои сѫ послѣдовали това истрѣбление на старобългарскы тѣ книгы и гонение то на българскѫ тѫ народность до 1829 л. іавно, а до възбуждение то на Българы тѣ (за чьрковныи имъ въпросъ, кое започва отъ 1834 и ся усиліа отъ 1840) слѣдовали сѫ гоненыя та малко по-тайно и посрѣдствомъ лукавства!

При такива обстоятьлства всѣкъ можи да разсѫди причины тѣ на ускѫдность тѫ отъ повѣствуватьлны българскы народны книгы, кои то сѫ наймлого гонены! Нъ при сичко това находили ся й чьловѣци въ сьрдца та на кои то народна та искра не была изгѫснѣла съвсѣмъ и увьрдили по нѣшто си съ опасность живота си, а други приписали и придавали потомству по нѣшто си въ съхранение. Такива рѫкописи ся нахождѫть доста по Българиѭ, подь имя то *Царственици*, т. е. повѣстность за българскы тѣ царие. Истинѫ чи тии сѫ притьрпѣли млого отъ невѣжьство то на приписавшы тѣ гы и не можи ся приѣмна сичко што е писано въ тѣхъ безъ едно зрѣло разсѫждение, нъ се пакъ сѫ по-вѣрни въ млого прѣдмѣты отъ онова што сѫ записали врьху наше то прошествие странни тѣ писатели.

По-млого то же отъ тыя рѫкописи сѫ недовьршени и безимяни.

Нашый прѣдмѣтъ тука не ни допушта да ся впустиме въ обшырно разсѫждение врьху тѣхъ рѫкописы, и това што казахме о нимъ мимоходомъ, казахме го само за едно кратко понѣтие врьху нашѫ тѫ народнѫ книжнинѫ, понеже отъ подобнѫ еднѫ безименѫ рѫкопись навождаме доказатьлства врьху имя то *Кимбри* или *Кимерии*, кое нѣкогашь носили Българи тѣ.

У насъ ся находи рѫкописъ коіа носи слѣдныи насловъ:

Історіѧ вкратцѣ ѡ Болгаро-Словенскѡмъ народѣ.

И коіа почва повѣствувание то си тѫй:

„Болгарскї народъ изыде древле от чернаго морѧ от рѣки волги и зваха ся тамо Гимери и Кимери, егда оумножиша ся, изидоша первое на овиѩ страны, и еште предь алеѯандромъ Македонскимъ.

Иллїрикъ первыи краль баше потомь же на лгфкв 3522. по сотворенїи мїра, кралеваше ими краль Бладилїи, онъ Филипа македонскаго царѧ побѣди и подданика егѡ сотвори. Послѣди же

паки на ѧгхпе, 3685 бахꙋ два брата имъ крале Бремъ и Болгъ, понеже много кралове надвоеваша, и много ꙁемлѧ оусвонша, той народъ наꙁва сѧ по своемꙋ иманемь. Ѧ тои Бремъ повоева западнꙋю странꙋ, и осташа тамо, по краи ꙁападнаго морѧ, балтиискаго оу померанїи, наꙁваша сѧ Пеми и Словаци, потомъ же и брандибꙋри. Ѧ Болгъ на восточныѧ страны и ꙁемлю повоева и оусвои и со своимъ народомъ посели сѧ, и наꙁваша сѧ Болгари, кои потомь со Ѧлеꙁандромь Македонскимъ воюѧи имѧ имь ѡста сѧ македонѧне.

Но паки, по хрїстовомъ рождествѣ вцарство Оулента царѧ цариградскагѡ, паки от волги прийдоша, и даде имъ Оулентъ да сѧ населиша по край Дꙋнавъ.

Паки на оучь: 495 по хрїстѣ вцарство Ѧнастасїѧ царѧ греческаго прийдоша свеликимь воинствомъ от волги, и люто раꙁбиша греческое войнство, над рѣкою Зꙋртою, и оусвоиша тракию и едва царь греческиї со многими дарами смири сѧ съ ними, и отидоша оу сремъ, и тамо теодорикомъ готскимъ и талїйскимъ кралемь обладани осташа влѣто хрїстово фг: 503.

Потомъ паки влѣто фдї: 514, прийдоша отъ волги съ вꙋдалиѧномъ вождомъ своимъ, и биша царъ-градъ, и царь дарами смири сѧ съ ними, и оу тракїю прийдоша и поселиша сѧ, и понемже вождъ бѣ вꙋкичь, а по вꙋкича драгичь.

Паки влѣто ѯꙋѕ: 666, множайшїи ѡт волги иꙁ великиѧ скандинавїи съ вождомъ своимь Оркатомъ въ царство Константина четвертаго, тимъ иманемь оусвоиша всю тракїю и мисїю и много кратъ поразѝ войнство греческое той Оркатъ, и на всакое лѣто дань вꙋзимаше ѡт царѧ греческаго, и прѣстолъ кралевский во Охритѣ постави, владѧхꙋ сирѣчь.

Ѧ прежде оу терново владѧхꙋ и вси идололатри бахꙋ сирѣчь идолослꙋжители, и той Оркатъ велми храбаръ бѧше и на всѧ страны, а наи паче съ греки и тогда раꙁꙋмѣша грецы како ѡт волги великїѧ прийдоша и наꙁвахꙋ ихь Болгари.“—

РАЗЯСНЕНИЕ.

Таѩ ржкопись, какъ то и выше казахме, е безимяна и съдржіава едно твърдѣ кжсо съкраштение на българскѫ тѫ народнѫ повѣстность: тіа започва отъ пришедствие то имъ въ Българиѭ, какъ то е видно, и достигва до падение то българскаго царства подь турскѫ тѫ власть, т. е. до рѣшитьлнѫ тѫ биткѫ на *Софийско Поле*, дѣ е погинѫлъ царь Шишманъ.

Въ неѭ ся приброѣвѫть 41 царие български и разказва ся по нѣшто

си отъ нихны тѣ дѣла. Послѣ има прибавление и: Сѿи от Болгарскаго народа, дѣ ся описвѫть, въ кратко, имяна ѿа, мѣсторождение то и мѣсто то дѣ ся сѫ посвятили 36 Българи святци. Подирь него слѣдова и второ прибавлеиие съ насловъ: Кесари отъ Болгаровъ, т. е. Българи кои сѫ были императори на византийскыи прѣстолъ, и изчислѣвѫть ся такива пять. До тамо же ся свьршва и това сичко ся съдьржява въ 14 листа на голѣмичкѫ 8ниж.

Книга та на коиѫ то е писана таиа ржкопись е проста и скорошна книга, а правописание то и іазыка на кого то е писана, какъ то е видно отъ вышейзложенаго отломка, показвѫть чи не е одавно приписана. Съдьржяние то обаче доказва чи тіа е съставена не отъ простаго чьловѣка и чи то е чьрпано отъ разны другы стары ржкописи, помѣсено съ млого и отъ византийскы тѣ писателы. Менѣ е дадена [въ Бѣлградъ 1856] отъ покойнаго Хаджи Найдана книгопродавца, кой ми каза чи ѭ найшалъ въ Атонскаѭ горѫ въ нѣкои си манастирь.

Ные нештѣмъ вхожда тукъ въ обшырны разборны разсѫжденыя врьху цѣло то съдьржяние на таѭ ржкопись, заштото не ни е то прѣдмѣта, нъ штѣмъ съобрази отъ наведенаго отломка само онова кое то вхожда въ нашыи прѣдмѣть кой то ни занимава сега.

ЗАБѢЛѢШКА.

1) Безимяный съчинитель казва чи българскый народъ отъ древности изишалъ отъ Чьрно море отъ Волжиански тѣ стрьны, коихъ назовава *Велика Скандинавия* и чи тамо тий ся звали *Гимери* и *Кимери*, и чи тии дошли на овыя стрьны т. е. въ нинѣшнѫ Българиѭ, іоште прѣды повременность тѫ Александра Македонскаго (разумѣва ся великаго Александра), коіа повременность е позната добрѣ въ европѣйскѫ тѫ повѣстность (336-323 прѣды Хріста). Кимбри тѣ же, какъ то е познато, сѫ единъ и исты народъ съ *Кимерии-тѣ*, кои то живѣли около севѣрны тѣ крайбрѣжыя Чьрнаго моря, Каспийскаго моря, между Истера (Дунава) и Дона рѣкы и въ полуострова кой то отъ послѣ е названъ отъ тѣхъ *Кърмъ*, Кримъ (Кимеричьскы Въспоръ). Кимерии тѣ, по свидѣтьлство то Иродота, минѫли, отъ тѣхъ мѣста, Дунава седемстотинъ годины прѣды Хріста и населили ся въ Тракиѭ, а една чясть отъ тѣхъ минѫли въ Малѫ-Азиѭ и населили ся около Синапъ.

Кату съобразиме онова што доказахме до сега съ толкова живы и необоримы доказатьлства, чи *трако-илиричьскыи народъ* кого *Бренови тѣ* и *Болгови тѣ Галати*, въ похода си въ Българиѭ, найшли тры вѣка прѣды Хріста въ Старѫ-Планинѫ имянно, чи тии были наши тѣ праотци Българи, виждаме іасно чи безимяный съчинитьль на таѭ драгоцѣннѫ ржкопись казва самѫ тѫ истинѫ говоряштъ: чи Българи тѣ когы то живѣли около Чьрно то море (по тѣхъ исты мѣста дѣ живѣли Иродотови тѣ Кимбри и Кимерии) звали ся *Гимерии* и *Кимерии*, т. е. *Кимбри* или *Кимерии*, и чи тии дошли въ Тракиѭ іоште прѣды Александра Македонскаго.

2) Безимяный съчинитель казва: *Послѣды же пакы* на 3685 бѣху два *брата имъ крале Бремъ и Болгъ* и проч.; изчислѣюштъ же завладены тѣ западны стрьны отъ Брѣма казва: *а* той *Бремъ повоева западнуго стрьну и*

осташа тамо, по край Западнаго моря, Балтийскаго у Померании, назваша ся Пеми и *Словаци, потомже* и *Брандибури.*

Тукъ имаме да съобразиме твърдѣ важны историчьскы истины.

Сички тѣ историци съгласно сочѫть първо то поіавление *Келто-Кимбровъ* отъ Каспийско то море и отъ тамо гы разпространьнѣвѫть по другыя страны Европы. Нашый же безименъ историкъ казва чи се отъ тѣхъ страны изишли Българи тѣ; Друидски тѣ попрѣданыя казвѫть чи *Белги тѣ* дошли отъ Севѣрны тѣ страны и завладали Западны тѣ, това исто казва и нашыи безименъ историкъ за *Брена* чи повоювалъ Западнѫ тѫ страны, нъ той потвърдѣва чи ся установилъ тамо и показва и мѣста та: *по край Западнаго моря, Балтийскаго у Померании,* а то е съгласно съ Стравоново то свидѣтьлство, кой назовава *Белгы тѣ,* приморцы: τὰ λοιπὰ Βελγῶν ἐστιν ἔθνη τῶν παρωκεανιτῶν, какъ то другадѣ говорихме. Францушкый историкъ Г. Amédée Thierry изисква завладение то въ Голиѭ на Белгы тѣ (кое другадѣ изложихме) съ кои то нагажда той чи зѣли участие и Волки тѣ (les Volkes) и кои то ся старае да докажи едно племя съ тѣхъ,—ето нашый безименъ историкъ какъ ясно показва това завладение въ Голиѭ на *Белгы тѣ,* Българы тѣ!

Послѣ слѣдова нашый историкъ чи отъ тѣхъ завладены мѣста, отъ Брема, назвали ся *Пеми* и Словаци, потомже и *Брандибури,* това же можиме съобрази съ слѣдное изложено отъ Г. Amédée Thierry: Les fertiles térres de la Bohême étaient habitées par la nation *Gauloise* des *Boïes*, dont le nom, d'après l'orthographe grecque et latine prend les formes de *Boïi*, *Boghii*, et *Boci*, et qui figure le plus souvent dans l'histoire parmi des peuples non gallique.—
(Histoire des Gaulois, intr. p. 53.)

— Плодоносни тѣ земи Боемски (чешки) обитавахѫ ся отъ народа галатскы на *Бои тѣ,* коимъ имя то, спорядь грьцко то и латинско то правописание, зѣма кроюве тѣ *Бойи, Богии* и *Бочи,* и кое стои най-млого въ историѭ тѫ между не-Галскы тѣ народы. —

Послѣ слѣдова наша та рѫкопись: *а Болгъ на восточныя страны, и землю повоева и усвои и со своим народомъ* посели ся и иазваше ся *Болгари.*

Ные видѣхме чи единъ отъ прѣдводителы тѣ на Толистобои тѣ и Тектосагы тѣ ся звалъ *Болгъ,* кого грьцы тѣ пишѭть Βόλγιος и Βέλγιος, и чи Тектосагы тѣ, Белги тѣ и Толистобои тѣ были одно племя (σύμφυλοι спорядь Стравона), Тектосаги тѣ же носили най-старо народно имя *Belgarum*=Българи, а тукъ видиме, въ нашаѭ рѫкопись, чи отъ *Болга* ся назовалъ нашъ народъ *Болгари*!

Стравонъ казва, какъ то видѣхме, чи *Трокми тѣ,* кои то были едно племя съ *Толистобои тѣ* и пр., не е познато дѣ сѫ живѣли и отъ дѣ сѫ, какъ то и за Брена чи былъ отъ *Правсы тѣ,* нъ и тии были непознати, ето нашый безименъ историкъ какъ гы хубавичко разяснѣва кои сѫ были!

3) Забѣлѣжитьлно то е тукъ чи той-зи нашъ народенъ памятникъ говори положитьлно: чи *Брѣмъ* и *Болгъ* были *Словени* и българско то имя ся теглило отъ *Болга,* а нѣ отъ Волгѫ рѣкѫ, ако и да казва чи въ древность Българи тѣ живѣли около Волгѫ рѣкѫ, и отъ тамо ся приселѣвали въ Тракиѭ. Нъ іоште по-забѣлѣжитьлно е чи той разяснѣва твърдѣ добрѣ колко

пжты сж дохождали съ военны отдѣлѣныя Бьлгары тѣ отъ тѣхъ стрьны и когы чякъ Грьци тѣ узнали, чи тии отдѣлѣныя отъ Волгж иджть и по тому гы назвали *Волгари!* А той съ другы рѣчы иска да кажи: чи Грьци тѣ нѣсж знаили отъ дѣ происходи имя то на Бьлгары тѣ, нъ дали имъ го отъ Волгж рѣкж!

Безимяный съчинитель на тажь ржкопись изброѣва обстоіатьлствено и съ лѣтоброениемъ, какъ то е видно въ отломака, четиры похода и прихожданыя отъ Волжянскы тѣ стрьны, четверто му же походу казва чи *Орбатъ* (Кубратъ) былъ прѣдводитель и той най-млого поразѣвалъ *Ромео-грьцко то* войнство: *той Обратъ велми храбаръ бѣше* и *на вся страны, а най-наче съ Греки* и *тогда разумѣша Грецы, како отъ* Волги *великія придоша и назваху ихъ* Волгари!

Забѣлѣшка. Византийски тѣ списатели сж заблждили и европѣйскы тѣ кои сж отъ послѣ писали за Бьлгары тѣ, чи тии ушь отъ Волгж зѣли това си народно имя Бьлгари! Нъ арменскаіа историіа гы споминува сто и двайси годины прѣды Хріста подь имя то Бьлгари, а нѣ Волгари. Въ врѣмя то арменскаго царя Арсака дошло въ Арменижь едно отдѣлѣние Бьлгари подь прѣдводитьлство то Вунда (сравни собственно имя бьлгарско Вьндю, Венду и женско Венда) и му дали земы да ся насели около Аракса. Saint-Martin твьрдѣ право е пагадилъ чи Волга рѣка е названа отъ Славіаны тѣ съ това славіанско имя, а тии Славіани не могжть да бжджть други освѣнь Бьлгари тѣ, кои то сж дѣйствитьлно живѣли по тѣй-зи мѣста!

Европѣйски нѣкои си учени даромъ мждрувжть чи тии Бьлгари (дошавши ушь чякъ въ 502 год. подирь Хріста въ днѣшнж Бьлгариж!) были татаро-унгорскаго племени, нъ кату дошли въ Бьлгариж, найшли тамо седемъ народа Славіани, смѣсили ся съ тѣхъ и ся пославіанили до шушь за твьрдѣ малко врѣмя! Нъ тии учени не ни показвжть, отъ дѣ и когы сж были дошли тии седемъ-народа славіанскы въ Бьлгариж, и нѣкакважь си най-маничкж татаро-унгорскж остаткж въ іазыка ни?! Намъ е познатъ коренно татаро-турскыи іазыкъ и съ сичкы тѣ стараныя кои то сме положили нѣколко годины да открыйме такова нѣшто, за святж тж истинж повѣстности, ништичко нѣсме найшли!

Истинж чи въ нашыи говоренъ іазыкъ има да ся сж увели млого турски рѣчи, какъ то и грьцки, нъ нѣ по сичкы тѣ мѣста и тѣмъ съотвѣтствующты рѣчы чисты нашы бьлгарскы имане тоже живы въ говоренъ си іазыкъ. А кой не знай отъ дѣ и когы ся сж въвели тии рѣчи?

Ные штѣмъ доказа другодѣ чи въ сичкы тѣ индоевропѣйскы писмены іазыцы ся нахожджть по нѣколко си чисти турко-татарскы цѣлы и коренны рѣчы, нъ тѣмъ источника трѣба да ишиме не въ Турко-Татары тѣ, нъ въ обштыи іарніанскы іазыкъ!

Ето што говори врьху той-зи прѣдмѣтъ, единъ отъ тѣхъ европѣйскы учены въ съчинение то: Ethnographie de la Turquie d'Europe, par G. Lejean. издад. 1861.

— Comment les Bulgares se slavisèrent-ils? Probablement en se mêlant aux tribus slaves qu'ils trouvèrent dans le pays conquis, comme les sept nations et autres, à moins qu'ils n'eussent déjà subi cette influence au temps de leur migration. Il est certain que dès le neuvième siècle ils parlaient le slave, puisque vers 867, époque où ils se font chrétiens, le pape leur permet l'office en cette langue, et que vers le même temps les principaux de la nation s'appelaient „boïards" (βοιλάδες), mot dont l'origine est slave „boi" guerre, d'où „voivode"). On pourrait citer encore d'autres mots et presque tous les noms propres de l'époque qui suit leur établissement en Moesie.

Dans la langue bulgare moderne on trouve peu de traces d'un élément ougrien, et dans le type de la race on reconnaît des différences avec les peuples slaves voisins, sans pouvoir en tirer des consequences fort directes. —

Чюдни сѫ европѣйски тѣ нѣкои си учени кои то тѫй даромъ ся влуштѭть въ работы кои то не познавѫть!

Въ българскыи новъ іазыкъ ся находили дири отъ унгорскы іазыкъ! А зашто не покажи господство му понѣ еднѫ рѣчь да ѭ види свѣта и да разсѫди по разложение то й!...

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

Подирь толкова живы и необоримы доказатьлства, кои то изложихме въ таѭ първѫ книгѫ съчинения си „Българска Старина,“ можиме вѣкы положитьлно да начьртайме въ кратцѣ истинны тѣ начяла на българско то най-старо бытие и въ общтѣ на словенско то.

Подирь послѣдныи потопъ, кой то е былъ частенъ, а нѣ всеобштъ, спорядь испытано то и придирено то удобрение на най-учены тѣ днѣшны мѫжие, спасивши тѣ ся отъ той-зи потопъ чьловѣцы въ Азиѭ, а имяно въ Хиндистанскы тѣ най-высокы горы, почнѫли постѫпено да ся приселѭть отъ тамо по мѣста та отъ дѣ то потопски тѣ води вѣкы ся бѣхѫ оттеглили и изсѫхнѫли.

Между сичкы тѣ чьловѣчьскы племена, спасивши тѣ ся отъ послѣднаго потопа, Индийски тѣ сѫ были най-млогочислени; заштото тии сѫ обитавали най-шыроко то и най-плодовито то пространство на горяштыи земенъ поясъ и най-голѣмы тѣ планинскы извышенности.

Тии іоште въ врѣмя то потопа были ся сѫ съставили въ особны обштества и челяди, кои сѫ тѫй раздѣлно изишли отъ тамо въ приселеныя та си по другы тѣ мѣста. За това потомци тѣ имъ, кои то сѫ съставили отъ послѣ цѣлы собствены народы, принадлѣжѭть се на това първобытно голѣмо индийско плѣмя.

Мала-Азиіа, млого стрьни на Срѣднѫ Азиѭ, на Егыпеть, какъ то и Европа сѫ населени отъ народы того индийскаго племени.

Сички тѣ знамянити учени Европѣйци сѫ дали на него първобытенъ народъ общто то народно имя *Aryas*=Ирии *) найшавши го въ самскрытаѭ най-старѫ книгнинѫ и съгласно сѫ удобрили и приѣмнѫли чи отъ тѣхъ е заселена първо Европа, поради кое сѫ назвали и народи тѣ й *индо-европѣйскы народы* какъ то и іазыцы тѣ имъ *индо-европѣйскы іазыцы.* Ные доказахме чи имя то *Aryas* и *Българь* е едно и исто имя, какъ то и единство то іазыка, принесено то земеописание, старо то вѣройсповѣдание и пр., штото съ пьлно право казваме: чи наше то българско и въ общтѣ *словенско* племя или по-право да кажиме *голѣмъ родъ,* най-напрѣдь е достигнѫлъ и встѫпилъ въ европѣйскы тѣ прѣдѣлы. А направленыя та кои то е слѣдовалъ въ приселеныя та си сѫ слѣдныя:

1) Едно направление, отдѣлившe ся отъ тѣхъ стары жилишта, подирь единъ млоголѣтенъ исходъ минѫло е чрѣзь Малѫ-Азиѭ, прѣзь Въспора и Дарданелѭ, и населило е цѣлѫ Тракиѭ, въ обшырнѫ смысьль, и простирало е населеныя та си чякъ до Атлантичьско то море. Отъ това отдѣлѣние млого сѫ остали и по разны мѣста Азии, а имянно по Малѫ-Азиѭ въ Фригиѭ

*) По нашему Ирии е ублагозвучено то имя того народа, по-послѣдно отъ Арии.

и другадѣ. Грьциіа, коіа не е носила никакъ іоште това имя, населена е се отъ това пьрво отдѣлѣние българо-словенскаго рода.

Това племя или *голѣмъ родъ* е познато въ еленскѫ тѫ старѫ новѣстность подь общто то и обшырно то народно имя Πελασγοί и πελασγικὰ ἔθνη, кое имя не е друго освѣнь *Белги*=Българи, искрывено отъ грьцкы тѣ списателы на Πελασγοί, поради недостаткѫ тѫ іазыка имъ*).

Еленско то или *грьцко то* малко племенце е изишло и то отъ хиндаскы тѣ си пьрвобытны жилишта, се заедно съ *голѣмыи родъ* (българо-словенскы, нъ то е вьрвѣло отдѣлно и на-стрьны отъ Българо-Словены тѣ, се по лѣсисты тѣ мѣста, безъ да ся е смѣсвало тогава съ тѣхъ.

Имя то же *Елинъ* и *Грькъ*, кои значѣть *горци*, дадено имъ е отъ *Българо-Словены тѣ.* **)

2) Едно друго направление е трьгнѫло имянно отъ Ѣмалайскы тѣ подножыя, дѣ живѣе и днѣсь іоште земедѣлецъ народъ носяштъ имя то *Сѣйкы* (сѣяштии, орачи); то е слѣдовало приселеныя та си прѣзъ севѣрны тѣ стрьны, а имянно прѣзь Каспийско то море, и встѫпило е въ Европѫ, взѣвше разны направленыя и достигше съ голѣмѫ еднѫ чясть въ Молдо-Влахийскы тѣ прѣдѣлы, минѫвше Дунава и населивше ся по цѣлѫ Старѫ-Тракиѭ, смѣсивше ся съ по-пьрво то установено вѣкы по тѣхъ мѣста отдѣлѣние.

Това второ отдѣлѣние е познато въ старѫ тѫ повѣстность подь имя то *Саки, Жети, Маса-Жети,* кои имяна нѣсѫ други освѣнь исто то имя *Сѣйки, Арии, Българи,* какъ то другадѣ го разіаснихме.

3) Трѣтье познато приселение е Κίμβροι или Κιμμέριοι, кое не е друго освѣнь познато то имя на *Гебры тѣ* (Занди тѣ), прави тѣ потомци тоже на *Арии тѣ* То голѣмо отдѣлѣние, какъ то другадѣ казахме, дошло седемстотинъ годины прѣды Хріста, отъ стрьны тѣ на Каспийско то море, и населило ся по разны прѣдѣлы Европы, а имянно въ Старѫ Тракиѭ, една чясть же отъ него минѫли въ Малѫ-Азиѭ.

Тыя сѫ познати тѣ приселеныя българо-словенскаго рода отъ Хиндистана въ Европѫ, кои не могѫть има никогы никакво си упровьргание; защто то ся основавѫть на обшты тѣ удобрены изслѣдованыя и начяла отъ сичкы тѣ учены индиіанисты, іазыкоиспытателы, и любословцы на новѫ тѫ наукѫ сравнительнаго любословия. А тии начяла сѫ: а) принесено то земеописание на стары тѣ народы отъ пьрвы тѣ имъ жилишта въ новы тѣ имъ; б) принесено то вѣройсповѣдание тоже отъ пьрвы тѣ имъ жилишта въ новы тѣ; в) единство то днѣшнаго имъ іазыка съ стараго имъ, іарзіанскаго.

Ные въ настоящтее си съчинение изложихме въ достѫ голѣмѫ обшырность отъ сичкы тыя врьху нашыи прѣдмѣтъ т. е. врьху българско то най-старо бытие, а най необоримое, чи доказахме и единство то на само имя *Aryas*=Арии, съ имя то *Българи.*

(Слѣдова въ 2-тѫ Книгѫ).

*) Чи грьцки тѣ списатели млого странны рѣчы писаны съ *б* сѫ писали съ *π*, врьху това можеме наведи млого примѣры. Отьчьство то Александра македонскаго кое ся е съхранило и до днѣсь въ право то си наймянованиѥ Бѣла или Бѣлица, тии сѫ го писали въ старость Πέλλα а днѣсь Μπέλητζα! тѫй и множьство другы.

**) Ные, какъ то и другадѣ казахме, штѣмъ говори обшырно врьху той-зи прѣдмѣтъ.

СЪДЬРЖЯНИЕ.

Основни начяла за Българскаѫ таѫ най-старѫ повѣстность. Уводъ, разѧснѩютъ дѣ трѣба да ся иштѫть истинны тѣ начяла повѣстности всѣкаго народа, а имянно българскаго. Нѣколко рѣчи вьрху всемірнаѭ повѣстность. Упрѣдѣление повѣстности. Начяло повѣстности. Прѣдмѣти повѣстности. Источници повѣстности. Раздѣление повѣстности и мнѣние вьрху неосновность таѫ лѣтоброения.

Българско то старонародно вѣройсповѣдание. Уводъ, разѧснѩютъ дѣ трѣба да ся ишти то.

Цѣло описание народнаго празника Сура-Сива бога, празнуемаго въ обштѣ въ Българиѭ отъ народа, на 1-ы Ѩнуария въ день святаго Василия. Сравнение на съхранены тѣ въ Българы тѣ обряды творимы въ той-зи празникъ съ индийскы тѣ вѣрваныя въ Сива и обряды творимы тамъ и проч.

О древности българскаго ѩзыка. Уводъ разѩснѩютъ зашто българскый ѩзыкъ е съхранилъ старыи крои пьрвобытнаго ѩзыка, а други тѣ *Славѩнски* названи ѩзыци ся сѫ отстрьнили отъ това прѣимѫштество. Начяло ѩзыка.

Основание то Ключа Българскаго ѩзыка. Разложение на рѣчь таѫ *ѩзыкъ*. Прѣимѫштество то надъ сичкы тѣ ѩзыцы въ това название на рѣчь таѫ *ѩзыкъ*.

Отрицатьлни тѣ чястици слова, нихно то начяло и истинно тьлкувание отъ българскы ѩзыкъ. Самскрытски рѣчи съ *а* отрицатьлно. Самскрытски рѣчи съ *на* и *ни* отрицатьлни чястици. Самскрытски рѣчи съ *вы* отрицатьлно. Грьцки рѣчи съ *а* отрицатьлно. Български рѣчи съ *а* отрицатьлно Състав и тьлкувание то на буквѫ таѫ *а*, на слога *ны* и *вы*.

Древность та Българскаго ѩзыка въ обширность доказана или нѣколко си отломки отъ стары тѣ зандскы богослужебны книгы съ сравнение то на българскы нашъ говоренъ и писменъ ѩзыкъ, какъ то и съ самскрытыи святъ ѩзыкъ.

Прѣимѫштество то българскаго ѩзыка надь старо-еленскаго или истинный съставѣ еленскаго ѩзыка въ обширность доказано.

Кимбри или Кимерии. Пьрви тѣ потомци на Ѩриѩны тѣ, Гьбри тѣ, (рѣчь та *Гьбри* искрывена отъ стары тѣ Грьцы на Κίμβροι, а послѣ на Κιμμέριοι) дошавшии нѣколко си вѣка прѣды Хріста отъ Севѣрь въ Българиѭ, смѣсивши же ся въ Тракиѭ съ по-прѣжны Ѩриѩны, кои сѫ были дошли

чрѣзъ Малѫ-Азиѭ, а имянно чрѣзъ Въспора и Дарданелѭ тамъ, подъ познато то въ повѣстность тѫ имя *Пелазги*, съставили сѫ голѣмыи народъ Тракийскы, Българо-Словени тѣ, кого Иродотъ описва чи былъ най-голѣмъ народъ на свѣта послѣ Индийцы тѣ. Отъ тѣхъ е принесено и Заратово то вѣройсповѣдание, какъ то и особны тѣ свойства зандскаго іазыка, коимъ остатки цѣли ся нахождѫть въ българскыи днѣсь народъ и въ тѣхныи говоренъ и писменъ іазыкъ.

I.

Обшырно разѩснение врьху имя то Frank=Фрѫгъ.

II.

Приписаемыи старъ іазыкъ Келто-Кимбрамъ или имянованыя на прѣдѣлы, рѣкы, и собствены имяна прѣдводителевъ *Галлато-Фрѫговъ*, какъ то и народны имяна на цѣлы племена, принадлѣжѧшты на таѭ народность, спорядь историцы тѣ, съхранили ѩвно и живо значение то си въ нашъ българскы іазыкъ.

III.

Старо то вѣройсповѣдание Келто-Кимбровъ или Друйдизма, съхранены въ българскы тѣ народны вѣрваныя. и обряды.

Старонародни български пѣсни, разѩснѣюшти доста обшырно живота на Друйды тѣ, живший нѣкогашь дѣйствитьлно по горы тѣ, усамены отъ обштество то народа, и отъ послѣ достигши за баснословны сѫштества, подъ имя то, Змѣюве и Змѣйцы, Само-Диви, Горски-Диви, Юди и проч.

Разѩснение то на десять подобны пѣсны.

IV.

Галати тѣ въ Българиѭ подъ прѣдводитьлство то Брена и Болга (280 год. прѣды Хріста) и живо то възпомянание на тѣхъ събытыя отъ днѣшны тѣ Българы.

V.

Тектосаги тѣ и Толистобои тѣ, имяна зѣты отъ историцы тѣ за народны, носили най-старо имя Belgarum=Българи.

Разборъ врьху народно то имя Българинъ.

VI.

Народни български повѣствуватьлны памятници, потвьрдѣюшти чи Българи тѣ древлѣ носили и имя то Кимбри или Кимерий и чи Бренъ и Болгъ были български царие.

Заключение въ кое ся начьртавѫть положитьлно въ кратцѣ истинны тѣ начяла на българско то най-старо бытие и въ обштѣ на словенско то.

НѢКОЛКО СИ ГЛАВНИ ПОГРѢШНОСТИ ВЪ ПЕЧЯТНИЦѪ ТѪ.

стрн.	ряд.	печатано.	читай.
6	18	cest	c'est
„	26	a l'avenir	à l'avenir
7	9	узиритьлно	узаритьлно.
„	30	Колистенъ	Калистенъ
9	4	най-ученни	най-учений
„	28	зашитени	заштитени
4	31	друкы	другы
10	5	Вѣди шѣ	Вѣди тѣ
12	29	нахождѫть	нахождѫть
12	37	европѣйвкы	европѣйскы
13	18	осповни	основни
16	11	чьковѣкъ	чьловѣкъ
40	8	ѣмѣта	ѣмѣша ѯ
47	30	камьнъ	каменъ
68	34	привите	правите
70	26	ссѣтлина	свѣтлина
74	16	простонароое	простонародие
80	28	из-тытамъ	из-мытамъ
88	34	сички шѣ	сички тѣ
98	5	бглгарскыи	българскыи
159	22	Стогане	Стоіане
183	15	пего	него
„	21	де	да
184	29	вовори	говори
197	24	орачьво то	орачьство то
200	6	крьвипролитны	крьвопролитны
203	31	иазваша ся	назваша ся
204	10	най-наче	най-паче
207	13	бьргарскый	българскый
208	11	бьлгрскы	българскы

За краткость времени погрѣшности тѣ не ся приглѣдахѫ въ точность.

6000

PG 619 .B823 f C.1
Bulgarska starina.
Stanford University Libraries
3 6105 036 546 856

PG
619
.B823
f

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.